

**NAISPÄÄMINISTERIN MEDIAREPRESENTAATIO
HELSINGIN SANOMISSA JA ILTA-SANOMISSA 2003**

Elina Havu

Pro gradu -tutkielma

Sukupuolentutkimuksen maisteriohjelma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

kevät 2013

TIIVISTELMÄ

NAISPÄÄMINISTERIN MEDIAREPRESENTAATIOT HELSINGIN SANOMISSA JA ILTA-SANOMISSA 2003

Elina Havu
Sukupuolentutkimuksen maisteriohjelma
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Tuija Saresma
Kevät 2013
Sivumäärä: 159 sivua + 3 liitettä

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaisia mediarepresentaatioita Suomen ensimmäisenä naispääministerinä toimineesta Anneli Jäätteenmäestä mediassa muodostetaan ja miten median tapa kuvata poliitikkoja on sukupuolittunut. Näitä mediarepresentaatioita eli mediaesityksiä tarkastellaan konstruktivistisesta näkökulmasta. Tutkimuksen teoria nojaa feministiseen politiikan tutkimukseen sekä feministiseen mediatutkimukseen. Lisäksi tutkimuksen taustalla vaikuttaa vahvana yhteiskunnallinen jako yksityiseen sekä julkiseen sfääriin. Naispääministeristä luotavat mediarepresentaatiot saavat lisämerkityksiä kahdesta 2000-luvulla vaikuttaneesta yhteiskunnallisesta ilmiöstä, vuonna 2000 voimaan astuneesta perustuslain uudistuksesta sekä mediassa tapahtuneesta murroksesta.

Tutkimuksen aineistona toimivat Jäätteenmäkeä koskevat lehtiartikkelit sekä Helsingin Sanomista että Ilta-Sanomista kahdeksan kuukauden ajalta. Aineistoa analysoidaan retorisen analyysin keinoin sekä tarkastellaan aineistossa esiintyvien auktoriteettien käyttämien argumenttien avulla. Aineisto on jaettu kolmeen eri teemaan, joita käsitellään kronologisessa järjestyksessä. Nämä teemat ovat naispääministeri vallankäyttäjänä ja poliitikkona, naispääministerin julkisuuskuva ja sukupuoli sekä naispääministerin pätevyys ja uskottavuus.

Tutkimuksen mukaan Anneli Jäätteenmäen sukupuolella oli vahva määrittelevä tekijä siinä, millaisia mediarepresentaatioita hänestä luotiin. Tuloksista voidaan päätellä, että median perinteinen kuva pehmeiden arvojen naispoliitikosta sekä Anneli Jäätteenmäen vahvan johtajan representaatio aiheuttivat median uutisoinnissa ristiriitaisen reaktion. Tästä sekä häneen liitettyjen pätevyys- ja uskottavuusepäilyistä seurasi, että median silmissä Jäätteenmäen pääministeriyden legitimitietin muotoutuminen jäi puutteelliseksi eikä hän kyennyt nousemaan valtiomieskategoriaan. Tutkimus osoittaa, että sukupuolittuneita mediarepresentaatioita tuottavat, sukupuoleen liittyvät valta- ja yhteiskunnalliset rakenteet ovat median toiminnassa pääosin piilossa eikä media tunnista niiden olemassaoloa.

Avainsanat: Sukupuoli, representaatio, pääministeri, politiikka, media, yksityinen-julkinen – jako

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. SANOMALEHDET AINEISTONA	6
2.1 Aineiston valinta ja perustelut.....	6
2.3 Aineiston kuvaus.....	11
2.3.1 Helsingin Sanomista kerätty aineisto	13
2.3.2 Ilta-Sanomista kerätty aineisto	14
2.4 Aineiston lukutavat	16
2.4.1 Representaation käsite.....	19
2.4.2 Retorinen analyysi tutkimuksen tukena	22
3. TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA	27
3.1 Feministinen politiikan teoria.....	27
3.2 Feministinen mediatutkimus	30
3.3 Julkisen ja yksityisen problematiikka	32
4. SILLANPÄÄSTÄ JÄÄTTEENMÄKEEN	35
4.1 Suomalaisten naispoliitikkojen historiaa.....	36
4.2 Case Jäätteenmäki	39
4.2.1 Oppositiojohtajana kohti eduskuntavaaleja.....	40
4.2.2 Ensimmäisenä naisena pääministeriksi	45
4.2.3 Pitkään jatkunutta mediakeskustelua seuraa ero	48
5. ENSIMMÄINEN NAISPÄÄMINISTERI VALLAN KAHVASSA.....	52
5.1 Pääministerin muuttunut valta-asema ja niin kutsuttu pääministerivaali	52
5.2 Naispoliitikot vallankäyttäjinä	57
5.3 Jäätteenmäki vallankäyttäjänä.....	61
5.3.1 Haastajana aggressiivinen ja epävarma, mutta vahva oppositiojohtaja.....	61
5.3.2 Epävarma hallitusneuvottelija altavastaajana.....	70
5.3.3 Asiallinen ja voimakas sekä väistelevä ja vastuuton pääministeri	77
5.3.4 Valtionpäämies astuu takaisin valtaan	86

6. NAISPÄÄMINISTERIN ”PUHUVA PÄÄ”	92
6.1 Median muutos.....	92
6.2 Poliitiikan medioituminen ja pääministerin asema mediassa	95
6.3 Naispoliitikkojen representaatio mediassa	101
6.4 ”Puhuva pää” ja sukupuolen rakentuminen.....	107
6.4.1 Vaalikampanjan aikana sukupuolen esittäminen on piilotetumpaa.....	107
6.4.2 (Nais)Pääministeri Jäätteenmäki	111
6.4.3 Sukupuolen vaikutus eroon puhututtaa mediassa.....	123
7. ENSIMMÄINEN NAISPÄÄMINISTERI JA PÄTEVYYDEN ONGELMA	127
7.1 Sukupuolen mukaan jakaantunut pätevyiden vaatimus.....	127
7.2 Jäätteenmäen ongelmana pätevyys ja uskottavuus.....	129
7.2.1 Pääministerivaali ja poliittinen pätevyys.....	129
7.2.2 Hallitusneuvotteluissa pätevyys on kaikkien naisministerien ongelma	134
7.2.3 Pääministeri Anneli Jäätteenmäki ja pätevyiden vaatimus.....	138
8. JOHTOPÄÄTÖKSET	145
LÄHTEET	154
Kirjallisuus	154
Internet-lähteet	158
Lehtiartikkelit.....	159
LIITE 1: HELSINGIN SANOMISTA KERÄTTY AINEISTO	
LIITE 2: ILTA-SANOMISTA KERÄTTY AINEISTO	
LIITE 3: TEEMOJEN JAKAUTUMINEN AINEISTON SANOMALEHDISSÄ	

1. JOHDANTO

Suomessa tehtiin tasa-arvohistoriaa, kun Anneli Jäätteenmäestä (kesk) tuli 17. huhtikuuta vuonna 2003 Suomen ensimmäinen naispääministeri. Jäätteenmäen kausi pääministerinä jäi kuitenkin kahden kuukauden pituiseksi, kun hän ilmoitti hallituksensa eroamisesta saamansa epäluottamuksen vuoksi 18. kesäkuuta 2003.

Tutkin tässä pro gradu -työssäni, millaisia mediarepresentaatioita Suomen ensimmäisenä naispääministerinä toimineesta Anneli Jäätteenmäestä mediassa muodostetaan ja miten median tapa kuvata poliitikkoja on sukupuolittunut. Aineistokseni olen valinnut Jäätteenmäkeä koskevat lehtiartikkelit sekä Helsingin Sanomista että Iltä-Sanomista kahdeksan kuukauden ajalta vuodelta 2003. Jäätteenmäen lyhyen pääministerikauden vuoksi tarkastelen myös hänestä eduskuntavaalikampanjan aikana sekä pääministerin paikalta eroamisen jälkeen muodostettuja mediarepresentaatioita.

Tarkastelen tutkimuksessani vain yhteen poliitikkoon liittyvää tapausta. Se kuitenkin liittyy laajemmin tapaan, jolla naisia kohdellaan politiikassa ja millaisia representaatioita heistä mediassa vallankäyttäjinä luodaan. Poliittinen edustus on ollut Suomessa varsin vahvasti sukupuolittunutta ja politiikka on Suomessa pitkään koettu miehiseksi, miesten hallitsemaksi yhteiskunnan osa-alueeksi.

Jäätteenmäen pääministeriys ja pian tapahtunut ero ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä myös siksi, että hän on ensimmäinen suomalainen naispääministeri. Jäätteenmäen valinta pääministeriksi sekä tätä vuonna 2001 edeltänyt Tarja Halosen valinta ensimmäiseksi naispresidentiksi ovat olleet tärkeitä askelia miesten ja naisten välisen tasa-arvon saavuttamisessa politiikassa. Vallassa oli tuolloin ensimmäistä kertaa myös maailmanlaajuisesti samanaikaisesti sekä vaaleilla valittu naispresidentti että eduskunnan valitsema naispääministeri.

Jäätteenmäen tullessa valituksi pääministeriksi myös mediassa puhuttiin yleisesti yhden tasa-arvon kannalta merkityksellisen merkkipaalun saavuttamisesta. Suomea on pitkään pidetty kansainvälisellä tasolla yhtenä tasa-arvon mallimaana. Tästä syystä media nosti

tuolloin vahvasti esiin, että Suomessa oli nainen sekä presidenttinä että pääministerinä. Uutisointiin sekoittui niin ylpeyttä tasa-arvosaaavutuksesta, mutta myös hämmennystä siitä, miten tilanteeseen tulisi suhtautua. Esimerkiksi Ilta-Sanomat puhui Suomessa nyt vallitsevasta ”akkavallasta”. Myöhemmin tapahtunut, dramaattiseksi leimattu ero yleistettiin koko naissukupuolen epäonnistumiseksi ja tahraksi Suomen tasa-arvon mallimaan kuvassa.

Tutkin tässä pro gradu – työssäni, millaisia mediarepresentaatioita Suomen ensimmäisenä naispääministerinä toimivasta Anneli Jäätteenmäestä luodaan sekä eduskuntavaalikampanjan aikana, pääministerinä että heti pääministerin tehtävistä eron jälkeen. Tarkastelen Anneli Jäätteenmäen pääministeriyden ja eron kautta sitä, miten naispolitiikon vallankäytöstä aineistossani puhutaan. Tutkin, millainen julkisuuskuva naispääministeristä luodaan ja miten sukupuoli rakentuu ja näkyy tässä mediakeskustelussa. Pohdin uskottavuuden kysymystä ja sitä, miten nais- ja miespoliitikkojen pätevyydestä aineistossa puhutaan. Tutkimukseni nojaa feministiseen politiikan tutkimukseen sekä feministiseen mediatutkimukseen. Lisäksi tutkimukseni taustalla vaikuttaa vahvana yhteiskunnallinen jako yksityiseen sekä julkiseen sfääriin. Analysoin aineistoa retorisen analyysin keinoin.

Representaatio toimii tutkimukseni avainkäsitteenä. Representaatio tarkoittaa lyhyesti määriteltynä esitystä, joita tutkimuksessani media välittää nais- ja miespoliitikoista. Lähdän tarkastelemaan aineistostani muodostuvia representaatioita konstruktivistisesta näkökulmasta. Tämä tarkoittaa, että representaatiot, joita media aineistossani luo, eivät vain heijasta todellisuutta vaan itse aktiivisesti rakentavat sitä. Lähtökohtani on siten mediatutkimuksen ajatus median tuottamista mediaesityksistä todellisuutta rakentavina. Tämä median luoma todellisuus vaikuttaa yhteiskuntaamme ja kulttuurimme ja esimerkiksi vahvistaa tai muuttaa sitä, miten näemme eri sukupuolet ja miten käsityksemme niistä rakentuvat.

Tarkoitukseni ei ole tehdä henkilökuvausta Jäätteenmäestä, tutkia hänen eroaan puoluepolitiikan kannalta tai sitä, oliko Jäätteenmäki oikeassa vai väärässä, sillä eron liittyvät tapahtumat olivat poliittinen prosessi, jota en tässä tutkimuksessa tarkastele. Sen sijaan tutkin, miten Suomen ensimmäisen naispääministerin sukupuolta tehdään

sanomalehdistä koostuvassa aineistossani. En tosin pysty täysin kokonaan jättämään tutkimuksen ulkopuolelle henkilöihin liittyviä asioita mediassa 2000-luvulla tapahtuneen vahvan henkilöitymisen ja politiikan medioitumisen vuoksi. Tämän mediassa tapahtuneen kehityksen vuoksi henkilökohtaiset asiat painottuvat uutisoinnissa yhä enemmän.

Tutkimuskohteena olevan naispääministerin mediarepresentaatioiden sekä median käymän keskustelun taustalla on monta erilaista ilmiötä, jotka selittävät sukupuolta heijastavia mediarepresentaatioita tai saavat lisämerkityksiä Suomen ensimmäisen naispääministerin sukupuolesta. Tästä johtuen peilaan tässä työssäni tutkittavia mediarepresentaatioita kahden politiikkaan sekä mediaan liittyvän ilmiön, vuonna 2000 voimaan tulleen perustuslakiuudistuksen kautta sekä median 2000-luvulla tapahtuneen murroksen kautta. Nämä kaksi ilmiötä näkyvät aineistossa vahvasti.

Valitsin sanomalehdet tutkimusaineistokseni, sillä tiedotusvälineiden rooli yhteiskunnallisessa toiminnassa on vahva. Lisäksi median murros sekä kasvanut kilpailu lukijoista ja mainostajista on muuttanut myös median tapaa uutisoida politiikasta. Lisäksi media on mielenkiintoinen tutkimuskohde, sillä tiedotusvälineillä on valtaa. Tämä valta ei tosin ole mitään muodollista valtiosäännöllistä valtaa, mutta median murroksen seurauksena mediasta on muodostunut yhä suurempi mielipidevaikuttaja. Tiedotusvälineitä ei turhaan kutsuta neljänneksi valtiomahdiksi.

Näen median murroksen erittäin kiinnostavana, sillä murroksen seurauksena esimerkiksi tapa uutisoida poliitikoista on muuttunut. Median murroksen seurauksena politiikka on medialisoitunut ja puolueiden perinteinen asema mielipiteenmuodostuksen kanavana on siirtymässä tiedotusvälineille. Media ja sitä myötä politiikka on viihteellistynyt ja esimerkiksi poliitikkojen yksityiselämään liittyviä asioita tuodaan uutisoinnissa esille entistä enemmän. Mediassa käsiteltävien asioiden painopiste on tämän seurauksena siirtynyt asiasisällöistä kevyempiin aiheisiin, esimerkiksi viihteeseen ja vapaa-aikaan liittyviin asioihin. Tämä viihteellistyminen muuttaa myös tapaa esittää sukupuolia mediassa.

Vuoden 2003 eduskuntavaaleissa merkittävää oli, että Suomen poliittinen kulttuuri oli kokenut suurehkon muutoksen. Kyseiset eduskuntavaalit olivat ensimmäiset vuonna 2000

voimaan tulleen perustuslakiuudistuksen jälkeen. Uusi perustuslaki vähensi tasavallan presidentin parlamentaarista valtaa ja lisäsi sitä puolestaan pääministerille. Vaikka Jäätteenmäkeä edeltänyt pääministeri Paavo Lipponen oli noussut perustuslakiuudistuksen jälkeen kiistatta Suomen politiikan ykköseksi ja kansainvälisessä politiikassa Suomen edustajana tunnetuimmaksi, ensimmäiset vuodet olivat kuitenkin perustuslain niin kutsuttua sisään ajoa. Koska vuoden 2003 eduskuntavaaleissa valittava pääministeri oli ensimmäinen uuden perustuslain perusteella valittava pääministeri, hänellä tuli olemaan edeltäjiinsä verrattuna enemmän perustuslaillista valtaa jo heti pääministeriuransa alkuhetkestä lähtien. Vuonna 2003 eduskuntavaaleista puhuttiinkin ensimmäistä kertaa niin kutsuttuina pääministerivaaleina, sillä oli oletettavaa perustuslain muutoksen vuoksi, että suurimman puolueen puheenjohtajasta tulee seuraava pääministeri. Tämän vuoksi on erittäin mielenkiintoista tarkastella, miten uudessa valta-asetelmassa sukupuoli aineistossa näkyy ja miten media tässä uudessa poliittisessä tilanteessa käsitteli sukupuolta uutisoinnissaan.

Pro Gradu – työni historia on pitkä. En ollut itse vielä aloittanut Jäätteenmäen pääministerikauden aikana yliopisto-opintoja. Seurasin Jäätteenmäen pääministerikautta, eroa sekä siihen liittyvää uutisointia tarkasti. Pidin esimerkiksi Jäätteenmäen ja Mannisen oikeudenkäyntipäivän palkattomana vapaapäivänä ja seurasin koko päivän suorana lähetettyä oikeudenkäyntiä. Olin jo tuolloin päättänyt tehdä kyseisestä aiheesta gradun, vaikka opinto-oikeutta yliopistossa ei vielä ollut. Oikeudenkäynti ja sen tulos ei päättynyt tutkimukseen asti, mutta aiheeseen liittyvä intohimo on säilynyt vuosien varrella. Työskentelin vuoden 2009 europarlamenttivaalien alla Anneli Jäätteenmäen kotimaan avustajana, joten pääsin tutustumaan häneen myös henkilökohtaisesti.

Kertoessani läheisilleni sekä tapaamilleni ihmisille graduni aiheesta ja nimenomaan sen keskeisestä henkilöstä Anneli Jäätteenmäestä, sain usein vastaukseksi erittäin mielenkiintoisia reaktioita. Moni kunnioittaa ja arvostaa häntä suuresti, mutta siitä huolimatta useat kertoivat, miten Jäätteenmäen persoona tai ulkoinen olemus, esimerkiksi ääni heitä ärsyttävät. Myös politiikan tutkijat ovat todenneet saman ilmiön. Erkkä Railo kertoo teoksessa *Poliitikot taistelivat – media kertoo* (2006, 119), että Helsingin Sanomat teetti vuoden 2000 kesällä henkilökuvauksen keskustan vt. puheenjohtajana toimineesta Jäätteenmäestä. Kuvauksessa anonyymeiksi jääneet vastaajat antoivat varsin negatiivisia

arvioita Jätteenmäen persoonasta. Railon mukaan ”ne ilmaukset, joilla Jätteenmäen toimintaa poliitikkona kuvaillaan, antavat hänen käyttäytymisestään hyvin kielteisen vaikutelman.”

Jätteenmäen kohtaama arvostelu jo ennen hänen nimittämistään pääministeriksi oli ensimmäinen kimmoke, joka sai minut kiinnostumaan aiheesta ja lähtemään tutkimaan asiaa. Negatiiviset mielikuvat jäivät ihmetyttämään ja herättivät paljon kysymyksiä. Miksi naispoliitikko kärsii lähes poikkeuksetta negatiivisesta julkisuudesta? Miksi naista kohdellaan vallankäyttäjänä eri tavalla kuin miestä? Miksi politiikassa toimiva nainen saa mediassa ristiriitaisen vastaanoton? Miksi naispoliitikkojen pätevyyttä epäillään? Muun muassa näihin kysymyksiin pyrin tässä tutkimuksessani löytämään vastauksia.

2. SANOMALEHDET AINEISTONA

2.1 Aineiston valinta ja perustelut

Tarkastelen pro gradu – työssäni Anneli Jätteenmäen tapauksesta kertovan lehtiaineiston avulla sitä, miten sukupuolta käsitellään ja rakennetaan Suomen ensimmäisen naispääministerin mediarepresentaatioissa. Tarkasteltu ajanjakso on tammikuun alusta elokuun loppuun vuonna 2003. Lähdän tässä kappaleessa liikkeelle aineiston esittelystä ja sen määrittelystä. Tämän jälkeen käsittelen aineiston lukutapoja ja siihen liittyviä käsitteitä siltä osin, kuin olen käyttänyt niitä aineiston analysoinnissa.

Työni aineisto koostuu sanomalehtiartikkeleista, joissa käsitellään Anneli Jätteenmäen vaalikampanjaa, pääministerikautta sekä eroa ja sen jälkeistä aikaa. Valitsin sanomalehtiartikkelit tutkimuskohteekseni, sillä media on tärkeä osa niitä yhteiskunnallisia rakenteita, jotka ilmentävät ja uusintavat sukupuolijärjestelmää. Tiedotusvälineitä kutsutaan yhdeksi neljästä valtiomahdista, vaikka sillä ei olekaan mitään muodollista valtiosäännöllistä valtaa. Näin ollen tiedotusvälineillä nähdään olevan paljon yhteiskunnallista valtaa. Tämän lisäksi politiikka on Wibergin (2006, 242–248) mukaan medialisoitunut ja puolueiden perinteinen asema mielipiteenmuodostuksen kanavana on siirtymässä tiedotusvälineille. Toisaalta viestintäteknologian kehittyminen on luonut kokonaan uudet puitteet politiikalle, kuten esimerkiksi puitteet reaaliaikaiseen esiintymiseen.

Journalismin käsitteen määrittelemine on vaikea tehtävä, sillä sille on vaikeaa löytää selkeää määritelmää. Sen sijaan siinä korostuvat hyvinkin erilaiset lähtökohdat, kuten lukija- ja instituutiolähtöisyydet. (Ruoho & Saarenmaa 2011, 26.) Tässä pro gradu – työssäni korostuvat näiden molempien lähtökohtien lisäksi auktoriteetilähtöisyys. Käytän tässä työssäni mediasta laajaa käsitettä, jossa siihen sisältyy journalistisen viestinnän lisäksi myös muuta viestintää, kuten esimerkiksi sosiaalinen media ja televisiosarjat. Medialla tarkoitetaan tässä yhteydessä Herkmanin määritelmän mukaisesti ”kaikkia niitä viestinnän muotoja, joissa viestintä tapahtuu jonkin välittävän teknologian avulla”. (Herkman 2011, 19–20.) Aineistoni on sanomalehdistä, mutta käsittelen mediaa yhtenä

laajana, edellä mainitun määritelmän mukaisena kokonaisuutena. Tämä kokonaisuus muodostuu eri toimijoista, joita ovat erilaiset media-alan organisaatiot ja niissä toimivat alan ammattilaiset (mt. 21).

Brian McNair (2011, 18–20) jakaa median tehtävät demokraattisessa yhteiskunnassa viiteen eri osa-alueeseen. Ensimmäisenä tehtävänä media informoi kansalaisia siitä, mitä heidän ympärillään tapahtuu. Toiseksi media sivistää yleisöä, niin että asiasisältöjen sisältämät merkitykset ja merkittävyydet avautuvat mediaa seuraaville. Kolmanneksi media luo niin kutsutun julkisen mielipiteen tilan, jossa yleisen mielipiteen lisäksi voidaan tuoda esiin myös erimielisyydet. Neljäntenä media toimii niin kutsuttuna ”vallan vahtikoirana”, jolloin sen tehtävänä on antaa julkisuutta hallinnollisten sekä poliittisten instituutioiden tekemille päätöksille, niin hyvässä kuin pahassakin. Viimeisenä median tarjoaa myös poliittisille ja hallinnollisille instituutioille tilan puolustautua, jolloin sen tulee antaa tilaa esimerkiksi puolueiden ajamille asioille. Kaikki median eri tehtävät korostuvat tässä tutkimuksessa, kun media käyttää näitä tehtäviään esimerkiksi argumentoidessaan Jäätteenmäen tapauksessa, miksi jokin tietty uutinen on nostettu esille. Kaikista eniten kuitenkin painottuu median asema ”vallan vahtikoirana”.

Journalistit noudattavat näitä median tehtäviä toteuttaessaan journalistisen etiikan periaatteita. Ensimmäinen suomalainen journalistien eettinen koodi, *Etikettisäännöt Suomen sanomalehtimiehille*, hyväksyttiin vuonna 1957. Julkisen sanan neuvosto JSN, joka on tiedotusvälineiden kustantajien ja toimittajien perustama elin ja jonka tehtävänä on tulkita hyvää journalistista tapaa ja puolustaa sanan- ja julkaisemisen vapautta, perustettiin vuonna 1968. Neuvoston työn pohjaksi laadittiin samana vuonna *Lehtimiehen ohjeet*. Vuonna 1992 nimi muutettiin *Journalistin ohjeiksi*. (Mäntylä & Karilainen 2008, 29.) *Journalistin ohjeissa* (Suomen journalistiliitto, Journalistin ohjeet 2011) viitataan journalismin tehtävään yleisen mielipiteen luomisesta ja sen vastuusta; ohjeiden ensimmäisen pykälän mukaan ”(J)ournalisti on vastuussa ennen kaikkea lukijoilleen, kuulijoilleen ja katselijoilleen. Heillä on oikeus saada tietää, mitä yhteiskunnassa tapahtuu.”

Media pyrkii noudattamaan näitä journalistin ohjeita, joten journalististen ihanteiden valossa median pyrkimyksenä voidaan Anneli Jäätteenmäen tapauksessa pitää

yhteiskunnallisesti merkittävien asioiden tarjoamista lukijoilleen ja kuulijoilleen. On kuitenkin tärkeää nostaa esiin se, ettei media ole niin demokraattinen areena kuin millaisen mielikuvan esimerkiksi *Journalistin ohjeet* tai McNairin määrittelemät tehtävät antavat. Esimerkiksi median tavoite saada toiminnastaan taloudellista voittoa luo oman jännitteensä mediassa käytävään keskusteluun. Tämän lisäksi oletukset sukupuolten rooleista ja rajoista luovat omat rajansa myös toimittajien työhön.

Pro gradu -tutkielmani aineistona toimivat artikkelit on kerätty Helsingin sanomista ja Ilta-Sanomista. Molemmat kuuluvat samaan SanomaWSOY – konserniin. SanomaWSOY – konserni oli vuonna 2003 liikevaihdon mukaan Suomen suurin joukkoviestintäyritys (Suomen virallinen tilasto (SVT): Joukkoviestimet). Helsingin Sanomien levikki vuonna 2003 oli Suomen Levikintarkastus Oy:n mukaan 439 618 ja Ilta-Sanomien puolestaan 198 693.

Valitsin Helsingin Sanomat aineistoksi, sillä se on Suomen johtavin ja laajalevikkisin seitsemänpäiväinen sanomalehti ja näin yksi johtavista mediavaikuttajista. Helsingin Sanomat pystyy oman laajan levikkinsä sekä vahvan mediavaikuttajan asemansa ansiosta levittämään omaa uutisointiaan ja näin myös omaa näkemystään uutisoitavista asioista laajasti. Lisäksi Helsingin Sanomien tyyli on neutraalimpaa ja asiallisempaa uutiskieltä kuin iltapäivälehtien tyyli. Tämä neutraalilta vaikuttava ilmaisu voi kuitenkin olla usein vain pintaa, sillä neutraalisuus kätkee alleen usein varsin sukupuolittunutta tekstiä.

Suomessa ilmestyy kaksi iltapäivälehteä, Ilta-Sanomat sekä Iltalehti. Vaikka niitä kutsutaan iltapäivälehdiksi, ne painetaan sanomalehtien tavoin yöllä ja ne tulevat myyntiin aamulla. Iltapäivälehtien sisällön tunnusmerkkeinä pidetään Suomessa yleisesti sensaatiohakuisuutta, kepeyttä ja helposti omaksuttavaa tietoa. Iltapäivälehdeillä on Suomessa viihteellisyydestä huolimatta uutisellinen painotus. (Kivioja 2008, 14.) Ilta-Sanomien ja Iltalehden välinen kilpailu oli 2000-luvulle tultaessa kasvattanut molempien levikkejä (Ruostetsaari 2003, 118). Ilta-Sanomat on erittäin kiinnostava lähde sukupuolittunutta uutistekstiä analysoitaessa, sillä alan kilpailun vuoksi ja lehden myyntiosuuden kasvattamiseksi Ilta-Sanomat pyrki aktiiviseen uutisointiin Anneli Jätteenmäen tapaukseen liittyen.

Valitsin Ilta-Sanomat aineistoksi sen Anneli Jätteenmäen eroon johtaneen suurehkon roolin vuoksi. Ilta-päivälehdistö Ilta-Sanomat kärjessä lähti nostamaan Irak-keskustelua ensimmäisenä esiin muiden medioiden seurattessa pian perässä. Ilta-Sanomat alkoi tutkia väitettyä asiakirjavuotoa toukokuussa 2003 ja siten julkaisi ensimmäisenä Jätteenmäen eroon kesäkuussa 2003 johtaneet uutiset. Henna Virkkunen (2004, 10–11) arvioi, että Ilta-Sanomat oli ottanut jo heti kesäkuun alussa eroon johtaneen mediakeskustelun alkaessa lähtökohdaksi Jätteenmäen eroamisen. Virkkunen arvioi, että ilta-päivälehtien käyttämät otsikkovalinnat olivat Jätteenmäkeen liittyvässä mediakeskustelussa rohkeita, mutta hän selittää niiden perustuvan ”sinänsä tavalliseen journalistiseen käytäntöön, jossa toimittaja voi esittää varsin pitkälle meneviä tulkintoja haastateltavien kautta”. Ilta-päivälehtien tyyliä voidaan siten pitää räväkämpänä kuin Helsingin Sanomien tyyliä.

Vaikka tiedostusvälineiden esiin nostamat asiat saattavat johtavaa poliitikkojen tai muiden yhteiskunnallisessa asemassa olevien erottamiseen tai vapaaehtoiseen eroon, tiedostusvälineet kokevat lopullisen vastuun olevan jollakin muulla toimijalla kuin itsellään. Pitkäaikainen mediavaikuttaja sekä Kalevan entinen päätoimittaja Risto Uimonen toteaa kirjassaan *Median mahti* (2009, 102), etteivät tiedostusvälineet pysty vaikuttamaan muihin kuin omiin asioihinsa eivätkä ne näin ollen pysty erottamaan ketään oman organisaation ulkopuolelta. Uimosen mukaan syntyneen mediakohun jälkeisestä erottamisesta tai vapaaehtoisesta lähdöstä tekee median sijaan joku muu. Tämä on yleensä mediakohun kohteena ollut itse, hänen esimiehensä tai hänen organisaationsa. Uimonen kuitenkin myöntää, että syntyneellä kohulla on kuitenkin ollut selkeä rooli sitä seuranneessa eroprosessissa. Savoien (2011, 104–105) mukaan poliittiset kriisit sekä epäonnistumiset ovat aiheita, joista media haluaa uutisoida. Näissä tilanteissa media siirtyy nykyisin käsittelemään yksittäistä poliitikkoa joka on epäonnistunut hänen edustamansa organisaation sijaan. Näin tapahtui myös Anneli Jätteenmäen eroon johtaneessa tapahtumaketjussa, kun hänen johtamansa puolueen sijasta keskustelu keskittyi Jätteenmäkeen persoonana ja yksilönä.

Ilta-Sanomat ei nähnyt, että olisi itse ollut vastuussa Jätteenmäen erosta, vaan piti rooliaan eroon johtaneessa uutisoinnissa hyvin merkittävänä. Samana päivänä, kun ero tapahtui, Ilta-Sanomat kirjoitti pääkirjoituksessaan (IS 18.6.2003 s. 6), että (T)iedostusvälineiden tehtävänä ei ole synnyttää tai kaataa hallituksia, vaan se työ kuuluu poliitikoille.” Ilta-

Sanomien toimitus koki, että on toiminnallaan pystynyt vahvistamaan lukijoidensa luottamusta tiedotusvälineisiin. Eroamista seuraavana päivänä julkaistussa, päätoimittaja Antti-Pekka Pietilän kirjoittamassa kommentissa (IS 19.6.2003 s. 10) todetaan, ettei Ilta-Sanomilla ”ollut muuta mahdollisuutta”. Pietilä kirjoittaa, että ”teimme työmme siitä huolimatta, että pelkäsimme paljastustemme johtavan pääministerin eroon ja valtakunnan poliittiseen kriisiin. Uskomme edelleen, että äänestäjillä on oikeus tietää.” Ilta-Sanomien perustelee aktiivisuuttaan asiassa median perinteiseksi koetulla asemalla ”vallan vahtikoirana”. Päätoimittaja Pietilä myös korostaa, että heidän tekemässään toimitustyössä oli kysymys totuuden etsinnästä.

Helsingin Sanomien päätoimittaja Janne Virkkunen puolestaan toteaa (HS 20.6.2003 A4, kolumni), että ”[...] ilman tiedotusvälineitä – ja Irak-tapauksessa aivan erityisesti Ilta-Sanomia – tämä kaikki olisi voinut peittyä pikkuhiljaa ja ”uusi poliittinen kulttuuri” olisi voinut jatkaa entisenlaisena seuraavaan skandaaliin.” Tällä kannalla oli myös tuolloin poliisiasioista vastannut sisäministeri Kari Rajamäki (IS 1.7.2003 s.12, uutiset Suomi), joka kiitteli lehdistön roolia keskeisten tietojen julkaisemisesta. Hän arvioi, että ”kansallisen edun ja kansanvallan kannalta median toiminta ja sen luoma julkinen paine olivat aivan ratkaisevia”.

Politiikkaan ja yhteiskunnallisiin asioihin liittyvä, kuten tässä työssä tutkittavan Anneli Jäätteenmäkeen liittyvä uutisointi, on median näkökulmasta katsottuna yhteiskunnallisesti tärkeää sekä lukijalle merkityksellistä uutisointia. Ruohon ja Saarenmaan (2011, 28) mukaan yhteiskunnallisessa journalismissa nostetaan esiin yhteiskunnallisesti tärkeitä kysymyksiä, jolloin siihen voidaan esimerkiksi liittää poliittista julkisuutta korostava termi, esimerkiksi juuri yllä mainittu ”vallan vahtikoira”. Tällaista journalismia kuvaa myös poliittisten päättäjiin sekä heidän tekemiin päätöksiin kohdistuva kriittinen suhtautuminen. Lukijalle merkityksellisessä journalismissa puolestaan korostuu pyrkimys kuvitella lukijansa maailma ja halu vastata tähän kuviteltuun maailmankuvaan.

Tästä johtuen edellä esitetty Ilta-Sanomien päätoimittajan kommentti on hyvä esimerkki siitä, että Ilta-Sanomien kohdalla aineistossa korostuu nimenomaan lukijalle merkityksellinen journalismi, kun taas Helsingin Sanomien uutisointi voidaan nähdä neutraalimpana ja asiallisempaan pidetyn uutiskielensä vuoksi pikemmin

yhteiskunnallisesti tärkeiden asioiden nostamisena. Tätä tukee Henna Virkkusen teoksessa *Journalismikritiikin vuosikirja* (2004, 11–12) esittämä arvio, että kesäkuussa 2003 Anneli Jäätteenmäen eroon johtaneessa mediakeskustelussa iltapäivälehdet julkaisivat pikemminkin pääministerin asemaa horjuttavia kuin tilannetta vakauttavia uutisia. Helsingin Sanomat tai STT puolestaan julkaisivat hänen mukaansa neutraalimpia ja erokeskustelua hiljentäviä uutisia. Virkkusen mukaan etenkin Ilta-Sanomille eroon johtanut mediakeskustelu ”oli myös eräänlaista kamppailua omasta oikeasta olemisen ja totuuden puolesta”.

2.3 Aineiston kuvaus

Aineisto on kerätty sekä Ilta-Sanomista että Helsingin Sanomista tammikuun alusta 2003 elokuun loppuun 2003. Ensimmäinen tapaukseen liittyvä artikkeli ilmestyi joulukuussa 2002, kun pääministeri Paavo Lipponen vieraili Yhdysvaltain presidentin George W. Bushin luona. Tuosta tapaamisesta tehdyt asiakirjat vuotivat myöhemmin julkisuuteen. Nämä uutiset on kuitenkin jätetty aineiston ulkopuolelle. Ensimmäiset artikkelit eduskuntavaaleihin liittyen ilmestyivät tammikuussa, eduskuntavaalit käytiin 16.3.2003 ja hallitusneuvotteluissa meni noin kuukausi. Anneli Jäätteenmäki toimi pääministerinä 17.4.–24.6.2003 välisen ajan. Jäätteenmäen ero pääministerin paikalta puhutti lehtiä vielä maaliskuussa 2004 hänen ja Martti Mannisen oikeudenkäynnin vuoksi. Kyseistä oikeudenkäyntiä, jossa Mannista syytettiin virkasalaisuuden rikkomisesta ja Jäätteenmäkeä yllytyksestä tai avunannosta kyseiseen tekoon, en käsittele tässä työssä lainkaan.

Helsingin Sanomien artikkelit on kerätty Helsingin yliopiston kansalliskirjaston sekä Jyväskylän yliopiston kirjaston mikrofilmeiltä. Ilta-Sanomien artikkeleista enemmistö on kerätty suoraan paperiversioista kopioimalla, sillä niitä pystyi tilaamaan Jyväskylän yliopiston kirjaston lehtienlukusaliin. Helsinkiin muuton vuoksi Ilta-Sanomien heinä- ja elokuun artikkelit on kerätty kansalliskirjaston mikrofilmeiltä. Koska näissä molemmissa kirjastoissa on erilaiset käytännöt esimerkiksi painoksiin liittyen, olen ottanut jokaisesta lehdestä ensimmäisen painoksen, mikäli painoksia on ollut useita. Poikkeuksena on eduskuntavaaleja seurannut päivä 17.3.2003, joista olen ottanut tarkasteltavaksi Helsingin Sanomien viimeisen eli neljännen painoksen, sillä viimeisen painoksen ilmestyttyä

keskustan vaalivoitto oli laskennan edettyä varmistunut.

Olen rajannut aineistosta pois lukijoiden mielipidekirjoitukset, sillä analysoin tässä tutkielmassa lehden uutistekstiä, en kyseisten lehtien lukijoiden mielipiteitä. Käsittelen siis tässä tutkimuksessa lehtien uutistekstejä, joten myös niiden yhteydessä olevat kuvat ja lehdissä olleet pilakuvat on rajattu aineistosta pois. Lisäksi olen rajannut pois Helsingin Sanomien pääuutissivun eli premiäärin. Premisivun vinkit viittaavat lähes poikkeuksetta sisäsivulla olevaan juttuun samoine sisältöineen.

Olen lisäksi rajannut pois Helsingin Sanomista A-osan lopussa sijaitsevan pakinan *Toinen mies* sekä Ilta-Sanomien pääkirjoitussivulla ilmestyvät pakinat *Bisquit* ja *Tervoa ja höyheniä*. Huumorinomaiset pakinat sekä kolumnit sisälsivät tutkimukseen aiheeseen liittyen mielenkiintoisia sukupuolistereotypioita. mutta huumoripalstoina, ei-toimittajan kirjoittamana ne eivät kuitenkaan edusta lehtien virallisia linjoja. Sen sijaan olen ottanut mukaan aineistoon Ilta-Sanomien politiikan toimittajan Pekka Ervastin kirjoittaman *Uskottu mies* – palstan, joka on pakinoiden tapaan kirjoitettu huumorimaisesti sekä satiirisesti. Kyseinen palsta on kirjoitettu Ilta-Sanomien toimittajan näkökulmasta, joten sen voidaan nähdä edustavan lehden linjaa. Edellä mainittujen lisäksi aineistosta rajautui pois artikkelit, joissa Jätteenmäki oli mainittu vain lyhyesti nimeltä tai yleisesti viitattiin Anneli Jätteenmäen hallitukseen tai hallitusohjelmaan.

Aineiston määrä on suuri, sillä Anneli Jätteenmäki esiintyy tutkimusaineistossa ensin oppositiojohtajana, sen jälkeen pääministerinä ja vielä lopuksi eronneena pääministerinä. Tämän vuoksi hänestä kirjoitettujen artikkelien määrä on suuri. Esimerkiksi Helsingin Sanomien internet-uutisten arkistosta löytyy hakusanalla Anneli Jätteenmäki yhteensä 809 hakutulosta tammikuusta elokuuhun ulottuvalla ajanjaksolla. Ilta-Sanomilla digilehtien internet-arkisto on olemassa vasta 6.9.2004 lähtien, joten vastaavaa vertailevaa hakua ei pystytty tekemään.

Lopulliseen aineistoon valikoitui yhteensä 668 uutistekstiä, 369 uutistekstiä Helsingin Sanomista ja 299 Ilta-Sanomista. Käytän näistä lehdistä lainausten yhteydessä lyhenteitä HS ja IS. Pääkirjoitukset sekä toimittajien kirjoittamat kolumnit edustavat sanomalehtitekstissä lehden mielipiteitä. Tämän vuoksi olen maininnut lähteen yhteydessä

erikseen, mikäli teksti on ollut pääkirjoitus, kolumni, uutisanalyysi, näkökulma tai vastaava lehden mielipidettä esittelevä uutisteksti.

Erittelen seuraavissa kappaleissa tarkemmin aineiston jakautumisen molemmissa lehdissä sekä esittelen niiden erityispiirteitä.

2.3.1 Helsingin Sanomista kerätty aineisto

Helsingin Sanomat on päivittäin ilmestyvä sanomalehti, jonka voi sekä tilata kotiin että ostaa irtonumerona. Lehdellä on ollut omat verkkosivut vuodesta 1996 asti ja verkkosivujen arkistosta on löydettävissä lehden uutisia vuodesta 1990 asti. Lehdessä on vuosien varrella tapahtunut useita sisällönuudistuksia, joista viimeisimmän myötä vuoden 2013 alussa Helsingin Sanomat muuttui tabloid-lehdeksi. Vuonna 2003 lehti koostui arkisin sekä lauantaisin neljästä osasta (A-D) ja sunnuntaisin kuudesta osasta (A-F). Tällä hetkellä lehdestä voi tehdä tilauksen myös verkossa sekä Apple-sovelluksena, mutta vuonna 2003 lehti oli saatavilla ainoastaan printtiversiona.

Aineisto jakautui osien kesken seuraavasti:

A-osa sisältää seuraavat eri osa-alueet: etusivulla olevat pääuutiset, pääkirjoitussivun (joka sisältää pääkirjoitukset, kolumnit, merkintöjä, vieraskynä, muut lehdet ja kolumnit sekä merkintöjä ja vieraskynä -palstat), mielipide-sivun, politiikan ja kotimaan uutiset, ilmoitukset (esimerkiksi syntyneet ja kuolleet), nimiä tänään sekä säätiedot. Koska tutkimukseni koskee suomalaista poliitikkoa ja poliittisia tapahtumia, enemmistö Helsingin Sanomien aineistosta on kerätty A-osasta. Uutistekstejä tästä osiosta on yhteensä 338 kappaletta.

B-osa sisältää kaupunki-osion eli pääkaupunkiseudun uutiset sekä kulttuuri-osion. Eduskuntavaalien jälkeen lehdessä B-osio oli erillinen vaaliliite sekä 17.3 että 18.3. Tutkimusaineistoon ei valikoitunut tekstejä B-osioista kahta vaaliliitettä lukuun ottamatta. Vaaliliitteestä aineistoon valikoitui yhteensä viisi uutistekstiä.

C-osa sisältää ulkomaan uutiset sekä talousuutiset. Lisäksi osiossa on Oikotie – palsta, joka sisältää esimerkiksi asunto- ja automyynti-ilmoitukset sekä työpaikkailmoitukset. Aineistoon valikoitui vain muutama uutisteksti ulkomaan uutisista, joissa käsitellään pääministeri Jäätteenmäen lausuntoja ulkomaisten tapahtumiin liittyen. Näitä oli yhteensä kahdeksan kappaletta Vaalikampanjan aikana sekä pääministerin tehtävistä eroamisen jälkeen C-osiossa ei mainittu Jäätteenmäkeä.

D-osa sisältää arkipäivisin urheilu-uutiset sekä tv-ohjelmatiedot. Sunnuntaisin D-osa on sunnuntaiosio, joka sisältää pidempiä sekä pohdiskelevampia uutistekstejä. Kaikki aineistoon kerätyt D-osion 16 tekstiä ovat sunnuntaiosiesta.

Lisäksi sunnuntaisin lehdessä ilmestyi vuonna 2003 sunnuntaisin E ja F – osiot, joista aineistoon ei päätynyt yhtään uutistekstiä. Perjantaisin lehdessä ilmestyi NYT-liite, joka on rajattu aineistosta pois. Sen sijaan kerran kuussa ilmestyvästä Kuukausiliitteestä on aineistoon valikoitunut ajanjaksolla liitteissä olleet kaksi artikkelia.

2.3.2 Ilta-Sanomista kerätty aineisto

Ilta-Sanomien ilmestyminen kuudesti viikossa: viikolla joka päivä ja viikonloppuisin viikonloppunumerona. Lehteä pystyi ostamaan vuonna 2003 vain irtonumerona. Tällä hetkellä lehdestä voi ostaa yksittäiskappaleita tai pidempiä tilausjaksoja digilehtenä verkossa sekä Apple-sovelluksena.

Ilta-Sanomien on tabloid-lehti, jonka sisältö järjestyksessä oli vuonna 2003 seuraava: pääuutiset, lukijat ja nettikysely tänään, pääkirjoitus sekä viikon kuva, maailman lehdet, pilakuva, kolumnit, uutiset Suomi, uutiset maailma, viihdeuutiset, hyvät naiset ja päivittäin vaihtuva teemaosio (esimerkiksi ruoka, omat rahat, kulttuuri). Lehden lopusta löytyvät ristikot, horoskooppi, sää sekä televisio-ohjelmat. Lisäksi lehden välissä ilmestyi vuonna 2003 joka päivä erillinen urheiluliite sekä viikonloppuisin ilmestyvä Plussa-liite.

Aineisto jakautui osien kesken seuraavasti:

Pääuutiset löytyy lehden alkuosasta. Ilta-Sanomilla ja iltapäivälehdillä ylipäätään on erilainen tapa valikoida pääuutisensa kuin aineistossa toisena mukana olevalla Helsingin Sanomilla. Yllätyksekseni pääuutissivustoon valikoitui vain 35 uutistekstiä, sillä pääosa politiikkaan ja näin Anneli Jäätteenmäkeen keskittynyt uutisointi painottui uutiset Suomi – osioon.

Lukijat löytyy sivuilta 4-5. Tämä aukeama sisältää lukijoiden mielipidekirjoitukset sekä Ilta-Sanomien tekstiviesti- ja nettikyselyiden vastaukset. Koska olen rajannut lukijoiden mielipiteet pois aineistosta, tästä osiosta ei aineistoon valikoitunut uutistekstejä.

Pääkirjoitussivu löytyy sivuilta 6-7. Toisin kuin Helsingin Sanomissa, joissa pääkirjoituksia on useampia, Ilta-Sanomien pääkirjoitus käsittää vain yhden kirjoituksen. Aineistoon valikoitui yhteensä 71 tekstiä tästä osiosta.

Uutiset Suomi löytyy lehdestä sivulta 8 lähtien. Enemmistö aineistoon valikoituneista uutisteksteistä on tästä osiosta ja niitä on yhteensä 174.

Uutiset Maailma on yleensä kahden sivun kokonaisuus ulkomaan pääuutisista. Aineistoon valikoitui vain yksi artikkeli tästä osiosta.

Viihdeuutiset löytyvät lehden loppupuolelta. Anneli Jäätteenmäki alkoi esiintyä lehden tämän osion artikkeleissa pääministerivalinnan jälkeen. Aineistoon tästä osiosta valikoitui yhteensä seitsemän uutistekstiä.

Plussa on viikonloppuisin lehden välissä ilmestyvä liite, jossa on kevyemmän ja viihteellisemmän sisällön lisäksi pidempiä uutisanalyyseja esimerkiksi politiikkaan liittyen. Näitä uutisanalyyseja voi verrata Helsingin Sanomien sunnuntailiitteen artikkeleihin. Aineistoon valikoitui tästä liitteestä nimenomaan näitä pidempiä uutistekstejä yhteensä seitsemän kappaletta.

Tämän lisäksi eduskuntavaalien jälkeen ilmestyneestä vaaliliitteestä aineistoon valikoitui neljä uutistekstiä. Lopuista osioista kuten esimerkiksi urheiluliitteestä, eri teemaosioista sekä Hyvät naiset -osiosta aineistoon ei valikoitunut materiaalia.

2.4 Aineiston lukutavat

Esittelen tässä kappaleessa aineistoni lukutapoja. Erittelen ensin, miten olen käsitellyt aineistoa ja mitä kysymyksiä olen sitä lukiessani esittänyt ja joihin olen etsinyt vastauksia. Tämän jälkeen käyn läpi tutkimukseni avainkäsitettä representaatiota sekä esittelen aineiston analysoinnin tukena käyttämäni retorista analyysia.

Lähdin aineiston käsittelyssä liikkeelle lukemalla ja luetteloimalla excel-tiedostoon kaikki keräämäni artikkelit. Etsin tällä ensimmäisellä lukukerralla luetteloimisen ohella teemoja, jotka esiintyivät eniten Jätteenmäkeä koskevassa uutisoinnissa valittuna ajankohtana. Nämä artikkelit on luetteloitu kronologisessa järjestyksessä liitteessä 1 ja 2. Aineiston toisella lukukerralla jaoin nämä artikkelit löytämäni kolmen eri teeman mukaisesti sekä rajasin osan keräämistäni artikkeleista aineiston ulkopuolelle edellisessä kappaleessa kerrotun mukaisesti. Samalla lähdin analysoimaan aineistoa neljän eri teeman mukaisesti. Samoista artikkeleista saattoi löytyä useampaa eri teemaa, mutta jaottelu on tehty sen mukaan mitä teemaa artikkelista eniten esiintyi ja mitä analysoinnissa on pääasiallisesti näin ollen käytetty. Teemojen jakautuminen aineiston sanomalehdissä on esitelty liitteessä 3.

Aineisto jakautui kolmeen ajankohtaan: vaalikampanjaan, jolloin Jätteenmäki esiintyi aineistossa suurimman oppositiossa olevan puolueen puheenjohtajana eli oppositiojohtajana, aikaan jolloin Anneli Jätteenmäki toimi ensin hallitusneuvottelijana ja tämän jälkeen pääministerinä, sekä eroa seuranneeseen aikaan, jolloin Matti Vanhanen (kesk) nimitettiin hänen seuraajakseen. Nämä kolme ajankohtaa näkyvät myös aineiston käsittelyssä ja analysoinnissa, sillä Jätteenmäelle rakentuu aineistossa erilaisia mediarepresentaatioita riippuen siitä, esiintyykö hän uutisteksteissä oppositiojohtajana, pääministerinä vai eronneena pääministerinä. Tämän vuoksi käsittelen teemoja kronologisessa järjestyksessä.

Löytämäni teemat jakautuivat aineiston kesken seuraavasti:

Naispääministeri vallankäyttäjänä ja poliitikkona

407 uutistekstiä - 230 kpl / 62 % Helsingin Sanomista ja 177 kpl / 59 % Ilta-Sanomista

Naispääministerin julkisuuskuva ja sukupuoli

121 uutistekstiä - 67 kpl / 18 % Helsingin Sanomista ja 54 kpl / 18 % Ilta-Sanomista

Naispääministerin pätevyys ja uskottavuus

140 uutistekstiä - 72 kpl / 20 % Helsingin Sanomista ja 68 kpl / 23 % Ilta-Sanomista

Naispääministeri vallankäyttäjänä ja poliitikkona – teemaa käsittelen kappaleessa 5.

Tarkastelen aineistoni avulla sitä, miten ensimmäisenä naisena pääministerin aseman Suomessa saavuttanut Anneli Jäätteenmäki kuvataan aineistossa vallankäyttäjänä ja miten sukupuoli tässä keskustelussa näkyy. Koska vuoden 2001 perustuslakiuudistus poisti presidentin valtaoikeuksia lisäten niitä pääministerille, on tärkeää tarkastella myös tässä valossa millaisia representaatioita Anneli Jäätteenmäestä muodostetaan poliittiseen valtaan sekä yhteiskuntaan liittyvissä mediakeskusteluissa. Pohdin lisäksi, miten mediassa näkyy se, että pääministerin kasvanutta valtaa käytti nyt naispääministeri. Pureudun etenkin valtiomiehen kategoriaan ja pohdin, miksi Jäätteenmäelle tuottaa hankaluuksia nousta edeltäjiensä tavoin tähän valtiomieskategoriaan. Vertaan myös lyhyesti pääministerinä Jäätteenmäkeä seuranneen Matti Vanhasen valtiomies-representaation rakentumista, sillä se luo mielenkiintoisen kontrastin Jäätteenmäestä vallankäyttäjänä luotuihin representaatioihin.

Käsittelen lisäksi tarkemmin sitä, millainen vallankäyttäjän rooli pääministerillä on 2000-luvun Suomessa poliittisessa kentässä sekä millaisen muutoksen vuoden 2001 perustuslakiuudistus aiheutti. Lisäksi pohdin, millaisena vallankäyttäjänä naiset Suomessa nähdään ja millainen naispolitiikkojen asema politiikassa 2000-luvun Suomessa on.

Naispääministerin julkisuuskuva ja sukupuoli – teemaa käsittelen kappaleessa 6.

Pohdin, miten sukupuoli, naiseus, pääministeriys ja poliitikot näkyvät aineistossani ja millainen on Suomen ensimmäisen naispääministerin Anneli Jäätteenmäen julkisuuskuva. Julkisuuskuvalla tarkoitan tässä yhteydessä Jäätteenmäen niin kutsuttua puhuvaa päätä, eli millaisia politiikan ja näin ollen julkisuuden henkilön representaatioita hänestä luodaan. Puhuvalla päällä tarkoitetaan journalistiikassa Kuutin (2006, 177) mukaan televisio-ohjelmien esitysmuotoa, ”jossa toiminnan sijasta kuvataan läheltä puhuvia ihmisiä.” Televisiossa esiintyjä ottaa katsekontaktin katsojaan, jolloin nonverbaalinen viestintä ja esiintyjän katsojalle kohdistamat sanat luovat vaikutelman inhimillisestä

vuorovaikutustilanteesta.

Termiä puhuva pää on käyttänyt esimerkiksi Risto Uimonen (2011, 23), joka tarkoittaa puhuvalla päällä pääministerillä olevaa valtaa, sillä julkisuus ja julkisuudessa puhuminen on pääministerin vallankäytön tärkein instrumentti. Käytän puhuva pää – käsitettä Uimosen tapaan laajemmin ja ulotan sen koskemaan myös sanomalehtikontekstia. Selvitän, millainen on ensimmäisen naispääministerin julkisuuskuva ja miten hänen puhuva päänsä rakentuu sanomalehdessä nimenomaan naiseuden sekä sukupuolen näkökulmasta. Koska Jäätteenmäki on Suomen ensimmäinen naispääministeri, hänen sukupuolensa on olennainen osa hänestä mediateksteissä muodostettuja mediarepresentaatioita.

Median henkilöitymisen seurauksena erityisesti naisten ulkonäköä, tyyliä sekä henkilökohtaisia ominaisuuksia seurataan mediassa, varsinkin iltapäivä- ja naistenlehdissä. Myös Suomen ensimmäiseksi naispääministeriksi kohonnut Anneli Jäätteenmäki kohtasi tätä yksityiselämän seuraamista sekä esimerkiksi henkilökohtaisten ominaisuuksien kuten pukeutumisen ja ulkonäön arvostelua. Erityisesti jako yksityiseen ja julkiseen sfääriin näkyy tämän teeman alaisissa artikkeleissa vahvana. Valitsin tämän teeman alle etenkin ne artikkelit, joissa tuodaan jollakin tavalla esille Jäätteenmäen sukupuolta. Tätä oli välillä vaikea määrittellä, sillä sukupuolta ei aina tuoda esille suoraan, vaan tekstiin sisältyy sen sijaan jokin vihje sukupuolesta. Aineistossa Jäätteenmäen sukupuoli näkyy esimerkiksi median tekemisissä sanavalinnoissa, sukupuoliin liitettävissä yleisissä stereotyyppioissa sekä ulkonäköön liittyvässä keskustelussa.

Lähden kuitenkin kyseisessä kappaleessa liikkeelle tarkastelemalla ensin 2000-luvulla tapahtunutta median murrosta, joka alkoi 1990-luvulla kiristyneen kilpailun ja mediakentän rakennemuutoksen seurauksena. Selvitän sen lisäksi, miten mediajulkisuus toimii, mitä aiheita politiikkaan liittyen media nostaa esille ja miten politiikka on medioitunut.

Naispääministerin pätevyys ja uskottavuus – teemaa käsittelen kappaleessa 7. Tarkastelen tämän teeman artikkelien kautta Anneli Jäätteenmäkeen liitettyä pätevyyden vaatimusta sekä hänestä rakentuvia mediarepresentaatioita uskottavuuteen liittyen. Kuvailen kappaleessa 6 esimerkiksi naispoliitikoista muotoutuneita sukupuoleen liitettyjä

stereotypioita sekä Anneli Jäätteenmäen mediarepresentaatioita näihin stereotypioihin liittyen. Naiset joutuvat ottamaan nämä stereotyypit jatkuvasti huomioon päivittäisessä toiminnassaan politiikassa, sillä naiset joutuvat muistuttamaan olevansa päteviä ja osaavia poliitikkoja.

Vuoden 2003 eduskuntavaaleja kutsuttiin yleisesti pääministerivaaleiksi, sillä oli todennäköistä, että suurimman puolueen puheenjohtajasta tulee myös eduskunnan ensimmäistä kertaa valitsema pääministeri. Tästä syystä vaalikampanja henkilöityi kolmen suurimman puolueen puheenjohtajiin, joten näitä kolmea puoluejohtajaa verrattiin mediassa keskenään niin ennen vaaleja kuin vielä Jäätteenmäen pääministerivalinnan jälkeenkin. Tämän vuoksi käsittelen tässä kappaleessa myös Anneli Jäätteenmäen lisäksi tuolloin kahta muuta suurinta puoluetta edustaneen puoluejohtajan eli Paavo Lipposen (Sdp) sekä Ville Itälän (kok) representaatioita. Jäätteenmäen pätevyyttä sekä uskottavuutta verrattiin etenkin häntä pääministerinä edeltäneeseen Lipposeen ja heidän välilleen luotiin mediassa vahva jännite.

2.4.1 Representaation käsite

Mediaa, politiikkaa ja sukupuolta tutkittaessa yksi esiin nouseva kysymys on, millaisia representaatioita naispoliitikoista mediassa luodaan. Media näyttää sekä välittää erilaisia mielikuvia, jotka jokainen sovittaa omiin arvoihinsa sekä tulkintaansa yhteiskunnasta. (Paasonen 2010, 41–42.) Omat käsityksemme sukupuolesta ja sen rakentumisesta toimivat näiden tulkintojemme taustalla. Hahmotamme siten representaatioiden avulla omaa itseämme osana ympäröivää yhteiskuntaa sekä sen sosiaalisia suhteita (mt. 46). Representaatioiden avulla voidaan tutkia, millaista todellisuutta media luo, kenen näkökulmasta todellisuus rakentuu tai millaisia välineitä siinä käytetään (Seppänen 2005, 77). Ymmärrän tässä tutkimuksessa representaation käsitteen tapahtumana, jossa representaatiot eli lyhyesti määriteltynä esitykset syntyvät mielessämme olevien käsitteiden avulla ja antavat merkityksiä ympäröivälle maailmalle ja siihen liittyville sosiaalisille suhteille (ks. esim. Hall 1997, 16-7; Paasonen 2010, 40). Representaation käsite voidaan ymmärtää myös edustuksena, jolloin käsite viittaa vaatimukseen naisten edustuksesta politiikassa sekä poliittisessa päätöksenteossa (Kuusipalo 2011, 113). En

kuitenkaan käytä tutkimuksessani representaatiota edustuksen kautta, vaan eritellen, millaisia esityksiä media luo Suomen ensimmäisestä naispääministeristä.

Näen representaatioiden todellisuutta rakentavana, konstruoivana, eikä vain sitä heijastavana. Käyttämäni näkökulma on mediatutkimuksen käsitys representaatioista mediaesityksinä, jolloin korostuu, ettei media pelkästään esitä tai heijasta todellisuutta, vaan tuottaa sitä itse aktiivisesti (ks. esim. Seppänen 2005; Karkulehto 2011). Tutkimukseni lähtökohta on, että media toimii itse aktiivisena eri sukupuolten representaatioita tuottavana ja rakentavana yhteiskunnallisena toimijana. Käsittelen siten, millaisia representaatioita media tuottaa Suomen ensimmäisestä naispääministeristä: millaisena hänet esitetään, miten media rakentaa sukupuolta ja millaista tietoa hänestä tuotetaan. Representaatio toimii oman edustavuutensa vuoksi erilaisten määritelmien, arvojen sekä mielikuvien rakentajina (Paasonen 2010, 41), joten naispoliitikoista luodut yleiset representaatiot määrittävät myös sitä, miten Suomen ensimmäistä naispääministeriä esitetään mediassa ja miten hänen sukupuoltaan rakennetaan. Tämä toimii myös toisin päin, kun naispääministeristä luodut representaatiot vaikuttavat väistämättä kaikkien naispoliitikkojen mediarepresentaatioihin.

Representaatiot ovat tärkeä osa jokaista kulttuuria, sillä Seppälän (2005, 82) mukaan representaatiot ovat ”inhimillisen kulttuurin yhteisesti jaettua rakennusainetta.” Niiden perusteella pystytään myös tunnistamaan historiallista jatkuvuutta sekä konventioita, mutta myös vuosikymmenien varrella niissä tapahtuneita muutoksia (Paasonen 2010, 45). Näiden kulttuurin yhteisesti jakamien representaatioiden merkitysten avaamiseen tarvitaan koodia, joka liittyy kielen sanat mentaaliin representaatioihin (mt. 87; Hall 1997, 21). Näihin koodeihin liittyy myös sukupuoleen sidottuja merkityksiä miehen ”miesmäisyydestä” ja naisen ”naismaisuudesta”, jonka seurauksena sukupuolia rakennetaan kulttuuristen erojen kautta (Seppälä 2005, 88). Kun ajattelemme esimerkiksi nais- tai miespoliitikkoa, saamme tietynlaisen mielikuvan siitä, millainen mielestämme nais- tai miespoliitikko on. Stuart Hall (1997, 18–19) puhuu tässä yhteydessä käsitteellisestä kartasta, joka kulkee ajatuksissamme jatkuvasti mukana auttaen meitä havaitsemaan fyysisen maailman ilmiöt. Pystymme kommunikoimaan keskenämme, kun jaamme yhtenäisen käsitteellisen kartan. Yhteinen käsitteellinen kartta tarvitsee toimiakseen yhteisen kielen. Yhteisesti jaettu käsitteellinen kartta sekä kieli puolestaan luovat yhtenäisen kulttuurin.

Mediakulttuuri sekä sen käyttämät kielet sekä kuvat luovat yhä enemmän omaa arkista maailmaamme ja sitä, miten näemme arkisen elinympäristömme. Esimerkiksi vaaleat Miss Suomet sekä karismaattiset urheilijamiehet ovat historian aikana olleet luomassa kuvaa kansallisesta luonteesta sekä sen ihannetyypeistä. (Paasonen 2010, 39.) Näin olen median esittämä kieli ja sen luomat metaforat voivat toimia myös kansallisen identiteetin luojana. Missit ja urheilijamiehet ovat esimerkkejä tietynlaisista käsityksistä, joiden avulla annetaan merkityksiä ympäröivälle maailmalle sekä sen sosiaalisille suhteille. Näillä representaatioilla eli uudelleen esittämisillä viitataan sekä symbolisiin merkkeihin, jotka viittaavat muuhun tai edustavat sitä, että tähän merkityksenantoon toimintana ja tekona (mt. 40).

Koska representaatiot mahdollistavat esimerkiksi median luoman ympäristön hahmottamisen, on tarkoituksenmukaista kysyä, millaista todellisuutta representaatiot silloin rakentavat ja millä välineillä. Tutkimuksessani korostuu Seppälän (2005, 83) esiin nostama kysymys representaatioiden politiikasta sekä vallasta, jossa pohditaan esimerkiksi, kuka tai ketkä hallitsevat esittämisen välineitä tai kenen lähtökohdista representaatioita rakennetaan. Aineistoni uutisteksteissä tätä representaatioiden rakentamisen valtaa käyttävät eniten mediatekstin erilaiset auktoriteetit, joita erittelen tarkemmin seuraavassa kappaleessa. Karkulehto (2011, 42–43) huomauttaa median välittämän kuvan todellisuudesta olevan aina jollain tavalla väritynyttä. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että median esitykset näytetään aina jostain tietyistä näkökulmista ja että ne ovat aina täynnä valintoja. Median toimijat esimerkiksi valitsevat, mitä näytetään ja miten kyseinen asia esitetään. Tällöin voidaan puhua niin kutsutusta mediavallasta, jota aineistoni medioissa auktoriteetit esimerkiksi käyttävät. Määrittelen mediavallan tarkemmin kappaleessa 3.2.

Stuart Hall (1997, 24–26) jakaa representaatioiden tutkimuksen kolmeen osaan, eli refleksiiviseen, intentionaaliseen sekä konstruktivistiseen lähestymistapaan. Refleksiivinen lähestymistapa kysyy, heijastaako kieli niitä merkityksiä, jotka ovat jo olemassa. Intentionaalinen lähestymistapa puolestaan näkee, että kieli vain tuo ilmi sen, mitä esimerkiksi puhuja, kirjoittaja tai kuvittaja on halunnut henkilökohtaisista lähtökohdista tuoda esiin. Kolmas lähtökohta eli konstruktivistinen puolestaan tunnistaa kielen julkisen ja sosiaalisen luonteen. Asiat eivät siten vain tarkoita jotain, vaan me itse

rakennamme näitä eri asioiden merkityksiä. Representaatiot ovat tuolloin Seppästä (2010, 95) lainaten osa todellisuutta, eikä niitä vain verrata todellisuuteen. Konstruktivistinen näkökulma antaa tuolloin hänen mukaansa mahdollisuuden tarkastella niitä keinoja, joita representaatio käyttää sen vaikutelman antamiseen, että se esittää todellisuutta. Lähestyn representaation käsitettä nimenomaan konstruktivistisesta näkökulmasta. Konstruktivistinen näkökulma soveltuu hyvin sukupuoleen liittyvien representaatioiden tarkasteluun, sillä se pyrkii – ainakin jonkin verran – kyseenalaistamaan universaaleina ja pysyvinä pidettyjä käsityksiä erilaisista asioista ja merkityksistä. Esimerkiksi poikien pukeminen siniseen ja tyttöjen vaaleanpunaiseen saattaa tuntua luonnolliselta, mutta ne perustuvat edellä esiteltyyn Stuart Hallin käsitteelliseen karttaan, joka määrittelee myös sukupuolen yhteiskunnallista rakentumista.

2.4.2 Retorinen analyysi tutkimuksen tukena

Luen aineistokseni valikoituneita uutistekstejä retorisen analyysin avulla vastatakseni tutkimuskysymyksiini. Tarkastelen nimenomaan uutistekstin retorisia keinoja ja argumentointia. Pilkkomalla uutistekstin teemoihin ja tarkastelemalla niissä käytettyjä retorisia keinoja tekstistä voi paljastua paljon sellaista, mitä yhdellä tai kahdella lukukerralla ei ole ennestään huomattu. Tätä kautta tekstistä voi paljastua myös yhteisön kielenkäytössä käytettäviä piirteitä, jotka ovat lausumattomia ja epävirallisia. Tämä antaa mahdollisuuden tarkastella esimerkiksi sukupuoleen liittyviä, piilossa olevia rakenteita. Koska tarkastelen median luomaa uutistekstiä ja erityisesti siinä esiintyviä auktoriteetteja sekä median luomia kuvia heistä, retorinen analyysi tarjoaa sopivia käsitteitä ja näkökulmia aineiston tarkasteluun.

Retorinen analyysi soveltuu sukupuolen tutkimukseen hyvin, sillä sekä puhuja tai kirjoittaja että yleisö ovat monin eri tavoin sukupuolittuneita (Vuori 2004, 95). Suomen kieli vaikuttaa sukupuolineutraalilta, sillä kielessämme persoonapronomineja ei erotella sukupuolen perusteella eikä sanoilla ole kieliopillista sukua. Tästä huolimatta kieli on yksi voimakas tekijä, joka määrittelee sukupuolta ja sen käsitteellistä muotoutumista eli sitä, miten eri sukupuolista puhutaan. (Rossi 2010, 21.) Yhteiskunta, josta sekä puhuja että yleisö ammentavat puheen tai kirjoitusten sisältöä, on sukupuolittunut. Koska sekä puhuja

että yleisö edustavat jotain sukupuolta, on myös heidän välinen suhteensa virittynyt sukupuolen mukaan. (Vuori 2004, 102.)

Koska olemme median kanssa tekemisissä päivittäin, media ja sen luomat kielelliset rakenteet luovat ja uusintavat yhteiskunnan sukupuolirakenteita. Esimerkiksi median sukupuolineutraalilta vaikuttava teksti voikin peilata sukupuolisesti kaksijakoisen kulttuurin merkityksiä (Vuori 2004, 96). Sukupuolen käsite on jatkuvasti erilaisten merkityskamppailujen kohteena (Rossi 2010, 23). Feministinen tutkimus pyrkii kyseenalaistamaan näitä merkityskamppailuja, sillä sukupuolta ei pidetä annettuna itsestäänselvytenä sen avaaman kriittisen näkökulman mukaan. Arjen toiminnot sekä kulttuuriset esitykset toimivat sukupuolta tuottavana. (Juvonen ym. 2010, 14.)

Retorista analyysiä tehtäessä on tärkeää kysyä, millaisia suhteita teksti rakentaa lukijoiden sekä kirjoittajan välille. Tekstiä tulkittaessa voi esimerkiksi kysyä, kuka tekstissä puhuu tai ketä se puhuttelee (Vuori 2004, 93). Mäntynen (2003, 28) kuvaa lukijan suhdetta uutistekstiin niin, että lukiessaan tämä ”rakentaa tekstin koherenssia kontekstuaalisen ja maailmankuvansa varassa”. Lukija saattaa esimerkiksi muistaa missä on uutistekstin teemaan aikaisemmin tutustunut. Aihe voi olla hänelle myös outo tai hän ei heti ymmärrä, mistä tekstissä on kysymys. Edetessään tekstiä eteenpäin lukija tekee tulkintoja tekstistä yhdistellen erilaisia hänellä jo olevia tulkintakehyksiä sekä kokemuksia.

Mäntynen (2003, 28–29) huomauttaa, että myös tekstiä tulkitseva ja analyysoiva tutkija tulkitsee tekstiä edellä mainitulla tavalla. Erona on kuitenkin se, että ”tekstintutkija ei voi väittää oman tulkintansa olevan oikea tai väistämätön – ainakaan ilman analyysin tuomaa tukea sanoilleen.” Tämän vuoksi tutkijan tulee hänen mukaansa uskottavuuden saavuttaakseen eksplisoida tekstin tulkintaan nojaavia konteksteja ja tulkintakehyksiä. Tässä tutkimuksessa konteksteina sekä tulkintakehyksinä toimivat sukupuolittunut jako julkisen ja yksityisen sfääriin sekä kaksi taustalla vaikuttavaa ilmiötä, median 2000-luvulla tapahtunut murros ja 2001 voimaan tullut uusi perustuslaki.

Käytän tutkimukseni analyysin tukena niin kutsuttua uutta retoriikkaa, joka on 1900-luvulla alkanut modernin retoriikan tutkimuksen perinne. Kun retoriikka yleensä on ymmärretty vaikuttavuuteen pyrkivänä puhetaitona ja tähän vaikuttavuuteen liittyvinä

keinoina, uusi retoriikka on Perelmanin (1996, 11) mukaan laajentunut käsittämään kaikentyypisille yleisöille suunnattuja ja kaikentyypisissä tilanteissa käytettyjä esityksiä. Perelman kutsuu uutta retoriikkaa praktisen päättelyn tutkimukseksi (Summa 1996, 64). Sitä käytetään esimerkiksi politiikan kielellisten keinojen tutkimuksessa. Uutta retoriikkaa voi kutsua myös argumentaation retoriikan tutkimukseksi (Vuori 2004, 95). Argumentaation tarkoituksena on hankkia tai vahvistaa yleisön, tässä tapauksessa lukijan, kannatus tai hyväksyntä esitetyille väitteille. Yhteiskunnalliset ja poliittiset laitokset voivat edistää tai ehkäistä argumentaation vaatimaa kohtaamista ja yhteisymmärrystä. (Perelman 1996, 16 ja 18.) Käytän tutkimukseni tukena juuri argumentaation tutkimukseen suuntautunutta retoriikan teoriaa, jossa korostuu retoriikan kriittinen analyysi.

Nojaan etenkin belgialaiseen filosofin Chaïm Perelmanin argumentaatioteoriaan, sillä Perelman painottaa mukaan oivallisesti retoriikan tutkimuksessaan sitä, millaista erilaisista osatekijöistä argumentoivan tekstin vakuuttavuus voi koostua. Hilka Summan (1996, 65–69) mukaan näitä vakuuttavuuden osatekijöitä voivat olla esimerkiksi erilaiset kielikuvat, korostukset tai asioiden esittämisjärjestykset. Nämä osatekijät muuttuvat argumenttien sisällöllisiksi osatekijöiksi eli vakuuttavuuden keinoiksi. Perelman jakaa Summan mukaan nämä väitteiden uskottavuutta rakentavat keinot kahteen pääosaan, argumentoinnin lähtökohtiin sekä argumentoinnin tekniikkaan. Tutkimuksessani näiden vakuuttavuuden keinojen erittelyn ja analysoinnin avulla on mahdollista tarkastella sukupuolen rakentumista aineistossa. Uutisteksteissä voidaan sukupuoleen liittyen esittää erilaisia stereotyyppioita ja oletuksia, miten miesten ja naisten odotetaan käyttäytyvän ja toimivan. Esimerkiksi Anneli Jäätteenmäen noustua pääministeriksi iltapäivälehdet eivät aina käsitelleet hänen lausuntojaan tai poliittisia linjauksiaan, vaan ruotivat muun muassa jakkupuvun värivalintoja ja kampaajalla käyntejä.

Yksi Perelmanin (1996, 20) argumentaation tutkimuksen lähtökohdista on sen yleisön määrittäminen, tekstin argumentaatio kulloinkin kohdistuu. Yleisö voi vaihdella, ja esimerkiksi poliittisessa kontekstissa puhuja voi tarkoituksella jättää osan heistä huomioimatta. Tässä tutkimuksessa luokittelen yleisöksi Perelmanin (mt. 21) mukaisesti ”kaikki ne, joihin puhuja haluaa argumentaatiollaan vaikuttaa” eli aineistoni sanomalehtiä lukevat ihmiset. Tutkimukseni yleisö on siten laaja, kuten kappaleessa 2.3 esitetyt levikkimäärät osoittavat. Aineistoa käsitellessäni tarkastelin, millainen kuva sukupuolista

lukijalle välittyä. Näiden lukijoille välittyvien sukupuolten rakentumisten ja representaatioiden lisäksi tarkastelen, millaisena Anneli Jäätteenmäki nähdään suhteessa uutisteksteissä hänen lisäkseen esiintyviin auktoriteetteihin sekä millaisia suhteita ja jännitteitä heidän välilleen luodaan. Auktoriteettien väliset suhteet sekä jännitteet heijastelevat samalla vallalla olevaa sukupuolijärjestelmää.

Perelman tarkoittaa argumentoinnin lähtökohdilla myös eräänlaisia ´esisopimuksia´. Näillä hän tarkoittaa niitä olemassa olevia, julkilausumattomia oletuksia, joilla kirjoittajan tai puhujan kannattaa yleisöään lähteä lähestymään. Puhuja tai kirjoittaja olettaa, ettei näitä ´esisopimuksia´ lähdetä kyseenalaistamaan. (Summa 1996, 70.) Perelmanin (1996, 28) mukaan argumentaation tärkein edellytys onkin, että puhujan – jotka tässä tutkimuksessa ovat mediatekstien auktoriteetteja – tulee sovittaa esityksensä yleisönsä mukaan, jotta sillä olisi vaikutusta. Näin hyväksyntä laajenee koskemaan premissien lisäksi johtopäätöksiä. Aineistossani näitä oletuksia ovat esimerkiksi nais- ja miespoliitikoihin liitetyt sukupuolen mukaisesti jakautuneet stereotyyppit. Esimerkiksi Anneli Jäätteenmäen kohdalla lehdet nostivat naispoliitikkoihin liitettäviä pehmeitä arvoja. Yleisön voidaan myös olettaa sitoumuksiensa vuoksi hyväksyvän nämä väitteet (mt. 39). Tämä sitoumus voi tarkoittaa esimerkiksi vallitsevaa sukupuolijärjestelmää. Median esittämällä asiantuntijareferaateilla on siten merkitystä, mikäli oletuksena on että lukijat hyväksyvät ne.

Tutkimuksessani puhujina sekä kirjoittajina toimivat siis erilaiset auktoriteetit, joiden esittämiä argumentteja analysoin. Esimerkiksi eduskuntavaalien aikaan mediateksteissä auktoriteetteina eli uutistekstin puhujina toimivat puolueiden puheenjohtajat sekä muut poliitikot. Mediatekstejä kirjoittavien toimittajien tehtävänä on välittää heidän viestinsä ja vuoropuhelunsa yleisölle sekä tehdä niistä myös lehden oma tulkinta. Mediatekstejä lukevien ihmisten eli äänestäjien tehtävänä puolestaan on valita näistä auktoriteeteista ne, joiden väitteet he kokivat hyväksyvänsä.

Perelman erittelee Summan (1996, 70–71) mukaan näitä argumentoinnin rakentamisessa käytettäviä tekniikoita, eli kielen resursseja. Näitä ovat esimerkiksi vertaukset, eri asioiden kytkennät, analogiat, esimerkit ja vastakkainasettelut. Tekniikoiden vaikuttavuus ei synny Summan mukaan niiden loogisesta rakenteesta, vaan niiden uskottavuudesta yleisön silmissä. Tuolloin yleisö arvioi esimerkiksi syy-seuraus – suhteita, tavoite-keino –

kytkentöjä, esimerkkejä, rinnastuksia, metaforia tai vastakkainasetteluja. Aineistoni auktoriteetit esimerkiksi käyttivät paljon vastakkainasettelua, kun muun muassa puoluejohtajat asettivat omat ja kilpailevan puolueen arvot keskenään.

Uutisteksteissä esiintyy paljon erilaisia auktoriteetteja, sillä uutiset perustuvat erilaisiin referointeihin. Tämän vuoksi uutisteksteissä mainitaan aina myös lausuntojen ja lainausten lähteet. Usein pelkkä maininta auktoriteetista voi toimia vaikuttamisen keinona, jolloin sillä pystytään tukemaan uutistekstissä esitettyä väitettä. (Onnela 2004, 57.) Uutistekstissä on tärkeää ilmoittaa puhujan eli referoinnin lähde, sillä se tuo tekstiin uskottavuutta. Lisäksi puhujan identiteetti on usein tärkeä osa uutista. (Mäntynen 2003, 63.) Perinteisen journalistisen käytännön mukaan haastattelujensa ja niissä toimivien auktoriteettien kautta toimittaja voi esittää varsin pitkälle meneviä tulkintoja. Tulkinnat voivat olla sitä rohkeampia, mitä korkeampaa auktoriteettia toimittaja lähteenään käyttää. (Virkkunen 2004, 11.) Tässä tutkimuksessa uutistekstien auktoriteetteina toimivat poliitikot, Anneli Jäätteenmäki ja ne henkilöt, joiden kanssa hän toimii poliittisella kentällä. Lisäksi tutkimuksen auktoriteetteja ovat uutistekstejä kirjoittavat toimittajat sekä toimittajien mediateksteihin haastattelemat, eri alojen asiantuntijat. Erottelan teksteistä auktoriteettien käyttämiä argumentteja joita he ajavat ja tutkin niiden avulla, miten uutisteksteissä rakennetaan Suomen ensimmäisen naispääministerin mediarepresentaatioita.

Perelman saa kiitosta Hilikka Summalta siitä, että hänen ”esittämät retoristen tekniikoiden määritelmät ja niitä kuvaavat esimerkit ovat yleensä osuvia ja auttavat havaitsemaan ja jäsentämään käytännön argumentoinnissa esiintyviä retorisia keinoja”. Lisäksi Perelmanin teorialle kiinnostavaa on hänen mukaansa sen yhteistoiminnallisuus. Kritiikkiä Perelman on puolestaan saanut siitä, että hänen teoriastaan puuttuu kaunopuheisuuden ja manipulatiivisuuden merkitykset. Perelmanin teoriassa vaikuttaa siten olevan sisäänrakennettuna oletus, että argumentaatioissa tulee esiin vain konsensukseen päätyvä rationaalinen puoli. (Summa 1996, 72–73.) Huomioin omassa analyysissäni tämän Perelmanin saaman kritiikin, sillä politiikassa kaunopuheisuus sekä manipulatiivisuus ovat yleisesti käytettyjä retorisia keinoja.

3. TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA

3.1 Feministinen politiikan teoria

Feminististä tutkimusta käytetään toisinaan naistutkimuksen sekä sukupuolentutkimuksen vaihtoehtoisena käsitteenä. Feministinen tutkimus on ”tehnyt näkyväksi tutkimukseen sisältyvää pyrkimystä vallitsevan epäoikeudenmukaiseksi koetun asiantilan muuttamiseksi: tutkiminen ymmärretään lähtökohtaisesti aina myös poliittiseksi teoksi.” Feministinen tutkimus ei keskity vain sukupuoleen, vaan tutkii myös esimerkiksi luokkaa, seksuaalisuutta, rotua, uskontoa tai ikää. (Juvonen ym. 2010, 11.) Ennen kuin feministinen teoria hyväksyttiin osaksi akateemista kulttuuria, politiikan tutkimus nähtiin sukupuolineutraalina. Feministinen politiikan tutkimus on keskittynyt kritisoimaan tätä sukupuolineutraaliuden näkökulmaa ja paljastanut politiikan tutkimuksen sukupuolittuneen luonteen. (Squires 1999, 1.)

Politiikkaa ei ole olemassa ilman valtaa, joten yleensä politiikkaa tutkittaessa tutkitaan myös valtaa sekä sen käsitettä. Valta on yksi oleellinen käsite tutkimuksessani, tutkinhan yhden Suomen tärkeimmän poliittisen ja yhteiskunnallisen vallan käyttäjää, pääministeriä. Suomessa kansan vaaleilla valitsemat puolueet ja poliittiset toimijat käyttävät julkista valtaa toimien näin kansalaisten edustajina poliittisessa päätöksenteossa. Poliitikalla tarkoitan siten tässä tutkimuksessa perinteistä parlamentaarista politiikkaa, johon sisältyvät esimerkiksi puolueet, eduskunta, hallitus, kansanedustajat, ministerit sekä vaalit. Suomessa politiikkaa määrittää lisäksi vahvasti puolueiden oppositio-hallitus -asetelma, joka luo jännitteitä puolueiden välille. Tämä jännite näkyy myös aineistossani vahvasti.

Politiikan tutkija Robert Dahlin perusmääritelmän ja myös vallan laajana käsitetyn määrittelyn mukaan valtaa on silloin, kun A:lla on valtaa B:hen nähden niin, että saa B:n tekemään jotain, mitä B ei normaalisti tekisi. Valta vaatiikin toimiakseen kaksi osapuolta, joista toinen antaa käskyjä ja toisella on halu tai velvollisuus totella annettua käskyä (Savoie 2011, 6). Tässä tutkimuksessa valtaa ei kuitenkaan nähdä sen laajan määritelmän kautta, vaan puhun aineistoni poliittisten auktoriteettien, eli poliitikkojen käyttämästä vallasta sekä mediavallasta. Käsitän aineistoni poliitikkojen käyttämän vallan

parlamentaaristen elinten ja instituutioiden välisenä kilpailuna vallasta ja resurssien jakamisesta sekä erilaisten pelisääntöjen luomisena. Näen siis esimerkiksi Anneli Jäätteenmäen vallankäyttäjänä, joka käy tätä poliittista kilpailua vallasta muiden aineistossa esiintyvien politiikan auktoriteettien kanssa. Tarkastelen, millaisia sukupuolittuneita valtarakenteita näiden valtakampailujen kautta muodostetaan. Mediavallan määrittelen seuraavassa kappaleessa.

Politiikan tutkimusta pidetään yleisesti vallan tutkimuksena (Kantola 2010, 79). Vallan mittaamista pidetään politiikan tutkijoiden parissa yleisesti vaikeana, ellei jopa mahdottomana. Tästä johtuen myös vallan sukupuolittuneisuuden tutkiminen on haasteellista. Feministisellä tutkimuksella on ollut erilaisia tapoja lähestyä valtaa ja sen tutkimusta. Kun perinteinen politiikantutkimus on keskittynyt tutkimaan valtaapitäviä, ”valkoisia pukumiehiä”, pyrkii feministinen politiikan tutkimus tuomaan esiin niitä, joilla on vähiten valtaa ja jotka jäävät vallankäytön ulkopuolelle (mt. 79).

Feministisen politiikan teoreetikoiden mukaan valta on sukupuolittunutta erilaisin, selvästi toisistaan erottuvien tavoin. Naisilla ja miehillä ei esimerkiksi nähdä olevan samanlaista pääsyä vallitseviin valtaresursseihin ja että valtasuhteet konstituivat sukupuolia itsessään. (Squires 1999, 39.) On kuitenkin olemassa erittäin vähän tutkimustietoa siitä, käyttävätkö naiset ja miehet eri tavalla valtaa ja millaisia vallankäyttäjiä naiset ja miehet ovat. Tutkittua tietoa sen sijaan on siitä, että naisten ja miesten vallankäyttö suuntautuu selkeästi politiikan eri osa-alueille. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että naiset erikoistuvat esimerkiksi sosiaali- ja terveysasioihin ja miehet talouspolitiikkaan. Tätä politiikan roolijakoa sekä yksityinen-julkinen -jakoa käsittelem tarkemmin kappaleessa 3.3.

Donald J. Savoien (2011, 4-5) näkemyksen mukaan valta on muuttunut joustavammaksi. Hänen mukaansa tämä tuo lisää mahdollisuuksia, mutta toisaalta tekee entistä hankalammaksi paikallistaa missä poliittinen valta on. Siten Savoien näkemyksestä on vedettävissä se johtopäätös, että myös vallankäyttöä ja sukupuolta on mahdollista tarkastella yhä paremmin, mutta samalla sen paikallistaminen voi olla haasteellista. Tämä aiheuttaa oman haasteensa myös tällä tutkimukselle, sillä sinänsä neutraalista uutistekstistä on haasteellista löytää sukupuolittunutta vallankäyttöä kuvastavaa kielenkäyttöä. Mediassa on 2000-luvulla keskusteltu paljon naisten asemasta politiikassa ja on todettu useasti, että

tasa-arvoinen toimijuus on politiikassa jo saavutettu. Tämä puhetyyli vaikeuttaa myös vallan sekä sukupuolen välisen yhteyden tarkastelua, sillä silloin sukupuoli ja siihen liittyvät rakenteet pyritään tekemään näkymättömäksi.

Valtaa tarkastellaan feministisessä tutkimuksessa pääasiallisesti neljän eri näkökulman kautta. Ensimmäisenä valta nähdään resurssina, jota voidaan jakaa. Tämän perusteella naisten kuuluu myös saada osansa vallasta, jolloin tavoitteeksi tulee saada naiset mukaan poliittiseen päätöksentekoon. Toiseksi, vallan alistavia muotoja tarkastellaan patriarkaatin käsitteiden kautta. Tuolloin valta voidaan nähdä miehisenä linnakkeena, jossa nainen ei pääse toimimaan. Kolmantena valta nähdään valtauttavana eli toimintaa mahdollistavana. Tällöin keskiössä on vallan uudelleen ajattelu ja määrittely, jolloin tavoitteena ei ole vallan miehisten linnakkeiden rikkominen, vaan niiden konstruointi uudelleen. (Kantola 2010, 84; Squires 1999, 39.) Neljäs näkökulma puolestaan käsitteellistää Michel Foucault'n valta-analyysin mukaisesti Kantolaa (mt) lainaten ”niitä tapoja, joilla valtasuhteet tuottavat sukupuolta ja sukupuolittuneita valtajärjestyksiä”. Tällöin huomio kiinnitetään ennen kaikkea eroihin miesten ja naisten eri kategorioiden välillä sekä rakenteelliseen valtaan.

Tutkimuksessani korostuu feministisessä politiikan tutkimuksessa käytetty neljäs näkökulma eli ranskalaisen filosofin Michel Foucault'n valta-analyysi, joka on Kantolan (2010, 84) mukaan vaikuttanut suuresti vallan, sukupuolen ja seksuaalisuuden tutkimukseen. Foucault näkee, toisin kuin moni muu angloamerikkalainen keskustelija, että valtaa on kaikkialla. Valta, joka hänen käsityksensä mukaan on monimutkainen prosessi, ei ole keskittynyt esimerkiksi tiettyihin instituutioihin, vaan sitä muodostuu kaikkiin käytäntöihin, joissa ihmiset vaikuttavat toisiinsa. Siten myös vallan ulkopuolista kanssakäymistä ei ole olemassa. (mt. 84; Squires 1999, 36.) Tietyn vallan käyttäjän tai vallan kohteen osoittamista ei voida tehdä, vaan valta on tuolloin joka paikassa olevaa, risteilevää sekä asiantiloja tuottavaa (Julkunen 2010, 225).

Käsittelen tutkimuksessani mediatekstejä, joilla on laaja yleisö sekä monta puhujana toimivaa auktoriteettia. Tällöin toimijoita, jotka käyttävät valtaa ja joihin tätä syntynyttä valtaa käytetään, on paljon, Laajennan siten tutkimukseni vallan määritelmää Foucault'n valta-analyysin mukaisesti koskemaan kaikkea toimintaa, jota median sekä politiikan

yhdistämässä kentässä tapahtuu. Tällöin näen vallan hyvin arkipäiväisenä, jokapäiväisenä ja jokaista koskettavana.

3.2 Feministinen mediatutkimus

Median vaikutus ulottuu elämäämme joka päivä, sillä media on keskeinen informaation lähteemme sekä mielipiteidemme luoja. Vietämme joka päivä useita tunteja median parissa, kun esimerkiksi seuraamme televisiota, luemme sanoma- ja aikakauslehtiä sekä vietämme aikaa internetissä. Käytämme mediaa apunamme, kun määrittelemme ympäröivää yhteiskuntaa sekä omaa asemaamme siinä.

Media on siten merkittävä vallan käyttäjä, sillä medially on valtaa valita, mitä se esittää ja miten kyseinen asia esitetään. Tarkastelen tutkimuksessani tätä median käyttämää valtaa. Näiden kahden suhde nähdään monimutkaisena. Toisaalta media on itse valtajärjestelmän osa, toisaalta se kontrolloi ja vahtii ”vallan vahtikoiran” roolissa vallanpitäjiä (Herkman 2011, 12; MacNair 2011, 18–21). Ymmärrän tässä yhteydessä median vallan Hyvärisen (1996, 176) mukaisesti arkipäiväiseksi, reflektiomattomaksi käytöksi julkisessa keskustelussa eli aineistoni sanomalehdissä. Tutkin tässä työssäni siten Hyväristä siteeraten mediateksteissä esiintyviä ”kielellisiä tekoja, joita ´vallan´ avulla halutaan tehdä eri puhetaipojen yhteydessä”. En siten tutkimuksessani mittaa valtaa tai tarkastele millaista valtaa Suomen ensimmäinen naispääministeri käytti, vaan analysoin arkipäiväiseen, mediassa esiintyvään poliittiseen kielenkäyttöön liittyviä ja rakentuvia sukupuolikäsityksiä. Tarkastelen siten mediassa esiintyvien auktoriteettien käyttämää, argumentatiivista valtaa. Määrittelin nämä aineistoni uutistekstien auktoriteetit kappaleessa 2.4.2.

Journalismin keskeisenä tehtävänä pidetään kiinnostavan, ajankohtaisen, luotettavan sekä puolueettoman tiedon välittämistä (Väliverronen 2011, 17). Journalismin keskeisten tehtävien, kuten puolueettoman tiedon välittämisen toteuttaminen ei kuitenkaan toimittajan työssä ole aina helppoa. Yhteiskunnan rakenteet, kuten esimerkiksi oletukset eri sukupuolista heijastuvat väistämättä myös uutistekstiin. Feministinen mediatutkimus keskittyy tarkastelemaan näitä mediassa luotuja sukupuolen representaatioita. Kuten tässäkin tutkimuksessa, Suomessa tehtävässä tutkimuksessa on usein painotettu naiskuvan

tutkimusta sekä katseen politiikan pohdintaa (Puustinen ym. 2006, 43). Feministinen mediatutkimus on tuonut esimerkiksi voimakkaasti esille, että media luo politiikassa toimiville miehille ja naisille erilaisia kehyksiä (Ruoho & Saarenmaa 2011, 75).

Mediatutkijat ovat pohtineet, millainen vaikutus medialla on yleisöön ja siten myös sukupuoleen. Yhden näkökulman mukaan media pääsääntöisesti vahvistaa jo olemassa olevia käsityksiä sen sijaan, että muuttaisi niistä (Ross 2004, 72). Näin toimiessaan media vahvistaa esimerkiksi vallalla olevia sukupuolikäsityksiä ja saattaa myös korostaa niitä. Gauntlettin (2002, 1) mukaan on nämä median esittämät sukupuolten representaatiot mitä todennäköisimmin vaikuttavat ihmisten identiteettien muodostumiseen. Medialla ei kuitenkaan nähdä olevan suoraa ja avointa vaikutusta sitä seuraavaan yleisöön, sillä sekä media että sen yleisö muuttuvat jatkuvasti.

Streberbyn ja van Zoonen (2000, 3) mukaan naisten osallistumista parlamentaariseen politiikkaan tai yleistä poliittisen kulttuurin muutosta ei voida ymmärtää ilman, että tutkitaan median roolia siinä. Naispolitiikkoja ja mediaa tarkastelleet tutkijat ovat olleet yhtä mieltä siitä, ettei nais- ja miespolitiikkoja kohdella mediassa samalla tavalla. Naispolitiikoista nostetaan esille asiaosaamisen sijaan esimerkiksi yksityiselämää, perhettä sekä pukeutumistyyliä. (Ross 2010, 98.) Naispolitiikko on mediassa aina ennen kaikkea nainen ja hänen sukupuolensa on siten esillä määrittäen hänen toimintaansa (Ross 2004, 66). Naisten mahdollisuus esiintyä tiedotusvälineissä on kuitenkin mahdollistanut naisten osallistumisen politiikkaan. Tapahtuneen kulttuurisen muutoksen ansiosta naisten julkisista esiintymisistä sekä haastatteluista on tullut tavanomaisia. (Railo 2011, 15.)

Median murros on aiheuttanut muutoksen tavassa, jolla media esittää sukupuolia. Esimerkiksi televisiossa miehet ja naiset työskentelevät tasavertaisina rinta rinnan ja naissankareiden osuus elokuvissa on kasvanut. Mediavihteessä esitettävät miehet puolestaan ovat saaneet lisää sensitiivisyyttä ja lempeyttä. Sukupuolta ja seksuaalisuutta esitetään samaten monipuolisemmin mediassa. Mainoksia ei enää suunnata kotiäideille, vaan naisille näytetään sen sijaan esimerkiksi, miten pukeutua ja olla seksikäs työpaikalla. (Gauntlett 2002, 57–59.) Vaikka naisilla on nykyisin enemmän mediarooleja, on tärkeää tarkastella kuka niitä hallitsee ja mitä stereotyyppioita naisilla ja miehillä mediassa on (Puustinen ym. 2006, 27).

Sukupuoli voi myös saada sen vähemmistöaseman vuoksi lisää näkyvyyttä. Terhi Anttila (2006, 175) nostaa tämän näkökulman esille pohtiessaan puoluejohtajien näkymistä vuoden 2003 eduskuntavaaleissa. Hänen analyysinsä mukaan Paavo Lipposelle asema pääministerinä tarjosi lisänäkyvyyttä myös vaalien aikaisessa kampanjoinnissa. Anneli Jäätteenmäki, jolla oli haasteena tuore asema keskustan puoluejohtajana, oli naisena ja oppositiojohtajana mediaa kiinnostava ja varteenotettava vastaehdokas. Jäätteenmäelle sukupuolen voidaan näin ollen nähdä tuoneen myös lisätua median vaalikampanjan aikaisessa uutisoinnissa.

3.3 Julkisen ja yksityisen problematiikka

Käytän tässä tutkimuksessa naispääministerin mediarepresentaatioita yhtenä selittävänä tekijänä jakoa yksityiseen sekä julkiseen sfääriin. Moderni yhteiskunta on Julkisen (1995, 15) mukaan jakautunut erilaisiin instituutioihin, tiloihin sekä paikkoihin, joita julkisen ja yksityisen erottelu järjestää. Miesten paikat on perinteisesti nimetty julkisiksi ja naisten toiminnan paikat puolestaan yksityisiksi. Julkinen sfääri yhdistetään yleensä valtion käsitteeseen (Keränen 1995, 31), mutta ymmärrän tässä tutkimukseksi julkiseksi sfääriksi valtion sekä sen sisältämän poliittisen kulttuurin lisäksi median. Yksityinen sfääri puolestaan nivoutuu kansalaisyhteiskunnan käsitteeseen, jolloin se sisältää esimerkiksi henkilökohtaisen, yksilöllisen sekä perheen (mt). Tämän jaon mukaan politiikka nähdään valtioon kuuluvana julkisena valtana ja jossa kansalaisyhteiskunta on ”yksityinen” siinä mielessä, ettei valtio ohjaa sitä (Squires 1999, 25). Yksityinen-julkinen jako näkyy vahvana myös politiikassa ja erityisesti mies- ja naispolitiikoiden kohdistuvina erilaisina rooleina sekä odotuksina, joten näen tärkeänä tarkastella ensimmäisenä naispääministerin mediarepresentaatioita tämän jaon kautta.

Feministisen teorian tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota yksityinen-julkinen – jakoon sekä siihen, että naisilla ei nähdä olevan miesten kanssa yhtäläistä pääsyä julkiseen sfääriin (ks. esim. Julkunen 1995, 16). Feministinen teoria on myös kritisoinut voimakkaasti tätä järjestystä. Esimerkiksi Carole Pateman (1988, 3) näkee, että kahteen sfääriin jaettu patriarkaalinen kansalaisyhteiskunnan fokus keskittyy vain julkiseen puoleen, jonka seurauksena toista, yksityistä sfääriä ei ole nähty poliittisesti relevantiksi. Vallitsevaa

sukupuolijärjestelmää, joka on sidoksissa yksityinen – julkinen – jakoon, pidetään yleisesti hierarkkisena. Tämä hierarkia nostaa miehet valtakulttuurin normiksi. Jaana Kuusipalon (1999, 71) mukaan tämän sukupuoleen ”perustuvan hierarkisoinnin tuloksena nainen sijoittuu valtakulttuurin marginaaliin”.

Sukupuolijärjestelmän ja julkinen - yksityinen – jaottelun yhteyden muotoutumista on pohdittu pitkään. Keräsen (1987, 22–23) mukaan erityisesti silloin, kun julkinen alue on voimakkaasti erotettu yksityisestä, on naiset suljettu julkisen ulkopuolelle. Luokittelun erottavana tekijänä on valtio, joka käyttää institutionalisoitunutta poliittista valtaa ja yksityisen alue muodostuu yksityisestä taloudellisesta toiminnasta, kansalaistoiminnasta ja henkilökohtaisista suhteista. Vaikka jako yksityiseen ja julkiseen näyttäisi politiikassa olevan sekoittumassa, on se silti yhä voimissaan. Vaikka naiset näyttävät päässeet toimimaan julkiselle sfäärille, yksityinen-julkinen – jaottelun väliset kytkennät eivät ole vielä kokonaan purkautuneet. Jakoa yksityiseen ja julkiseen ja sen määrittymistä ohjaa sosiaalinen konventio, joka muuttuu ja vaihtelee (Keränen 1995, 33). Siten käsiteparia ei voida määritellä tiettyyn pysyvään paikkaan, vaan sen rajat ovat liukuvia ja ne saavat myös eri merkityksiä eri yhteyksissä.

Tutkimuskohteet määrittyvät Keräsen (1995, 33) mukaan sosiaalisen rakenteen ja konvention mukaan julkisiksi tai yksityisiksi. Keränen perustelee yksityinen-julkinen – dikotomian käyttöä sillä, että jaottelun esiin nostaminen voi tehdä yksityisen näkyväksi, auttaa löytämään yhteydet julkisen ja yksityisen välillä sekä antaa näkökulman yhteiskunnan perustavien työn- ja vallanjaon tutkimiselle, jolloin voisi tarjoutua lopulta mahdollisuus ylittää dikotomioinnit. Tämän vuoksi nostan yksityinen – julkinen -jaon esille tässä tutkimuksessa, sillä se auttaa hahmottamaan niitä prosesseja, jotka ovat rakenteiden alla piilossa Jätteenmäen mediarepresentaatioissa.

Leena-Maija Rossin mukaan (2010, 25) mukaan länsimaisessa kulttuurissa sukupuolen ymmärtäminen joko verrattain samanlaisiksi tai keskenään erilaisiksi on vaihdellut aikakaudesta toiseen. 1960-luvulla Suomeen rantautui keskustelu sukupuolieroista. Ajattelu sukupuoliroolien olemassaolosta on liittynyt sukupuolittuneen työjaon olemassaoloon sekä sen purkamiseen (mt. 26). Yksityinen ja julkinen – jako on näkynyt myös naiskansanedustajien työssä, sillä työ pitkiä työpäiviä ja matkoineen on ollut

perheelliselle naiselle haasteellista. Esimerkiksi vielä 1980-luvulla naiskansanedustajilla oli vaikeuksia saada lapsille päivähoitoa siksi ajaksi, kun he itse toimivat eduskunnassa. Kansanedustajiksi ensin hakeutuneet naiset olivatkin pääasiassa naimattomia. Naiskansanedustajien työn ja perheen yhdistämistä on vähitellen parannettu, sillä esimerkiksi eduskunnan pitkiä, yli yön kestäviä istuntoihin puututtiin 1980-luvulla (Lähteenmäki 2006, 191–192). Tämän vuoksi naiskansanedustajien hoitamat asiat ovat nousseet – ja nousevat paljon myös edelleen – arkipäivän haasteista, esimerkiksi lasten asemasta, kasvatuksesta, koulutuksesta sekä perheestä. Nämä kysymykset ovat myös yhdistäneet naispoliitikkoja yli puoluerajojen. Eri puolueiden edustajien välinen yhteistyö näkyy esimerkiksi vuonna 1991 perustetun eduskunnan naisverkoston toiminnassa. Toisaalta keskittyminen näihin aihealueisiin on hidastanut naisten nousua politiikassa miehiseksi koetuille alueille, kuten esimerkiksi ulko-, talous- ja oikeuspolitiikkaan. Naiset ovat tehneet myös paljon töitä sen eteen, että näitä naisille tyypillisinä pidettyjä alueita on alettu arvostamaan politiikassa enemmän.

4. SILLANPÄÄSTÄ JÄÄTTEENMÄKEEN

”Miina Sillanpää lehti luonnehti kuuluisimmaksi kaikista ”viisaine silmineen – yksinkertaisesti ja tyylikkäästi mustaan pukeutuneena”.”

Kuvaus Hufvudstadsbladetin artikkelista, joka käsitteli Suomen ensimmäisen yksikamarisen eduskunnan juhlallisia avajaisia toukokuussa 1907 (Sulkunen 2006, 11).

”Ensin aukesi ovi, jonka takana presidentti Tarja Halonen odotteli; hymyillen, pirteän vihreissä. Sitten aukesi ovi ruokasalin toisessa päässä. Siellä oli eduskunnan puhemies ja hallituksen muodostaja Anneli Jäätteenmäki, arvokkaan mustissa, hymyillen.”

Helsingin Sanomien kuvaus päivästä, jolloin Jäätteenmäki kävi antamassa perustuslain mukaisen selvityksen hallitusneuvotteluista presidentti Haloselle ja jonka jälkeen eduskunta äänesti hänet pääministeriksi (HS 16.4.2003 A7)

Miina Sillanpää (Sdp) oli oman aikansa edelläkävijä, sillä hänet valittiin ensimmäisenä suomalaisena naisena ja kansainvälisellä tasolla vertailtuna maailman neljäntenä naisministerinä Väinö Tannerin hallitukseen vuonna 1926. Sillanpää valittiin vuonna 1907 käydyissä ensimmäisissä eduskuntavaaleissa ensimmäisten naiskansanedustajien joukkoon. Kuten Miina Sillanpäällä, myös Anneli Jäätteenmäellä on oma merkityksensä suomalaisten naispoliitikkojen historiassa. Jäätteenmäki oli Suomen ensimmäinen pääministeriksi valittu nainen. Kuten yllä esitetyt lainaukset kertovat, Jäätteenmäkeä ja Sillanpäää yhdistää myös se, että heidän molempien sukupuoltaan sekä naiseuttaan käsiteltiin ja arvioitiin median luomien representaatioiden kautta.

Jäätteenmäen ja Sillanpään tarinat ovat täysin erilaiset, mutta yhteistä heille on, että he molemmat olivat ensimmäisiä naisia saavuttamassaan asemassa. Tässä kappaleessa tarkoitukseni on kertoa lyhyesti naispoliitikkojen historiaa tähän päivään ja laajentaa se sen jälkeen koskemaan yhtä tapausta ja kuvailla Anneli Jäätteenmäen nousua keskustan puheenjohtajaksi, pääministeriksi sekä käsitellä lisäksi pian valinnan jälkeen tapahtunutta eroa.

4.1 Suomalaisten naispoliitikkojen historiaa

Suomessa naiset ovat toimineet poliittisina toimijoina kansainvälisesti verrattuna pitkään. Monessa muussa maassa naisten pääsy politiikkaan on ollut paljon hitaampaa, ja naiset ovat olleet politiikassa näkymättömämpiä Suomeen verrattuna. Tästä huolimatta Suomi sai ensimmäisen naispääministerinsä kansainvälisesti verrattuna varsin myöhään.

Suomalaiset naiset saivat vaalikelpoisuuden ensimmäisenä ja äänioikeuden toisena maailmassa Uuden-Seelannin jälkeen vuonna 1906. Kuten Suomessa, naisten saadessa äänioikeuden he ovat yleensä myös saaneet oikeuden asettua ehdolle ja tulla valituksi poliittisiin tehtäviin. Suomalaisten naisten saama oikeus äänestää sekä asettua ehdolle oli tärkeä merkkipaalu naisten yhteiskunnallisen ja poliittisen osallistumisen kannalta myös kansainvälisesti. Ensimmäisissä vaaleissa eduskuntaan valittiin peräti 19 naista. (Paxton & Hughes 2007, 63–65.) Luku oli kansainvälisellä tasolla korkea, missään muualla maailmassa miesten hallitsemisissa parlamentaarisisissa elimissä ei ollut nähty vastaavaa. Tästä syystä Suomi oli tuolloin myös kansainvälisen kiinnostuksen kohteena. (Sulkunen 2006, 10–11.)

Ennen yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta säätyvaltiopäivillä äänioikeus oli vain suppean väestöosan etuoikeus. Kaikki miehet, jotka eivät kuuluneet johonkin neljästä säädyistä (aatelisto, papisto, porvaristo ja talonpojat) ja kaikki naiset säätyyn katsomatta, olivat ilman äänioikeutta. Äänioikeuden laajentamista lähdettiin vaatimaan 1800-luvun loppupuolella kiivaan venäläistämistä vastustavan poliittisen liikehdinnän seurauksena, mutta aloitteissa vaadittiin lähinnä äänestysoikeuden laajentamista säätyjen sisällä ja naisille haluttiin samat oikeudet kuin miehillekin. Keskustelussa olivat Irma Sulkusen (2006, 38) mukaan ensin joko länsimainen malli, jossa vain miehillä oli yleinen vaalioikeus, tai luokkarajojen säilyttäminen ja äänioikeuden myöntäminen nämä luokkakriteerit täyttävälle naisille.

Naiset olivat alkaneet järjestäytyä aktiivisesti ja yhtenä äänioikeusliikkeen keskeisenä merkkipaaluna onkin nähty itsenäisesti toimineiden nais-, niin puolue- kuin sitoutumattomien järjestöjen perustamista (Sulkunen 2006, 35). Kysymys äänioikeudesta oli siten aihe, joka yhdisti naisia yli yhdistys- ja puoluerajojen. Naiset osallistuivat tuolloin

aktiivisesti tapahtuneeseen yhteiskunnalliseen liikehdintää venäläistämistä vastaan ja olivat muun muassa aktiivisesti mukana järjestämässä vuoden 1905 suurlakkoa. Onkin arveltu, että naisten aktiivinen osallistuminen ennen vuotta 1906 edeltäneisiin yhteiskunnallisiin tapahtumiin, esimerkiksi nimenomaan juuri suurlakkoihin, edesauttoi naisten äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden saamista (Paxton & Hughes 2007, 64). Yhtenä syynä äänioikeuden saamiseen on myös nähty naisten suomalaisessa yhteiskunnassa ennen uudistusta omaksuma rooli, jota he Sulkusen (2006, 70) mukaan sovelsivat luontevasti äänioikeudesta kamppailtaessa ja jota heihin kansalaiskysymystä pohtiessa myös sovellettiin.

Yleisen ja yhtenäisen äänioikeuden kysymys alkoi nousta enemmän keskustelussa esiin 1890-luvun lopussa säätyihin kuulumattomien väestönsien liikehdinnän seurauksena (Sulkunen 2006, 38). Vaatimus yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta alkoi vähitellen laajeta myös säätyjen edustajiin sekä esimerkiksi puolueiden asialistoille. Vaatimuksen läpimenoa edesauttoi Venäjän hallitusotteen lipeäminen sekä tätä ennen kertyneiden poliittisten paineiden purkautuminen, jolloin seurannutta tilannetta osattiin Suomessa käyttää hyväksi (mt. 69).

Vuonna 1906 voimaan tulleen yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden myötä Suomessa siirryttiin kansainvälisessä mittakaavassa vanhoillisimmasta järjestelmästä moderneimpaan, yksikamariseen eduskuntaan, joka oli silloisen Euroopan kansanvaltaisin. Uudistusta voidaan pitää erittäin radikaalina, sillä äänioikeutettujen määrä nousi uudistuksen seurauksena yli yhdeksänkertaiseksi (Sulkunen 2006, 14). Tämän vuoksi muutos oli demokraattinen naisten lisäksi myös miesten kannalta (mt. 21). Eduskunnan ensimmäisissä vaaleissa 1907 valituista kansanedustajista naisia oli 9,5 prosenttia ja naisten osuus on ollut siitä lähtien kansainvälisesti korkea.

Naiskansanedustajien määrä on vaihdellut eri aikoina ja ne ovat heijastaneet esimerkiksi kulloistakin yhteiskunnallista sekä poliittista tilaa. Esimerkiksi lama-aika sekä politiikan oikeistajohtoisuus ovat vaikuttaneet naiskansanedustajien määrään vähentävästi. Vuoden 1907 eduskuntavaalien jälkeen naisten osuus kansanedustajista laski ja vuoden 1930 vaaleissa valittiin ainoastaan 11 naista. Vuonna 1966 luku alkoi kasvaa, kun naisia valittiin ensimmäisen kerran yli kolmekymmentä eli 16,5 prosenttia kansanedustajista. (Lähtenmäki 2006, 84.) Naisten osuus kasvoi tasaisesti vuosien 1966–1986 ajan, jolloin

usko naisten tekemään työhön kansanedustajina ja yleisimmin yhteiskunnassa samalla kasvoi. 1990-luvun lama vaikutti naiskansanedustajien määrään laskevasti ja naisten määrä eduskunnassa notkahti. (mt. 159, 183.) 2000-luvulle tultaessa naiskansanedustajien määrä kasvoi jälleen. Vuonna 2003 eduskuntaan valittujen naiskansanedustajien osuus oli 38 prosenttia ja vuonna 2007 42 prosenttia. Vuonna 2011 naiskansanedustajien määrä nousi tämän hetkiseen ennätykseensä 42,5 prosenttiin. Suomessa naisten läpimenoa vaaleissa on Jaana Kuusipalon (1999, 58) mukaan edesauttanut esimerkiksi monipuoluejärjestelmä, henkilövaalit sekä suhteellisen vaalitapa.

Ensimmäinen naisministeri Miina Sillanpää (Sdp) toimi vuosina 1926–1927 toisena sosiaaliministerinä. Seuraavaa naisministerinä saatiin tämän jälkeen odottaa 21 vuotta, aina vuoteen 1937 saakka. (Lähteenmäki 2006, 111). Ministeriurat alkoivat aueta naisille vasta toisen maailmansodan jälkeen. Naisministerien määrän nousua selitti, että tuolloin politiikassa toimineet naiset olivat uutta sukupolvea ja edeltäjiään koulutetumpia, jolloin myös heidän nousunsa ministeriksi helpottui. Naisministereitä on toiminut vuosien 1919–2003 aikana Suomen hallituksissa yhteensä 56 (mt. 139.) Anneli Jäätteenmäen hallitus vuonna 2003 oli ensimmäinen, jossa sekä mies- että naisministereitä oli sama määrä.

Naisia nostettiin pitkään pääosin opetus- ja sosiaaliministereiksi, sillä suomalaisessa yhteiskunnassa vallinnut sukupuolittunut työnjako rajoitti naisministereiden lukumäärää sekä salkkujakoa. Naiset myös itse tukivat tätä sukupuolen mukaista salkkujakoa ajattelemalla, että voivat näin toteuttaa parhaiten poliittisia tavoitteitaan. (Kuusipalo 1999, 61.) Toisaalta naiskansanedustajat sekä -ministerit myös saavuttivat tuolloin useita, naisten asemaa parantavia sosiaalisia ja yhteiskunnallisia lakimuutoksia.

Naiset ovat nousseet esiin myös presidentinvaaleissa. Vuonna 1994 toimitettiin ensimmäiset, suoralla kansanvaalilla valittavat presidentinvaalit, joissa Elisabeth Rehn (rkp) kilpaili yllättäen Martti Ahtisaaren (Sdp) kanssa toisella kierroksella, mutta hävisi niukasti. Tämän jälkeen ensimmäistä naispresidenttiä ei tarvinnut kuitenkaan odottaa kauaa, kun vuonna 2000 Tarja Halonen (Sdp) voitti niukasti Esko Ahon (kesk.) toisella kierroksella. Halonen valittiin vuoden 2006 alussa vielä toiselle kaudelle.

Sukupuoleen perustunut poliittinen tehtävänjako on alkanut vähitellen purkautua

viimeisten vuosikymmenien aikana. Tämän muutoksen myötä naiset alkoivat saada myös nimityksiä, joita eivät olleet ennen saaneet. Naiset ovat saavuttaneet politiikassa 1990- ja 2000-luvuilla useita eri merkkipaaluja: Tarja Halosen toimiminen ensimmäisenä naisena ulkoministerinä 1995–1999, Anneli Jäätteenmäen (kesk) valinta ensin ensimmäisenä naisena suuren puolueen johtoon ja tämän jälkeen pääministeriksi sekä Jutta Urpilaisen (Sdp) valinta ensin toisena naisena suuren puolueen puoluejohtajaksi ja tämän jälkeen ensimmäisenä naisena valtiovarainministerin tehtävään vuonna 2011. Nämä ovat olleet naispoliitikkojen historiassa viimeisimpiä merkittäviä askelia kohti sukupuoleen perustuvien valta-asemien avaamista naisille. Suomi sai vuonna 2010 toisen naispääministerin, kun Mari Kiviniemi (kesk) toimi vuoden ajan pääministerinä.

4.2 Case Jäätteenmäki

”En ollut näitäkään muistioita pyytänyt, ja ne tulivat minulle yllätyksenä. En ollut pyytänyt, ja ne tulivat minulle yllätyksenä.” Pääministeri Anneli Jäätteenmäki, pääministerin ilmoitus Irak-vuodosta (IS 19.6.2003 s. 8, uutiset Suomi)

”Jäätteenmäki otti minuun yhteyttä vähän ennen ensimmäistä vaalikeskustelua ja pyysi tapaamista. Tapaamisessa Jäätteenmäki oli kiinnostunut Irak-aineistosta ja antoi minulle salaisen faksinumeronsa yhteydenpitoa varten.” Presidentin avustaja Martti Manninen, tiedote STT:lle (IS 19.6.2003 s. 8, uutiset Suomi)

Edellä olevat lainaukset tulivat hyvin tutuiksi suomalaisille kesäkuun puolessa välissä vuonna 2003, kun media nosti voimakkaasti esiin Irakgateksi nimeämänsä, lopulta Suomen ensimmäisen naispääministeri Anneli Jäätteenmäen eroon päätyneen tapahtumaketjun. Näissä lainauksissa kahden ihmisen sanomiset joutuivat vastakkain ja niiden seurauksena Jäätteenmäki erosi pääministerin tehtävistä.

Anneli Jäätteenmäki syntyi Lapualla vuonna 1955. Hän valmistui vuonna 1980 oikeustieteen kandidaatiksi ja samana vuonna myös varatuomariksi. Toimittuaan muutaman vuoden erinäisissä tehtävissä ja käytyään ulkoministeriön diplomaattikoulu KAVAKUn, sosiaali- ja terveysministeri Eeva Kuuskoski pyysi Jäätteenmäen vuonna 1983 avustajakseen. Eduskuntaan Jäätteenmäki tuli valituksi vuonna 1987, jolloin hän keräsi ensikertalaisena yli 9000 ääntä. Jäätteenmäki toimi oikeusministerinä pääministeri Esko

Ahon (kesk) hallituksessa vuosien 1994–1995 aikana. (Anneli Jätteenmäen www-sivut, tarinani.)

4.2.1 Oppositiojohtajana kohti eduskuntavaaleja

Keskustan puheenjohtajana toiminut Esko Aho päätti pitää vuonna 2000 vuoden pituisen sapattivapaan ja siirtyä luennoitsijaksi Harvardin yliopistoon Yhdysvaltoihin. Päätöksen taustalla oli arvelujen mukaan Ahon häviö presidentinvaalien toisella kierroksella 6.2.2000 Tarja Haloselle vain 3,2 prosentin erolla (ks. esim. IS 16.4.2003 s. 10, uutiset Suomi).

Jätteenmäkeä oli pyydetty talvella 2000 lähtemään puolueen varapuheenjohtajaehdokkaaksi, mutta hän kertoo kirjassaan *Sillanrakentaja* (2002, 43) suhtautuneensa ehdotukseen alkuun penseästi. Jätteenmäki kuitenkin asetettiin Etelä-Pohjanmaan piirin varapuheenjohtajaehdokkaaksi. Saatuaan piirin yksimielisen tuen ehdokkuudelleen hän ilmoitti saman tien olevansa valmis varapuheenjohtajuuden lisäksi Ahon sapattivapaan tuuraajaksi. Kuopion puoluekokouksessa käytyjen äänestysten jälkeen Jätteenmäki nousi Ahon tilalle vt. puheenjohtajaksi tämän vapaan ajaksi (mt. 48).

Jätteenmäki sai valinnastaan Ahon sijaiseksi epäilyjä ja arvostelua useasta suunnasta, sillä monen keskusta-aktiivin suosikki sekä median Ahon sijaiseksi arvailema oli Jätteenmäen sijaan Maria Kaisa Aula, joka jäi paikasta äänestettäessä toiseksi (esim. Uimonen 2000; Jätteenmäki 2002, 48–51). Muun muassa Helsingin Sanomien pääkirjoitustoimittajana tuolloin toiminut Risto Uimonen arveli, että Jätteenmäen valinta ”paneeriksi uusiksi totunnaiset kuviot puolueessa” (Uimonen 2000) Jätteenmäki itse ei aikunut ottaa paineita saamastaan palautteesta, vaan päätti suosia avointa keskustelua (Jätteenmäki 2002, 55).

Esko Aho ei enää onnistunut vapaaltaan palattuaan saavuttamaan aikaisempaa asemaansa puoluejohtajana, sillä hänen ollessaan Yhdysvalloissa Jätteenmäki oli johdattanut puolueen hyvään vaalitulokseen 22.10.2000 järjestetyissä kunnallisvaaleissa. Niinpä Aho luopui keskustan puheenjohtajuudesta keväällä 2002. Jätteenmäki epäröi jälleen ensin, mutta päätyi asettumaan ehdolle keskustan puheenjohtajaksi (Jätteenmäki 2002, 86). Jätteenmäki valittiin Esko Ahon tilalle keskustan puheenjohtajaksi Hämeenlinnan

puoluekokouksessa 15.6.2002. Keskusta oli siten ensimmäinen suurista puolueista, joka valitsi puheenjohtajakseen naisen.

Eduskuntavaalien vaalikampanja käynnistyi tammikuussa 2003 ja Jätteenmäen tavoitteena oli saada keskustalle vaalivoitto ja päästä oppositioaseman sijasta hallitukseen. Jätteenmäki kertookin puolueen tavoitteen suoraan ennen vaaleja ilmestyneessä kirjassaan *Sillanrakentaja* (2002, 33):

”Olen oppositiopuolueen puheenjohtaja. Minulla ei siis ole kovin paljon valtaa. Puolueeni ja minä haluamme kuitenkin hallitukseen käyttämään entistä suurempaa valtaa. [...] Olemme käytettävissä, jos ihmiset sen hyväksi näkevät ja antavat tarpeeksi kannatusta.”

Jätteenmäki esitteli samaa tavoitetta myös keväällä 2003 ennen maaliskuussa järjestettyjä eduskuntavaaleja. Helsingin Sanomien (12.3.2003 A7) haastattelussa hän kertoi, että aikoo olla vaalien voittaja: ”Me käymme voittoisat vaalit. Olen siitä aivan varma.”

Eduskuntavaalikampanja sai pian pääministeri-vaalin leiman, sillä uuden perustuslain hengen mukaan vaaleissa suurimman edustajamäärän saaneen puolueen puheenjohtajasta tulisi melko varmasti pääministeri. Puolueiden kesken oli sovittu, että suurimmaksi puolueeksi kohonnut lähtisi ensimmäisenä yrittämään hallituksen kokoamista. Kolmesta suurimmasta puolueesta kokoomuksen puheenjohtaja Ville Itälä joutui jäämään vaaleja edeltäneessä keskustelussa sivurooliin, kun kilpa henkilöityi keskustan puheenjohtajaan Anneli Jätteenmäkeen ja Sdp:n Paavo Lipposeen. Jätteenmäki nähtiin oppositiojohtajana tässä keskustelussa haastajan asemassa istuvaan pääministeriin, Lipposeen nähden.

Yksi vaaleja edeltänyt keskustelu koski mahdollista Yhdysvaltojen iskua Irakiin. Ennen Irakin mahdollisen sodan uhan nousua keskusteluun ulkopoliittisia kysymyksiä ei ollut käsitelty kyseisten eduskuntavaalien yhteydessä juuri lainkaan. Irak-keskustelun taustalla oli Yhdysvaltojen suunnitelmat käyttää sotatoimia Irakia vastaan, jotta Saddam Husseinin hallinto saataisiin kaadettua. Tähän liittyen Yhdysvaltain hallitus tiedusteli marraskuussa 2002 Suomen halukkuutta osallistua mahdollisen Irakin sodan jälkiselvittelyihin. Ulko- ja puolustuspoliittinen valiokunta totesi tuolloin, että Suomella on kohtuulliset mahdollisuudet osallistua YK-johtoisen Irakin jälleenrakennukseen ja humanitaarisen avun

antamiseen. Samaan aikaan pääministeri Paavo Lipponen vieraili 9.12.2002 Washingtonissa ja tapasi siellä Yhdysvaltain presidentin George W. Bushin. Käydyistä keskusteluista Suomen ulkoasiainministeriö laati keskustelumuiston, joka merkittiin salaiseksi.

Helsingin Sanomissa Irakin sota ja siihen liittyvä keskustelu oli pitkään sivuroolissa, sillä eduskuntavaaleihin liittyen huomiota saivat enemmän muut aiheet, kuten terveydenhuolto, työllisyys sekä lapsiperheiden asema. Sen sijaan Ilta-Sanomat uutisoi Irakin sotaan liittyvästä keskustelusta enemmän ja lehti keskittyi kuvailemaan Jäätteenmäen sekä Lipposen toisilleen esittämiä lausuntoja. Irak-aiheinen uutisointi korostui Helsingin Sanomissa vaalikampanjan loppuvaiheessa. Muut puolueet, kuten esimerkiksi vihreät, kritisoivat vaalien alla asian saamaa liikaa painoarvoa ja toivoivat keskustelua muun muassa sosiaalialioista. Vaaleissa korostui Myllymäen (2010, 185) arvion mukaan pääministerivaalien luonne, jonka seurauksena henkilökysymykset työnsivät arvioiden mukaan eduskuntavaalien asiakysymykset taka-alalle.

Erkki Pennanen arvioi tammikuussa Helsingin Sanomissa (HS 8.1.2003 A4), että ”sota tai sen vakava uhka vaikuttaa todennäköisesti suomalaisten äänestäjien käyttäytymiseen”, vaikka Suomella ei olisi mitään tekemistä Irakin mahdollisen sodan kanssa. Lehti jatkaa arviotaan:

”Kokemuksesta tiedetään, että levottomina aikoina äänestäjät ovat valmiimpia luottamaan ja nojaamaan ulkopoliittisesti kokeneisiin johtajiin kuin vaihtamaan heitä uusiin johtajiin. Tästä näkökulmasta sodanuhan kärjistyminen Irakissa heikentäisi keskustan puheenjohtajan Anneli Jäätteenmäen osakkeita istuvaan pääministeriin Paavo Lipposen verrattuna.”

Tähän arvioon oli luultavimmin päädytty myös keskustan kampanjatoimistossa, sillä Jäätteenmäki arvosteli vaalikamppailun aikana Suomen ulkopoliittista johtoa ja varsinkin pääministeri Lipposta liian hätäisten lupauksien antamisessa Yhdysvalloille auttaa Irakin sodan jälkihoidossa, kuten turva- ja humanitäärisissä toimissa, ennen kuin YK oli sitä edes pyytänyt. Koska vaalikampanjan yhteydessä Jäätteenmäen uskottavuutta ja pätevyyttä arvioitiin etenkin ulkopoliittisissa kysymyksissä, vahva profiloituminen näissä kysymyksissä nähtiin todennäköisesti Jäätteenmäen kampanjatiimissä tärkeänä.

Juuri ennen eduskuntavaaleja Jäätteenmäki lisäsi, että nämä Yhdysvalloille annetut lupaukset osallistua mahdollisen Irakin sodan jälkiselvittelyyn saattoivat merkitä Yhdysvaltojen hallitukselle sitä, että Suomen oletettiin kuuluvan Irakin vastaiseen koalitioon, toisin kuin Suomen virallinen linja oli (esim. HS 7.3.2003 A6). Jäätteenmäen kritiikille antoi lisäpohjaa Yhdysvaltain hallituksen 28.2.2003 järjestämä ”Coalition briefing” – kokous Washingtonissa, johon oli kutsuttu edustajia 30 tavalla tai toisella Irakin kriisissä apua luvanneet valtiot. Tässä tilaisuudessa oli mukana myös suomalaisia virkamiestason edustajia, jotka laativat tilaisuudesta raportin. Tämän sekä Lipposen ja George W. Bushin käymän keskustelun muistion presidentin neuvonantaja Martti Manninen toimitti eteenpäin Jäätteenmäelle ja vaalien jälkeen ne myös vuotivat julkisuuteen.

MTV3:n järjestämässä pääministeritentissä 6.3.2003 Anneli Jäätteenmäki lainasi näitä saamiaan ulkoministeriön salaisiksi luokittelemia asiakirjoja todeten, että hänen tulkintansa mukaan Suomi oli liitetty Yhdysvaltojen rintamaan. Jäätteenmäki kertoi MTV3:n vaalitentissä, että ”Suomi on Yhdysvaltojen ja minunkin mukaan liittynyt sellaiseen koalitioon, missä minun mielestäni ei tässä vaiheessa pitäisi olla” (HS 7.3.2003 A6). Hänen mukaansa Yhdysvalloille ei olisi pitänyt antaa näin varhaisessa vaiheessa yhteistyölupaus, sillä humanitaarinen apu annetaan YK:n kautta (IS 7.3.2003 s. 11, uutiset Suomi). Jäätteenmäki arvosteli Paavo Lipposta myös internetissä pitämässään päiväkirjassaan ja käytti siinä muotoiluja, joiden todettiin myöhemmin olevan suoraan ulkoasiainministeriön salaisista asiakirjoista. Hän kirjoitti, että ”minulle on kerrottu, että Lipposen ja Bushin tapaamisessa 9. joulukuuta presidentti Bush ylisti Suomea hyväksi yhteistyökumppaniksi ja kiitti Suomen hallitusta Irakin tilannetta koskevista kannanotoista ja liittymisestä koalitioon” (HS 12.3.2003 A6).

Paavo Lipponen kommentoi Jäätteenmäen lausuntojen olevan vain vaalikampanjan hämmentämistä ja totesi olevansa pettynyt vaalikampanjan saamaan tasoon (HS 12.3.2003 A6). Valtioneuvos ja entinen pääministeri Harri Holkeri (kok) varoitti kytkemästä kansainvälistä sotaa eli Irakin tilannetta Suomen sisäpolitiikkaan eli eduskuntavaaleihin (IS 3.3.2003 s. 13, uutiset Suomi; HS 7.3.2003 A6). Holkeri jatkoi Ilta-Sanomien haastattelussa, ettei valtiojohdon Irak-toimissa ollut hänen mielestään oleellisesti

moitittavaa ja kritisoi Jätteenmäkeä ”henkilöön käyvän kampanjan lietsomisesta Irakiasian ympärillä”.

Ilta-Sanomat arveli pääkirjoituksessaan, että Irak tuli Jätteenmäen lausuntojen myötä osaksi vaalitaistelua. Lehden mukaan ”oppositio yrittää leimata hallituksen, joka ei kuulemma tee tarpeeksi rauhan säilymiseksi”. Lehden näkemyksen mukaan tämä opposition käyttämä retoriikka ei ollut kuitenkaan vakuuttavaa, sillä lehti ei uskonut Suomen pystyvän toimillaan estämään mahdollista sotaa. (IS 4.3.2003 s. 6, pääkirjoitus.) Pari päivää myöhemmin Ilta-Sanomat arvioi Jätteenmäen iskeneen pahasti harhaan 6.3.2003 järjestetyssä MTV3:n pääministeritentissä ja näki, että Jätteenmäen väitteet olivat täysin perusteettomia. Lehden mukaan tällaisten perusteettomien väitteiden esittäminen voisi horjuttaa mahdollisen tulevan pääministerin uskottavuutta. (IS 8.3.2003 s. 6, pääkirjoitus.)

Myös Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa arvioitiin, että Jätteenmäen hallituksen Iraklinjauksiin kohdistunut kritiikki ei ollut vakuuttavaa (HS 8.3.2003 A4). Tosin samaisessa lehdessä mainittiin, että Jätteenmäen kritiikki ei ollut vailla todellisuuspohjaa, sillä lehden mukaan ”kävi kuitenkin selville, että Yhdysvaltain ulkoministeriössä Suomi on todellakin luettu USA:n tukijoihin”. (mt. A6). Samassa artikkelissa silloinen ulkoministeri Erkki Tuomioja (Sdp) sanoi, että USA:n tulkinta Suomen asemasta on täysin väärä: ”Me emme ole missään tällaisessa ryhmässä. Yhdysvallat on lähtenyt tulkitsemaan Suomen asemaa väärin. Suomi ei kuulu minkäänlaiseen sotakoalitioon.” Epäselvyys Suomen kannasta oli päässyt syntymään Erkki Tuomiojan mukaan siitä, että New Yorkin terrori-iskujen jälkeen sana koalitio oli Yhdysvaltojen mukaan terrorisminvastaista yhteistyötä ja jossa Suomi oli mukana, kun taas eduskuntavaalien 2003 alla käytävässä keskustelussa koalitiolla tarkoitettiin Yhdysvaltojen johtamaa, Irakiin kohdistuvaa sotilastoimintaa ja siinä Suomi ei ollut mukana (HS 12.3.2003 A6). Herännyt keskustelu aiheutti kuitenkin sen, että hallitus tiukensi maaliskuun alussa presidentti Tarja Halosen johdolla Suomen Irak-kantaa. Myöhemmin myös Yhdysvallat totesi, että Suomi ei kuulu Irakin sotaa tukevaan liittoutumaan (HS 13.3.2003 A8). Anneli Jätteenmäki vastasi saamaansa kritiikkiin Helsingin Sanomissa:

””Minulla ei ole mitään anteeksipyydettävää. Avoimia kysymyksiä on edelleenkin: Miksi Yhdysvalloissa syntyi tällainen kuva? Olisi ollut kolme

kuukautta aikaa korjata se kuva. Minä odotan vastauksia”, Jätteenmäki sanoo napakasti.” (HS 12.3.2003 A7)

On kuitenkin vaikeaa arvioida, millainen vaikutus Jätteenmäen Suomen ulkopoliittiseen johtoon kohdistama Irak-kritiikki lopulta vaikutti vaalien lopputulokseen. Keskustan puoluesihteerinä vuosien 1997–2006 ajan toiminut Eero Lankia kieltää Uusi Suomi – verkkolehden haastattelussa 20.10.2009, että eduskuntavaaleja edeltäneessä keskustelussa olisi puhuttu pelkästään Irak-asioita: ”Minä en ole ollenkaan henkilökohtaisesti varma, että keskustan vaalivoitto nojasi Irak-kysymykseen”, kertoo Lankia verkkolehden haastattelussa. Hän kuitenkin myöntää, että Irak- kysymyksellä oli merkitystä vaalivoiton kannalta. (Uusi Suomi 20.10.2009. Sisäpiiriläinen tv-kohusta: Kaksi virhettä.) Pitkäaikainen keskustapoliitikko Seppo Kääriäinen puolestaan arvioi heti vaalien jälkeen, että ennen vaaleja käydyllä Irak-keskustelulla oli erittäin suuri merkitys vaalitulokseen. Kääriäisen mukaan ”(S)e, että Jätteenmäki julkisesti uskalsi vastustaa Lipposta, antoi keskustalle voittoon tarvittavat marginaaliset muutamat tuhannet äänet.” Myös politiikan toimittaja Unto Hämäläinen myöntää, että ulkopoliittisten asiakirjojen vuoto auttoi keskustaa vaaleissa. (HS 17.5.2003 A4, kolumni.)

4.2.2 Ensimmäisenä naisena pääministeriksi

16.3.2003 käydyissä eduskuntavaaleissa keskusta lisäsi kannatustaan edellisiin eduskuntavaaleihin verrattuna ja näin siitä tuli suurin puolue kahden kansanedustajapaikan enemmistöllä Sdp:hen verrattuna. Vaaleissa kolmesta suurimmasta puolueesta keskusta sai 24,7 prosenttia, SDP 24,5 prosenttia ja kokoomus 18,6 prosenttia äänistä.

Anneli Jätteenmäki (2002, 213) ennakoi ennen eduskuntavaaleja julkaistussa vaalikirjassaan, että hallituksen muodostaminen ei onnistu niin sujuvasti kuin mitä perustuslakia laadittaessa uskottiin. Jätteenmäki kirjoitti, että eduskuntaryhmien neuvottelujen vetäjänä toimisi suurimman puolueen edustaja. Hän näki, että tämä vähentäisi neuvotteluissa tapahtuvaa taktikointia ja pelaamista. Uutta tilannetta, jossa kukaan ei voinut ennustaa miten hallitusneuvotteluissa käy, korosti Helsingin Sanomien analyysi hallitusneuvotteluista vielä keskustan vaalivoiton jälkeenkin: ”Politiikan ammattilaiset ovat viime kesästä lähtien arvelleet, että pääministerin paikka menee

Lipposelle, vaikka keskusta olisikin suurin puolue.” (HS 17.3.2003 B3). Kaksi päivää vaaleista Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa todettiin jo, että ”keskusta sai vaalivoitosta hyvät eväät hallitusneuvotteluihin” (HS 18.3.2003 A4). Samalla Helsingin Sanomat arvioi, että ”edessä taitavat olla vaikeat ja ehkä monivaiheiset tunnustelut, joissa käydään poliittista kauppaa pääministerin paikasta alkaen.” Ilta-Sanomien puolestaan arvioi, että keskustan ja Sdp:n välinen hallitusyhteistyö voi kariutua pääministerikysymykseen: ”Jätteenmäen nouseminen pääministeriksi on ilmeistä, mutta ei täysin varmaa” (IS 17.3.2003 s. 6, pääkirjoitus).

Arvo Myllymäen (2010, 188–189) mukaan puolueet olivat uuden perustuslain vuoksi sopineet vuonna 2002 suosituksista vuoden 2003 eduskuntavaalien jälkeisen hallitusneuvottelujen kulusta. Tämän suosituksen mukaan ”suurimman eduskuntaryhmän edustaja tai sen nimeämä henkilö kutsuu koolle valtiopäivien avajaisten jälkeen koolle muiden eduskuntaryhmien neuvottelijat, joissa sovitaan vetäjästä hallitusneuvottelujen tunnusteluvaihetta varten.” Tämän pidemmälle suositukselle ei voitu mennä, vaan neuvottelujen onnistuminen nähtäisiin hallitusneuvottelujen alkaessa (Nousiainen 2006, 322).

Perustuslain pykälän 61.2 mukaan ennen pääministerin valintaa eduskuntaryhmät neuvottelevat hallitusohjelmasta ja valtioneuvoston kokoonpanosta (Suomen perustuslaki, Finlex). Neuvotteluissa sovitaan sekä hallituskoalitiosta ja – ohjelmasta sekä hallituspuolueiden kesken jaettavista ministeripaikoista. Neuvotteluissa korostuu eduskuntavaalien tulos ja suurimman puolueen saavutettu ”pääministeriasema”, joten ymmärrettävästi hallitusneuvottelujen vetäjänä toimi vuonna 2003 vaalivoittaja (Myllymäki 2010, 185).

Hallitusneuvottelut aloitettiin heti vaalien jälkeen uuden perustuslain mukaisesti vaaleissa suurimman äänimäärän saaneen keskustan puheenjohtajan Anneli Jätteenmäen johdolla. Tätä tehtävää varten hänet valittiin eduskunnan puhemieheksi. Hallitusneuvotteluista tuli median arvioiden mukaan vaikeat, sillä Sdp:n oli vaikeaa hyväksyä niukkaa kahden paikan vaalitappiotaan (ks. esim. Talvitie 2011, 26). Sdp:n tavoitteena oli saada pääministerin paikka keskustan vaalivoitosta huolimatta. Esimerkiksi Helsingin Sanomien

pääkirjoituksessa todettiin että, Sdp:n taholta ”pääministerikortista ei haluta luopua ennen kuin se on välttämätöntä” (HS 3.4.2003 A4, pääkirjoitus).

Keskusta puolestaan näki, että pääministerin paikka kuuluu Jätteenmäelle. Esimerkiksi keskustan varapuheenjohtaja, kansanedustaja Paula Lehtomäki kritisoi, että kun ennen vaaleja puolueet olivat olleet yksimielisiä siitä, että suurimman puolueen puheenjohtajasta tulisi pääministeri, oli mielipide kuitenkin vaihtunut vaalien jälkeen (IS 22.3.2003 s. 4, Plussa). Myös Anneli Jätteenmäki yllättyi keskustelun saamasta sävystä, koska näki, että kysymys ratkaistiin jo vaaleissa (IS 3.4.2003 s. 13, uutiset Suomi).

Vaikka media ja monet poliitikot arvioivat neuvottelujen olleen hankalat, yleisen valtiopin emeritusprofessori Jaakko Nousiainen (2006, 322) puolestaan toteaa, että hallitus syntyi kivuttomasti, vahvana yhteisymmärrystä henkiseen poliittisen ilmapiirin ansiosta. Tämän myönsi myöhemmin myös Ilta-Sanomat, joka totesi pääkirjoituksessaan hallitusneuvottelujen ratkettua, että ”nopea aikataulu ja hallitusneuvottelujen ilmeisen hyvä henki ilkkuvat heti vaalien jälkeen esitetyille arvioille, joiden mukaan punamultahallitus olisi sitä suosivasta vaalituloksesta huolimatta vasta pitkällisten neuvottelujen takana keskustan ja Sdp:n keskinäisten epäluulojen vuoksi” (IS 10.4.2003 s. 6, pääkirjoitus).

Hallitusneuvottelujen lopputuloksen mukaan keskusta piti itsellään pääministerin paikan ja valtionvarainministerin sekä eduskunnan puhemiehen paikan mennessä Sdp:lle. Hallitusneuvotteluiden vetäjänä toiminut Anneli Jätteenmäki valittiin pääministeriksi uuden perustuslain mukaisesti eduskunnassa 15.4.2003 äänin 111–72.

Perustuslain pykälän 61 mukaan presidentti nimittää eduskunnan valitseman pääministerin tehtävänsä sekä muut ministerit pääministerin esittämän nimilistan mukaisesti (Suomen perustuslaki). Tämän seurauksena ”presidentti on sidottu niin pääministerin henkilöön kuin hänen esittämäänsä ministerilistaan” (Myllymäki 2010, 188). Tämä toteutui ensimmäisen kerran, kun Anneli Jätteenmäki valittiin perustuslain hengessä pääministeriksi ilman presidentti Tarja Halosen väliintuloa. Suomen ensimmäinen naispääministeri valittiin virkaan 17.4.2003, kun tasavallan presidentti Tarja Halonen nimitti Jätteenmäen hallituksen. Sen rungon muodostivat Suomen Keskusta ja Suomen Sosialidemokraattinen Puolue täydennettynä kahdella Ruotsalaisen Kansanpuolueen ministerillä.

4.2.3 Pitkään jatkunutta mediakeskustelua seuraa ero

Toukokuussa vaalikamppailun aikaiset tapahtumat nousivat jälleen esiin mediakeskustelussa. Ensimmäisenä niistä uutisoi 8.5.2003 Ilta-Sanomat, jonka mukaan Jätteenmäellä oli vaalikampanjan aikana hallussaan ulkoministeriön salaiseksi leimattua materiaalia. Ilta-Sanomat kirjoitti, että ”Jätteenmäellä oli salaiset muistiot tai otteita ja dokumentteja niistä hallussaan jo ennen kuin ne vuodettiin iltapäivälehtiin”. Ilta-Sanomien tulkinnan mukaan Jätteenmäki saattoi olla ensimmäinen vuodon kohde:

”Tämä tekee Jätteenmäen aseman kiinnostavaksi poliisin käynnistämän rikostutkinnan kannalta. Toisin kuin lehdistö, Jätteenmäki ei voi vedota lähdesuojaan. [...] Mihinkään rikokseen Jätteenmäki ei salaisten tietojen julkistamisella ole syylistynyt, sillä häntä eivät vaalikampanjan aikana sitoneet virkamiesten salassapitosäännökset.” (IS 8.5.2003 s. 2, pääuutiset).

Kyseisen uutisen kirjoittanut Ilta-Sanomien toimittaja Pekka Ervasti arvelee kohun olevan pääministerin kannalta kiusallista, sillä ”Suomessa ei ole totuttu siihen, että ulkoasianhallinnon salaista muistiotietoa käytettäisiin vaaliaseena vaalitaistelussa.” Jätteenmäki puolestaan kommentoi Ilta-Sanomien uutista, ettei ole nähnyt salaisia Irak-papereita tai että hänellä olisi niitä hallussaan (IS 8.5.2003, s. 3 pääuutiset). Seuraavana päivänä Ilta-Sanomat uutisoi MTV3:n Kymmenen uutisten vahvistaneen, että MTV3:n vaalitentissä 6.3 Jätteenmäellä oli ”hallussaan kirjallista Irak-materiaalia ja hän myös näytti sitä ohjelmatauoilla ulkopuolisille” (IS 9.5.2003, s. 2 pääuutiset). Tämän myötä myös Jätteenmäki kertoi Ilta-Sanomille, että hänellä on ollut ”mahdollisesti mukanaan jonkinlaista kirjallista Irak-materiaalia.”

Keskustelu lakkasi tämän jälkeen hetkeksi, kunnes Ilta-Sanomat julkaisi otteita 6.6.2003 lehdelle vuodetusta keskustan työvaliokunnan pöytäkirjasta. Ilta-Sanomien mukaan ”(P)öytäkirjamerkintä poikkeaa tiedoista, joita Jätteenmäki on tähän asti antanut julkisuuteen Irak-papereista (IS 6.6.2003 s. 2, uutiset Suomi). Kyseisen päivän pääkirjoituksessa nostettiin esiin, ettei Jätteenmäki ollut pysynyt totuudessa kertoessaan omaa osuuttaan Irak-papereihin liittyvässä prosessissa (mt. s. 6)

Ilta-Sanomissa alettiin puhua hallituksen kaatumisesta 10.6.2003. Samassa yhteydessä julkaistiin internetissä lukijoiden kesken käytyä keskustelua, jossa vaadittiin jo otsikossa

Anneli Jäätteenmäen eroa. Tämän jälkeen myös oppositiopoliitikkojen esittämät erovaatimukset saivat tilaa uutisteksteissä. Presidentin neuvonantajan Martti Mannisen (kesk) paljastuttua Irak-papereiden toimittajaksi Ilta-Sanomat uutisoi ensimmäistä kertaa hallituksen mahdollisesta kaatumisesta: ”Jäätteenmäellä katsotaan olevan kaksi vaihtoehtoa: hän joko eroaa itse Irak-paljastusten aiheuttaman luottamuspuolan vuoksi tai hänen luottamuksensa mitataan eduskunnassa jollakin tavalla: joko välikysymyksellä tai tiedonantomenettelyllä.” (IS 17.6.2003 s. 3, pääuutiset).

Helsingin Sanomat puolestaan referoi pääosin Ilta-Sanomien peräisin olevaa uutisointia ja totesi, että Jäätteenmäki jäi pääministerille normaalisti varatusta kuherruskuukaudesta paitsi, vaikka ”ensimmäiselle naispääministerille olisi periaatteessa pitänyt olla tarjolla mitä leppoisin kuherruskuukausi” (HS 15.6.2003 A4, kolumni). Lehti pohti pääkirjoituksessaan vasta päivää ennen eroa Jäätteenmäen pääministeriyden jatkoedellytyksiä (HS 18.6.2003 A4).

Sekä Helsingin Sanomat että Ilta-Sanomat uutisoivat eropäivän aamuna tilanteesta samalla tavalla, sillä molemmat uutisoivat Anneli Jäätteenmäen pääministerikauden jatkon olevan Sdp:n käsissä. Tällaisia eroon viittaavia otsikoita on pidetty poliitikon asemastaan eroa ennakoivana, sillä niiden julkaisu on esimerkiksi Kauko Juhantalon, Suvi Lindénin ja Arja Alhon ministerierojen yhteydessä merkinnyt eroa ministerin tehtävistä vielä saman päivän aikana (Virkkunen 2004, 14).

Anneli Jäätteenmäki antoi ilmoituksen eduskunnalle 18.6.2003. Heti ilmoituksen jälkeen syntyneen keskustelun päätteeksi Sdp ilmoitti, ettei pääministerin antama ilmoitus tyydyttänyt puoluetta ja samaa mieltä oli moni muukin puolue. Jäätteenmäeltä vaadittiin lisää selvityksiä ja syntynyttä poliittista kiistaa lisäsi vielä Martti Mannisen samana päivänä STT:n välityksellä jättämä tiedote, jossa hän kertoi Jäätteenmäen pyytäneen häneltä Irak-aineistoa ennen vaaleja. Saman päivän iltana Jäätteenmäki ilmoitti hallituksensa eroamisesta saamansa epäluottamuksen vuoksi. Henna Virkkusen (2004, 14) analyysin mukaan päivä näyttäytyi mediassa suurena draamana ja tiedotusvälineet uutisoivat päivän tapahtumista lähes jatkuvasti. Hänen mukaansa tilanteesta seuranneessa uutisoinnissa oli mukana paljon tunnetta ja toimittajat näyttivät ”tempautuneen ulkopuolisen tarkkailijan roolistaan osaksi jännittynyttä yleisöä”.

Anneli Jäätteenmäen seuraajaehdokkaaksi erosta saakka veikkailtu, Jäätteenmäen hallituksen puolustusministeri Matti Vanhanen siirtyi pääministeriksi ja hänen johtamansa hallitus astui valtaan 24.6.2003. Vanhasen I hallituksen pohja sekä hallitusohjelman pääsisältö pysyivät samana kuin Jäätteenmäen hallituksen (ks. esim. Myllymäki 2010, 209). Jäätteenmäki toteaa vuonna 2011 tehdyssä haastattelussa, että Matti Vanhasen valinta hänen seuraajakseen oli tuolloin eduskuntaryhmän puheenjohtajana toimineen kansanedustaja Timo Kallin (kesk) päätös (Talvitie 2011, 13). Vanhasen hallitus teki vain tarvittavat ministerimuutokset eli valitsi Vanhasen tilalle uuden puolustusministerin ja Jäätteenmäen hallitusohjelmaan ei tehty muutoksia (mt. 26). Anneli Jäätteenmäki ilmoitti myöhemmin kesällä jälkeen luopuvansa puoluejohtajan tehtävistä. Keskusta kokoontui ylimääräiseen puoluekokoukseen 5.10.2003 ja valitsi yksimielisesti puoluejohtajaksi vetäytyneen Anneli Jäätteenmäen tilalle pääministeriksi valitun Matti Vanhasen.

Jäätteenmäen hallitus istui 63 päivää, joka on Suomen historian neljänneksi lyhytaikaisin hallitus. Suomessa oli ennen vuotta 2003 ollut yhteensä 67 hallitusta, joista kolme on hajonnut parin kuukauden jälkeen. Lyhin hallituskausi on ollut vuonna 1944 aloittaneen kansallisen kokoomuspuolueen Antti Hackzellin hallituksella, joka ehti istua vain 41 päivää pääministerin sairastuttua. (IS 19.6.2003 s. 9, uutiset Suomi.)

Jäätteenmäen eroon johtaneista syistä ollaan laajasti eri mieltä. Päällimmäisenä syynä eroon pidetään syntyneitä luottamuspulaa etenkin Jäätteenmäen sekä hallituskumppani Sdp:n kanssa. MTV3:n uutisten 2.10.2003 julkaistun, keskustan piirihallitusten jäsenille suunnatun kyselyn mukaan vastaajista 37 prosenttia uskoi Anneli Jäätteenmäen eron tärkeimmän syyn olevan hänen antamansa ristiriitaiset tiedot Irak-papereista. Vastaajista 17 prosenttia uskoi eron johtuneen hallituskumppani Sdp:n ajojohdista, 16 prosenttia Jäätteenmäen luottamuspulasta muissa hallituspuolueissa ja 13 prosenttia arvioi, että eron syynä oli median ajojahti. 17 prosenttia puolestaan oli sitä mieltä, että useat edellä mainitut syyt johtivat eroon. (MTV3.fi, 2.10.2003. Kysely: Jäätteenmäen omat toimet eron syynä.)

Risto Uimosen mukaan (2009, 186) Jäätteenmäen erossa pääministerin paikalta oli pohjimmiltaan kysymys siitä miten Jäätteenmäki oli toiminut julkisuudessa ja sen taustalla. Uimonen toteaa, että Jäätteenmäki jäi useasti kiinni valehtelusta. (mt. 186.) Pääministerin lainsäädännöllistä asemaa pohtinut Arvo Myllymäki (2010, 332) mukaan vaalien saama

pääministerivaalien luonne johti siihen, että vaalivoittoon pyrittiin myös politiikan teon ”harmaalta alueelta” (mt. 332).

Eron jälkeisessä keskustelussa esiin nousi myös sukupuolen vaikutus tapahtumaan. Tapauksen uutisointia tutkineen Henna Virkkusen (2004, 16) mukaan on äärimmäisen vaikeaa arvioida missä määrin sukupuoli vaikutti Jätteenmäen eroon johtaneiden tapahtumien uutisoinnissa. Hänen mukaansa eroa edeltäneessä mediakeskustelussa ”lehdet olivat huolellisesti välttäneet tekemästä asiasta sukupuolikysymystä”.

Ulkoministeriön asiakirjojen vuoto siirtyi valtiosyyttäjälle tutkittavaksi pian tapahtuneen jälkeen. Valtiosyyttäjä päätti tutkinnan jälkeen syyttää sekä Anneli Jätteenmäkeä että Martti Mannista virkavelvollisuuden rikkomisesta. Maaliskuussa 2004 käydyssä oikeudenkäynnissä Manninen tuomittiin sakkoihin ja Jätteenmäki vapautettiin syytteestä.

Jätteenmäki valittiin vuonna 2004 lähes 150 000 tuhannen äänen voimin europarlamentaarikoksi Euroopan parlamenttiin (Oikeusministeriö, vaalit.fi -sivusto, Europarlamenttivaalit 13.6.2004, tulokset). Hänet valittiin europarlamentaarikoksi toisen kerran vuonna 2009 reilulla 80 000 äänellä (Oikeusministeriö, vaalit.fi – sivusto, Europarlamenttivaalit 7.6.2009, tulokset). Lisäksi hän teki paluun kotimaan politiikkaan toimimalla vuosina 2005–2011 Suomen Keskustanaisten puheenjohtajana.

5. ENSIMMÄINEN NAISPÄÄMINISTERI VALLAN KAHVASSA

5.1 Pääministerin muuttunut valta-asema ja niin kutsuttu pääministerivaali

Pääministerin asema on muuttunut vähitellen presidentin sijasta ylimmän hallitusvallan käyttäjäksi. Ennen vuoden 2000 perustuslakiuudistusta Suomessa vallitsi presidenttikeskeinen hallitusvalta, jolloin presidentillä oli laajat valtaoikeudet ja esimerkiksi mahdollisuus hajottaa halutessaan eduskunta. Perustuslakiuudistuksen seurauksena esimerkiksi pääministerin valinta on muuttunut presidentiltä eduskunnalle. Uudistus muutti myös pääministerin ja presidentin valta-asemia, sillä Suomesta on tullut perustuslain muutoksen myötä pääministeri- ja hallitusvetoinen maa. Anneli Jäätteenmäki on ensimmäinen uuden perustuslain mukaisesti valittu pääministeri, joten tämän vuoksi tarkastelen pääministerin muuttunutta valta-asemaa.

Perustuslakia lähdettiin muuttamaan siinä huomattujen epäkohtien vuoksi 1990-luvun lopussa ja se astui voimaan 1. maaliskuuta 2000. Yhdeksi suurimmaksi ongelmaksi vanhassa perustuslaissa koettiin presidentin keskeinen asema, jonka seurauksena eduskuntavaalien tulos ei aina heijastunut hallituspohjaan. Tästä johtuen vaaleissa menestynyt puolue ei voinut itse vaikuttaa hallituspohjan muodostamiseen tai edes osallistua siihen. Hallitusneuvottelut olivat pitkiä, ja usein maa oli pitkään ilman toimintakykyistä hallitusta. (Myllymäki 2010, 179–180.)

Suomalaisen poliittisen kulttuurin presidenttikeskeisyys oli huipussaan presidentti Urho Kekkosen presidenttikaudella vuosina 1956–1981. Presidentin vahva ja korostunut asema vaikutti vahvasti hallitusvallan toisen osapuolen eli pääministerin asemaan. Pääministeri ei ollut ennen perustuslakiuudistusta noussut Suomessa valtiollis-poliittisen elämän johtoon kuten monessa muussa parlamentarisessa maassa oli tapahtunut. Vahva pääministeriys oli vaatinut aina presidentin luottamusta, sillä presidentti oli Suomen valtioelämässä vahvin poliittinen toimija sekä hallitusvallan käyttäjä. (Myllymäki 2010, 3 ja 85.)

Muutos presidenttikeskeisyydestä pääministerikeskeisyydeksi alkoi 1990-luvulla, kun presidentti Mauno Koivisto (Sdp) vetäytyi vuonna 1991 taustalle jättäen tuoreen pääministerin Esko Ahon (kesk) muodostamaan vaalitulokseen perustuvan porvarihallituksen. Esko Ahon hallituksesta lähtien eduskuntavaalien tulos määritteli entistä selkeämmin hallituksen koostumuksen. Tämän seurauksena presidentti Martti Ahtisaari (Sdp) ei myöskään puuttunut vuosina 1995 ja 1999 hallituksen muodostamisen, vaan oli pikemminkin tukemassa Paavo Lipposen hallitusten muodostumista. 1990-luvulla alkanut kehitys vahvisti pääministerin valta-asemaa sekä parlamentarismia. (Myllymäki 2010, 180–181.) Perustuslain uudistuksen myötä presidenttiä ei haluttu kuitenkaan kokonaan sivuuttaa tästä prosessista. Presidentille jäi uudistuksen perusteella ”pääministeriehdokkaan ”ilmoittajan” ja hallituksen muodollisen nimittäjän roolin.” (Nousiainen 2006, 321.)

Pääministerin tehtävänä oli toimia kahden valtioelimen, eduskunnan ja presidentin palvelijan roolissa. Ennen 1980-lukua eduskuntavaalit eivät ratkaisseet pääministeriä tai enemmistöhallitusta, vaan ne olivat satunnaisia sekä kiertäviä. (Myllymäki 2010, 63.) Perustuslain muuttamisen jälkeisen vakiintuneen tavan mukaan eduskuntavaalien suurimman puolueen puheenjohtaja saa pääministerin salkun. Perustuslain muuttumisen seurauksena vaalien tulos ja pääministerin sekä hallituksen valintaprosessi mahdollistaa myös vaaleissa äänestäneiden kansalaisten tahdon välittymisen hallituksen kokoonpanoon (mt. 186).

Perustuslakiuudistus näkyy selvimmin ulkopoliitikassa, sillä presidentti ei enää ollut vastuussa ulkopoliitikasta, vaan se on presidentin ja hallituksen sekä Eurooppa-asioiden osalta vain hallituksen politiikkaa. Myös lainsäädäntövalta siirtyi yhä enemmän parlamentaarisempaan suuntaan. Muutoksen myötä pääministeristä tuli sisäpolitiikan kiistaton asijahtaja. Perustuslain uudistuksen jälkeen on ollut selvää, että presidentti ei ole enää sellainen yksittäistoimija kuin tämä ennen muutosta oli ollut. (Nousiainen 2006, 323.) Muutoksen seurauksena pääministeristä on tullut presidentin sijaan keskeisempi vallankäytöllinen toimija ja presidenttiä näkyvämpi hahmo niin ulko- kuin sisäpolitiikassakin.

Pääministerin vallan kasvua on edistänyt myös hallitusohjelman merkityksen kasvaminen

Suomen poliittisessa päätöksenteossa. Päivänpolitiikan painopisteen siirtyminen hallitusohjelmasta riippuvaiseksi on seurannut se, että ulkopuolisten asioiden tuominen politiikan asialistalle on vaikeaa. Näin ollen hallitusneuvotteluja johtavan pääministerin valta on myös lisääntynyt. Valtioneuvostolain mukaan pääministerillä on vastuu hallitusohjelman toimeenpanosta ja hän myös johtaa ennen hallituksen nimittämistä käytäviä hallitusohjelmaneuvotteluja. Tämä tarkoittaa sitä, että pääministeri on aktiivisesti mukana linjaamassa hallitusohjelmaa sekä seuraa kautensa aikana aktiivisesti hallitusohjelmaa ja sen toteutumista. Hallitusohjelman laajenemisen myötä pääministerin vastuu sen toteutumisesta ja tavoitteiden saavuttamisen seuraamisesta on kasvanut. Laaja hallitusohjelma myös sitoo hallituksen toimintaa enemmän jättäen uusien avausten toteuttamisen hallituskautena lähes minimiin.

J. K Paasikiven (kok) III hallituksen ohjelmajulistus vuonna 1945 oli vain yhden sivun mittainen, kun taas Paavo Lipposen (Sdp) I ja II hallitusten ohjelmat vuonna 1995 ja 1999 ohjelmat olivat jo reilun parinkymmenen sivun mittaisia. Anneli Jäätteenmäen (kesk) aloittaessa pääministerinä hallitusohjelmassa oli jo 52 sivua. Vuonna 2011 aloittaneen Jyrki Kataisen (kok) hallituksen ohjelma oli lähes 90 sivun pituinen. Arvo Myllymäen arvion mukaan (2010, 213) ”moninaisella hallitusohjelmalla voi olla myös hallitsemisen kokonaisuutta himmentävät vaikutukset”. Anneli Jäätteenmäen tullessa valituksi pääministeriksi media kiinnitti huomiota ohjelman pituuteen. Helsingin Sanomien politiikan toimittaja Atte Jääskeläinen (HS 15.4.2003 A7) kommentoi tuoretta ohjelmaa sanoen, että ”nyt alkoi ohjelmajohtaminen.” Hän arvioi, että hallitusohjelmassa näkyvät hallitusneuvottelujen vaikeudet, sillä erilaisten valmiiden päätösten sijaan ohjelma tarjosi erilaisia politiikkaohjelmia sekä selvityksiä. Tämä Jääskeläisen kirjoitus tukee Myllymäen edellä esittämää arviota siitä, että hallitusohjelman laajeneminen voi merkitä sen hallitsemisen vaikeutta.

Perustuslain muutoksesta seuranneen pääministerin valta-aseman muutoksen myötä vuoden 2003 eduskuntavaalit saivat niin kutsutun pääministerivaalin leiman ja vaalit henkilöityivät kolmeen suurimman puolueen puheenjohtajaan. Näistä kolmesta puheenjohtajasta Paavo Lipponen (Sdp) oli johtanut puoluettaan jo vuodesta 1993 saakka, kun taas Ville Itälä (kok) oli valittu puheenjohtajaksi vuonna 2001 ja Anneli Jäätteenmäki (kesk) vuonna 2002. Mediassa maaliskuussa 2003 käytäviä eduskuntavaaleja nimitettiin jo

tammikuussa 2003 pääministerivaaleiksi. Käyttämässäni aineistossa pääministerivaalien uutisointi keskittyi pian oppositiojohtajana toimineen Jäätteenmäen sekä pääministerinä toimineen Lipposen välille.

Ajatus pääministerivaaleista yleistyi puoluejohtajien piirissä jo 1990-luvulla, mutta vasta vuoden 2003 eduskuntavaaleissa perustuslain muutoksen jälkeen Paavo Lipponen ja Anneli Jäätteenmäki kampanjoivat nimenomaan pääministerin vaaleina (Myllymäki 2010, 185). Syntynyttä tilannetta pidettiin mediassa mielenkiintoisena. Esimerkiksi Helsingin Sanomat totesi (26.1.2003 D3), että ”(P)uheenjohtajien taistosta on tulossa vaalien kiinnostava kysymys.” Helsingin Sanomien pääkirjoituksessaan esittämän arvion mukaan Sdp oli tekemässä eduskuntavaaleista enemmän pääministerivaaleja kuin keskusta (HS 3.4.2003 A4)

Ilta-Sanomat nosti pääministerivaalin vahvasti esiin omassa uutisoinnissaan ja henkilöi vaalien voiton kolmen suurimman puolueen puoluejohtajiin. Lehti esimerkiksi aloitti jo puolitoista kuukautta ennen vaaleja oman esivaalinsa, jossa lukijat pystyivät äänestämään esimerkiksi parasta hallituspohjaa tai pääministeriä. Ilta-Sanomat arvioi tilannetta tammikuun alussa 2003 seuraavasti: ”Värittömäksi ja kiltiksi tituleerattu puheenjohtaja Ville Itälä (kok) on ajautunut paitsioon, kun sankarin viittaa sovitellaan Paavo Lipposen (sd) ja Anneli Jäätteenmäen (kesk) harteille. (IS 10.1.2003 s. 3, pääuutiset) Tammikuussa 2003 Ilta-Sanomat vertasi kansanedustajaehdokkaita seuraavan pääministerin valitsijamiehiin (IS 25.1.2003 s. 6, pääkirjoitus).

Ennen vaaleja Ilta-Sanomat kirjoitti puoluejohtajien imagoja käsittelevässä artikkelissa, että ”(S)eitsemän viikon kuluttua ratkeaa, kenet kansa äänestää voittajaksi eduskuntavaaleissa” (IS 25.1.2003 s. 4). Näillä metaforilla sekä sanavalinnoilla Ilta-Sanomat viittasi suoraan pääministerivaaliin ja siihen, että äänestäjät äänestäessään ottavat kantaa myös siihen, kuka heidän mielestään tulisi valita pääministeriksi. Media nosti varsinkin viimeisellä viikolla ennen vaaleja voimakkaasti esiin sen, että suurimman puolueen asemasta sekä pääministerin paikasta olivat lähes samalla viivalla tasoissa keskusta sekä Sdp.

Eri mediat teettivät ennen vuoden 2003 eduskuntavaaleja mielipidemittauksia siitä, kuka

puoluejohtajista olisi paras toimimaan pääministerinä. Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa arvioitiin, että puheet pääministerivaaleista eivät kuitenkaan vaikuttaneet äänestäjiin.

”Suomen Gallupin tuoreen tutkimuksen mukaan 40 prosenttia vastaajista piti [Paavo] Lipposta parhaana seuraavan hallituksen pääministeriksi, 25 prosenttia [Anneli] Jäätteenmäkeä ja 11 prosenttia [Ville] Itälää. Pääministeriä ei kuitenkaan valita gallupeilla eikä edes suoralla kansanvaalilla, joten kyselyillä on lähinnä viihdearvoa. Pääministerin valitsee eduskunta, ja valinnassa etulyöntiaseman saa vaaleissa suurimman edustajamäärän voittava puolue.” (HS 6.3.2003 A4, pääkirjoitus)

Kevään 2003 eduskuntavaalien jälkeen Suomen Gallupin (nykyisin TNS-Gallup) teettämästä mielipidetutkimuksesta ilmenee, että vaalien saama pääministerileima nosti äänestysprosenttia, sillä ”noin 130 000 päätti lähteä äänestämään, koska he halusivat vaikuttaa siihen, kummasta – Jäätteenmäestä vai Lipposesta – tulee pääministeri.” Tutkimuksen lopputulemana kuitenkin nähtiin, että pääministerikysymys tuskin ratkaisi eduskuntavaaleihin johtanutta tulosta. (HS 5.6.2003 A6.) Ilta-Sanomien haastattelema valtio-opin professori Tuomo Martikainen näkee, että nimenomaan keskusta ja Sdp halusivat tehdä vaaleista pääministerivaalit. Martikainen kuvaa vaalien perusjännitettä seuraavasti:

”Vaaleja käytiin kuin kaksipuoluejärjestelmässä hallitusrintaman ja opposition välisenä yhteenottona, joka henkilöityi vaalikampanjan viimeisinä päivinä selvästi Paavo Lipposen ja Anneli Jäätteenmäen väliseksi kamppailuksi. Tämä selkeä vastakkainasettelu innosti äänestäjiä, mikä näkyi kohonneena äänestysvilkkautena.” (IS 18.3.2003 s. 15, uutiset Suomi)

Muualla maailmalla on jo pitkään ollut yleistä puhua niin kutsutuista pääministerivaalista esimerkiksi silloin, kun vallassa on kaksi huomattavasti muita suurempaa puoluetta. Suomessa tähän ei ollut vielä vuoden 2003 eduskuntavaalien vaalikampanjoiden aikaan totuttu, joten aihe aiheutti mediassa runsaasti keskustelua ja epävarmuutta pääministerin ja hallituksen valintaprosessin kulusta. Aineistoni sanomalehdissä pohdittiin, miten eduskuntavaalien jälkeen järjestettävät hallitusneuvottelut mahdollisesti tulevat menemään ja kuka niitä tulee johtamaan. Esimerkiksi Helsingin Sanomat (14.1.2003 A4; 16.3.2003 A4, kolumni) nosti esiin pohdinnoissaan sen, ettei suurimman puolueen aseman vaaleissa saavuttaneen puolueen puheenjohtajasta tule ilman muuta pääministeriä. Eduskuntavaaleja edeltävänä päivänä 16.3.2003 Helsingin Sanomien päätoimittaja Janne Virkkunen totesi,

että ”(S)elvää kuitenkin on, että suurimman puolueen johtajan, varsinkin jos hän on vielä vaalivoittaja, asema antaa tietyn etulyöntiaseman käynnistyvissä neuvotteluissa.” Pääministerikysymys ja hallitusneuvottelujen kulku herättivät siten paljon keskustelua mediassa.

Vuoden 2003 vaalien jälkeinen pääministerin valintaprosessi kävi sujuvasti ja tuolloin hyväksi osoittanut käytäntö on tämän jälkeen vakiintunut. Tavaksi on siten muodostunut, että vaaleissa suurimman aseman saavuttaneen puolueen puheenjohtajasta on tullut myös pääministeri ilman siitä erikseen puolueiden välillä käytäviä keskustelua. Vuoden 2003 jälkeen järjestettyjen eduskuntavaalien lopputulos on ratkaissut pääministerin, kun suurimman puolueen puheenjohtajasta, Matti Vanhasesta (kesk) vuonna 2007 ja Jyrki Kataisesta (kok) vuonna 2011 on tullut pääministeri. Näiden vuonna 2007 ja 2011 käytyjen eduskuntavaalien jälkeen media on pitänyt uutisoinnissaan suurimman puolueen aseman saavuttanutta puheenjohtajaa automaattisesti tulevana pääministerinä, eikä Jäätteenmäen valintaprosessiin liittyvää keskustelua ole enää käyty.

Vaalien saama pääministerileima on puhututtanut useita eri tahoja sekä tutkijoita. Esimerkiksi Arvo Myllymäki (2010, 339) suhtautuu eduskuntavaaleihin pääministerivaalina kriittisesti ja ristiriitaisesti, sillä hänen mukaansa henkilö korostuu niissä asiakysymysten sijasta. Diplomaatti, ministeri ja ulkopoliittinen taustavaikuttaja Max Jakobson puolestaan arvioi uuden perustuslain sekä vuonna 1995 tapahtuneen Suomen liittymisen Euroopan Unioniin siirtäneen poliittisen elämän uuteen aikaan. Hänen mukaansa pääministerin asemassa oli tämän myötä tapahtunut merkittävä muutos. Jakobsonin arvion mukaan pääministeri oli muutoksen jälkeen presidentistä riippuvaisen poliitikon sijaan hallituksen itsenäinen johtaja. (HS 4.4.2003 A4, kolumni.)

5.2 Naispoliitikot vallankäyttäjinä

Kuvailin johdannossa, että Suomea on pidetty jo pitkään tasa-arvon mallimaana. Suomessa politiikan keskustelun agendalla on ollut jo pitkään vaatimus yhtäläisistä poliittisista oikeuksista sekä miehille että naisille. Näissä asioissa on myös tapahtunut suomalaisessa politiikassa selvää edistystä kuluneiden vuosien varrella, kuten lyhyt historiakappale edellä

kertoi. Jaana Kuusipalon (2011, 23) mukaan tämä yhtäläisten poliittisten oikeuksien vaatimus ei kuitenkaan ole tarkoittanut sitä, että miehiä ja naisia olisi pidetty samanlaisina poliittisina toimijoina. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että naisia siis käsitellään mediassa vallankäyttäjinä eri tavalla kuin miehiä. Tässä kappaleessa pohdin, miten tämä ero näkyy ja miten se ilmenee.

Valtaa on vaikea mitata, mutta sitä vastoin voidaan tarkastella miesten ja naisten osuuksia poliittisina toimijoina. Julkusen (2010, 227) mukaan nämä tilastoina näkyvät rakenteet ovat hitaita kääntymään. Suomalaisen valtaeliitin muutosta tutkineen Ilkka Ruostetsaaren mukaan (2003, 153) vuonna 2001 eliittiasemiin kuuluvista 19 prosenttia oli naisia. Poliittisessa eliitissä oli vuonna 2001 kuitenkin 37 prosenttia naisia, vaikkakin kasvu on Ruostetsaaren mukaan ollut muita eliittiryhmiä hitaampaa. Vuonna 2003 luku lienee ollut samantasoinen juuri naisten eliittiin nousun hitauden vuoksi. Parlamentarisissa elimissä naisten edustuksellisuus on hiukan tasaisempi. Naisilla on Suomessa edelleen aliedustus poliittisessa edustuksessa, vaikka pohjoismaissa naisedustajien määrä on tilastollisesti muuhun maailmaan verrattuna huippuluokkaa. Poliittikka on tärkeä yhteiskunnallisen päätöksenteon areena, joten sillä, miten eri sukupuolet ovat kyseisellä areenalla edustettuina, on merkitystä.

Paxtonin ja Hughesin (2007, 3) mukaan voidaan luetella useita esimerkkejä siitä, minkä vuoksi naisten osuus politiikassa tulee ottaa huomioon. Ensimmäiseksi, politiikassa tehdään päätöksiä esimerkiksi yhteiskunnan eri resursseihin liittyen. Nämä resurssit määrittelevät kuka saa ja miten paljon, jolloin poliittinen päätöksenteko vaikuttaa myös yksilöiden omaan päätöksentekoon. Toiseksi, poliitikoilla on valtaa sosiaalisia instituutioita, kuten esimerkiksi koulutusta tai perhettä, kohtaan. Poliitikoilla on valtaa valvoa näiden instituutioiden päätöksentekoa, jopa pakottaa tekemään tietynlaisia päätöksiä. Kolmanneksi, poliittinen päätöksentekijä toimii samalla itse auktoriteettina. Poliittisilla päätöksentekijöillä on siten legitimizeetti tehdä koko yhteiskuntaa koskevia päätöksiä.

Vaikka esimerkiksi monet lait ovat sukupuolineutraaleja ja politiikassa kiinnitetään huomiota tasa-arvoon, monet feministisen politiikan teoreetikot näkevät, että sukupuoleen tai naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon politiikassa kohdistuva neutraalius itse asiassa

piilottaa todellista sukupuolten välistä epätasa-arvoisuutta. Jos sukupuolineutraalia kieltä käytetään periaatteen vuoksi, mutta käytännössä vain miehet käyttävät poliittista valtaa, tuolloin naiset ovat tasa-arvoisen aseman sijasta näkymättömiä. Kun naiset eivät ole mukana päätöksenteossa mukana, heidän intressejään ei päätöksenteossa huomioida. (Paxton & Hughes 2007, 3-4.) Tämä paradoksi on puhututtanut monia tutkijoita. Esimerkiksi Julkunen (2010, 227) ihmettelee, että pohjoismaissa tasa-arvon ideologian omaksumisesta huolimatta miesten institutionaalinen dominanssi pyrkii kuitenkin säilymään.

Yksi esimerkki naisten hankaluudesta päästä suomalaiseen valtaeliittiin on niin kutsuttu Keskiviikkokerho, suomalainen herrakerho josta tiedetään hyvin vähän julkisuudessa. Kerho on toiminut vuodesta 1942 asti ja sen toiminta on salaista. Kerhoon kuuluu vaikuttajia etenkin politiikan ja talouden saralta. Johanna Kantola siteeraa teoksessa *Käsikirja sukupuoleen* (2010, 78–79) Hufvudstadsbladetissa vuonna 2007 ilmestynyttä, Keskiviikkokerhoa kuvaillutta artikkelia, jonka mukaan kerhossa on paikalla ”30–40 Suomen kiireisintä ja vaikutusvaltaisinta miestä, ja keskustelun aiheena maan ajankohtaiset kysymykset.” Vaikka kysymys on Suomen vaikutusvaltaisimmat vaikuttajat yhteen kokoava kerho, merkittävää on, että lehden julkaiseman kerhon jäsenlistan mukaan esimerkiksi pääministeri Anneli Jäätteenmäellä ei ole ollut asiaa kerhoon. Jäätteenmäen ulossulkemisen syynä on, että kerhon jäseniksi ei hyväksytä naisia. Suomen toinen naispääministeri, vuosina 2010–2011 tehtävässä toiminut Mari Kiviniemi on jäänyt myös kerhon ulkopuolelle.

Kantolan (mt. 79) mukaan Keskiviikkokerho on osoitus siitä, että vaikka suomalainen naisliike on kuvitellut saavuttavansa tasa-arvon eikä nuorempi sukupolvi koe törmäävänsä enää vastaaviin tasa-arvo-ongelmiin, näitä naisten sekä seksuaalisten ja etnisten vähemmistöjen ulossulkemisia tapahtuu edelleen. Kantola lisää, että kerho kertoo ”homososiaalisista verkostoista, tiedon ja vallan kytköksistä, rahan vallasta sekä demokraattisen keskustelun edellyttämän avoimuuden puutteista”.

Jaana Kuusipalo (1999, 69) selittää tätä naisten aliedustusta politiikassa sillä, että ”miesten hallitsemaa politiikkaa voidaan naisten näkökulmasta verrata vieraaseen kulttuuriin, jossa naisia pidetään muukalaisina”. Tästä seuraa hänen mukaansa se, että naisilla voi olla

hankaluuksia sopeutua miesten hallitsemaan valtakulttuuriin. Saavuttaakseen uskottavuutta ja valtaa naispolitiikan täytyy myös onnistua voittamaan naissukupuoleen liittyvät ennakkoluulot, kuten oletuksen epäpätevydestä ja epävarmuudesta. Tätä pätevyden vaatimusta tarkastelen kappaleessa 7.1.

Sukupuolittuneen edustuksen lisäksi myös politiikan sisältö on sukupuolittunut erojen ja hierarkian kautta. Naispoliitikkojen on oletettu sukupuolensa vuoksi hoitavan esimerkiksi lapsiin, naisiin, perheisiin ja kotiin liittyviä asioita. Naiset ovat siten aiemmin hoitaneet lähinnä sosiaali-, terveys- ja opetusministerien pestejä. Miesten asiantuntemusalueita ovat puolestaan olleet ulkopoliittikka, talous sekä hallituspolitiikka. Valinta on ollut myös naisten näkökulmasta selvä eikä sitä oltu kyseenalaistettu, sillä on nähty tärkeänä että he näin pystyivät tekemään muun muassa paljon parannuksia perheiden ja lasten asemaan sekä mahdollistamaan esimerkiksi naisten työssäkäynnin päivähoitojärjestelmän luonnin ansiosta. (Ks. esim. Kuusipalo 1999.) Naisten tekemän työn ansiosta monesta ennen yksityisenä pidetystä asiasta tuli poliittista, kuten esimerkiksi perhevapaista ja abortista. Poliitiikan sukupuolittunut työnjako ei ole vain pohjoismainen suuntaus, vaan naispoliitikot toimivat tutkijoiden näin myös kansainvälisellä tasolla, jossa mies- ja naispoliitikkojen roolit ovat samalla tavalla sukupuolittuneita (Paxton & Hughes 2007, 192–194). Feministitutkijat kuitenkin muistuttavat, ettei naisia voi pitää yhtenäisenä massana, vaan myös naiset edustavat esimerkiksi erilaista etnistä taustaa, uskontoa, luokkaa tai seksuaalista suuntausta. Tämä vaikuttaa myös heidän poliittiseen edustajuuteensa. (Mt. 214.)

Kuusipalon (2011, 111) analyysin mukaan naiset pääsivät mukaan poliittisiksi toimijoiksi juuri tämän edellä kuvatun sukupuolittuneen hierarkian vuoksi: naisten ja miesten tekemän politiikan nähtiin olevan erilaista ja heidät nähtiin myös erilaisina kansalaisina. Vaikka naiset pääsivät tämän ansiosta mukaa politiikkaan ja naisten osuus parlamentaarisisissa elimissä on ollut korkea koko 1900-luvun, tämä sukupuolierityinen organisoituminen ylläpiti Kuusipalon mukaan poliittisen edustuksen sukupuolittumista ja sukupuolihierarkiaa. Tämä hierarkia on alkanut purkautua vasta 1990-luvulla sekä 2000-luvulle tultaessa, kun sukupuoliero on Julkusen (2010, 232) mukaan lähtenyt rikkoutumaan sekä sukupuolisuudet ovat sekoittuneet. Sekä naiset että miehet ovat rikkoneet näitä sukupuolten rajoja ja hierarkisuuksia niin politiikan, työelämän kuin kulttuurinkin

tehtävänjaossa. Tutkimukseni kannalta mielenkiintoista on, että Anneli Jäätteenmäen nousu pääministeriksi osui juuri tähän muutoskauteen, kun sukupuolittunut poliittinen hierarkia lähti purkautumaan ja naiset alkoivat saavuttaa myös politiikan huippupaikkoja.

5.3 Jäätteenmäki vallankäyttäjänä

5.3.1 Haastajana aggressiivinen ja epävarma, mutta vahva oppositiojohtaja

Anneli Jäätteenmäki toimi ennen vuoden 2003 eduskuntavaaleja suurimman oppositiossa olevan puolueen puheenjohtajana. Tämän vuoksi sekä Helsingin Sanomat että Ilta-Sanomat nostavat hänen lausuntojaan eduskuntavaalikampanjan aikana runsaasti esiin. Ne painottuvat yleensä hallituksen ja etenkin sen pääministerinä toimivan Paavo Lipposen (Sdp) toimintaan ja sen arvioimiseen:

”Keskustan puheenjohtaja Anneli Jäätteenmäki arvosteli kovin sanoin hallitusta lupauksen pettämisestä poliisin määrärahojen lisäämisessä. [...] ”Nyt suuntana on työttömäksi kouluttaminen”, Jäätteenmäki syyttää.” (HS 4.1.2003 A9)

””Lipposen hallitus on istunut kahdeksan vuotta, ja kaksi kuukautta ennen vaaleja tulee tilanneanalyysi. Se oli hyvä analyysi, mutta ilman toimenpiteitä. Aikaa olisi ollut”, Anneli Jäätteenmäki pudotteli.” (IS 23.1.2003 s. 10, uutiset Suomi)

”Jäätteenmäki kovisteli Lipposelta aravaratkaisuja” (otsikko) ”[...] Jäätteenmäki sanoi hallituksen ja pääministeri Paavo Lipposen (sd) vitkastelevan aravauudistuksen kanssa, kun eduskunta kokoontui viimeiselle kyselytunnilleen. Jäätteenmäen mukaan ”pois muuttava hallitus” ei pysty toimiin, vaikka valtion tukema asuntotuotanto on romahtanut.” (HS 14.2.2003 A9)

”Anneli Jäätteenmäki haluaa taloustietoja” (otsikko) ”Puheenjohtaja Anneli Jäätteenmäki (kesk) kummastelee valtiovarainministeriön aikeita esitellä ensi viikolla uusia tietoja talouden heikkenemisestä pelkästään hallitukselle. Jäätteenmäen mielestä oleelliset tiedot ja mahdollinen varoitus taantuman uhasta pitäisi antaa myös oppositiolle.” (HS 23.2.2003 A7)

”Keskustan puheenjohtaja Anneli Jäätteenmäki syytti torstaina pääministeri Paavo Lipposta (sd) liian pitkälle menevien lupauksien antamisesta Yhdysvalloille. [...] Lipponen toimi Jäätteenmäen mielestä liian hätäisesti.” (HS 7.3.2003 A6)

Parlamenttikysymysten logiikkaa tutkineet Matti Wiberg ja Antti Koura (1996, 199–200) toteavat, että poliitikot käyttävät yleensä puheensa tehokeinona piilossa olevia oletuksia sisältäviä kysymyksiä. Tällöin poliitikko ei vain itse kysy, vaan kysymys sisältää samalla muille tarkoitettua informaatiota. Anneli Jäätteenmäki pyrkii siten oppositiojohtajan roolissa esittämään hankalia kysymyksiä hallitukselle, mutta samalla vakuuttaa uutistekstin välityksellä lukijoille olevansa äänestäjille hyvä vaihtoehto. Näissä uutisteksteissä Jäätteenmäki haluaa, syyttää, vaatii tai kovistelee. Toimittajien toimintaa kuvaavien verbien valinnoilla välitetään lukijalle, miten Jäätteenmäen lausuntoihin tulisi suhtautua. Näissä median uutisteksteissä Jäätteenmäki näyttäytyy vaativana poliitikkona, joka käsittelee voimakkaasti ja vaativasti epäkohtina näkemiään asioita. Media käyttää myös tehokeinona paljon toistoa, ja Jäätteenmäen ja Lipposen välisestä sanailusta alkaa sen mielestä tulla tapa. Näissä teksteissä Jäätteenmäki oppositiojohtajana hyökkää ja Lipponen pääministerinä altavastajana puolustautuu.

”Jäätteenmäki moitti tuttuun tapaan Lipposen hallitusten työllisyyspolitiikkaa. Lipponen taas puolusti voimakkaasti hallitustensa saavutuksia.” (HS 14.3.2003 A6)

Vaikka Jäätteenmäki oli suurimman oppositiopuolueen puheenjohtaja, Helsingin Sanomat käyttää hänestä kuitenkin oppositiojohtajan sijaan nimitystä keskustan puheenjohtaja. Puoluejohtajan nimityksen käyttäminen oppositiojohtajan sijaan saattaa vaikuttaa uutistekstiä lukevan silmissä Jäätteenmäen statusta alentavasti. Ilta-Sanomat sen sijaan käyttää tekstissään puoluejohtajan sijaan pääsääntöisesti oppositiojohtajaa, jonka aktiivinen käyttäminen korostaa Jäätteenmäen päähaastajan roolia istuvaan pääministeriin Paavo Lipposeen nähden.

Jäätteenmäki saa näistä puoluejohtajana sekä oppositiojohtajana esittämistään lausunnoista kiitosta, kun Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa kommentoitiin Suomen ulkopoliittisen kannan terävöityneen Jäätteenmäen hallitukselle esittämän, Irakin sodanuhkaan liittyvän kritiikin ansiosta:

”Oltiinpa Jäätteenmäen arvostelusta mitä mieltä tahansa, se osuu Suomen ulkopoliittikan kannalta arkaan paikkaan ja ajankohtaan: hallitusta vaaditaan kriittisellä hetkellä ottamaan aikaisempaa selkeämmin kantaa [...]. Ulko- ja turvallisuuspoliittinen valiokunta terävöittäkin perjantaina Suomen kantaa [...]. (HS 11.3.2003 A4, pääkirjoitus)

Seuraavana päivänä lehden uutistekstissä otetaan kuitenkin esiin erilainen näkökulma. Tästä tekstistä voi tulkita, että Jätteenmäen esittämät epäilykset Suomen ulkopoliittisesta linjauksesta ovatkin Helsingin Sanomien mukaan paikkaansa pitämättömiä. Viittaaminen puolueeseen eikä Jätteenmäkeen asian myöntäjänä luo kuvaa epävarmasta puoluejohtajasta, jonka takana hänen puolueensa ei seiso:

”Pääoppositi puolue keskusta ja varsinkin puheenjohtaja Anneli Jätteenmäki on pitänyt yllä epäilyä, että Suomi olisi mennyt jo liian pitkälle USA-myönteisyydessään. Keskusta on kuitenkin jo myöntänyt, että Suomen ulkopoliittinen johto on nyt oikealla linjalla.” (HS 12.3.2003 A6)

Uutisteksteissä käytetyt verbit ja metaforat luovat Jätteenmäestä kuvaa aggressiivisena ja hyökkäävänä poliitikkona. Aggressiivisuus näkyi uutisteksteissä myös, kun media raportoi Jätteenmäen kieltäytyneen kommentoimasta tai olevansa haluton avaamaan omia kantojaan. Muiden puolueiden edustajat arvostelivat Jätteenmäkeä siitä, ettei hän avaa kantojaan tarpeeksi. Media referoi näitä muiden puolueiden edustajien lausuntoja toistuvasti.

”Keskustan johto kertoo maanantaina aamupäivällä vaaliohjelmansa kustannuksista. [...] Eryityisesti kokoomus on ahdistellut keskustaa hintalappuvaatimuksillaan. Keskustan sisällä moni on vaatinut puoluejohtoa kertomaan kustannuksista jo aiemmin, mutta puoluejohtaja Anneli Jätteenmäki on ollut siihen haluton. (HS 8.2.3003 A6)

”Keskustan puheenjohtaja Anneli Jätteenmäki ei ota kantaa laskelman markkamääriin eikä lähde kommentoimaan sitä yksityiskohtaisesti muutenkaan. Liioin hän ei suostu arvioimaan, miten realistinen tavoite samapalkkausvaatimuksen toteuttaminen seitsemässä vuodessa on.” (IS 11.2.2003 s. 11, uutiset Suomi)

”Keskustan puheenjohtaja Anneli Jätteenmäki ei tuolloin olisi halunnut lyödä summia lukkoon, mutta kovisteltaessa ilmoitti veronalennusvaraksi ehkä 1,3 miljardia, mutta siitä suurin osa olisi sijoitettava työntantajamaksujen alentamiseen.” (HS 14.2.2003 A6)

”Jätteenmäki vaikenä täydellisesti Irak-kiistasta. (otsikko) Jätteenmäki ei olisi vastannut [yksityiskohtaisia tietoja Washingtonissa pidetystä Irakkokouksesta], jos joku olisi kysynyt. Toimittajille hän ilmoitti keskittyvänsä tasa-arvoon ja naistenpäivään. Kertoi, että Irakiin voidaan palata myöhemmin.” (HS 9.3.2003 A6)

Myös toimittajat vaativat mediatekstissä Jätteenmäeltä vastauksia esittämiinsä

kysymyksiin:

”Vihjailujen lisäksi Jätteenmäki ei toimittajien lukuisista tivauksista huolimatta esittänyt vieläkään mitään todella kouriintuntuvaa.” (IS 7.3.2003 s. 11, uutiset Suomi, kommentti)

Kun Jätteenmäki avaa kantojaan ja vastaa näin muiden puolueiden väitteisiin ja vaatimuksiin, tämä aiheuttaa hyväksyviä reaktioita muiden puolueiden edustajissa. Alla olevasta Sdp:n puoluesihteerinä toimineen Eero Heinäluoman kommentista saa kuvan, että Jätteenmäen aiempi toiminta eli vastaamatta jättäminen on ollut negatiivista sekä tuomittavaa, ja on ennen kaikkea häirinnyt muiden puolueiden käymää vaalikeskustelua. Tämä korostaa jälleen aggressiivisuutta.

”Sdp:n puoluesihteerin Eero Heinäluoman mielestä keskustan puheenjohtajan Anneli Jätteenmäen maanantaina tarkentama puolueensa vaaliohjelma oli siirto myönteiseen suuntaan. [...] Tarkennukset antavat hänen mielestään nyt hyvin mahdollisuuden asialliseen keskusteluun ja ohjelmien vertailuun.” (HS 12.2.2003 A6)

Jätteenmäkeen liitetyn aggressiivisuuden on huomannut myös Heini-Tuuli Onnela (2004, 58), joka tulkitsee Jätteenmäen näyttäytyvän uutisteksteissä aggressiivisena yhden naisen armeijana. Uutistekstien metaforien käyttö ohjaa Onnelan mukaan myös uutistekstiä lukevan tulkintaa siitä, miten tapahtumat etenevät. Jätteenmäkeen liitetyt sanavalinnat luovat aineistoni mukaan Jätteenmäestä kuvaa aggressiivisena, hyökkäävänä, mutta myös voimakkaana poliitikkona. Uutistekstien perusteella lukija alkaa muodostaa Jätteenmäestä kuvaa määrätietoisena poliitikkona. Tämä mielikuva saattaa näin ohjata myös lukijan äänestyskäyttäytymistä. Analyysini perusteella voimakkaan sekä aggressiivisen olemuksen perusteella Jätteenmäestä luodaan vahvan johtajan representaatiota.

Jätteenmäki ei ollut ainoa poliitikko, joka käytti vaalien alla aggressiivissävytteistä kieltä. Vaalien saaman pääministerivaalin leiman myötä eduskuntavaalien yhteydessä käytyä poliittista keskustelua voi luonnehtia kiivaaksi ja puolueet – ja etenkin niiden johtavat poliitikot – keskittyivät arvostelemaan toistensa tekemisiä tai tekemättä jättämisää. Keskustelua vilkastuttaa myös se, että keskusta oli ollut pitkään oppositiossa, jolloin sillä oli halua voittaa vaalit ja päästä hallitukseen tai pääministeripuolueeksi. Poliitikot käyvät vaalikampanjaan liittyen varsin paljon keskustelua, josta media aktiivisesti referoi. Vaikka

keskustelu puolueiden ja poliitikkojen välillä oli kiivasta, asiasisältö vaikutti aineistoni sanomalehtien mukaan puuttuvan. Ilta-Sanomat valittelee räväkkyuden puuttumista pääkirjoituksessaan todeten, että ”(P)oliittisen keskustelun yleinen laimeus leimaa myös nyt käytävää vaalitaistelua” (IS 25.2.2003 s. 6, pääkirjoitus). Helsingin Sanomat (15.3.2003 A4) puolestaan arvioi pääkirjoituksessaan, että ”eduskuntavaalitaistelua voidaan jälleen kerran luonnehtia latteaksi ja sisällöllisesti tylsäksi”. Lehtien arviot ovat yllättäviä, sillä aineistoni antaa vaalikampanjasta uutistekstien analysoinnin kautta erilaisen kuvan. Lehtien arvioita kuitenkin selittää, että Suomessa vaalikampanjoissa käytettävä retoriikka on kansainväliseen tasoon verrattuna rauhallista eikä esimerkiksi vaalimainonnassa käytetä suoraa toisen puolueen persoonaan menevää arvostelua, kuten esimerkiksi Yhdysvalloissa on tapana (ks. McNair 2011, 96–100).

Aineistostani on tulkittavissa, että vaaleista puhuttaessa uutisteksteissä negatioiden kautta rakennettua julkisuutta saivat osakseen kaikki kolmen suurimman puolueen puheenjohtaja eli Anneli Jäätteenmäki (kesk), Paavo Lipponen (Sdp) ja Ville Itälä (kok). Tämä arvostelu ilmenee esimerkiksi käytettyinä sanavalintoina ja siinä, että uutistekstien referoinneissa korostuvat nimenomaan puoluejohtajien toisilleen osoittamat negatiivisuudet sekä toimittajien käyttämät, toimintaa kuvaavat verbivalinnat. Uutisteksteissä puoluejohtajat esimerkiksi ärtyvät, hyökkäävät, tivaavat, suuttuvat, kiistävät, nokittelevat, kompuroivat, haastavat, ihmettelevät, pelottelevat tai epäilevät. Nämä negatiot eivät kuitenkaan heikennä puoluejohtajien asemia, vaan vahvistavat päämäärätietoista ja vahvaa johtajuutta. Vaikka tämä uutistekstien negatiivisuus näkyy kaikkien kolmen suurimman puolueen puheenjohtajan kohdalla, tässä keskustelussa erityisesti Jäätteenmäen kohdalla hyökkäävyys sekä aggressiivisuus korostuvat:

”Jäätteenmäki kuitenkin kieltäytyi jääräpäisesti numeroleikistä kokoomuksen ehdoilla. [...] Numeroiden jankkaaminen tuntui lievästi harmittavan Jäätteenmäkeä vielä tilaisuuden jälkeenkin [...]. (HS 16.1.2003 A6)

”Erityisesti oppositiojohtaja Jäätteenmäelle tv-mittely tuntui olevan tärkeä henkilökohtaisen näytön paikka. Hän kävi Lipposen kimppuun ärhäkkäästi ja jankkaavasti kuin edeltäjänsä Esko Aho aikanaan.” (HS 31.1.2003 A4, pääkirjoitus)

””Miten tähän on tultu”, tivasi lisävelan tarvetta keskustan puheenjohtaja Anneli Jäätteenmäki eduskunnan kyselytunnilla. Jäätteenmäki muistutti, että vielä vuosi sitten hallituksen puolelta puhuttiin ”triplasta” eli siitä, että

valtion velkaa maksetaan pois, velkoja kevennetään ja palveluja parannetaan. ”Tähän on tultu kiitos eduskunnan sitkeän toiminnan” [valtionvarainministerinä Sauli] Niinistö kivahti.” (HS 31.1.2003 A6)

””Vanha meininki edustaa itsetyytyväisyyden ja pysähtyneisyyden ilmapiiriä”, latasi Anneli Jäätteenmäki torstaina puoluehallitukselleen.” (HS 22.2.2003 A6)

Jäätteenmäen vahvan johtajan representaatiosta seuraa siten – toisin kuin kahden muun eniten esillä olleen puoluejohtajan – että hän joutuu negatiivisen arvostelun kohteeksi. Tämä johtuu siitä, että nais- ja miesjohtajien johtamistaitoa arvioidaan erilaisin kriteerein, joten ensimmäisen naisena miehisessä valta-asemassa toimiva joutuu usein juuri negatiivisen arvostelun kohteeksi. Tällöin naispolitiikko on joko ”väärässä” paikassa tai edustaa ”väärää” sukupuolta. (Kuusipalo 2007, 100 Freemanin & Bourquen 2001, 8 mukaan.)

Aineistossa nousi esiin esimerkkejä myös siitä, että Jäätteenmäki ei suostu muuttamaan kantaansa tai puolustaa voimakkaasti omia lausuntojaan. Jäätteenmäen mediatekstissä kuvattu päättäväisyys ja lainauksen lopussa korostettava *päinvastoin* nostavat esiin hänen voimakasta ja aggressiivista olemustaan:

”Irak-kiistassa Jäätteenmäen linja ei ole viime päivinä muuttunut. Hän ei peru eikä kadu puheitaan eikä pyytele pääministeri Paavo Lipposelta (sd) anteeksi. Päinvastoin.” (HS 12.3.2003 A7)

Jäätteenmäestä mediassa luotu vahvan johtajan representaatio näkyy myös pääministerileiman saaneiden eduskuntavaalien ilmiössä eli pääministerigallupeissa. Esimerkiksi Ilta-Sanomat selvitti tammikuussa 2003 gallup-kyselyn avulla, kuka kolmesta suurimmasta puolueen puheenjohtajasta soveltuu hyvin pääministeriksi. Tässä kyselyssä vastaajista 56 prosenttia arvioi Paavo Lipposen soveltuvan hyvin pääministeriksi. Anneli Jäätteenmäen vastaava prosenttiluku on 43 prosenttia ja Ville Itälän 21 prosenttia. Gallupin vastauksissa Anneli Jäätteenmäkeä kuvataan määrätietoiseksi, osaavaksi, päteväksi, tehokkaaksi sekä aikaansaavaksi. Negatiivisina pidettäviä arvioita Jäätteenmäki ei sen sijaan saa. Lehti kuitenkin arvioi positiivista tulosta sillä, että Jäätteenmäki ”viettää vielä kuherruskuukautta äänestäjien kanssa”. Tutkimuksen perusteella lehti tulkitsee kuitenkin, että ”kansalaiset kohtelevat oppositiojohtajaa silkkihansikkain” eivätkä kielteiset ominaisuudet ole vielä ”ehtineet tahrata Jäätteenmäen punaista jakkupukua.” (IS 25.1.2003

s. 4-6, Plussa.) Lehti siis uskoo, että äänestäjien mielipide on väliaikainen ja tulee muuttumaan vielä myöhemmin, kunhan tämä lehden mainitsema kuherruskuukausi on ohitse. Ilta-Sanomien teettämän gallupin tulos tukee johtopäätöstäni siitä, että Jätteenmäestä luotu vahvan johtajan representaatio vaikutti lukijoiden eli eduskuntavaalien äänestäjien hänestä pääministeriehdokkaana luomiin mielikuviin ja keskustan eduskuntavaaleissa saavuttamaan menestykseen.

Aineiston perusteella voidaan tulkita, että Jätteenmäkeä voi luonnehtia niin kutsutuksi tahtopoliitikoksi. Tahtopoliitikkona pidetään yleisesti jämäkkänä ja vaativana omaa polkuaan seuraavana poliitikkona, joka on itsevarma ja vahva mielipidejohtaja. Jussi Lähteen *Politiikka-suomi* -sanakirja (2009, 115) määrittelee tahtopoliitikon päämäärätietoiseksi ja hankkeissaan onnistuvaksi poliitikoksi, joka asettaa ”oman näkemyksensä tarvittaessa vaikka koko puolueen näkemyksen edelle.” Tämä voimakkaan johtajan representaatio oli muodostunut jo ennen eduskuntavaalikampanjaa vuonna 2003, sillä mediassa oli jo aiemmin nostettu Jätteenmäen tahtopoliitikkomainen olemus esiin. Yksi tähän liittyvä esimerkki tästä löytyy vuodelta 2000, kun Jätteenmäki oli valittu keskustan vt. puheenjohtajaksi Esko Ahon sapattivapaan sijaiseksi. Jätteenmäen (2002, 54) mukaan hänen valintansa herätti julkisuudessa laajaa kiinnostusta. Helsingin Sanomien pääkirjoitustoimittajana tuolloin toiminut Risto Uimonen pohti Jätteenmäen nousua vt. puheenjohtajaksi. Hänen näkemyksen mukaan keskustalla oli edessään vaikeat ajat, kun Jätteenmäki toimi Ahon sijaisena. Uimonen arvioi Jätteenmäen olevan ”voimakastahtoinen oman tien kulkija, joka ei kumarra kuvia” (HS 26.7.2000 A4, merkintöjä). Uimonen jatkoi arviotaan:

”Jätteenmäen poliitikkokuva on värittänyt korppikotkamaiseksi joidenkin tiukkojen esiintymisten takia, mutta se monipuolistune, kun hänestä tulee kestokulutushyödyke mediaan. Mitään empaattista pehmoilijaa Lapuan entisestä lakimiehestä ei kuitenkaan kannata odottaa. Yksi hänen valintansa perusteita oli rohkeus kulkea omaa tietä. Jätteenmäessä on samaa sisua, kapinahenkeä ja poliittisten pelien vastaisuutta kuin [Eeva] Kuuskoskessa aikoinaan.”

Helsingin Sanomat nostaa esiin myös Jätteenmäen varmalta vaikuttaneen olemuksen. Toisaalta sitaatissa käytetty *vaikuttaa* luo lukijalle epävarmuutta Jätteenmäen todellisesta mielentilasta. Lukija pohtii toimittajan käyttämän verbivalinnan vuoksi, onko Jätteenmäki tosiasiallisesti rauhallinen ja tyyni, vai onko se sittenkin pelkkää pintaa, jonka seurauksena

Jätteenmäki on epävarma, jännittynyt sekä hermostunut:

[Vaaleja edeltäneen päivän] Aamulla hän [Anneli Jätteenmäki] vaikutti rauhalliselta ja varmalta. (HS 16.3.2003 A6)

Jätteenmäestä luodaankin tahtopoliitikko – representaation lisäksi epävarmuutta sekä epäpätevyyttä korostavia representaatioita. Aineiston perusteella yksi Jätteenmäestä luoduista mediarepresentaatioista on epävarman poliitikon representaatio. Käsittelen tähän representaatioon liittyvää pätevyyden ja uskottavuuden kysymystä kappaleessa 8. Ilta-Sanomien politiikan toimittaja Pekka Ervasti arvioi tammikuussa vaalikampanjan alkaessa kaikkien kolmen suurimman puolueen puheenjohtajan pelaavan varman päälle. Hänen mielestään Jätteenmäki oli kuitenkin näistä kolmesta epävarmin, mutta hänen mielestään tähän oli lähinnä syynä Jätteenmäeltä puuttuvat itsevarmuus:

”Vaikka kaikki haparoivat, Jätteenmäki oli epävarmin. [Vaalipaneelin] Yleisö vaistosi sen. [...] Jätteenmäen ongelma ei ehkä kuitenkaan ole asiantuntemuksen vaan itseluottamuksen puute. Jos helsinkiläistynyt lapualainen saa aidon pohjalaisuhon sanan mahdollisessa myönteisessä mielessä itsestään esiin, hallituksen isot pojat voivat vielä joutua puolustuskannalle.” (IS 16.1.2003 s. 10, uutiset Suomi, kommentti)

Epävarmuuden lisäksi Helsingin Sanomissa epäillään Anneli Jätteenmäen luotettavuutta:

”Onko hän [Jätteenmäki] isänmaan edut vaalivoiton eteen uhraava keikuttaja vai kansan mielipiteen tulkki, joka uskaltaa nostaa keskusteluun myös ulkopoliitikan aiheita?” (HS 8.3.2003 A6)

Keskisuomalaisen vastaava päätoimittaja Erkki Laatikainen (HS 23.2.2004 A4, muut lehdet) puolestaan luonnehtii Jätteenmäkeä rohkeaksi vastustajaksi, mutta hänen mukaansa Jätteenmäen ”on pakko panostaa lisää paukkuja putkeen”, sillä ”(H)yssyttelevä varovaisuus voi jättää reen kiusallisen lähelle maalia.” Kommentti korostaa toisaalta edellä esitettyä tahtopoliitikon representaatiota, mutta toisaalta kertoo, että Jätteenmäki nähdään edelleen hiukan liian epävarmana poliitikkona, jolloin hänen täytyy löytää itsestään lisää varmuutta poliitikkona.

Helsingin Sanomissa epävarmuus linkittyy kysymykseen pätevydestä ja uskottavuudesta, kun taas Ilta-Sanomien rakentaa uutistekstissä vahvempaa epävarman ja osaamattoman poliitikon representaatiota. Lehti käytti tässä epävarmuuden kuvauksessaan paljon

enemmän metaforia ja värikkämpiä ilmaisuja kuin Helsingin Sanomat. Ilta-Sanomat keskittyy kuvailemaan tarkemmin esimerkiksi televisioitujen vaalikeskustelujen taustoja:

”Silminnähdessä jännittyneet Jätteenmäki ja Itälä tuntuivat hakevan toisistaan turvaa siinä missä itsevarman ja rennon oloinen Lipponen vain hymyili hiljaa.” (IS 30.1.2003 s. 10, uutiset Suomi)

Kyseisessä uutistekstissä ei kuitenkaan kerrota, että Lipponen on toiminut jo pitkään puolueensa puheenjohtajana sekä pääministerinä, ja on näin tottunut mediaesiintyjä. Jätteenmäelle ja Itälälle puolestaan ei ollut vielä tuolloin ehtinyt kertyä vastaavaa kokemusta suorista televisiolähetyksistä. Lisäksi sekä Itälä että Jätteenmäki olivat olleet puolueensa johtajina vasta vähän aikaa, joten vaaleissa menestyminen oli heille tärkeä onnistumisen osoitus. Tästä syystä molemmilla oli paine onnistua tv-tentissä. Ilta-Sanomien käyttämä kieli kuitenkin antaa vaikutelman epävarmoista puoluejohtajista. Ilta-Sanomien pääkirjoitus käsittelee vielä kyseistä Ylen vaalikeskustelua seuraavan päivän pääkirjoituksessaan ja korostaa epävarman oppositiojohtajan tekemää asiavirhettä:

”Jätteenmäeltä lipsahti muutama päivä sitten, että keskusta pystyy toteuttamaan ohjelmansa myös nollakasvun oloissa, mutta hän joutui tv-väittelyssä ottamaan väitteensä takaisin ja tunnustamaan talouskasvun merkityksen.” (IS 31.1.2003 s. 6)

Ilta-Sanomien toimittaja Pekka Ervasti kuvailee uutiskomentissaan MTV3:n vaalikeskustelua ja arvioi puolueen puheenjohtajien onnistumista tentissä. Jätteenmäen osalta arvio on varsin suorasanainen. Kommentissa viitataan myös Jätteenmäen ulkoiseen olemukseen, sillä se on lehden mielestä kunnossa eli täyttää lehden käsitykset naispoliitikolle soveliaasta ulkoisesta olemuksesta. Käsittelem näitä naispoliitikoille asetettuja ulkonäkövaatimuksia kappaleessa 6.3. Lehden mukaan naispoliitikko tarvitsee sopivan ulkonäön lisäksi pätevyyttä, jota Jätteenmäellä ei lehden mukaan nähdä olevan.

”Vaikka ulkokuori oli oppositiojohtajalla kunnossa, korvien välissä tuntui pyörivän entinen nauha, jolta suoltui entiset latteudet: ”Oleellista on, että syntyy uusia työpaikkoja ja yrittäjiä... Suomesta puuttuu työpaikkoja...”” (IS 13.3.2003 s. 10, uutiset Suomi, kommentti)

Ilta-Sanomat esittää yhtenä epävarmuuden ja osaamattomuuden osoituksena Jätteenmäen päättämättömyyttä. Uutisteksti korostaa epävarmuuden ja osaamattomuuden lisäksi myös riittävän, puolueen puheenjohtajana tarvittavan auktoriteetin puuttumista.

”Jätteenmäki lupasi yhtä, muistio hautoo aivan toista” (2. otsikko) ”Suomen yrittäjien paneelissa viikonloppuna oppositiojohtaja Anneli Jätteenmäki oli sitä mieltä, että virkamiestyönä kaavailtu osinkoverouudistus joutaa roskiin. [...] Itälä on jyrkästi tyrmännyt hankkeen. [...] Itälän kovistelusta huolimatta Jätteenmäki ei viime viikon tv-paneelissa suostunut tyrmäämään hanketta yhtä ehdottomasti. [...] Jätteenmäen takinkäänös on ollut nopea [...]” (IS 4.2.2003 s. 11, uutiset Suomi)

”[Keskustan sisäpiirissä olevien henkilöiden tekemän] Muistion linjaukset ja Jätteenmäen sanomiset ovat selvästi ristiriidassa keskenään, mikä on ruokkinut epäilyjä, että pääoppositiopoolue pelaa verokysymyksellä härskisti kaksilla korteilla.” (IS 5.2.2003 s. 12, uutiset Suomi)

Tätä auktoriteetin puuttumista käsitellään myös muissa yhteyksissä eduskuntavaalikampanjan aikana. Anneli Jätteenmäki korosti vaalikampanjan alkaessa tammikuussa 2003 vaativansa puolueiden noudattavan hyviä tapoja, joten aineistoni media valvoo tämän lausunnon toteutumista. Median esittämässä, vaalilupauksenakin pidettyä lausuntoa arvioivissa teksteissä muodostuu kuva epävarmasta puolueen puheenjohtajasta, jolla ei ole tarpeeksi auktoriteettia saadakseen puolueen jäsenet toimimaan haluamallaan tavalla:

”Suomen keskustan puheenjohtaja Anneli Jätteenmäki vaati vaalikampanjansa avajaisissa suurieleisesti politiikassa hyviä käytöstapoja kunniaan. Synkän näytön puolueen puheenjohtajan sanojen ja puolueväen käytännön toimien ristiriidasta antoi tapa, jolla keskustan Uudenmaan vaalipiirin toimihenkilöt häiritsivät sosiaalidemokraattien eduskuntavaalikampanjan avajaistilaisuutta Vantaan Tikkurilassa.” (HS 20.2.2003 A4, pääkirjoitus).

”Tässäkin asiassa Kepu tuntuu ajavan kaksilla rattailta. Toisaalta puheenjohtaja Anneli Jätteenmäki on toivonut hyviä pöytätapoja poliittiseen keskusteluun ja toisaalta kuumakallet kiertävät kentällä mellastamassa.” (Sdp:n puoluesihteerin Eero Heinäluoman kommentti, IS 17.2.2003 s. 13, uutiset Suomi)

5.3.2 Epävarma hallitusneuvottelija altavastaaajana

Media seurasi eduskuntavaalien jälkeen alkaneita hallitusneuvotteluja erityisen suurella mielenkiinnolla nimenomaan siitä näkökulmasta, miten uusi perustuslaki toimii käytännössä. Anneli Jätteenmäki (kesk) aloitti hallitustunnustelut vaaleissa suurimman aseman saavuttaneen puolueen puheenjohtajan roolissa, kuten puolueet olivat

perustuslakiuudistuksen yhteydessä sopineet. Jätteenmäen lisäksi median huomio kiinnittyi kahden toiseksi suurimman puolueen puheenjohtajaan, Paavo Lipposeen (Sdp) ja Ville Itälään (kok), sillä media keskittyi pohtimaan mahdollista tulevaa hallituspohjaa ja niitä pääpuolueita, joita keskusta ottaa mukaan hallitukseen. Median keskittyessä pohtimaan hallituksen kokoonpanoa neuvotteluja selostavien uutistekstien auktoriteetteina toimivat puolueiden puheenjohtajat. Kokoomus myönsi heti vaalipäivän jälkeen eduskuntavaaleissa saamansa tappion ja totesi, että he saattavat jäädä hallitusneuvotteluissa sivustakatsojiksi. Paavo Lipponen sitä vastoin esiintyy mahtipontisesti ja esittää keskustalle ja Anneli Jätteenmäelle ehtoja hallitusneuvotteluihin:

”Sdp: Keskustan karsittava vaalilupauksiaan julkisesti” (otsikko) “[...] Keskustan tulee täsmentää omia tavoitteitaan ennen kuin voidaan istua sellaisiin pöytiin, joissa sitten lähdetään käymään asioita tarkemmin läpi”, Lipponen vaati Sdp:n puoluehallituksen jälkeen. Keskustan puheenjohtaja Anneli Jätteenmäki toisti keskustan eduskuntaryhmän kokouksen jälkeen moneen otteeseen, että vaalit on käyty ja edessä on neuvottelemine hallituksesta ja sen ohjelmasta. [...] Myös vaalikampailun aikana tapahtunut Jätteenmäen hyökkäys hallituksen Irak-linjauksia vastaan vaati Lipposen mielestä lisäselvityksiä. [...] Tähänkin vaatimukseen Jätteenmäki suhtautui silmin nähden kiusaantuneesti. ”Eiköhän se asia ole jo loppuun käsitelty”, hän sanoi.” (HS 21.3.2003 A6)

”Keskustan vaalien alla esittämän ”loputtoman pitkän vaatimuslistan” asiat olisi julkisesti tyypistettävä ja pantava tärkeysjärjestykseen ennen kuin Lipponen suostuu samaan neuvottelupöytään. Lipponen hiosti keskustaa vaatimalla lisäksi hyvin yksityiskohtaista koko vaalikauden mittaista toimenpideohjelmaa, jotta yhteistyö keskustan kanssa ei alkaisi takkuilla heti hallituksen alkutaipaleella samalla tavalla kuin joskus aiemmin.” (IS 21.3.2003 s. 10, uutiset Suomi)

Tekstissä Lipponen hiostaa ja vaatii Jätteenmäeltä sekä hänen puolueeltaan vastauksia. Jätteenmäen altavastaajan asema tulee esiin, kun lehti kertoo hänen reagoineen vaatimuksiin *silmin nähden kiusaantuneesti* eikä halua vastata Lipposen esittämiin väitteisiin. Yllättävää oli, että eduskunnan puhemiehen, hallitustunnustelijan ja puolueensa keulakuvan asemasta huolimatta Anneli Jätteenmäki jää siten mediateksteissä altavastaajaksi muiden auktoriteettien johdatellessa mediassa käytävää keskustelua:

”Ajatus tiistaista [hallitustunnustelujen aloittamiseksi] on lähtöihin puheenjohtaja Ville Itälältä (kok). Hän on puhunut asiasta puheenjohtaja Anneli Jätteenmäen (kesk) kanssa. Aloittaminen jo tiistaina käy keskustalle.” (HS 20.3.2003 A6)

”Kävimme monia hyviä luottamuksellisia keskusteluja. Henki oli hyvä. Jatkamme hyvässä hengessä”, Jätteenmäki määritteli paljastamatta yksityiskohtia. Lipponen oli hieman monisanaisempi. Hän vakuutti, että sosiaalidemokraatit haluavat tosiaankin vakavissaan selvittää, onko yhteisen hallituksen muodostaminen keskustan kanssa mahdollista. [...] ”Puheenjohtaja Jätteenmäen pyrkimyksenä on saada tunnusteluvaihe valmiiksi ilman viivytyksiä”, Lipponen kertoi. ”Liikaa kiirehtimättä”, Jätteenmäki täydensi. (HS 26.3.2003 A6)

”Neuvottelujen jatkon kannalta kohtalonkysymys on, suostuuko Lipponen ja millä hinnalla riviministeriksi Jätteenmäen hallitukseen. Ennen kuin talonpojan ja työmiehen liitto on solmittu, Jätteenmäki saattaa huomata, että iltalypsy osataan myös demarileirissä.” (IS 26.3.2003 s. 10, uutiset Suomi, kommentti)

”Sdp laittoi pääministerin salkun myyntiin” (otsikko). ”Suma laukesi, kun kävi selväksi, että demarit ovat valmiita hellittämään otteensa kahdeksan vuotta pitämästään pääministerisalkusta. Halvalla se ei kuitenkaan keskustan syliin tipahda. [...] Kun Jätteenmäki tänään ilmoittaa neuvottelujen jatkosuunnitelmista, se merkitsee käytännössä sitä, että hänestä yritetään leipoa uuden punamultahallituksen pääministeri.” (IS 4.4.2003 s. 2, uutiset Suomi)

Kuten edellä olevista lainauksista sekä tämän tutkimuksen liitteenä olevien aineiston otsikoista 17.3–17.4.2003 välisenä aikana näkyy, puolueista Sdp ja kokoomus saivat omia hallitusneuvottelutavoitteitaan enemmän aineiston mediateksteissä läpi. Helsingin Sanomissa julkaistuissa uutisissa Lipponen esiintyy usein Jätteenmäkeä suurempana auktoriteettina, kun hän esittää Jätteenmäkeen sekä keskustaan liittyviä vaatimuksia. Jätteenmäen altavastaajan asemaa korostaa, kun toimittaja hakee Jätteenmäeltä vastauksia näihin Lipposen vaatimuksiin eivätkä Jätteenmäen omat lausunnot saa uutisessa tilaa.

Hyvä esimerkki tästä muiden poliitikkojen suuremmasta auktoriteetista Jätteenmäkeen verrattuna löytyy Ilta-Sanomista, kun lehti kertoo useamman poliitikon vastustavan Anneli Jätteenmäen nimittämistä eduskunnan puhemieheksi. Utisteksti ohjaa jälleen lukijan ajattelua, kun se painottaa sanavalintaa *olisi voinut*. Lukijalle muodostuu tekstistä mielikuva, että muiden puolueiden poliitikkojen vaatimusten vuoksi keskusta joutuu pohtimaan Anneli Jätteenmäen valintaa puhemieheksi uudelleen. Uutisessa korostuu jälleen myös Jätteenmäen altavastaajan asema, kun lehti korostaa, ettei Jätteenmäki näin pääse Lipposen kanssa *samalle tasolle*.

”Keskustassa oli jo ehditty käytännössä sopia, että Jätteenmäki istutetaan näille molemmille [hallitusneuvottelijan vetäjän sekä eduskunnan puhemiehen] tuoleille. Puhemiehenä Jätteenmäki olisi voinut käydä hallitusneuvottelija pääministeri Lipposen kanssa samalla tasolla. Keskusta lykkäsi puhemiesehdokkaansa nimeämisen maanantaiksi.” (IS 21.3.2003 s. 10, uutiset Suomi)

Hallitustunnustelujen ensimmäisessä virallisessa tilaisuudessa puolueiden puheenjohtajat kokoontuivat yhteiseen tapaamiseen hallitustunnustelija Anneli Jätteenmäen kutsumana. Paavo Lipponen päätti kuitenkin ainoana puoluejohtajana jättää tilaisuuden väliin toisen menon vuoksi. Ilta-Sanomien haastatteleminen poliitikkojen tulkinnan mukaan poissaolo ei mitenkään voi olla sattumaa. Jätteenmäkeä ei referoida kyseisessä uutisessa. Tässäkin Lipposen ja Jätteenmäen välisiin suhteisiin liittyvässä uutisoinnissa korostuu Jätteenmäen joutuminen hallitusneuvotteluissa altavastajaksi. Jätteenmäen järjestämä tilaisuus ei näin ollen ole tärkeä. Tämän myötä hänen asemaansa hallitustunnustelujen auktoriteettina väheksytään muiden poliittisten auktoriteettien taholta.

”Lipponen oli joukosta poissa” (otsikko) ”Kolmannelle pääministerikaudelle tahtova Paavo Lipponen ei tullut edes paikalle, kun muut puoluejohtajat kokoontuivat pohjustamaan uutta hallitusta” (ingressi) [...] ”Lipposen poissaolon tulkittiin osoittavan kuinka vaikeaa kaksinkertaiselle pääministerille on taipua keskustavetoiseen hallituksen muodostamisprosessiin.” (IS 28.3.2003 s. 10, uutiset Suomi)

Ilta-Sanomissa ilmestyy viikko vaalien jälkeen artikkeli, jossa pohditaan pääministerivaaleja ja sen jälkeen mediassa käytyä keskustelua. Lehden mukaan äänestäjiä on saatettu huijata, sillä suurimman puolueen aseman saavuttaneen puolueen puheenjohtajasta, eli Anneli Jätteenmäestä ei vaikutakaan tulevan itsestään selvästi pääministeri, toisin kuin ennen vaaleja puolueet puhuivat. Lehti keskittyy arvioimaan täysin Paavo Lipposen mahdollisia ratkaisuja pääministerikysymykseen liittyen. Lehti näkee, että päätösvalta on pitkälti Lipposen käsissä, vaikka Jätteenmäki on nyt suurimman puolueen puheenjohtaja ja hallitusneuvottelija. Käytetty metafora *seisoo talon harjalla* ohjaa lukijaa ajattelemaan, että Lipposella on auktoriteetti päättää hallitukseen tulevat puolueet.

”Lipposta ei ole lyöty. Lipponen seisoo edelleen talon harjalla ja saattaa ajaa keskustan oppositioon ja neuvotella hallituksen ohjat taas käsiinsä kokoomuksen ja pienpuolueiden kanssa. Se on keskustan painajaisskenaario. (IS 22.3.2003 s. 4, Plussa)

Ilta-Sanomat referoi hallitusneuvottelujen aikana Aamulehdessä ollutta Paavo Lipposen haastattelua, jossa hän vaatii jämäkkyyttä hallitusneuvotteluihin. Lehti tulkitsee Lipposen neuvovan Jätteenmäkeä, mutta epäselväksi jää, ketkä ovat ne *neuvottelutaho* ja *lähde*, jotka uutistekstin tulkinnan tekevät. Uutistekstin sanavalinnat luovat jälleen kuvaa epävarmasta johtajasta.

”Lipposen tulkittiin tukeneen ja opastaneen hallitusneuvottelujen vetäjää Anneli Jätteenmäkeä (kesk), jotta neuvottelut etenisivät. Neuvottelulähteiden mukaan Jätteenmäki ei hallitse tekniikkaa, vaan säätytalolla lappaa kuultavana asiantuntijoita eikä Jätteenmäki saa asioiden käsittelyä poikki.” (IS 11.4.2003 s. 11, uutiset Suomi)

”Samoista lähteistä annettiin ymmärtää, että jos Paavo Lipponen (sd) ei lähde Anneli Jätteenmäen (kesk) hallitukseen, tärkein syy on juuri hallitusneuvotteluiden takkuisuus.” (IS 14.4.2003 s. 11, uutiset Suomi)

Media korostaa näiden nostamieni esimerkkien mukaan hallitusneuvottelujen ajan sekä hallituksen nimittämisen jälkeen Jätteenmäestä eduskuntavaalikampanjan aikana luotua epävarman, mutta aggressiivisen johtajan representaatiota. Vahvan johtajan representaatio jää vaalien jälkeen näkymättömään asemaan, kun vahvan johtajan sijaan uutisoinnissa korostuu Jätteenmäen epävarmuus. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, kun media raportoi hänen jättäneen vastaamatta median esittämiin kysymyksiin hallitusneuvottelujen kulusta. Myös ennen eduskuntavaaleja korostunut aggressiivisuus pilkahtaa esiin näissä uutisteksteissä. Mielikuvaa epävarmasta johtajasta lisää myös uutistekstissä korostettu Jätteenmäen varovaisuus.

”Puoluejohtaja Anneli Jätteenmäki oli maanantaina erittäin varovainen kaikissa hallituslausunnoissaan. Hän myös visusti varoi heittelemästä piikkejä muiden puolueiden suuntaan.” (HS 18.3.2003 B2)

”Puhemiehen ja hallitusneuvottelujen tunnusteluvaiheen vetäjäksi kaksoishatutettu puheenjohtaja Jätteenmäki ei pääministerikysymykseen eilen vastannut.” (IS 2.4.2003 s. 13, uutiset Suomi)

”Tunnustelija Jätteenmäki ei suostunut sanomaan, millaista hallitusta hän kaavailee, mutta keskustan eduskuntaryhmän puheenjohtaja Mauri Pekkarinen liputti Lipposen tapaan punamullan suuntaan.” (HS 3.4.2003 A6)

”Kustan puheenjohtaja ja hallitusneuvottelujen vetäjä Anneli Jätteenmäki kieltäytyi antamasta väliaikaisia tietoja neuvottelujen kulusta. [...] Jätteenmäki kielsi, että neuvotteluissa olisi tiedotussulku. ”Minähän tässä juuri tiedotan teille”, hän tokaisi.” (HS 10.4.2003 A6)

”Jätteenmäki itse suostui sanomaan vain, että neuvotteluja on käyty hyvässä hengessä ja hyvässä ilmapiirissä.” (IS 10.4.2003 s. 13, uutiset Suomi)

”Toimittajat joutuivat elämään koko päivän lähinnä Lipposen lausuntojen varassa. Jätteenmäki nähtiin vain Säätytalon ylätasanteella keskustelemassa puolueen pääneuvottelijoiden kanssa.” (IS 14.4.2003 s. 11, uutiset Suomi)

Helsingin Sanomat arvioi Jätteenmäkeä uuden hallituksen kaikki ministerit esitellessään, että pääministerinä Jätteenmäki on ”kirjoittamaton lehti”. Jätteenmäen eduskuntavaalien jälkeen tapahtunut lausuntojen antamisesta kieltäytyminen saattaa Helsingin Sanomien analyysin mukaan vaikuttaa siltä, että Jätteenmäki ei ole pelkästään aggressiivinen, vaan myös säikky ja varovainen:

”Hallitustunnustelujen aikana nähtiin lausunnoissaan varovainen ja osin säikky Jätteenmäki. Pääministeriys tuo hänen haltuunsa tietoa, jotka voivat tehdä hänestä rohkeamman. Työ tulee opettamaan, ja jos ei opeta, hän on epäonnistunut.” (HS 17.4.2003 A7)

Jätteenmäen pääministerinimitystä edeltävänä päivänä Ilta-Sanomien pohtii Jätteenmäen vaalikampanjan sekä hallitusneuvottelujen aikana vastaamatta jättämistä ja väistelyä. Jätteenmäen vastaamattomuus ja väistely leimataan osaksi hänen uskottavuuttaan ja pätevyyttään toimia kansalaisten edustajana. Lehti on arviossaan varsin suorasanainen:

”Jätteenmäen ikiomassa, v-tyylissä vastaukset harottavat kuin huonosti kiinnitetyt sukset: vähän minne sattuu, mutta aina eri suuntaan kuin kohti maankamaraa, jossa poliitikon tulisi kohdata kansalaisten realiteetit. [...] Kysymysten ohittaminen herättää epäilyn, aikooko pääministeri väistellä myös kansalaisten elämää koskettavissa konkreettisissa päätöksissä? Ellei Jätteenmäki jatkossa vastaa ryhdikkäämmiin kysymyksiin, on riski että valoisampana vaihtoehtona lanseerattu pääministeri jää historiaan kirjoihin vastuuta väistelevänä vaihtoehtona.” (IS 16.4.2003 s. 7, pääkirjoitussivu, kolumni)

Epävarmuuden ja tähän liitettäviä epäluotettavuuden representaatio nousee esille, kun sekä Helsingin Sanomat että Ilta-Sanomien ennustavat ettei Jätteenmäki pysty pitämään kaikkia vaalilupauksiaan. Ilta-Sanomien mukaan vallitseva taloustilanne aiheuttaa sen, ettei Jätteenmäen pääministerikauden alku tule sujumaan hyvin.

”Jätteenmäelle on katettu vaalilupauksilla kuorutettu lautanen. Nyt on vain ajan kysymys, missä tahdissa hän syö sanojaan.” (IS 8.4.2003 s. 11, uutiset Suomi, kommentti)

”Hallitus pettää aina” (otsikko) ”Puheenjohtaja Anneli Jäätteenmäki pani vielä paremmaksi HS:n haastattelussa 12.3. vaatimalla Helsingille suurempaa osaa yhteisöveron tuotosta [...]. Hallituksen muodostajana Jäätteenmäki kuitenkin unohti lupauksensa. Toisesta vahvasta hallituspuolueesta Sdp:stä ei myöskään löytynyt Helsingin puolustajia.” (HS 29.4.2003 A4, kolumni)

Jäätteenmäki noudatti hallitusneuvottelujen aikana hiljaisempaa tiedotuslinjaa. Hallitusneuvottelujen alkaessa vaikeneminen sovittiin yhteiseksi linjaksi, sillä Jäätteenmäki sanoi neuvottelijoille, ”ettei esille otettavia asioita pidä repostella julkisuudessa” (IS 10.4.2003 s. 13, uutiset Suomi). Hallitusneuvottelijat olivat myös sopineet, että tiedotusvastuu on Jäätteenmäellä (HS 18.4.2003 A7). Iltä-Sanomissa (3.4.2003 s. 13, uutiset Suomi) Jäätteenmäen omissa lausunnoissa korostui hallitusneuvottelijan kaikki puolueet huomioon ottava asenne, eikä hän vaikuttanut haluavan kommentoida neuvottelujen sujumista ennen aikaisesti. Karen Ross (2004, 60–61) kuvailee median ja poliitikkojen suhdetta hyvin tiiviiksi ja toisistaan riippuvaisiksi, sillä poliitikot tarvitsevat julkisuutta ja media puolestaan uutisia. Median tehtävänä on myös tehdä uutisista kiinnostavia. Media halusi siten tuottaa hallitusneuvotteluista lukijoita kiinnostavia uutisia, joten Jäätteenmäen kommentoimattomuus muuttui täksi uutiseksi ja korostui uutisteksteissä.

Yksi selitys tälle epävarman ja epäluotettavan johtajan representaation korostumiselle ja Jäätteenmäen altavastaajaksi jäämiselle on, että tilanne oli perustuslain uudistuksen ja pääministerin muuttuneen aseman myötä epäselvä kaikille osapuolille ja media pystyi esittämään vain arvioita siitä, miten hallitusneuvottelut tulisivat sujumaan. Lisäksi Sdp:n puheenjohtajan Paavo Lipposen keskeistä näkyvyyttä selittää se, että hän oli toiminut jo kahdeksan vuoden ajan pääministerinä, joten hän oli saavuttanut mediassa vahvan auktoriteetin eli valtiopäämiehen aseman. Media uutisoi ikään kuin vanhasta tottumuksesta hänen lausuntojaan. Tätä vastaavaa asemaa ei kuitenkaan muodostunut Jäätteenmäelle, vaikka vaalikampanjan aikana myös hänen kohdallaan korostui vahvan johtajan representatio. Lisäksi Jäätteenmäen altavastaajan asemaa korostavat häneen ennen vaaleja liitetyt pätevyys- ja uskottavuusepäilyt, joita erittelen tarkemmin kappaleessa 7. Näihin uutisteksteissä esitettyihin pätevyys- ja uskottavuusepäilyihin liitetään impiliittisesti Jäätteenmäen (nais)sukupuoli.

Aineiston perusteella voidaan todeta, että Jäätteenmäki jää mediassa vallankäyttäjänä

valtiopäämiehen kategorian ulkopuolelle. Voidaan siten kysyä, miten paljon tähän niin kutsuttuun valtionpäämiehen representaation puuttumiseen vaikuttaa Jätteenmäen sukupuoli. Sukupuolen roolia presidentinvaalien kampanjoinnissa tutkineen Jaana Kuusipalon (2007, 98) mukaan länsimaisessa ”poliittisen ajattelun traditiossa ”naisuus” ja ”valtiomiehisuus” ovat toistensa poissulkevia määreitä”. Kuusipalon vuoksi tämä esti ennen 1990-lukua edes kuvittelemasta naista presidentin tehtävään. Sama koski myös pääministeriä, sillä myös muut politiikan tärkeimmät virat presidentin lisäksi alkoivat avautua naisille vasta juuri 1990-luvulla sekä 2000-luvun vaihteessa.

Yksi ensimmäisenä naisena perinteisiä miesten hallitsemia asemia saavuttanut Tarja Halonen toimi ulkoministerinä vuosina 1995–1999 ja tasavallan presidenttinä vuosina 2000–2012. Tarja Halonen ei Aura Korppi-Tommolan (2006, 274) mukaan ”antanut itsestään erityisen herttaisen ja pehmeän naisen kuvaa” ulkoministerinä toimiessaan. Korppi-Tommola kuvailee, että Halonen toimi tavoitteidensa suhteen päämäärätietoisesti ja kunnianhimoisesti, joskus jopa kovallakin kädellä. Hänellä voidaan nähdä tämän myötä olevan kaksi mediarepresentaatiota, joissa ”toisessa nähdään sosiaalinen ja sympaattinen naispoliitikko, toisessa armoton harmaan kiven läpi menijä ja kova, vaativa esimies.” Presidentti-instituution miehisen luonteen vuoksi Jaana Kuusipalon (2007, 98) tulkinnan mukaan tultuaan valituksi presidentiksi Tarja Halosen piti joko muuttaa käsityksiä presidenttiydestä tai imitoida häntä ennen toimineita valtiomiehiä. Halonen valitsi näistä vaihtoehdoista ensimmäisen ja loi itsestään niin kutsutun Muumimamma-imagon. Aineistoni mukaan Anneli Jätteenmäki sitä vastoin valitsi näistä jälkimmäisen ja imitoi häntä edeltäneitä valtiomiehiä. Tämän Jätteenmäen tekemän valinnan seurauksena hän jäi valtiomiehen kategorian ulkopuolelle.

5.3.3 Asiallinen ja voimakas sekä väistelevä ja vastuuton pääministeri

Helsingin Sanomissa näkyy Anneli Jätteenmäen nimittämisen jälkeen ylpeyttä maan ensimmäisestä naispääministeristä. Hänestä löytyy lehden mukaan niin itseluottamusta, sitkeyttä kuin lujuttua. Lehden arviossa näkyy jälleen vahva johtaja, jonka representaatio Jätteenmäestä muodostuu ennen eduskuntavaaleja. Sukupuoli korostuu jälleen lehden kirjoittaessa, että hän on laittanut *keskustan nokkamiehet ruotuun*.

”Hän [Jätteenmäki] taisteli itsensä puolueen varsinaiseksi puheenjohtajaksi peitoten vastustajansa menen tullen. [...] Keskustan nokkamiehet asettautuivat nopeasti ruotuun, ja hän saavutti kiistattoman johtajan aseman. Yhdeksän kuukautta puheenjohtajaäänestyksen jälkeen hän otti täpärän eduskuntavaalivoiton ja on nyt maan ensimmäinen nainen pääministerinä. Tällä teolla hän jää suomalaisen politiikan historiaan.” (HS 17.4.2003 A7)

Ilta-Sanomat puolestaan ei anna Jätteenmäelle vastaavassa hallituksen kokoonpanoa esittelevässä tekstissä positiivisia arvioita, mutta myöntää Jätteenmäen aseman olevan nyt vahva epävarmuudesta huolimatta:

”Alkoi Anneli Jätteenmäen aika” (otsikko) ”Vaikka Anneli Jätteenmäki on kokenut ja monessa liemessä keitetty poliitikko, hänen todellinen johtajuutensa on vielä testaamatta. Koviin päätöksenteon paikkoihin hän ei ole vielä joutunut. [...] Hänen asemansa puolueessa on vahvempi kuin koskaan, ja poliittiset vastustajatkin joutuvat kunnioittamaan pääministerin valtaa. (IS 18.4.2003 s. 10–11, uutiset Suomi, kommentti)

Sekä Ilta-Sanomat että Helsingin Sanomat kuitenkin vaikuttavat luottavan, että edellisissä kappaleissa kuvattu epävarmuus jää Jätteenmäen osalta pois pääministerikokemuksen kertymisen myötä. Jätteenmäki saa myös kiitosta alla olevassa Ilta-Sanomien uutiskomentissa. Lehti kehuu Jätteenmäkeä siitä, että hän on onnistuneesti vienyt keskustaa yleispuolueen suuntaan ja laajentanut puolueen kannatusta myös kaupunkeihin. Lisäksi se mainitsee, että Jätteenmäki katkaisi puolueen pitkän, kahdeksan vuotta kestäneen oppositiokauden.

”Pääministeri on maan informoiduin henkilö. Tieto antaa valtaa ja valta antaa varmuutta. Jos on vastaanottokykyä, niin tulee äkkiä myös varmuutta – ja rentoa otetta. On hyvä muistaa, kuinka Paavo Lipponen kasvoi silmissä muuttuessaan Esko Ahon pompottamasta oppositiojohtajasta itsevarmaksi ja arvostetuksi pääministeriksi.” (IS 18.4.2003 s. 10–11, uutiset Suomi, kommentti)

”Alku on tunnetusti aina hankalaa, mutta pääministeri samoin kuin muut ministerit saavat päivittäin työssään niin paljon tehtäviensä edellyttämää tietoa, että he varsin lyhyessä ajassa pystyvät päihittämään asioiden hallinnassa muut poliitikot ja tiedotusvälineet.” (HS 27.4.2003 A4, kolumni)

Hallitusneuvottelujen ja hallituksen nimittämisen jälkeen Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien uutisointi lähtee eriytymään muodostaen erilaisia mediarepresentaatioita. Helsingin Sanomat korostaa jälleen vahvaa, mutta asiapainotteista johtajuutta ja nostaa

Jätteenmäkeä esiin asemansa edellyttämänä auktoriteettina, joka linjaa ja lausuu uutisteksteissä voimakkaasti. Helsingin Sanomien uutisteksteissä Jätteenmäki muun muassa torjuu opposition vaatimuksia, tapaa naapurimaiden kollegoja valtiovierailuilla sekä linjaa hallitusohjelmaa. Toisin kuin vaalikampanjan aikana, Jätteenmäen tekemisiä ei kuvata enää aggressiivisesti, vaan asiantuntevasti ja asiallisesti. Näissä teksteissä Jätteenmäki painottaa, vetoaa, lupaa, sanoo, vastaa, kertaa ja vakuuttaa.

”Talouden liikkumavara on lähivuosina niukka ja valtiontalous on pyrittävä pitämään vahvana, painotti pääministeri Anneli Jätteenmäki (kesk) esitellessään tiistaina hallituksensa ohjelman eduskunnalle. ”Kaikkia epäkohtia emme lupaa korjata”, Jätteenmäki sanoikin loppuponnessaan.” (HS 23.4.2003 A6)

”Pääministeri Anneli Jätteenmäen (kesk) mukaan EU:n konventissa syntyvien ja unionin uudistamiseen tähtäävien ehdotusten on pohjaututtava jäsenvaltioiden tasavertaisuuteen ja toimielinten tasapainoon.” (HS 15.5.2003 A6)

”Suomi on valmis EU:n rakenteiden uudistamisessa kompromisseihin, mutta ei aivan vielä, sanoi pääministeri Anneli Jätteenmäki perjantaina Tukholmassa.” (HS 7.6.2003 C1)

”Suomalaisilla on pääministeri Anneli Jätteenmäen (kesk) mielestä nyt käsillä viimeiset vuodet maksaa kunniavelka sotaveteraaneille, jotka viime sodissa pelastivat maan. Nuorempien sukupolvien tehtävä on turvata näille kunniakansalaisille laadukas vanhuus.” (HS 9.6.2003 A8)

Toukokuussa ennen vaaleja keskustelua hallinnut Irak-keskustelu saa jälleen lehdissä palstatilaa. Vaikka Helsingin Sanomat korostaa uutisteksteissään vahvaa ja asiallista poliitikon representaatiota, eikä ota niin vahvaa kantaa Jätteenmäen toimiin kuin Ilta-Sanomat, se kuitenkin referoi muiden lehtien arvioita pääministeristä sekä arvioi myös itse, että Jätteenmäen tekemät virheet voivat johtua kokemattomuudesta.

”Tampereella ilmestytävä Aamulehti arvelee, että Irak-vuoto ja jupakka hallitusohjelman lisäpöytäkirjasta ovat jo verottaneet pääministeri Anneli Jätteenmäen (kesk) uskottavuutta.” (HS 12.5.2003 A4, muut lehdet)

”Pääministeri kompuroi (otsikko): ”Oppositio on arvostelussaan oikeassa myös toisessa asiassa. Pääministeri Jätteenmäki vähätteli asiaa alussa. Ensin pääministeri lehtihaastattelussa kielsi kokonaan paperin olemassaolon, mutta tiistaina eduskuntakeskustelussa hän myönsi virheen tapahtuneen. Suomeksi tällaista kutsutaan vähintäänkin harhautukseksi. Jotakin voidaan tietysti laskea kokemattomuuden piikkiin.” (HS 15.5.2003 A4, pääkirjoitus)

Helsingin Sanomien arvion mukaan Jätteenmäen ensimmäinen kuukausi pääministerinä ei suju niin hyvin kuin se voisi. Lehden arvion mukaan tapahtunut opposition hyökkäys Jätteenmäkeä kohtaan saattaa olla aiheeton. Tekstissä korostuu myös sukupuoli, kun lehti analysoi Jätteenmäen omien puoluetovereiden – ja nimenomaan miesten – jättäneet hänet ilman tukea. Lehti asettuu näin Jätteenmäen puolelle, jolloin sen rauhallisempi ja asiallisempi tapa uutisoida korostuu aggressiivisemmän iltapäivälehdistön rinnalla. Jätteenmäeltä kaivataan kuitenkin todellista johtajuutta, kun hänen käsketään näyttämään ”missä kaappi seisoo”. Tekstissä voi tulkintani mukaan myös heijastua Jätteenmäen hallitusneuvottelijana kokema altavastaajan asema, joka tekstissä näkyy tuen sijasta säälinä tuoretta pääministeriä kohtaan.

”Jätteenmäen kannalta pahinta ei ollut opposition hyökkäys, sillä hyökkääminen on opposition työtä. Pahinta oli se, että omat jättivät Jätteenmäen yksin. Pääministeri ei saanut kunnan sen enempää opposition hyökkäyksiin parkkiintuneilta sosiaalidemokraateilta kuin oman puolueensa tavallisesti niin räyhäkkäiltä mieskansanedustajiltakaan. [...] Anneli Jätteenmäki on pelannut viime vuodet kovaa peliä, jolla hän on noussut ensin puolueensa puheenjohtajaksi ja sitten pääministeriksi. Jalkoihin jääneistä piinaa oli kiva katsella.” (HS 18.5.2003 D3)

Tässä tulee myös esiin Ilta-Sanomien ja Helsingin Sanomien Jätteenmäestä vallankäyttäjänä luomien representaatioiden ero. Ilta-Sanomissa opposition sekä muiden tekstin auktoriteettien Jätteenmäestä esittämät asiat ja luonnehdinnat esitetään negatiivisesti ja Jätteenmäkeen liittyviä pätevyys- ja kokemattomuusväitteitä tukien. Helsingin Sanomissa puolestaan nähdään ensisijaisesti taustalla oleva oppositio-hallitus – jännite sekä poliittinen prosessi. Helsingin Sanomien sinällään neutraalissa uutistekstissä sukupuolen rakentuminen on kuitenkin piilossa. Tätä käsittelen tarkemmin kappaleessa 6.4.

Ilta-Sanomien korostaa uutisteksteissään kokemattoman pääministerin representaatiota eikä nosta Helsingin Sanomien tapaan Jätteenmäen tai hänen hallituksensa lausuntoja sekä linjauksia juurikaan esille. Tähän uutisoinnin tapaan vaikuttaa myös iltapäivälehtien tyyli, jota esittelin kappaleessa 2.3. Lehti nostaa esimerkiksi Jätteenmäen englannin kielen taidon pääuutiseksi. Kielitaitoa arvostelee ensin opposition kansanedustaja Kimmo Sasi, mutta lehti alkaa tämän jälkeen uutisoida siitä itse aktiivisesti. Keskustelu laajenee muualle mediaan ja esimerkiksi Helsingin Sanomat viittaa siihen uutisoinnissaan. Ilta-Sanomien

ironisoi tällä uutisoinnillaan Jätteenmäen kielitaidon. Ironisoinnin myötä lukijalle välittyy kuva osaamattomasta ja kokemattomasta pääministeristä. Se myös korostaa epäpätevyyttä ja uskottavuuden puutetta.

”Pääministeri tarvitsee englannin kielen kurssia” (otsikko) ”Kokoomuksen kansanedustajan Kimmo Sasin mielestä pääministerin kielitaito on niin keho, ettei sillä selvitä EU-kiemuroissa” (ingressi) (IS 3.5.2003 s.2, pääuutiset)

”Jätteenmäki saattaa puhua ulkomailla vieraita kieliä myös esimerkiksi toukokuun viimeisenä päivänä Pietarissa, jossa järjestetään EU:n ja Venäjän huippukokous.” (IS 3.5.2003 s. 10, uutiset Suomi)

”Keskustapääministerin suusta ei ole sitten Ahti ”Tankero” Karjalaisen kuultu yhtä soljuvaa englantia kuin Jätteenmäen kansainvälisissä lehdistötilaisuuksissa. Jätteenmäen kannattaisi nöyrästi ottaa vaikka sama kielikurssi, jonka ex-varapuheenjohtaja Mikko Pesälä (kesk) kävi aikoinaan veronmaksajien piikkiin Kanaalin takana. Parin viikon intensiivin jälkeen Pesälä purki koko osaamisensa paikallisessa pubissa: ”Van biör, pliis!”” (IS 3.5.2003 s. 11, uutiset Suomi, Uskottu Mies)

”Ympäristön lisäksi [Suomen ja Viron] pääministerit nostivat esiin kielen maita yhdistävänä tekijänä. ”Näyttää siltä, että viisaaksi pääsemisen edellytyksenä on kielitaito”, kielitaidon puutteesta Suomessa arvosteltu Anneli Jätteenmäki totesi pääministerien yhteisen lehdistötilaisuuden aluksi Tallinnan Stenbockin talossa.” (HS 8.5.2003 A6)

Helsingin Sanomat kuitenkin puolustaa Jätteenmäen kielitaitoon liittyntä keskustelua lähes kaksi kuukautta eron jälkeen:

”Ex-pääministerin englannin kielen osaamisesta nousi keskustelu, kun hän piti tiedotustilaisuuden Kreikan pääministerin vierailun yhteydessä. Jätteenmäki puhui tilaisuudessa englantia huomattavasti sujuvammin kuin vieraansa, mutta se ei riittänyt kaikille.” (HS 12.8.2003 A7)

Irak-keskustelulla on Ilta-Sanomissa suuri painoarvo, sillä nyt lehti nostaa ne lähes poikkeuksetta pääuutissivulle, kun aiemmin Jätteenmäkeen liittyvä uutisointi ja esimerkiksi poliittiset linjaukset ovat pääasiallisesti olleet lehden sisäsivulla uutiset Suomi – osiossa. Uutisoinnin myötä vahvan johtajan representaatio, joka vielä vaalikampailun aikana oli näyttäytynyt Jätteenmäelle positiivisessa valossa, alkaa muuttua negatiiviseksi. Esimerkiksi Ilta-Sanomien päätoimittaja Antti-Pekka Pietilä (IS 17.5.2003 s. 7, pääkirjoitussivu, kolumni) kirjoittaa, että ”Jätteenmäki on leimautunut keinoja

kaihtamattomaksi poliitikoksi, joka on valmis heiluttamaan ulkopoliitiikan leimakirvestä eduskuntavaalivoiton saavuttamiseksi”. Hänen mukaansa ”(K)eskustan tulisi pystyä hyödyntämään pääministerin valta ilman, että kukaan epäilee tämän henkilöä millään tavalla.” Ilta-Sanomien kritiikki kohdistui voimakkaasti Jätteenmäen persoonaan ja uutisteksteissä Jätteenmäki asetetaan jälleen naurunalaiseksi. Lehti käyttää toistoa voimakkaasti ja ironisoi Jätteenmäen lausuntoja:

””Minulla on kaksi korvaa ja olen kuullut kaikenlaista”, Jätteenmäki totesi mm. Ilta-Sanomissa 15. maaliskuuta. IS:n saamien tietojen mukaan Jätteenmäellä oli kuitenkin vaalikampanjan aikana hallussaan myös kirjallista materiaalia, joka käsitteli samoja Washingtonin-tapaamisia kuin ulkoministeriön muistiot. [...] Mikäli Jätteenmäki on kirjannut ne korvakuulolta, hän on kuullut myös välimerkit, sillä ne ovat identtiset salaisen muistion kautta. (IS 8.5.2003 s. 2, pääuutiset)

”Vuotoepäilyjen ristituleen joutunut pääministeri joutui kuitenkin eilen myöntämään, että hänellä on tv-studiossa ollut mahdollisesti mukanaan jonkinlaista kirjallista Irak-materiaalia.” (9.5.2003 s. 2, pääuutiset)

”Voiko poliitikko nähdä korvillan?” (otsikko) ”Jokainen voi miettiä, miten hyvin tällainen [Irak-asioihin liittyvä] vihjailu on linjassa niiden hyvin poliittisten pöytätapojen kanssa, joita Jätteenmäki vaalitaistelun alussa peräänkuulutti.” (IS 9.5.2003 s. 6, pääkirjoitus)

”Kokoomuskanslian sähköposti tulvi kansalaisten vetoamuksia, joiden mukaan opposition pahojen poikien pitäisi jättää pääministeri rauhaan ja ”antaa hänelle mahdollisuus”. Ei ollut tällaisista Lipposen aikana!” (IS 17.5.2003 s. 11, uutiset Suomi, Uskottu Mies)

”Perinnettä jatkoi pääministeri Anneli Jätteenmäki (kesk) vaalien aikaisella nettipäiväkirjallaan, jota hän piti molemmin korvin.” (IS 31.5.2003 s. 11, uutiset Suomi, Uskottu mies)

”Pääministeri Anneli Jätteenmäki (kesk) oli toissa päivänä poliisin kuultavana Irak-vuodon takia. Hän saattoi kertoa poliisille muutakin kuin korviensa lukumäärän.” (IS 13.6.2003 s. 7, pääkirjoitussivu)

”Kun politiikon omat totuudet palavat tulesa, sammuttimessa käytetään salailua.” (IS 14.6.2003 s. 7, uutiset Suomi)

Iiris Ruoho (2006, 187) näkee, että Jätteenmäen tapauksessa ”(P)oliittisesta tehtiin kielteisellä tavalla henkilökohtaista, persoonaan liittyvää”. Jätteenmäkeen liittynyttä uutisointia ja syyllisyyden rakentumista tutkinut Heini-Tuuli Onnela (2004, 57–60) puolestaan toteaa, että Jätteenmäki oli eron johtaneessa uutisoinnissa poikkeuksetta

altavastaja ja puolustusasemassa. Tämä altavastajan asema rakentui analyysini mukaan hallitusneuvottelujen aikana jatkuen myös hänen pääministerikaudellaan. Onnelan mukaan media ironisoi Jäätteenmäestä luotua mediakuvaa ja saattoi hänet sitä kautta naurunalaiseksi. Jäätteenmäki kuvattiin mediassa vastuutaan pakoilevana ja tämä heikensi hänen uskottavuuttaan poliitikkona. Perelmanin (1996, 63–64) mukaan tällainen ristiriidan sekä yhteensopimattomuuden käyttäminen argumentaation tekniikkana johtuu siitä, että ”esitetty sääntö, kannatettu väite tai omaksuttu asenne johtaa meidät tahtomattamme konfliktiin väitteen kanssa, joka meidän oletetaan muiden ryhmämme jäsenten tavoin hyväksyvän”. Tästä seuraa hänen mukaansa se, että yhteensopimattomuuteen joutunut henkilö ajautuu naurunalaiseksi. Argumentaatiossa pyritään välttämään naurunalaiseksi joutumista, joten sen sekä arvonmenetyksen pelko ovat tehokkaita retoriikan keinoja. Jäätteenmäen tapauksessa tästä naurunalaiseksi joutumiseksi seurasi arvon- ja ennen kaikkea uskottavuuden menetys.

Jäätteenmäki kieltäytyy lähes poikkeuksetta kommentoimasta tai vastaamasta Irak-keskustelussa toukokuussa sekä kesäkuussa 2003 nostettuihin teemoihin ja kysymyksiin. Näissä uutisissa media toistaa jälleen kieltäytymistä ja luo näin kuvaa voimakkaasta ja aggressiivisesta, mutta epävarmasta pääministeristä. Esimerkiksi Ilta-Sanomissa Jäätteenmäki kompuroi, sekoilee, kiistää, kieltää, väistelee, salailee ja toistelee. Jäätteenmäki pyrkii argumentoinnissaan vetoamaan, että häntä on neuvottu vaikenemaan käynnissä olevan poliisitutkinnan turvaamiseksi eikä hän tämän vuoksi pysty kommentoimaan.

”Jäätteenmäki ei paljasta Irak-papereita” (otsikko) ”Avoimuutta korostanut pääministeri Anneli Jäätteenmäki ei suostu paljastamaan, mitä Irak-papereita hänellä on ollut mukanaan vaalitentissä.” (IS 10.5.2003 s. 10, uutiset Suomi)

”Pääministeri Jäätteenmäki on tähän saakka vastailut kiusaantuneen oloisena toimittajien vuotokysymyksiin. Lauantaina hän muutti taktiikkaansa. Yle:n Lauantaiseura-ohjelmassa hän kieltäytyi puhumasta Irak-muistioiden vuodosta. Hän vetosi siihen, ettei pääministeri puutu asiaan, jonka poliisitutkinta on kesken.” (IS 12.5.2003 s. 3, pääuutiset).

”Jäätteenmäki on kiistänyt, että hänellä olisi ollut hallussaan salaisia muistioita. Hän on antanut ymmärtää saaneensa niistä vain suullista tietoa.” (IS 17.5.2003, s. 11, uutiset Suomi)

”Jäätteenmäki kiistää edelleen saaneensa salaisia Irak-papereita (otsikko)”

(HS 7.6.2003 A6)

”Ovensuussa kerrottiin idean tiedotustilaisuuteen tulleen pääministerin esikunnasta. ”Mutta pääministeriä tämä info ei kiinnostanut”, eräs virkamies sanoi.” (HS 11.6.2003 A6)

””Noudatan oikeuskanslerin ohjetta siitä, että pääministerin ei ole sopivaa tähän keskusteluun osallistua”, Jätteenmäki vastasi.” (HS 11.6.2003 A6)

”Moskovan-sitaatti osoittaa karulla tavalla, kuinka syvälle pääministeri on uponnut valheellisten selitystensä suohon.” (IS 11.6.2003 s. 12, uutiset Suomi)

”Jätteenmäki on itse useaan otteeseen kiistänyt, että hänellä olisi ollut vaalien alla käytössään ulkoministeriön salaisiksi määrittelmiä asiakirjoja. Hän on myös kiistänyt tietävänsä, kuka niitä on ulkopuolisille vuotanut.” (IS 16.6.2003 s. 8, uutiset Suomi)

”Jätteenmäki on toistuvasti kiistänyt, että hänellä olisi ollut vaalien alla käytössään ulkoministeriön salaisiksi leimaamia asiakirjoja ja että hän tietäisi, kuka niitä on ulkopuolisille vuotanut. Hän on sanonut saaneensa tietonsa suullisesti.” (HS 16.6.2003 A6).

Ilta-Sanomat vaatii Jätteenmäkeä puhumaan totta ja argumentoi tätä vaatimusta vetoamalla äänestäjien oikeuteen tietää. Näin argumentoimalla lehti haluaa vakuuttaa asemaansa niin kutsuttuna ”vallan vahtikoirana”. Lehti vetoaa etenkin Jätteenmäen tammikuussa esittämiin lausuntoihin avoimesta politiikasta. Jätteenmäki esitetään toisessa lainauksessa epäsuorasti jopa valehtelijaksi, vaikka kyseessä oleva lehden esiin ottama *salaisuuspyrkimys* on peräisin valtioneuvoston tiedotteesta, jossa todetaan, että viranomaisille annettavan työrauhan vuoksi pääministeri ei voi lausua asiassa. Lehti ei hyväksy tätä valtioneuvoston esittämää perustetta, vaan näkee, ettei tiedottamiselle olisi mitään estettä. Myös Hufvudstadsbladetin päätoimittaja Max Arhippainen vaati Jätteenmäeltä anteeksipyyntöä ja kertomaan avoimesti kaiken tiedon, mitä hänellä oli (IS 12.6.2003 s. 7, pääkirjoitussivu, muut lehdet). Samaa vaati oppositio, joka haluaa tietää, mikä Jätteenmäen esittämistä lausunnoista piti paikkaansa ja mikä ei (IS 13.6.2003 s. 10, uutiset Suomi).

”Olisi arvokasta, jos pääministeri Jätteenmäki esikuntineen pitäisi myös vaalien jälkeen arvossa äänestäjien oikeutta saada kaikki tiedot – myös Irakin jupakan kulissien takaisista valheista.” (IS 10.6.2003 s. 13, uutiset Suomi)

”Onkin todennäköistä, että avoimuuden nimiin vaalikampanjassaan ja

hallituksensa toiminnassa vannoneen pääministerin selvitys poliisille jää kymmeniksi vuosiksi salaiseksi. Salaisuuspyrkimystä perustellaan sillä, että tutkimusmateriaali voi vahingoittaa Suomen suhteita ulkovaltoihin. [...] Voimassa olevan esitutkintalain mukaan tiedottamiselle ei kuitenkaan olisi mitään estettä.” (IS 12.6.2003, s. 2, pääuutiset)

Wibergin ja Kouran (1996, 205) mukaan ministereillä on useita erilaisia tapoja jättää tiettyjä asioita kertomatta syyllistymättä kuitenkaan valehteluun. Heidän mukaansa yleisimpiä retorisia tapoja ovat seuraavat keinot:

- 1) kieltäydytään kokonaan vastaamasta
- 2) vastataan vain osittain
- 3) vastataan irrelevantilla tavalla
- 4) vastataan harhaanjohtavalla tavalla
- 5) vastataan tavalla, jota vastauksen saajat eivät käsitä
- 6) toistetaan esitetty reaktio tavalla, jota ei alun perinkään hyväksytty
- 7) vastataan monimielisellä tavalla

Wibergin ja Kouran mukaan kaikki epäsuorat vastaukset vaikuttavat aina epäilyttäviltä. Jätteenmäki käyttää eniten näistä yllämainituista ensimmäistä ja toista, jolloin hän jättää joko kokonaan vastaamatta tai vastaa vain osittain tai irrelevantilla tavalla. Tämän myötä Jätteenmäen epävarmuus korostuu uutisoinnissa ja hänen uskottavuuttaan ja pätevyyttään epäillään tämän myötä enemmän.

Jätteenmäen eron yhteydessä ja sitä ennen mediassa korostuu luottamuksen menetys, jota argumentoidaan Jätteenmäelle vuodetuilla asiapapereilla. Media keskittyy pohtimaan, onko Jätteenmäellä enää luottamusta toimia tehtävästään. Tämä luo kuvaa pääministeristä, joka on kyvytön kantamaan sitä poliittista vastuuta, joka arvostetulla pääministerillä tulisi olla. Kutsun tätä representaatiota vastuuttoman johtajan representaatioksi. Se esiintyy niin uutistekstien kuin siinä esiintyvien poliittisten auktoriteettien arvioissa. Esimerkiksi hallituksen valtiovarainministeri Antti Kalliomäki (Sdp) vastaa median kysymykseen, onko Irak-keskustelu koetellut hallituksen luottamusta, että ”(L)uottamusta joko on tai ei ole. Nyt sitä on”. (HS 11.6.2003 A6.) Kalliomäki siis vihjaa, että Jätteenmäki voi vielä menettää tämän luottamuksen Irak-keskustelun vuoksi. Tämän jälkeen nämä poliittisten toimijoiden arviot luottamuksesta muuttuvat negatiivisiksi ja johtavat Jätteenmäen eroon.

Kerroin edellisessä kappaleessa, ettei Jätteenmäki onnistunut nousemaan valtiomieskategoriaan hallitusneuvottelujen aikana, vaan jäi altavastajaksi ja kategorian ulkopuolelle. Tämä johtopäätös vahvistuu hänen pääministerikaudellaan luotujen representaatioiden kautta. Pääministeriksi valinnan jälkeen Jätteenmäki imitoi vahvan johtajan representaation mukaisesti aikaisempia valtiomiehiä, eikä lähtenyt muuttamaan pääministeri-instituutiota samaan tapaan kuin presidentti Tarja Halonen toimi presidentti-instituution kanssa. Vahvasti sukupuolittuneen poliittisen kulttuurin seurauksena häntä ei hyväksytty mediassa valtiopäämieskategoriaan.

Tutkimukseni perusteella Jätteenmäen aggressiivisesta sekä voimakkaan johtajan representaatiosta ei ole hänelle pääministerinä enää sitä hyötyä, joka siitä hänelle oli eduskuntavaalien aikana oppositiojohtajana toimiessaan, jolloin pääministeriydestä tulee hänelle taakka. Aggressiivisuudesta ja voimakkaasta olemuksesta tulee näin ollen hänelle median silmissä negatiivinen ominaisuus. Helsingin Sanomissa ilmestynyt uutisanalyysi Jätteenmäen urasta tukee tätä johtopäätöstäni. Helsingin Sanomien kirjoitus aiheuttaa myös pohdinnan siitä, ettei median mielestä vahvan ja kovan tahtopoliitikon rooli sovi naispolitiikoille. Jaana Kuusipalon (1999, 70) mukaan syytä näihin naisten politiikassa kohtaamiin vaikeuksiin tulee etsiä ”miehisiksi tunnistetusta politiikasta, sen pelisäännöistä ja toimintatavoista.”

”[...] Jätteenmäki vaihtoi poliittista kielenkäyttöään. Hänestä tuli haastaja. Siihen asti hänet oli tunnettu maltillisena poliitikkona, joka oli viimeiseen asti välttänyt toraa. [...] Hän ahdisti moneen kertaan Lipposen nurkkaan, moitti ja syytti. [...] Jätteenmäelle annettiin jopa pilkkanimi ”Koston enkeli”. Vaikutelma oli syntynyt paitsi kovasta kielenkäytöstä myös valkoisesta jakkupuvusta, jota hän siihen aikaan käytti. [...] Jätteenmäen esiintyminen oli niin voimallista, että poliittiset kannattajat, vastustajat ja myös politiikkaa seuraava media joutuivat tarkistamaan kantansa hänestä. [...] Myös media suhtautuminen muuttui. Jätteenmäkeä oli pakko pitää kovanaamana, ja kovanaamoja käsitellään mediassa ankarammin kuin muita. Tämä käsitys saattoi välillä hälvetä, mutta se palasi uudestaan vaalikampanjan aikana, kun oppositiojohtaja kaivoi Irak-kortin käsilaukustaan.” (HS 15.6.2003 D6)

5.3.4 Valtionpäämies astuu takaisin valtaan

Nostan tässä kappaleessa Anneli Jätteenmäestä eron jälkeen luotujen representaatioiden

lisäksi muutaman esimerkin häntä pääministerinä seuranneen Matti Vanhasen (kesk) representaatioista. Ne luovat mielenkiintoisen kontrastin Anneli Jäätteenmäen erolle sekä hänen asemaansa ensimmäisenä naispääministerinä nimenomaan vallankäyttäjänäkökulmasta luotujen representaatioiden kautta. Aineistossa näkyy Vanhasen pääministeriyden myötä vahvan valtionpäämiehen malli, jota puolestaan media ei luonut Anneli Jäätteenmäestä hänen pääministeriaikanaan.

Anneli Jäätteenmäki erosi pääministerin tehtävistä 18.6.2003. Eron jälkeen uusi hallitus nimitettiin nopeasti ja Matti Vanhasen johtama hallitus aloitti 24.6.2003. Vanhanen jatkoi vuoden 2007 eduskuntavaalien jälkeen pääministerinä keskustan oltua noissa vaaleissa vaalivoittaja, mutta luopui vuonna 2010 tehtävästä kesken hallituskauden siirtyäkseen Perheyritysten liiton toimitusjohtajaksi. Toisin kuin Jäätteenmäestä, Vanhasesta lähdettiin rakentamaan heti valtiopäämiehen representaatiota. Käsittelen kappaleessa 7 tarkemmin aineistossani esiin tullutta pääministerin pätevyyden vaatimusta, johon liitetään nimenomaan ulko- ja talouspoliittinen asiantuntijuus. Nämä koetaan politiikassa miehiseksi alueiksi, kun taas naisten alue nähdään olevan sosiaali- ja koulutuspolitiikassa. Tämä pätevyyden vaatimus liitetään kuitenkin läheisesti valtiomiehen kategoriaan.

Vanhasen valinnan jälkeen hänen kohdallaan korostetaan niitä ominaisuuksia, joita Jäätteenmäellä ei tässä tutkimuksessa esittelemissäni representaatioissa nähdä olevan. Esimerkiksi Kalevan päätoimittajana toimiva Risto Uimonen kirjoittaa, että ”Vanhasen kykyjä suoriutua maan tärkeimmän poliittisen johtajan tehtävässä ei ole syytä epäillä” (IS 23.6.2003 s. 7, pääkirjoitussivu, muut lehdet). Lehdet nostavat esiin etenkin Vanhasen asiaosaamista sekä EU-tuntemusta, jotka esitän kappaleessa 7.2 olleen median mukaan Jäätteenmäen pätevyyden näkökulmasta hänen heikoin lenkkinsä. Myös muut lehdet osallistuvat käytävään keskusteluun. Esimerkiksi Aamulehti kirjoitti, että Vanhasella ”on edellytykset kasvaa uuden tehtävänsä edellyttämiin mittoihin” (HS 26.6.2003 A4, muut lehdet). Median Vanhasesta esiin nostama *asiallisuus* korostaa voimakkaasti eroa Jäätteenmäestä luotuun aggressiivisen ja osaamattoman poliitikon representaatioon.

”Poliittiselta kokemukseltaan ja taidoiltaan hän on keskustan ehdotonta raskasta sarjaa. Mikä värikkyudessa menetetään, se asiallisuudessa voitetaan. Vanhanen on erikoistunut ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Myös elinkeinopolitiikkaan ja yrittäjyyteen liittyvät asiat ovat hänen leipälajejaan.” (IS 19.6.2003 s. 10, uutiset Suomi).

”Hillityn herrasmiehen oloisella Vanhasella on ollut merkittävä osuus keskustan julkisuuskuvan muokkaamisessa [...]. Suuren valiokunnan jäsenenä ja erityisesti toisena eduskunnan nimittämänä tulevaisuuskonventin jäsenenä Vanhanen on hyvin sisällä tämän hetken EU-asioissa. (HS 19.6.2003 A6)

”Pääministeri Matti Vanhanen on edeltäjänsä piirteettömämpi, mutta ilmeisesti keskusta tarvitsee nyt kokoajakseen juuri Vanhasen kaltaista särmitöntä ja asiantuntevaa poliitikkoa.” (IS 25.6.2003 s. 6, pääkirjoitussivu).

”Nurmijärveläinen asiaosaaja ei poukkoile yllättäen mihinkään” (otsikko)
”Hän [Vanhanen] siis aloitti luottamuksen palauttamisen ja vaikutti uskottavalta. [...] Hänen puhetapansakin on niin tasaisen tylsä, ettei väärille johtopäätöksille jää jatkossa paljon tilaa. Itse asiassa hän muistuttaa Paavo Lipposta.” (HS 25.6.2003 A6)

”Vaikka uusi pääministeri on Suomen parhaita EU-asiantuntijoita, hänen linjansa on hyvin kriittinen ja epäilevä.” (IS 28.6.2003 s. 10, Plussa)

Vanhasen onnistunut kuherruskuukausi” (otsikko) ”Ylikersantti Vanhanen joutui yhden viikonlopun aikana paikkaamaan historiallista murtumaa hallitusriveissä. [...] Vanhasta on luonnehdittu poliitikkona asiaosaajaksi ja ihmisenä jokaisen äidin toivevävyksi.” (IS 28.7.2003 s. 6, pääkirjoitus)

”Vastapainoksi Vanhasella on aivan toisenlaiset edellytykset johtaa hallitusta kuin Jäätteenmäellä. Tämän saa tulkita, miten haluaa: että Jäätteenmäellä eivät kyvyt olisi riittäneet tai että hänelle ei annettu mitään mahdollisuuksia onnistua.” (HS 20.8.2003 A4, merkintöjä)

Eveliina Talvitie haastatteli Matti Vanhasesta kertovaa kirjaansa varten pitkäaikaista politiikan toimittajaa Hannu Lehtilää, joka muisteli, että ”Jäätteenmäen eroprosessin aiheuttaman myllerryksen jälkeen ajatus neutraalin oloisesta Matti Vanhasesta nostatti pääosin positiivisia odotuksia” (Talvitie 2011, 15). Poliitiikan tutkija Jaana Kuusipalon (HS 17.8.2003 A7) analyysin mukaan yllä kuvailemani ”median riemu”, jolla Matti Vanhanen otettiin pääministerinä vastaan, kertoo että ”Jäätteenmäki järkytti miehistä eliittiä ja valtiokuvaa.” Kuusipalon jatkaa, että ”(A)inakin osa suomalaisesta eliitistä ja valtamediasta huokaisee helpotuksesta että Suomi on taas miehisten miesten ja naisellisten naisten maa.” Vaikka Kuusipalon kommentti on haastattelun perusteella tulkittavissa karrikoiduksi, Kuusipalon analyysi osuu tutkimukseni perusteella oikeaan.

Oman tutkimukseni perusteella tulin kuitenkin siihen tulokseen, että median taholta tämä Kuusipalon kuvailema helpotuksen tunne ei ollut suoraan tietoista toimintaa tai tietoisesti

tehtyjä valintoja. Riemua voidaan myös tulkita siten, että media ja toimittajat halusivat pikemminkin paikkailla syntynyttä skandaalia ja päästä nopeasti päivänpolitiikan normaalitilaan. Esimerkiksi Talvitien (2011, 24) haastattelussa Helsingin Sanomien pitkäaikainen politiikan toimittaja Unto Hämäläinen kertoo Matti Vanhasen pääministeriksi nousun jälkeisen tilanteen olleen toimittajille sekä Vanhaselle itselleen vaikea, sillä tilanne tuli yllättäen eteen niin toimittajille kuin Vanhaselle itselleen. Matti Vanhanen itse kertoo Talvitien kirjassa (mt), että pääministerin virka-asunnon Kesärannan ollessa remontissa ja hänen ollessa haluton tapaamaan toimittajia virkahuoneessaan, hän päätyi tapaamaan toimittajat kotonaan. Hän arvioi, että ”hänen olisi pitänyt ottaa vieläkin etäisempi ote omaan persoonaansa, pysytellä kuivana ja harmaana poliitikkona”. Vanhasesta tehdyt arviot sekä haastattelut olivat kuitenkin aineistoni perusteella erittäin varovaisia sekä kunnioittaen tehtyjä. Samaa toteaa Iltä-Sanomien toimittaja Timo Paunonen:

”Vanhasen aloitusta on kohdeltu muissa puolueissa ja mediassa silkkihansikkain. Siinä, missä Anneli Jäätteenmäki teurastettiin, Vanhaselle annetaan mahdollisuus. Jopa oppositio haluaa tilanteen rauhoittuvan.” (IS 28.6.2003 s. 7, pääkirjoitussivu)

Olen kuvannut aiemmin, että uutisia kirjoittavat toimittajat ovat yhtä lailla kiinni sukupuolijärjestelmässämme ja välillä sokeita sukupuoleen liittyviin olettamuksiin ja rooleihin liittyen. Vaikka media halusi tilanteen rauhoittuvan, nämä sukupuoliin liittyvät käsitykset vaikuttavat kuitenkin vahvasti toimittajien työn taustalla. Näen, että tämän sukupuoliin liitettyjen käsitysten ja arvojen vuoksi Matti Vanhanen hyötyi tästä median vaalikampanjan aikana korostamasta vahvan valtionpäämiehen mallista. Tämän seurauksena Vanhaselle nousu valtionpäämiehen kategoriaan oli helppo, sillä hänelle siihen riitti pelkkä (mies)sukupuoli.

Vanhasen pääministeriyttä ja hänen oikeuttaan asemaansa valtiopäämiehenä korostetaan esimerkiksi jo uutistekstien otsikoinnissa, kun Helsingin Sanomat käyttää pääministeri Matti Vanhasen kohdalla uutisotsikoissa pääministeri – titteliä toisin kuin pääministeri Anneli Jäätteenmäestä. Jäätteenmäestä ei lehden otsikoinnissa käytetä pääministeri – titteliä kertaakaan hänen pääministeriaikanaan. On mielenkiintoista, että tämä otsikoiden erilaisuus löytyy uutiskieleltään neutraalina pidetystä Helsingin Sanomista.

”Jätteenmäki vaatii tasavertaisuutta EU:hun” (otsikko) (HS 15.5.2003 A6)

”Jätteenmäki torjuu vihreiden arvostelun” (otsikko) (HS 27.5.2003 A6)

”Jätteenmäki toivoo kompromisseja” (otsikko) (HS 28.5.2003 C1)

”Pääministeri Vanhanen pärjäs ruotsillaan Pohjoismaiden kokouksessa” (otsikko) (HS 30.6.2003 A6)

”Pääministeri Vanhanen vaatii lisää lapsia Suomeen” (otsikko) (HS 11.8.2003 A7)

”Pääministeri Vanhanen: EU-neuvotteluissa oltava varaa joustaa” (otsikko) (HS 16.8.2003 A6)

Anneli Jätteenmäen eron jälkeen hän ei itse esiinny mediassa tai anna kommentteja medialle. Helsingin Sanomien (HS 15.8.2003 A4, pääkirjoitus) esittämän arvion mukaan hän ei halua kommentoida jatkosuunnitelmiaan kesken olevan Irak-tutkinnan vuoksi. Media keskittyy uutisoimaan uudesta hallituksesta ja Irak-asiakirjojen vuotoon liittyvän tutkinnan etenemisestä. Media näkee Jätteenmäen tehneen oikean ratkaisun erotessaan pääministerin tehtävistä. Helsingin Sanomien mukaan Jätteenmäellä ei ollut muuta mahdollisuutta kuin erota ja toteaa, että uusi pääministeri Matti Vanhanen joutuu nyt siivoamaan hänen jälkensä (HS 25.6.2003 A4, pääkirjoitus). Helsingin Sanomat pitäytyy arvioimasta tämän enempää eroa, vaan uutisoi jälleen asialliseen tapaan esimerkiksi poliisin Irak-tutkintaa. Ilta-Sanomat sen sijaan ottaa enemmän kantaa asiaan. Epävarmuus ja osaamattomuus korostuvat myös, kun Jätteenmäen ero ironisoidaan esimerkiksi hänen pääministeriaikanaan esiin tulleen kielitaidon tapaan:

”Jätteenmäen kohtalon on kaikkien tiedossa. Pääministerin tuoli rysähti alta jo siinä vaiheessa, kun sillä opeteltiin vasta istumaan. Näyttävän rouvan kootuista selityksistä saisi oppikirjan aiheesta ”kuinka käytän suoraa kieltä kierolla tavalla”.” (IS 8.7.2003 s. 7, pääkirjoitussivu, lainatut)

Entinen pääministeri Anneli Jätteenmäki lähtee opiskelemaan englannin kieltä Skotlantiin. Se on sama kuin jos savolainen opiskelisi kirjakieltä Raumalla.” (IS, 21.8.2003 s. 7, pääkirjoitussivut, lainatut).

Ilta-Sanomat näkee eroamisen puoluejohtajan paikalta suoraselkäisenä tekona. Jätteenmäki saa kuitenkin kritiikkiä kuitenkin liiasta vallanhalusta, mutta kiitosta kestää sitkeästi keskustelun aikana saatu arvostelu. Aineistoni perusteella on selvää, että Jätteenmäestä luotu vahvan johtajan representaatio vaikuttaa yhä taustalla ja hänen

nähdään sekä Helsingin Sanomissa että Ilta-Sanomissa käyttäytyneen tämän representaation mukaisesti.

”Eilen Jätteenmäki ilmoitti kuitenkin kantavansa vastuunsa luopumalla myös puheenjohtajuudesta. Ratkaisu vastaa epäilemättä puolueen etua. Asia ei ole toisarvoinen myöskään maan kannalta, sillä päähallituspuolueen täysi toimintakyky on aina yleinen etu.” (IS 25.6.2003 s. 6, pääkirjoitus)

”Jätteenmäki halusi valtaan, mutta aika ei riittänyt näyttämään, mitä hän olisi vallallaan tehnyt. Ehkä hän halusi valtaan sen itsensä takia.” (IS 27.6.2003 s. 7, pääkirjoitussivu)

”Käytyään vaalitaistelussa kovin keinoin Lipposen kimppuun Jätteenmäki oli varautunut sietämään arvostelua – ja kyllä hän sietikin. Hän pystyi viileästi kuuntelemaan kansanedustajakollegoiden ryöpytystä pääministerin ilmoitusta seuranneessa eduskuntakeskustelussa. [...] Hän on sitkeää tekoa: häntä litistettiin kovassa mankelissa, mutta hän ei käsittelyn jäljiltä vajonnut maanrakoon eikä alkanut hyppiä seinille.” (IS 27.6.2003 s. 7, pääkirjoitussivu)

Kritiikistä huolimatta vahvan johtajan representaatio näkyy Ilta-Sanomissa myös siinä, että Jätteenmäen ei uskota jättävän politiikkaa erosta huolimatta:

”Monet tiet ovat auki, mutta yksi asia on varma: Anneli Jätteenmäestä vielä kuullaan. (IS 27.6.2003 s. 15, uutiset Suomi)

6. NAISPÄÄMINISTERIN ”PUHUVA PÄÄ”

6.1 Median muutos

2000-luvulle tultaessa media on ollut suuressa muutoksessa. Perinteinen journalismi on saanut haastajakseen sähköisen mediakentän kuten internetin ja sosiaalisen median, joka Herkmanin (2011, 15) mukaan on aiheuttanut mediassa haasteita siinä, miten internet-aikaan vastataan. Teknologian kehityksen ja kiristyneen kilpailun seurauksena mediakenttä on myös hajaantunut, ja joidenkin arvioiden (ks. esim. Ruostetsaari 2003, 124) mukaan tämän myötä yksipuolistunut. On arvioitu, että journalismi on alkanut tosi-tv:n aikakaudella ja markkinavetoiseksi muuttamalla julkaista sitä, mikä ihmisiä kiinnostaa enemmän kuin mikä olisi tärkeää (Sreberny & van Zoonen 2000, 10). Lisäksi on arvioitu, että mediasta on tullut vähemmän tottelevaa sekä subjektiivista (Savoie 2011, 13).

Suomessa journalismin ja mediakentän murros on ollut hitaampaa kuin muualla maailmassa, sillä esimerkiksi sanomalehdet ovat koko 2000-luvun tehneet hyvää tulosta, vaikka mainostulot ovatkin laskeneet. Sanomalehdet ovat Suomessakin hyvästä tuloksesta huolimatta joutuneet miettimään, ”kuinka kauan lukijat ovat valmiita maksamaan paperille painetusta lehdestä”. (Väliverrosten 2009, 16). Sanomalehdet muun mediakentän ohella ovat lisäksi joutuneet pohtimaan, miten hyödyntää internetiä, varsinkin kun kuluttajien oletus sähköisessä mediakentässä on usein se, että verkon kautta saatu materiaali on ilmaista.

Väliverrosten (2009, 13–15) mukaan muutoksen seurauksena esimerkiksi kilpailu on kiristynyt, alalla on tapahtunut rakennemuutoksia sekä mainostulot, levikkimäärät ja katsojaluvut ovat pienentyneet. Mediakentän toimijoiden pelkona ovat olleet esimerkiksi journalismin laadun heikkeneminen, sisäisen kilpailun lisääntyminen sekä asiajournalismin katoaminen. Väliverrosten nostaa lisäksi esiin monen toimijan pohtiman kysymyksen, voiko muutoksesta johtuen ”journalismin asema demokraattisen yhteiskunnan keskeisenä instituutiona” kadota. Tästä kaikesta on seurannut esimerkiksi toiminnan tehostamista, joka taas on saanut useat mediakentän toimijan puolustuskannalle. Ilkka Ruostetsaaren (2003, 124) näkemyksen mukaan journalismin murroksesta on seurannut esimerkiksi joukkoviestinnän ajankohtaisuusvaatimusten kiristyminen sekä sisällön viihteellistyminen.

2000-luvulla esiin noussut kansalaisjournalismi eli esimerkiksi bloggarit ja verkkoyhteisöt ovat myös muuttaneet journalismin kenttää ja olleet yksi median murroksen tunnusmerkeistä. Väliiverroksen (2009, 14) mukaan tämän seurauksena kansalaisjournalismissa entisistä sisällön kuluttajista on tullut sen aktiivisia tuottajia, jotka tuottavat esimerkiksi uutisia tai kommentteja ilman journalismin tai sen sääntöjen tuntemusta. Tiedotusvälineet ovat itsekin alkaneet käyttää kansalaisjournalismia yhtenä uutislähteenään. Tämä on näkynyt varsinkin kriisitilanteissa jatkuvan uutisseurannan ja kysynnän vuoksi.

Vuoden 2003 eduskuntavaaleissa sisällön kuluttajien muuttuminen aktiivisiksi tuottajiksi ei vielä näkynyt voimakkaana, sillä kansalaisjournalismin kuten esimerkiksi blogien merkitys nousi esiin vasta myöhemmin 2000-luvulla. Lukijoiden mielipiteet alkoivat vuoden 2003 eduskuntavaaleissa sekä sen jälkeisissä tapahtumissa kuitenkin näkyä ja niiden merkitys osana uutisten tuotantoa kasvoi. Ilta-Sanomilla oli käytössä Ota kantaa! – päivän kysymys, jossa lukijat saivat vastata päivän uutiseen liittyvään kysymykseen tekstiviestillä. Vastaukset lehti julkaisi internet-sivuilla ja seuraavan päivän lehdessä. Lehti kysyi esimerkiksi 17.3.2003 ilmestyneessä vaaliliitteessä (s. 3) päivän kysymyksenä, olisiko Anneli Jäätteenmäki hyvä pääministeri. Ilta-Sanomien nosti myös lukijoiden mielipiteitä voimakkaasti esiin Jäätteenmäen eroamisen jälkeisenä päivänä 19.6.2003, kun lehti referoi internet-keskustelusta otettuja lainauksia artikkeleissaan ”Eroa Anneli!” (IS 10.6.2003 s. 13, uutiset Suomi) ja ”Kansalta ei herunut sympatiaa Jäätteenmäelle” (IS 19.6.2003 s. 13, uutiset Suomi):

”Jäätteenmäki ei selvästikään elä tätä päivää kun hän kuvittelee että maan asioista vielä 2000-luvullakin päätetään kabineteissa. Kepulaista asioidenhoitoa. Eroa Anneli! Sait mahdollisuuden, jonka sössit.” (IS 10.6.2003 s. 13, uutiset Suomi)

Ministerieroja tutkineen Henna Virkkusen (2006, 148) mukaan näiden netissä käytyjen keskustelujen referoiminen tarjoaa välineen esittää erovaatimus sellaisessa tilanteessa, kun kukaan auktoriteetti ei sitä suostu sanomaan. Pelkät keskustelupalstoilla esitetyt erovaatimukset eivät sinällään ole poliitikon kannalta vakavia, mutta hänen näkemyksensä mukaan ne muuttuvat poliitikon kannalta haitalliseksi, kun media ottaa ne osaksi uutistuotantoaan. Virkkusen mukaan median murroksen myötä tulleiden uusien viestintäteknologioiden voidaan siis nähdä olleen yksi syy Anneli Jäätteenmäen ympärille

syntyneeseen poliittiseen skandaaliin sekä tapahtumien etenemiseen ennen eroa.

Asiantuntijoiden median nykyisestä roolista ja median murroksen seurauksista esittämien arvioiden vuoksi voisi nähdä, että median valta on kasvamassa. Median valta näkyy käytännössä esimerkiksi siinä, että mediassa saatu näkyvyys ja julkisuus edesauttavat esimerkiksi vaalimenestystä. Monet poliitikot ajattelevat mediassa tapahtuneen murroksen jälkeen, että ilman huolellisesti laadittua mediastrategiaa on mahdotonta tulla valituksi vaaleissa (Savoie 2011, 93).

Donald J. Savoien (2011, 86–88) mukaan median valta on ainutlaatuista, sillä medially on mahdollisuus muokata poliittisessa keskustelussa olevaa agendaa sekä vaikuttaa esimerkiksi äänestäjiin sekä poliitikkoihin. Hän jatkaa, että vallan painopiste on siirtynyt yhä enemmän medially. Savoien mukaansa yksi syy tähän on ihmisten vieraantuminen politiikasta. Poliitikko ei enää kykene tarjoamaan selkeitä vastauksia, joten kansa kääntyy median puoleen saadakseen erilaisen näkökulman. Media tarjoaa helpon tavan saada vastauksia niin politiikasta kuin taloudesta.

Myös poliittisilla puolueilla on ollut vaikeuksia vastata median muutoksen haasteeseen. Anneli Jäätteenmäen (2002, 61) mukaan puolueet eivät ole kyenneet vastaamaan modernin mediayhteiskunnan ja markkinalogiikan luomiin uusiin kanaviin ja väyliin. Hän arvioi, että politiikan sisältö on irtaantumassa tämän kehityksen seurauksena puolueiden hallinnasta. Yksi syy tähän on se, että median poliittinen sitoutuneisuus alkoi vähentyä 1990-luvulla. Tämä on vähentänyt median niin kutsuttua puolueuskollisuutta lehtien siirtyessä aiemmista puoluesitoutuneisuuksista puolueettomiksi. Tällöin myös median rooli ”vallan vahtikoirana” on kasvanut.

Media murroksen yksi tunnuspiirre on se, että media nostaa esiin entistä enemmän ihmisten yksityiselämään liittyviä asioita. Tämä ei ole kuitenkaan uusi asia, sillä Juha Herkmanin (2011, 10) mukaan 1960-luvulla Hymy-lehden perustaminen toi uudenlaisen mediakulttuurin Suomeen. Tuolloin myös poliitikkojen henkilökohtainen elämä nousi lehtien otsikoihin. Tämä kehitys johti vuonna 1974 voimaan tulleeseen, Lex Hymynä tunnettuun lakiin yksityiselämän suojasta. Poliitikkojen yksityiselämää käsiteltiin kuitenkin mediassa hillitysti. Vasta 1990-luvulla alkanut kilpailun tiukentuminen loi olosuhteet,

jonka seurauksena media on pyrkinyt yhä kiihkeämmin saamaan esiin poliitikkoja koskevia skandaaleja. Käsittelen tarkemmin seuraavassa kappaleessa, miten median murroksen seurauksen näkyvät nais- ja miespoliitikkoihin liittyvässä uutisoinnissa ja miten esimerkiksi tämä poliitikkojen yksityisyyttä koskeva uutisointi on sukupuolittunutta.

6.2 Poliitiikan medioituminen ja pääministerin asema mediassa

Media ja politiikka kuuluvat oleellisesti yhteen, sillä ihmisten riippuvuus median tarjoamasta informaatiosta on kasvanut. Ihmiset saavat esimerkiksi ehdokkaista tietoa lähinnä median välityksellä eikä ehdokkaita juurikaan tavata kuntavaaleja lukuun ottamatta kasvotusten. (Herkman 2011, 24.) Poliitiikan medioitumisesta on alettu puhua 1980-luvulla, kun mediajulkisuus alkoi saada politiikassa merkittävän aseman. Medioitumisella viitataan Herkmanin mukaan siihen, että ”mediajulkisuuden toimintatavat ja median logiikka` olisivat alkaneet määrätä myös politiikan toimintakulttuuria.” (Mt. 22.)

Poliitiikan medioitumisen seurauksena mediassa esiintymisestä on tullut yksi politiikassa menestymisen edellytyksistä. Kehityksen seurauksena poliitikkoja koskevien skandaalien määrä on myös kasvanut ja tavat käsitellä poliitikkoja mediassa kärjistynyt. Media pyrkii luomaan tarinoita ja draaman kaaria, joten politiikassa voivat pärjätä ne, jotka näitä tarinoita onnistuvat luomaan joko tarkoituksella tai tarkoittamatta. Poliitiikka on median murroksesta johtuen henkilöitynyt ja esimerkiksi poliitikoiden yksityiselämää seurataan ja raportoidaan tiedotusvälineissä enemmän ja yksityiskohtaisemmin kuin ennen. Poliitiikka ei ole kuitenkaan tutkijoiden mukaan mediakentässä tapahtuneiden muutosten myötä epäpolitisoitunut (esim. Ruostetsaari 2003, 124). Sen sijaan median yhteiskunnallinen asema on vahvistunut mediaeliitin kasvun myötä, jonka seurauksen esimerkiksi politiikka on medioitunut (mt. 126).

Ulkonäön sekä edustuksellisuuden merkityksen kasvu ovat kulkeneet käsi kädessä median murroksen sekä politiikan henkilöitymisen ja imagonrakentamisen kanssa. Tämän johdosta esimerkiksi ulkonäköön liittyvät kysymykset koskevat nykyisin niin nais- kuin miespoliitikkoja. Esimerkiksi miespoliitikkojen yksityiselämään viittaavat henkilöhaastattelut sekä ulkonäköön liittyvät arvostelut ovat Railon (2011, 217) mukaan lisääntyneet mediassa 2000-luvulla. Kun vielä 1990-luvulla miehistä kertovat henkilökuvat

olivat kuvailua miesten keskinäisestä taistelusta vallasta, 2000-luvun alun haastatteluissa ”miespoliitikot esiintyvät kiistämättöminä ja itsetietoisina oman alansa tai suomalaisen politiikan auktoriteetteina”. Miespoliitikoita koskenut politiikan henkilöityminen on siten tuottanut miespoliitikoista pääosin positiivista julkisuutta. Naisten kohdalla vastaava julkisuus taas leimataan vähempiarvoiseksi niin kutsutuksi hömppäjulkisuudeksi (Pernaa & Railo 2006, 53, Mattilan 2005 mukaan).

Monet poliitikot ovat nostaneet esiin 2000-luvulla huolensa politiikan viihteellistymisestä, sillä politiikan medioituminen lisää henkilökeskeistä ja viihteellistä uutisointia. Pääministerinä Jäätteenmäen jälkeen vuosina 2003–2010 toiminut Matti Vanhanen (kesk) ei halunnut tuoda omaa yksityiselämäänsä esiin mediassa. Vanhasen mukaan media pyrki rakentamaan polarisaatiota ja laatimaan luonnehdintoja, joita hän ei allekirjoittanut tai ei olisi halunnut nostaa esiin (Talvitie 2011, 21). Yksi näistä asioista oli uskonnollinen vakaumus, josta kysyttäessä Vanhanen tyytyi toteamaan sen olevan yksityisasia (mt. 21). Pääministerinä vuodet 1991–1995 toiminut Esko Aho (kesk) puolestaan piti median muuttumista yhtenä syynä siihen, ettei hän asettunut enää ehdolle vuoden 2003 vaaleissa. Hän totesi Helsingin Sanomissa, että ”[...] poliittiset kysymykset henkilöidään yhä vahvemmin ja monimutkaistenkin asioiden pelkistäminen on mennyt jopa äärimmäisyyksiin.” (HS 6.2.2003 A6).

Helsingin yliopiston valtio-opin professorina toiminut Tuomo Martikainen näkee Helsingin Sanomien haastattelussa, että ”(I)hmisten suhde politiikkaan on pinnallistunut. On helpompi tulkita politiikkaa henkilöiden kautta. Silloin ei tarvitse olla selvillä puolueiden linjoista tai tavoitteista.” Hänen mukaansa politiikan henkilöityminen ”johtaa sen kaupallistumiseen ja populismiin.” (HS 7.6.2003, A6.)

Media puolestaan on reagoinut poliitikkojen huoleen poliitikkojen ja median suhteesta yleensä korostamalla, että erilaisten tietojen, myös yksityiselämään liittyvien, tuominen julkisuuteen on yksi median tehtävistä. Esimerkiksi Savon Sanomissa päätoimittajana vuoteen 2007 saakka toiminut Tapani Lepola kirjoittaa, että ”politiikkaan lähtevän on pakko tottua siihen, että julkisuudessa voi joutua negatiivisenkin arvion kohteeksi. Jos sellaista ei kestä, silloin pitää visusti pysytellä pois poliittisista tehtävistä.” (HS 15.3.2003 A4, muut lehdet).

Politiikan medioitumisen seurauksena poliitikoilta siten odotetaan avoimuutta ja heidän oletetaan rehellisesti kertovan käynnissä olevista poliittisista prosesseista. Media argumentoi näitä vaatimuksia kappaleessa 2.1 esittelemieni median tehtävien avulla. Median mukaan heidän tehtävänä on informoida, mitä poliitikot tekevät ja toimia näin ”vallan vahtikoirana” kansalaisten puolesta. Tämä vaatimus näkyi esimerkiksi Jätteenmäen tapauksessa, kun hänen kommentoimasta kieltäytymistään kritisoidaan juuri näiden edellä mainittujen argumenttien kautta. Lainauksessa *tuomioistuimen vastahakoinen todistaja* – metafora asettaa lehden tuomarin asemaan:

”Jätteenmäki esiintyy julkisen sanan edessä kuin vastahakoinen todistaja tuomioistuimessa. Tiedotusvälineiden yksi tehtävä on välittää poliitikkojen tekemisiä ja aikeita yleisölle. Yleisöllä – äänestäjillä – on puolestaan oikeus saada viesti vastaan ymmärrettävässä muodossa, ilman että tarvitsee jäljitellä juristin ajatuksenjuoksua.” (HS 15.8.2003 A4, pääkirjoitus)

Media myös näkee, että media pystyy tarjoamaan ehdokkaille areenan esiintyä ja tuoda omaa persoonaansa esiin äänestäjille. Ilta-Sanomat esimerkiksi toteaa pääkirjoituksessaan 21.5.2003 (s. 6, pääkirjoitussivu), että ”(P)olitiikan henkilöityessä vaaleja ei voiteta enää puolueiden ohjelmajulistuksilla ja tienposkeen pystytetyillä vaalijulisteilla, vaan menestyäkseen ehdokkaiden pitää kuulua ja näkyä mahdollisimman laajasti tiedotusvälineissä.” Myös Helsingin Sanomat nosti esille pääkirjoituksessaan ennen eduskuntavaaleja, että media on tekemässä eduskuntavaaleista korostetusti pääministerivaaleja, joissa vastakkain ovat Jätteenmäki ja Lipponen. Tämä asetti lehden mukaan haasteita etenkin Jätteenmäelle:

”Keskustan uutena puheenjohtajana Jätteenmäki ei ole suurelle yleisölle kovin tuttu tv:stä. Siksi hänen pärjäämistään poliittisessa väittelyssä Lipposta ja muita vastaan seurataan tavallista uteliaammin ja tarkkaavaisemmin. Jätteenmäeltä ei varmaankaan edellytetä suoraa päätä mitään nappisuoritusta, mutta hänellä ei ole liioin varaa epäonnistua katsojien silmissä.” (HS 28.1.2003 A4, pääkirjoitus)

Omasta aineistostani nousee myös esiin politiikan henkilöityminen, kun Helsingin Sanomat (HS 23.2.2003, D1-D2) arvioi kolme viikkoa ennen eduskuntavaaleja puoluejohtajien käyttäytymistyyliä. Lehden mukaan poliitikot väittävät usein, että heistä annetaan väärä kuva julkisuudessa. Näinpä Helsingin Sanomat pyysi puoluejohtajien lähipiiriä analysoimaan heidän ominaisuuksiaan. Vastaukset käsiteltiin lehden mukaan

tietokoneohjelmalla, joka tuotti puoluejohtajista käyttäytymisprofiilit. Anneli Jätteenmäki oli puoluejohtajien joukosta ainoa nainen, joka lähti kyseiseen analyysiin mukaan.

Anneli Jätteenmäki oli analyysin perusteella edistävä visiojohtaja, johon liitettiin esimerkiksi seuraavia ominaisuuksia: rehellinen, mukava, avarakatseinen, kohtaa suoraan, helposti lähestyttävä, uskottava, turvallinen, tukea antava ja lämmin. Testissä mukana olleet Osmo Soininvaara (vihr) sekä Paavo Lipponen (Sdp) puolestaan olivat määrätietoisia tavoitejohtajia. Lipposeen yhdistettiin ainoana ominaisuus herkkä, lisäksi häntä kuvattiin myös seuraavilla ominaisuuksilla: rehellinen, turvallinen, uskottava, rakentava, älyllinen, asiakaskeinen ja jämässä.

”Lähipiiri näkee Anneli Jätteenmäen hyvin mukavana ja lämpimänä ihmisenä, joka ilmaisee tunteitaan avoimesti. Muodollisuus on hänestä kaukana, päinvastoin, hän käyttäytyy jopa epäsovinnaisesti. Voisiko olla niin, että keskustan Jätteenmäki yrittää esiintyä julkisuudessa määrätietoisempänä ja asiallisempänä, enemmän Lipponen kaltaisena?” (HS 23.2.2003 D1-D2).

Koska lehden mukaan Anneli Jätteenmäestä välittynyt kuva mukavana ja lämpimänä ihmisenä ei soveltunut hänen mediakuvaansa määrätietoisena ja välillä erittäin suorasanaisenakin oppositiojohtajana, lehden tekemän johtopäätöksen mukaan Jätteenmäki yrittää olla jotain muuta kuin mitä hän oli. Tämä tukee myös edellisessä kappaleessa esittämäni johtopäätöstä siitä, että naispoliitikko voi olla voimakas tai vahva vain imitoidessaan valtiomiestä.

Siirryn vielä käsittelemään pääministerin asemaa medioituneessa politiikassa. Risto Uimonen käy kirjassaan *Pääministerin puhuva pää* (2011, 11) läpi sitä muutosta, jonka pääministerit ovat joutuneet käymään mediaan ja mediasuhteisiin liittyen. Pääministeristä on tullut presidentin valtaoikeuksien kaventamisen myötä presidentin sijasta ylimmän toimeenpanovallan käyttäjä, joten tämä muutos näkyy myös mediassa. Uimosen (mt. 23) mukaan julkisuus ja julkisuudessa puhuminen on pääministerin vallankäytön tärkein instrumentti. Pääministerin on Uimosen mukaan oltava jatkuvassa valmiudessa siltä varalta, että tapahtuu jotain mihin pääministerin oletetaan ottavan heti kantaa. Pääministeri on Suomessa se, jonka täytyy vaikutusvaltansa vuoksi olla eniten esillä.

Paavo Lipponen (Sdp) on ensimmäinen pääministeri, joka alkoi näkyä systemaattisesti

mediassa ja oli esimerkiksi vakituinen kasvo aamu-tv:n studiossa. Pääministerinä vuosina 2003–2010 toiminut Matti Vanhanen palkittiin MTV3:n vuonna 2011 uutisten 30-vuotisjuhlissa kanavan eniten haastateltuna henkilönä (Talvitie 2011, 6). Tavaksi on siis muodostunut, että pääministeri kommentoi aiheeseen kuin aiheeseen, olipa se kouluampuminen tai Euroopan neuvoston kokous.

Esimerkiksi äkillisen vakavan keuhkotieoireyhtymän eli SARS:n (engl. Severe acute respiratory syndrome) levitessä *Iltä-Sanomien* (7.5.2003 s. 11, uutiset Suomi) uutisoi ensimmäisen todennäköisen tautitapauksen toteamisesta Suomessa. Jätteenmäki kertoi lehdessä, ettei syytä paniikkiin ole. Hän totesi, että ”(T)ämä on vakava tapaus, mutta kyllä meillä on toimiva terveydenhuolto.” Jätteenmäki korosti haastattelussa myös sitä, että hän oli jo ehtinyt varoittaa viranomaisia siitä, että tauti saattaisi levitä Suomeen ja että tähän tulisi valmistautua. Uutisessa Jätteenmäki pyrkii siis pääministerin roolissa ensin rauhoittamaan tilannetta sekä kertomaan, että valtiovalta on jo varautunut tilanteeseen.

Pääministerit ovat näkyneet toki jo ennen pääministerin mediaroolin muutosta mediassa, varsinkin televisioaikakauden alusta 1960-luvulta lähtien, jolloin pääministeri on saanut mediassa enemmän tilaa kuin eduskunnan puhemies ja muut ministerit (Myllymäki 2010, 335). Suomessa pääministeriltä on kuitenkin ennen tätä muutosta puuttunut itsenäinen päätöksentekovoima. Tästä on ollut seurausta pääministerin aiemmin vähäisempi medianäkyvyys. (Mt. 38.)

Yhtenä merkittävämpänä henkilöominaisuutena, joka pääministerillä nykypäivänä tulee olla, pidetään taitoa käsitellä julkisuutta sekä kykyä hallita puhetaito. Pääministerin tulee lisäksi kyetä oivaltamaan yhteiskuntapoliittiset ongelmat ja kertoa niistä julkisuudessa. Tiedotusvälineiden kanssa toimiessa pääministeri kohtaa pulmatilanteita, jotka liittyvät sekä pääministerin toimenkuvaan että hänen yksityisasioihinsa. Pääministeriltä edellytetään myös taitoa hallita ulko-, talous- ja sisäpolitiikan valta-asetat ja niiden jokaisen erityisalueen päähallintaa. (Myllymäki 2010, 333–334.)

Medioitumisen seurauksena puolue henkilöityy yhä enemmän puheenjohtajaansa (esim. Ruostetsaari 2002, 90, Savoie 2011, 94). 1990-luvulla alkanut kehitys näkyi hyvin vuoden 2003 eduskuntavaleissa, kun puolueiden puheenjohtajat edustivat puolueitaan näkyvästi

julkisuudessa. Tämän huomion vahvistaa myös Iltä-Sanomat, joka toteaa pääkirjoituksessaan, että ”(P)uolue-elämä on kuitenkin muuttunut paljon entistä puheenjohtajakeskeisemmäksi, ja puoluejohtajien mukanaoloa hallituksessa on alettu pitää itsestäänselvyytenä” (IS 15.4.2003 s. 6, pääkirjoitussivu). Henkilöitymisestä on seurannut myös se, että hänen henkilökohtainen vastuunsa puolueen menestymisestä korostuu. Jos puolueen johtaja ei onnistu tässä tehtävässä, hän joutuu eroamaan nopeammin kuin aikaisemmin.

Pääministerin roolia on vahvistanut politiikan medioitumisen lisäksi muun muassa puoluesihteerien roolin supistuminen, pitkäaikaiset pääministerit (esimerkiksi Lipposen ja Vanhasen I ja II hallitukset) sekä EU-jäsenyyden mukanaan tuomat muutokset (Ruostetsaari 2003, 89). Vaalien aikaan puolueen puheenjohtajan persoona on se, jota puolueet pyrkivät saamaan esille vaaleissa, kun taas puolue, sen tekemä politiikka ja ideat jäävät taka-alalle. Puolueen puheenjohtajien tehtävänä on tehdä maanlaajuista kampanjaa, seurata sekä vaikuttaa mediaan ja yrittää kontrolloida vaalikampanjan kehittymistä. (Savoie 2011, 94.)

Puolueen ja vaalien henkilöityminen puoluejohtajaan näkyy myös vuoden 2003 pääministerileiman saaneissa eduskuntavaaleissa. Aineistoni mediakeskustelussa puolueen henkilöityminen puheenjohtajaansa näkyi erittäin selvästi, kun puheenjohtajan mielipiteestä tuli koko puolueen mielipide. Anneli Jäätteenmäki näytti kuitenkin tarvitsevan välillä vahvistuksen sille, että hänellä oli puolueensa tuki kertoa tiettyjä kantoja. Esimerkiksi Jäätteenmäen esiinnyttyä MTV3:n vaalitentissä 6.3.2003 ja esiteltyään myöhemmin salaisiksi leimattuja ulkoministeriön papereita, hänen esittämiään kannanotoista pidettiin puolueen kantana. Tuolloin puolueen varapuheenjohtaja toiminut Matti Vanhanen vahvisti vielä Iltä-Sanomien toimittajalle, että ”[...] puolueen työvaliokunta antoi aamulla yksimielisen tuen puoluejohtajan linjanvedoille” (IS 8.3.2003 s. 10–11, uutiset Suomi).

Vaalien saama pääministerileima on puhututtanut useita eri tahoja ja tutkijoita. Esimerkiksi Arvo Myllymäki suhtautuu eduskuntavaaleihin pääministerivaalina kriittisesti ja ristiriitaisesti, sillä hänen mukaansa henkilö korostuu niissä asiakysymysten sijasta (Myllymäki 2010, 339). Hänen mukaansa tiedotusvälineet henkilöivät korostuneesti

politiikkaa (mt. 339). 2000-luvulla pääministerin julkisuuskuva on laajentunut, kun pääministerin yksityiselämää ruoditaan mediassa yhä estottomammin. Tämän seurauksena pääministerin yksityiselämän piirin tarkka määrittelyminen on yhä vaikeampaa. (mt. 340).

6.3 Naispoliitikkojen representaatio mediassa

Sdp:n puheenjohtajaksi vuonna 2008 valittu Jutta Urpilainen esiintyi Iltalehden uudenvuodenumerossa 31.12.2008 laajassa henkilöhaastattelussa, jonka kuvitukseksi hänestä oli otettu glamourhenkisiä valokuvia. Haastattelussa ohessa julkaistuissa kuvissa ”glamourkissaksi” nimetyn Urpilaisen päällä olleista verkkosukkahousuista nousi monta päivää kestänyt mediakeskustelu. Keskustelun pääkysymys oli, voiko verkkosukkahousuissa ja glamourkuvissa esiintyvä naispoliitikko olla uskottava poliitikko ja puoluejohtaja. Urpilaisen haastattelun tehnyt Iltalehti kysyi muutama päivä jutun julkaisemisen jälkeen itse lukijoiltaan internetissä, voiko puoluejohtaja pukeutua siten millaiseksi Urpilainen oli kuvauksiin puettu (Iltalehti.fi, 2.1.2009. Näistä sukista nousi kohu). Poliitiikan tutkija Mari K. Niemi puolestaan totesi Ylen Uutisten haastattelussa, että Urpilaisen poliittinen sanoma jäi glamourkeskustelun ulkopuolelle. Hänen mukaansa ”(P)oliitiikan asiakysymykset ja poliitikkojen näkemykset jäävät uutisoinnissa julkisuushakuisten juttujen jalkoihin. (Yle.fi, uutiset 5.1.2012. Tutkija: Urpilaisen sanoma jää glamourin jalkoihin.)

Jutta Urpilaisen kuvista ja haastattelusta noussut mediakeskustelu sekä uskottavuuden epäily on yksi hyvä esimerkki naispoliitikkojen ja median hankalasta suhteesta. Se myös kuvastaa sitä ristiriitaa, jotka syntyvät median esittämistä naispoliitikkojen representaatioista. Tässä kappaleessa pohdin tätä hankalaa ristiriitaa ja median naispoliitikoista luomia representaatioita.

Vaikka naisten asema mediassa on muuttunut, poliitikkoihin liittyvä mediajulkisuus ja nais- ja miespoliitikkoihin liittyvät representaatiot ovat sukupuolittuneita. Naispoliitikkoja mediassa tarkastelleet tutkijat (esim. Aslama & Jääsaari 1997; Railo 2011; Streberny & van Zoonen 2000; Ross 2010) ovat osoittaneet, että naispoliitikko esitetään ensisijaisesti naisena ja miespoliitikko yksilönä. Kuten edellä esitetty esimerkki Jutta Urpilaisesta

osoittaa, yleiset stereotyypit kuten ulkonäköön ja pätevyyteen liittyvät asiat elävät vahvoina mediassa. Miespolitiikat esitetään juuri julkisen kautta ja hänelle luodaan asiantuntijan roolia, kun taas nainen kuvataan useimmiten yksityisen kautta. Aslaman ja Jääsaaren mukaan (1997, 278) media nostaa yleensä esiin aiheita, joihin naispolitiikat eivät ole vielä päässeet päteväitymään. Näiden teemojen käyttö – kuten talouspolitiikan, jota edelleen pidetään miehisenä alueena – suosii näin, joskin epäsuorasti, miespolitiikkaa.

Karen Rossin (2010, 27) mukaan ajatus sukupuolirooleista on asettunut vankasti arkipuheeseen. Tämä vakiintuminen näkyy hyvin myös sanomalehtipuheessa, kun naispolitiikojen kohdalla sukupuoliroolien korostaminen nähdään normaalina. Aineistossani tämä tuli useasti esiin Anneli Jäätteenmäen kohdalla. Varsinkin Ilta-Sanomat korosti Jäätteenmäen naiseutta kuvaillessaan häntä poliittisena toimijana:

”Punamultahallituksia on ollut moneen lähtöön. Nykyistä on poliittisessa keskustelussa jo nimitetty huulipunamullaksi. Nimen keksijä lienee selvittänyt, että pääministeri Anneli Jäätteenmäki (kesk) punaa huuliaan.” (IS 18.4.2003, s. 7, pääkirjoitussivu).

”Jäätteenmäen nukkehallitus” (otsikko) ”Muotitietoinen Jäätteenmäki joutuu pukeutumaan jakkuun, jonka veroista kevennettyä kuosia keskustalaiset eivät vaaleissa halunneet.” (IS 8.4.2003 s. 11, uutiset Suomi, kommentti)

Karen Ross (2002, 89–87) on tutkinut naisten, politiikan ja median hankalaa suhdetta Britanniassa, Australiassa ja Etelä-Afrikassa. Hänen haastattelemiensa naispolitiikoiden mukaan tiedotusvälineet ovat olleet lähes poikkeuksetta kiinnostuneita heidän edustamaansa sukupuoleen liittyvistä oletuksista, kuten miten he pystyvät yhdistämään työn ja perheen tai että mitä heidän perheensä on mieltä heidän poliittisesta menestyksestään. Rossin haastattelemat naispolitiikat olivat myös sitä mieltä, että heidän ulkoinen olemuksensa on usein tiedotusvälineissä keskiössä enemmän kuin heidän miespuolisten kollegoidensa. He olivat myös kiusaantuneita siitä huomiosta, mitä tiedotusvälineet osoittivat heidän henkilökohtaiseen tyyliinsä, kuten pukeutumiseen ja tyylitajuun.

Rossin huomiot voi siirtää myös suomalaiseen politiikkaan, jossa naispolitiikoiden roolit mediassa ovat usein sidottuja yksityiseen sfääriin. Esimerkiksi Anneli Jäätteenmäki kertoo vaalikirjassaan *Sillanrakentaja* (2002, 92) puolueen puheenjohtajan vaaleja vuonna 2002

edeltävästä paneelistä, jota seuranneessa Suomen Tietotoimiston uutisessa kommentoitiin Jätteenmäen pukeutumista, mutta ei vastaehdokkaan Olli Rehnin. Jätteenmäen mukaan uutisessa hänen kerrottiin ”pukeutuneen nuorekkaasti mustaan nahkajakkuun” vastapuolen ulkoisen olemuksen jäädessä huomiotta. Pääministerin paikan ratkettua media alkoi kiinnostua yhä enemmän Jätteenmäen ulkoisesta olemuksestaan. Ilta-Sanomat aloitti arvioimisen heti, kun hallituspohja oli julkistettu:

”Heleänpunaisessa jakkupuvuissa valoisampaa vaihtoehtoa äänestäjille kaupannut Anneli Jätteenmäki (kesk) on vaalien jälkeen palannut juurilleen ja pukeutuu nyt körtinmustaan. Kuvastaako ulkoasu syvällisimminkin pääministerikandidaatin identiteettikriisiä?” (IS 5.4.2003 s. 11, uutiset Suomi, Uskottu Mies)

Nelosen uutisten päätoimittaja Marjo Ahonen perustelee naispoliitikkojen yksityiseen sfääriin liittyvää uutisointia sillä, että ”naispoliitikoille esitetyt kysymykset työn ja perheen yhteensovittamisesta ovat asiallisia, koska äänestäjien kuuluu tietää, miten poliitikko aikoo selvitä vastuullisesta työstään kotirumban ohella” (HS 14.8.2003 A8). Poliitikan tutkija Erkkä Railo (2011) tutki väitöskirjassaan *Anna* – lehdessä ilmestyneitä poliitikkojen henkilökuvia ja huomasi, että nais- ja miespoliitikkoon suuntautuu erilaisia odotuksia parisuhteen, perheen ja puolison suhteen. Täyspäiväisesti työskentelevää naispoliitikkoa ei enää ihmetellä, mutta hänen odotetaan kuitenkin hoitavan vaativan poliittisen työnsä ohella myös perheensä ja kotona odottavat kotityöt. Miespoliitikolta Railon tutkimuksen mukaan ei odotettu vastaavaa, vaan hänelle riittää sankarin viitaksi esimerkiksi se, että mainitsee naistenlehden haastattelussa viettävänsä aikaa lastensa kanssa. Marjo Ahosen haastattelussa antama lausunto tukee tätä Railon huomiota ja osoittaa, että naispoliitikoilta vaaditaan yksityiselämänsä suhteen eri asioita kuin miespoliitikoilta. Naispoliitikkojen yksityiseen sfääriin sidotut roolit näkyvät siten mediassa voimakkaana.

Vanhemmuus on yksi ihmistä suuresti leimaava asia, joten perhe nostetaan naispoliitikon kohdalla usein esiin. Äitiys ei Vuoren (2003, 40) mukaan kuitenkaan enää leimaa naisen koko elämänkaarta, sillä nykyisin naisilla on vähemmän lapsia kuin ennen. Tämän lisäksi ensisynnyttäjien keski-ikä on noussut yhä korkeammalle. Myös täysin lapsettomaksi jääneiden naisten määrä on noussut hitaasti. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2010 Suomessa joka viides 40 vuotta täyttänyt nainen oli lapseton ja noin joka toinen 30 vuotta täyttänyt nainen oli synnyttänyt. Tilastokeskuksen arvion mukaan tämän kehityksen

jatkuessa yhä useampi nainen jää Suomessa lapsettomaksi. (Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne. Vuosikatsaus 2010.) Kehitys on ollut samansuuntaista myös kansainvälisellä tasolla tutkittuna. Poliitikassa sekä taloudessa toimivilla naisjohtajilla on tapana olla Skandinaviassa vähintään yksi lapsi, kun taas Etelä- ja Länsi-Euroopassa on yleisempää, että naisjohtajalla ei ole lapsia. Naisjohtajat perustavat myös miesjohtajiin verrattuna harvemmin perheen, pysyvät parisuhteessa tapahtuneen eron jälkeen naimattomina tai heillä on useampia parisuhteita. Tämä tarkoittaa, että naiset maksavat urastaan henkilökohtaisen elämänsä kustannuksella miehiä enemmän. (Mino & Moore 2004, 183.)

Perheen lisäksi naispoliitikkojen ulkonäköön kiinnitetään mediassa runsaasti huomiota. Stailaamisesta on tullut osa poliittista imagomarkkinointia. Naispoliitikkojen stailaamisen juuret ovat 1990-luvulla, jolloin naispoliitikot alkoivat esiintyä naistenlehdissä erilaisissa niin kutsutuissa muuttumisleikeissä. Näissä artikkeleissa käsiteltiin poliittisten asioiden ohella myös esimerkiksi pukeutumista. Ruoho ja Saarenmaa kuvailevat, että ”(U)peat kiharakampaukset, taidokkaat meikit, kaulakorut ja hohtavan valkoiset asut saavat poliitikot säihkymään kuvissa kuin elokuvatähdet.” (Ruoho & Saarenmaa 2011, 73–75.) Vaikka nykyisin edustavuus ja miellyttävä ulkonäkö koskee myös miehiä sekä näin ollen myös miespoliitikkoja (ks. esim. Ross 2010), naispoliitikkoja käsitellään kuitenkin miehiä enemmän mediassa. Tutkijat kuitenkin huomattavat, että politiikan henkilölistyminen on tuonut myös mukanaan uudenlaisen tavan kuvata miespoliitikkoa ja on näin liikkunut lähemmäksi tyypillistä mallia, jolla kuvataan naispoliitikkoa, mutta tämä liike ei ole kuitenkaan tapahtunut toiseen suuntaan (Streberny & van Zoonen 2000, 11). Ilta-Sanomat jutussaan *Eduskunnan upeat naiset* naispoliitikkojen ulkonäön:

”Ollaan tulevan pääministerin Anneli Jäätteenmäen tyylistä mitä mieltä tapansa, on selvää, että uuden eduskunnan upeat naiset jättävät miesedustajat varjoonsa.” (IS 15.4.2003, s. 22, viihde).

Karen Ross (2010, 99) kertoo vastaavan esimerkin Iso-Britanniasta, jossa naispoliitikkoja on käsitelty heidän naiseutensa ja seksuaalisuutensa kautta. Vuonna 1997 järjestetyissä parlamenttivaaleissa työväenpuolueesta (The Labour Party) tuli valittua yhteensä 101 naista. Näitä naisia alettiin kutsua lehdistössä kutsumanimellä ”Blair’s Babes” tuolloin työväenpuolueen puheenjohtajan sekä pääministeriksi vaalien jälkeen kohonneen Tony

Blairin mukaan. Rossin mukaan tämä kertoo siitä, että media ei käsitellyt naisten saamaa suurta osuutta työväenpuolueen saamista paikoista parlamentista, vaan sen sijaan heidät trivialisoi seksuaalisuutensa kautta.

Naispoliitikkojen pukeutuminen yhdistetään usein myös poliittiseen pätevyyteen sekä uskottavuuteen. Stylisti Outi Broux, jota erityisesti iltapäivälehdet käyttivät kommentoimaan poliitikkojen pukeutumista, kertoo Ilta-Sanomien haastattelussa, että yhtenäisen pukeutumiskoodi on kansanedustajien etu. Lisäksi arvokas pukeutuminen antaa hänen mukaansa näkemyksille uskottavuutta sekä voimaa. Broux jatkaa:

”Tyylin suhteen ei rönseyllä. Pukeutumisen tulee viestiä auktoriteettia ja antaa edustajille tasavertaiset lähtökohdat. Ainoa oikea tyyli tuossa asemassa työskenteleville on univormumaisuus. [...] Näin naispuoliset edustajat välttävät työttömyyden ja hepsankeikaksi kutsumisen. Toisaalta myös pukumies kuuntelee vertaistaan paremmin, sillä he ovat psykologisesti samalla tasolla, toisin kuin pukumies ja farkkumies.” (IS 15.4.2003 s. 23, viihde)

Politiikan tutkija Jaana Kuusipalo vastaa Brouxin esittämiin väitteisiin todeten, että ”(N)aisen koetaan edustavan politiikankin kentällä yksityistä elämää: kotia enemmän kuin talousosaamista”. Hän korostaa, että naispoliitikkojen ulkonäön arvosteleminen on kohtuutonta:

”Monen mielestä on kohtuutonta, että 50 tunnin neuvottelujen jälkeen Anneli Jäätteenmäen hiusten pitäisi olla täydelliset. ”Että pitää miettiä, kuinka paljon antaa aikaa manikyylille ja kuinka paljon hallitusneuvotteluille. Onhan se kohtuutonta, ihan yhtä lailla kuin Tarja Halosen räpäminen”, Kuusipalo toteaa itsekin.” (IS 15.4.2003 s. 22, viihde)

Broux yhdistää siten lausunnossaan naispoliitikkojen pätevyyden vaatimuksen sekä oikean pukeutumisen toisiinsa. Tällöin tekstistä voidaan tulkita, että naispoliitikkojen tulee pukeutua tietyllä, valtiomiesmäisellä tavalla saadakseen osakseen arvostusta ja kunnioitusta. Naispoliitikolla huolittelematon pukeutuminen ja ulkonäkö saattavat aiheuttaa epäilyksiä henkilön kyvykkyydestä tai pätevyydestä poliittisessa elämässä. Esimerkiksi Anneli Jäätteenmäeltä kysyttiin hänen rasittuneesta ulkonäöstä Helsingin Sanomien ennen vaaleja julkaistussa haastattelussa. Aineistossani ei tullut esille yhtään esimerkkiä, jossa miespoliitikolta olisi kysytty samaa kysymystä vaalikampanjan aikana.

”Viime viikolla Jäätteenmäki vaikutti televisiokuvassa pääministeriyyttä

metsästäessään rasittuneelta mustine silmäalusineen. Ottaako koville? ”Minulla oli huono meikki”, hän [Jätteenmäki] naurahtaa.” (HS 12.3.2003 A7)

Susanna Paasosen (2010, 41) mukaan nämä yllä kuvatut naispoliitikoista luodut representaatiot osallistuvat yhteiskunnallisten arvojen ja ymmärrysten muotoutumiseen ja kierrättämiseen. Tämä näkyy hyvin esimerkiksi aineistossa esiin nousevista Anneli Jätteenmäen hallituksen ministereitä kohtaan nousseista julkisista arvosteluista. Esimerkiksi Kustaa Hulkko kirjoittaa Kauppalehdessä heti hallituksen ministerien nimien julkistamisen jälkeen, että valtiovarainministeri Antti Kalliomäestä (sd) tulee hyvä johtaja valtiovarainministeriöön. Hulkko argumentoi väitettään Kalliomäen aiemmalla menestyksellä urheilijana: ”(J)o Kalliomäen urheilijaura oli uskomaton näyttö miehen sitkeydestä ja määrätietoudesta.” (HS 17.4.2003 A4, muut lehdet). Myös Jätteenmäen hallituksen kulttuuriministeriksi nimitetty, vuonna 1991 Miss Suomeksi kruunattu Tanja Karpela saa kiitosta omasta valinnastaan. Hänen yhteydessään missitausta kuitenkin nähdään negatiivisena. Lapin Kansa esimerkiksi kommentoi, että ”(U)udenmaan keskustalainen ääniharava Tanja Karpela ja samalla harvinaisen fiksu poliitikko ja missi – jota Suomen kirjava kulttuurimaailma ilmeisesti pelkää aivan suotta – syrjäytetty äänestyksessä Rovaniemen Hannu Takkulan kulttuuriministerin valinnassa.” (HS 19.4.2003 A4, muut lehdet.) Edellä olevissa lainauksissa urheilutaustan voidaan nähdä tuovan miespuoleiselle valtiovarainministerille uskottavuutta, kun taas naispuoleiselle kulttuuriministerille misseys on taakka, jonka seurauksena uskottavuus ja pätevyys täytyy erikseen ansaita. Karpelan kohdalla ulkonäön arvellaan myös olevan yksi hänen valintakriteerinsä:

”Tanja Karpelalla (kesk) olisi tuskin ollut mahdollisuuksia kulttuuriministeriksi, ellei Jätteenmäki olisi päättänyt varata puolta keskustan posteista naisille. Karpelan avulla hän sai puolueen ministerilistalle ja varsinkin sen Karpelaa edustavalle osalle tuoreeltaan suuren julkisuuden. Jätteenmäki laski aivan oikein, jos hän laski lehdistön laskevan, että Karpelasta saa puoleensavetävämpiä valokuvia kuin esimerkiksi alue- ja kuntaministeri Hannes Mannisesta (kesk).” (IS 17.4.2003, s. 6 pääkirjoitussivu)

Kuten edellä mainitut esimerkit osoittavat, naispoliitikon kuva mediassa on vahvasti popularisoitunut ja sukupuolen tuottaminen ja rakentaminen tuntuu olevan arkipäivää mediassa. Tämän popularisointi saatetaan nähdä leikkisänä, mutta sen seurauksena

naispoliitikkoja saatetaan vähätellä ja he voivat menettää potentiaaliaan toimia johtajina ja toimijoina poliittisella kentällä (Ross 2004, 63).

6.4 ”Puhuva pää” ja sukupuolen rakentuminen

6.4.1 Vaalikampanjan aikana sukupuolen esittäminen on piilotetumpaa

Ennen eduskuntavaaleja oppositiojohtajana toimineen Anneli Jäätteenmäen sukupuoli on aineistossa häivytettympää eikä tule yhtä selkeästi esille kuin vasta maaliskuussa järjestettyjen eduskuntavaalien sekä huhtikuussa tehdyn pääministerivalinnan jälkeen. Aineistosta Helsingin Sanomat ei tuonut paria yksittäistä tapausta lukuun ottamatta Jäätteenmäen naiseutta tai sukupuolta suoraan esille ennen eduskuntavaaleja.

Yksi Helsingin Sanomista ja Ilta-Sanomista löytyvä esimerkki koskee vaalimainontaa, sillä vuoden 2003 eduskuntavaalien mainonnassa korostui nimenomaan naissukupuoli ja naiseus. Esimerkiksi keskusta lähti kampanjoimaan vaalijulisteissa Jäätteenmäen kasvoilla, kun hänen hymyilevä kuvansa oli vaalikampanjaa varten painetuissa julisteissa. Puolueen vaalikampanjan tunnuslause oli *Valoisampi vaihtoehto*, jolla pyrittiin selkeästi viittaamaan Jäätteenmäkeen persoonana. Helsingin Sanomat ei tuo uutistekstissään suoraan esille sukupuolta tai naiseutta, mutta kirjoittaa, että ”keskusta on rakentamassa kampanjaansa poikkeuksellisen vahvasti puheenjohtajansa persoonaan.” Jäätteenmäki itse selittää vaalilauseetta seuraavasti: ”Kansalaiset odottavat meiltä turvallisempaa ja valoisampaa vaihtoehtoa. Me haluamme olla inhimillinen vaihtoehto.” (HS 11.1.2003 A6.) Helsingin Sanomat kuitenkin myös kritisoi Jäätteenmäen valintaa keskustan mainoskampanjan keulakuvana lehden uutiskomentissa *Kaksi viikkoa vaaleihin*. Lainauksesta saa sen mielikuvan, että Jäätteenmäen persoonaa ei voi kuvata valoisaksi. Tätä korostavat valoisia vaihtoehto – vaalilauseeseen lisätyt lainausmerkit:

”Keskustan tv-mainoksissa on täysin eri tyyli kuin Sdp:llä, kokoomuksella ja vasemmistoliitolla. Anneli Jäätteenmäen ”valoisaa vaihtoehtoa” ei televisiossa näy. Ehkä se oli viisasta.” (HS 1.3.2003 A6)

Ilta-Sanomien puolestaan korostaa naiseutta jo vaalijulisteisiin liittyvän uutistekstin otsikossa kun se kysyy, ”(O)nko suomalainen mies menettämässä asemansa politiikan veturina naiselle?”. Keskustan tiedotuspäällikkö Markku Rajala kertoo Ilta-Sanomien

haastattelussa, että keskusta halusi nostaa Jätteenmäen kampanjansa kärkeen, sillä nainen ensimmäisenä suuren puolueen puheenjohtajana on positiivinen asia. Lehti kysyy myös, haluaako puolue päästä eroon jäykkien keski-ikäisten miesten puolueen imagosta sekä olisiko miespuheenjohtajaa nostettu yhtä paljon esiin Jätteenmäen tapaan. Rajala vastaa kysymyksiin seuraavasti:

”Eiköhän se ole muiden ongelma. Muutama kuukausi sitten julkaistun Suomen Gallupin tekemän tutkimuksen mukaan meillä on Suomen suurin nuorisokannatus, mutta myös jäykät keski-ikäiset miehet ovat sinänsä hyviä ja monesti asiantuntevia”, Rajala muistuttaa. [...] Niin kuin jo sanoin, tässä oli muitakin syitä kuin pelkästään naispuolisuus”, Rajala toteaa.” (IS 5.3.2003 s. 10–11, uutiset Suomi)

Vuoden 2003 eduskuntavaaleissa mikään puolue ei nostanut miespuolista puoluejohtajaa kampanjansa keulakuvaksi. Helsingin Sanomat kertoo muut lehdet –palstallaan (HS 4.3.2003 A4) Kalevan ihmetelleen, miksi miehellä ei kampanjoida. Kaleva näkee tämän yhtenä uuden ajan esimerkkinä. Miesten näkymättömyys vaalimainonnassa on siten Kalevan mukaan ongelma:

”Keskusta ja vasemmistoliitto henkilöivät vaaleja puheenjohtajiinsa Anneli Jätteenmäen ja Suvi-Anne Siimeksen suurilla kuvilla. Kokoomus on valinnut julisteeseensa äidin ja pikkutyön. Sdp tyytyy punaiseen ruusuun. Kukaan ei näytä kampanjoivan miespuolisen puheenjohtajan kuvalla.” (HS 4.3.2003 A4)

Toisin kuin Helsingin Sanomat, Ilta-Sanomat nostaa jo ennen vaaleja Jätteenmäen sukupuolen suuremmin esiin. Ilta-Sanomat puhuu esimerkiksi Jätteenmäestä mahdollisena ensimmäisenä naispääministerinä ja uutisoi eduskuntavaalien jälkeen 27.3.2003 (s. 10, uutiset Suomi), että ”(T)asavallan johto on nyt naisilla”. Ensimmäisessä tammikuussa järjestetyssä vaalipaneelissa lehti keräsi kymmenhenkisen raadin, jota haastattelivat puoluejohtajien vaalipaneelista suoriutumista. Lehti yllättyi siitä, että raadissa olleet arvostelevat Jätteenmäen suoriutumista kriittisemmin kuin miehet:

”Jätteenmäki meni pariin kertaa jähätyksen puolelle”, arvosteltiin. ”Hän lähti syyttelyn tielle, vaikka keskusta on vaatinut vaalikampailuun hyviä käytöstapoja”, muistutettiin. ”Hänen puheessaan oli paljon turhia lupauksia, kiteytti yksi raatilaista.” (IS 16.1.2003 s. 10, uutiset Suomi).

Ilta-Sanomat myös arvioi vaalipaneelissa esiintyvää Jätteenmäkeä nostamalla hänen

ulkonäkönsä esiin ja vertaamalla sitä Lipposen väsyneeseen ulkonäköön:

”Lipposen päähaastaja Anneli Jäätteenmäki (kesk) oli sitä vastoin puleerattu ja prepattu ainakin kosmeettisesti sellaiseen kuntoon, että keskustan imagokonsultti voi kuitata projektipalkkionsa tyytyväisin mielin.” (IS 13.3.2003 s. 10, uutiset Suomi, kommentti)

Lehti korostaa sukupuolta uutisoidessaan keskustan yhtenä suurena kannatusjoukkona pidetyistä miehistä, joiden lehti näkee asettuneen tukemaan naispuoluejohtajaa.

”Nyt vaaliliitot kristillisten kanssa on purettu, ja paatuneimmatkin keskustaisännät ajavat innolla Annelia maan ensimmäiseksi naispääministeriksi.” (Ilta-Sanomat 11.3.2003 s. 13, uutiset Suomi, kommentti).

Helsingin Sanomat ei tuo juuri suoraan esille Anneli Jäätteenmäen sukupuolta tai naiseutta kuin vasta eduskuntavaalien jälkeen. Tammikuussa lehti pohtii mahdollisuutta saada ensimmäinen naispääministeri, sillä lehden mielestä tämä voi vaikuttaa ihmisten äänestyskäyttäytymiseen. Kaksi päivää eduskuntavaalien jälkeen Helsingin Sanomat nostaa seuraavan kerran Jäätteenmäen sukupuolen esiin muut lehdet – osiossa sekä vaaliliitteessä:

”Lipposen kahdeksan vuoden pääministerikokemus ja ulkopoliittinen osaaminen saattavat olla pistämätön etu jopa monen sellaisen äänestäjän mielestä, joka ”normaalioloissa” haluaisi tehdä historiaa ja edesauttaa Jäätteenmäkeä nousemaan ensimmäiseksi naispääministeriksi.” (HS 8.1.2003 A4, merkintöjä)

”Kaleva pitää selvänä, että Anneli Jäätteenmäki pystyi hyödyntämään sukupuoltaan ja vetämään keskustan tukijoiksi liikkuvia naisäänestäjiä.” (HS 18.3.2003 A4, muut lehdet)

Vaaliliitteessä seurataan vaalivoittajaksi nostetun Anneli Jäätteenmäen päivää ja kuvaillaan, kun hän käy lenkillä sekä kampaajalla ennen päivän ohjelmaan, kuten tiedotusvälineiden tapaamisiin valmistautumista. On yllättävää, että Jäätteenmäen sukupuolta vaalikampanjan aikana lähes täysin korostamaton Helsingin Sanomat lähtee vaaliliitteessä heti eduskuntavaalituloksen selvittyä tuomaan Jäätteenmäen sukupuolta voimakkaasti esiin.

”Voittajalle löytyy aina ystäviä, totesi Keskustan puoluejohtaja Anneli Jäätteenmäki viikko ennen vaaleja. Maanantaiaamuna on helppo olla samaa mieltä, kun helsinkiläiset huutelevat onnentoivotuksia Töölönlahdella ohi lenkkeilevälle vaalivoittajalle. Usko vahvistuu kampaajalla. ”Kyllä te olette niin tyylikäs, että me teemme teistä seuraavan presidentin”, vakuuttaa Jäätteenmäelle Salon Casanovan asiakas [...]” (HS 18.3.2003 B1)

Viihteen kasvavalla aikakaudella miellyttävä ulkonäkö, sovinnainen käytös ja sujuva esiintyminen ovat alkaneet vaikuttaa enemmän kuin poliittisen sanoman painavuus tai intressiedustus (Kuusipalo 1999, 70). Tämä vaatimus näkyi myös Jäätteenmäen kohdalla, kun media ja siinä esiintyvät poliittiset auktoriteetit odottivat häneltä esimerkiksi pehmeyttä. Jäätteenmäen kohdalla tämä ilmeni siten, että mediateksteissä auktoriteetit puhuvat yleisesti hänen luonteensa kovuudesta sekä pehmeiden puutteesta.

Kaikki [Paavo Lipposen vaalityöntekijöistä] eivät olleet innostuneita hyvin asiapitoisesta kampanjasuunnitelmasta. ”Kapun mainonta tulee olemaan härskiä. Eikö kannattaisi antaa vähän takaisin? Hirveää, jos se Pohjan akka pääsee valtaan”, yksi tukija yrittää ehdottaa.” (HS 9.1.2003 A6)

””Olen saanut kokemusta ja varmuutta”, Jäätteenmäki arvioi [Yleisradion ensimmäisessä tv-keskustelussa] puolestaan kovan imagonsa pehmenemisen syyksi.” (HS 30.1.2003 A6)

Jäätteenmäestä muodostettiin myös tasa-arvon puolestapuhujan representaatiota. Tämä johtui siitä, että yksi Jäätteenmäen vahvoista vaaliteemoista oli tasa-arvo ja hän nosti vaalikampanjan aikana esiin esimerkiksi miesten ja naisten välistä palkkatasa-arvoa (ks. esim. HS 29.1.2003 A6, IS 11.2.2003 s. 11, uutiset Suomi). Tasa-arvo näkyi myös hallituksen ministerivalinnoissa, kun ensimmäisen kerran puolet hallituksen ministereistä oli naisia. Tasa-arvoasiat olivat vahvasti esillä myös ennen hallituksen nimittämistä käydyissä hallitusneuvotteluissa, kun sen keskeisimmässä työryhmässä, jossa käsiteltiin talous-, työllisyys ja veroasioita, käsiteltiin myös tasa-arvoasiat (HS 8.4.2003 A6).

Ilta-Sanomat tarttui tähän Jäätteenmäen tasa-arvon vaatimukseen ja uutisoi, että Jäätteenmäen vaatimuksesta huolimatta ”keskusta ei kelpuuttanut naisia valiokuntien johtoon”. Vain neljä 15 valiokunnasta sai naispuheenjohtajan eikä yksikään keskustalainen nainen tullut valituksi valiokunnan johtoon.

”Vaalikampanjan aikana äänekkäästi tasa-arvon puolesta puhunut keskustan puheenjohtaja Anneli Jäätteenmäki ei halunnut kommentoida puolueen

miehisiä valintoja. ”Kysy (Mauri) Pekkariselta. Ne olivat ryhmän valintoja”, Jätteenmäki lausui IS:lle. Keskustan ryhmäjohtajan Pekkarisen mukaan kaikkia valintoja ei voi tehdä kiintiöiden mukaan. ”Pitää katsoa myös muita valintoja. Puhemiehemme on nainen. Aika hyvin asia on balanssissa. Meidän naisilla on vastaavasti enemmän hallintoneuvostopaikkoja kuin miehillä”, Pekkarinen perustelee.” (IS 3.4.2003 s. 12–13, uutiset Suomi)

Jätteenmäen ministerivalintojen tasa-arvovaatimusta seurasi keskustelu siitä, että naisministerien valinnan sijaan monta pätevää miesehdokasta jäi valitsematta. Tätä teemaa käsittelen tarkemmin kappaleessa 7.2.2.

6.4.2 (Nais)Pääministeri Jätteenmäki

”Virallisessa tilaisuudessa miestoimittaja ehti esittää yhden kysymyksen. Pitääkö Suomen miesten olla huolissaan, kun valta on siirtymässä naisten käsiin? ”Päinvastoin. Suomalaiset miehet voivat olla ylpeitä, että he ovat olleet rohkeasti tasa-arvon kannalla”, presidentti Halonen sanoi. Presidentin mukaan naisvalta on hyvää mainosta sekä Suomen naisille että miehille.” (HS 16.4.2003 A7)

Yllä olevan kysymykset esitti tuntemattomaksi jääneen tahon miestoimittaja tilaisuudessa, jossa presidentti Tarja Halonen tapasi presidentinlinnassa hallituksen muodostajan Anneli Jätteenmäen. Myöhemmin samana päivänä eduskunta valitsi Jätteenmäen pääministeriksi. Toimittajan esittämä kysymys osoittaa, miten Jätteenmäen sukupuoli ja hänen asemansa ensimmäisenä naispääministerinä aiheutti hämmennystä, eikä media aina tiennyt miten tilanteeseen tulisi suhtautua.

Eduskuntavaalien jälkeen Anneli Jätteenmäki lähti hallitustunnustelijan roolissa kokoamaan hallitusta. Mediassa nostettiin esiin se mahdollisuus, että nyt Suomeen oli mahdollista saada ensimmäinen naispääministeri. Esimerkiksi Satakunnan Kansa vaati, että ”(J)os maahan halutaan punamultahallitus, Jätteenmäestä on tehtävä maan ensimmäinen naispääministeri” (HS 26.3.2003 A4, muut lehdet). Valinnan varmistuttua mediassa käytiin keskustelua siitä, mitä Suomen ensimmäinen naispääministeri merkitsi. Hufvudstadsbladetin mukaan ”Anneli Jätteenmäen pääministeriyden myötä on yhä enemmän eläviä todisteita siitä, että naiset voivat saavuttaa myös yhteiskunnan kaikkein korkeimmat asemat.” Pohjalaisen mukaan oli vanhanaikaista ylpeillä sillä, kumpi

sukupuoli ”voittaa” ja muistutti, että ”nainen on valittu presidentiksi sekä miesten että naisten äänillä ja nainen on istunut eduskunnan puhemiehenä vuosikausia.” Savon Sanomat puolestaan nosti esiin, että Suomi on nyt tasa-arvon mallimaa, joka huomataan tämän ansiosta kansainvälisillä kentillä. Lehden mukaan ”(P)residentti ja pääministeri ovat kuitenkin ulkopoliittisina toimijoina tasavallan kiistaton käyntikortti ulospäin”, jonka seurauksena korostuu Suomen arvostus tasa-arvon ja kansanvallan maana. (HS 17.4.2003 A4, muut lehdet.)

Helsingin Sanomien pääkirjoitustoimittajan Erkki Pennasen mielestä Jätteenmäen valinta oli toki virstanpylväs, mutta ei kuitenkaan mikään uusi asia. Hänen tekstistään saa sen käsityksen, ettei naiseutta tai sitä, että Jätteenmäki on Suomen ensimmäinen naispääministeri, tulisi korostaa hänen kohdallaan turhaan. Myös Ilta-Sanomien toimittaja Vesa-Pekka Koljonen kritisoi sukupuolen korostamista.

”Anneli Jätteenmäestä alkaa uusi kiinnostava vaihe. Naisen nousu pääministeriksi on virstanpylväs, mutta Britanniassa Margaret Thatcher ja Norjassa Gro Harlem Brundtland olivat pitkäaikaisia pääministereitä jo kauan sitten ja Tarja Halonen on ollut presidenttinä jo kolme vuotta.” (HS 8.4.2003 A4, kolumni)

”Naisena oleminen näyttääkin olevan erityisansio, josta saa joissakin hommissa bonusta, ennen kuin on tehnyt yhtään mitään. [...] Nyt kun meillä on politiikan johdossa naistupla, näyttävät jotkut oletavan, että siitä seuraa jonkinlaista naispolitiikkaa. Mitä se on, sitä ei kukaan tiedä eikä ole vielä nähnyt. Epäilenpä kuitenkin, että naisenkin johtamassa hallituksessa politiikkaa ohjaavat ideologiset ja käytännön lähtökohdat, jotka ovat ihan samat riippumatta siitä, johdetaanko toimintaa jakkupuvussa vai solmio kaulassa. [...] Ruotsissa ei vielä ole naispääministeriä, mutta jo pitkät ajat hallituksissa runsaasti naisministereitä. Väittävät, että [Ruotsin pääministeri] Göran Persson on hallituksensa kanssa lirissä juuri siksi, että itsenäisille ja itsepäisille naisministereille on pitänyt antaa lupa sooloiluun milloin missäkin asiassa, puolueen ja hallituksen linjasta riippumatta. Johda siinä sitten.” (IS 9.5.2003 s. 7, pääkirjoitussivu, kolumni)

Helsingin Sanomat pohtii ensimmäisen naispääministerin kysymystä toukokuun Kuukausiliitteen numerossa ilmestyneessä tekstissä, joka pohjustaa lehdessä olevaa pitkää artikkelia keskustan eduskuntaryhmän pääsihteerin Pekka Perttulan päiväkirjoista. Lehti kummastelee, miksi Perttula ei nosta päiväkirjoissaan esiin Jätteenmäen merkitystä mahdollisena ensimmäisenä naispääministerinä, vaan jättää tämän asiaan kokonaan huomioimatta. Lehden kirjoituksen perusteella voidaan sanoa, että Jätteenmäen sukupuoli

ja hänen roolinsa ensimmäisenä naispääministerinä limittyivät voimakkaasti yhteen. Näin ollen medialle ei ole kuitenkaan yhdentekevää, onko poliitikko mies vai nainen. Kirjoitus sisältää myös oletuksen, että naispoliitikoilla sukupuoli on omaa identiteettiä vahvemmin määrittelevämpi tekijä kuin miespoliitikoilla. Kirjoituksessa ilmenee myös hyvin se, että politiikassa mies on ensisijaisesti poliitikko, kun nainen on aina ensisijaisesti naispoliitikko edustaen näin enemmän sukupuoltaan.

”Päiväkirjan perusteella näyttäisi siltä, että puheenjohtajan sukupuoli on yhdentekevä, kun puolue kamppailee pääsystä takaisin valtaan. Olisivatkohan merkinnät muuttuneet tässä kohdin toisenlaisiksi, jos päiväkirjaa olisikin pitänyt nainen? Naiskirjoittajan tilanearviossa olisi kenties näkynyt se, että naisten tie politiikan huipulle on ollut pitkä, jatkuva prosessi.” (HS Kuukausiliite toukokuu, s. 5)

Pääministeri Anneli Jäätteenmäki kommentoi itse näitä hänen sukupuolestaan käytyjä keskusteluja Iltalehdessä:

”Miehet ja naiset hoitavat asioita hieman eri tavoin. En aio sukupuoltani piilottaa, mutta en pyri myöskään siihen, että se olisi määräävä tekijä.” (IS 28.4.2003 s. 7, pääkirjoitussivu, lainattu)

Median ensimmäisestä naispääministeristä tuntema ylpeys väistyy nopeasti ja Jäätteenmäen sukupuoleen liitettävät representaatiot alkavat rakentua mediassa ja varsinkin aineistoni iltapäivälehdistöä edustavassa Iltä-Sanomissa näkyvämmiin kuin eduskuntavaalikampanjan aikana. Nämä sukupuoleen liitetyt representaatiot rakentuvat vahvasti yksityisen sfäärin kautta.

Anneli Jäätteenmäellä ei ole lapsia, joten media ei siten voinut kirjoittaa hänestä perhettä ja lapsia esittelevää artikkelia. Vaikka ensisynnyttäjien sekä täysin lapsettomiksi jäävien naisten määrä on noussut ja tätä myötä myös lapsettomien, politiikassa toimivien naisten määrä on noussut, naispoliitikoita kohdellaan mediassa edelleen yksityiseen sfääriin luokiteltavien, äitiyttä koskevien stereotyyppisten mediarepresentaatioiden kautta. Poliitiikan henkilöityydessä perheen ja yksityiselämän merkitys on noussut huomattavasti, joten medially oli aineistoni perusteella selkeä tarve nostaa myös Jäätteenmäen perhettä ja yksityiselämää voimakkaasti esiin. Jäätteenmäen kohdalla tämä ilmeni siten, että esimerkiksi iltapäivälehdistö toi esille hänen puolisoaan. Jäätteenmäen puoliso Jorma Melleri työskenteli tuolloin Ylen tv-uutisten uutispäällikkönä ja jäi vuorotteluvapaalle

Jätteenmäen noustua pääministeriksi. Ilta-Sanomat arveli tämän tapahtuneen uskottavuus- ja jääviyssyistä. Lehden kysymyksiä selittää median pohdinnat kaksi vuotta ennen Jätteenmäen valintaa presidentiksi valitun Tarja Halosen puolison Pentti Arajärven asemasta ja nimityksestä ”maan ensimmäisenä miehenä”. Ilta-Sanomat nostaa myös Jätteenmäen puolison Jorma Mellerin kommentteja uutisoinnissaan esiin. Melleri kirjoitti tuolloin Oulussa ilmestyvään sanomalehteen Kalevaan kolumnia, josta Ilta-Sanomat etsii uutisaiheita ja siteeraa ahkerasti.

”Todennäköisesti pääministerin puoliso ei uskottavuus- ja jääviyssyistä voi palata omaan uutistyöhönsä. Jätteenmäki ei suostunut kommentoimaan sitä, onko aviomiehen jättävä ”valiokuntaneuvokseksi”. ”Hän varmaan itse kertoo. Ensin hän on vuorotteluvapaalla syksyyn asti”, Jätteenmäki totesi. (IS 18.4.2003 s. 10, uutiset Suomi)

Helsingin Sanomat ei nosta Jätteenmäen puolisoa Melleriä esiin paria poikkeusta lukuun ottamatta, kun lehti esimerkiksi uutisoi Mellerin osallistuvan pääministerin kanssa Pietarin 300-vuotisjuhliin (HS 27.5.2003 A6). Poikkeuksena on Helsingin Sanomien Kuukausiliitteessä kesäkuussa 2003 ilmestynyt artikkeli, jossa lehti vie sekä Tarja Halosen että Anneli Jätteenmäen puoliset lenkille sekä saunaan.

”Pentti Arajärvi on Suomen ensimmäinen mies presidentin puolisona. Jorma Melleri on Suomen ensimmäinen mies pääministerin puolisona. Siinä on tarpeeksi syytä lähteä näin miesten kesken lenkille ja saunaan” (ingressi) (HS Kuukausiliite kesäkuu, s. 24)

Perheen lisäksi mediaa puhututti Jätteenmäen ulkonäköön liitetyt asiat. Tämä keskustelu painottuu aineistossani Ilta-Sanomiin, joskin myös Helsingin Sanomista löytyy muutamia esimerkkejä aiheeseen liittyen. Nykyään puhutaan niin sanotusta imagopolitiikasta, jossa niin nais- kuin miespoliitikot hakevat ulkonäköön, edustavuuteen sekä käytökseen asiantuntija-apua. Varsinkin valtion ylimmissä poliittisissa viroissa olevilta odotetaan edustavaa ulkonäköä sekä käytöstä. Tätä edustavaa ulkonäköä ja edustavuutta myös arvioidaan mediassa. Ilta-Sanomat julkaisi muutama päivä ennen Jätteenmäen pääministeriksi nimittämistä kahden sivun artikkelin Jätteenmäen tyylistä. Artikkelissa meikki- ja stylistikoulun ja mallitoimiston johtaja Anne Helistö antoi pukeutumisvinkkejä tulevalle pääministerille. Lehden mukaan tyylin muutos oli tarpeellinen, sillä ”Jätteenmäellä on vielä matkaa koko kansan pääministeriksi” esimerkiksi hänen kovan olemuksensa vuoksi. Helistön mukaan tätä kovaa ja jyrkkälinjaista pukeutumista pitäisi

muuttaa ja Jätteenmäen tulisi sen sijaan korostaa naisellisuuttaan. Samassa artikkelissa haastateltu Tampereen yliopiston tohtori, imagologiasta väitellyt Erkki Karvonen huomauttaa, että Jätteenmäki on jo muuttanut olemustaan ja esimerkiksi päässyt eroon honottavasta puhetyylistään. Hänen mukaansa politiikassa tulee olla ”tietynlaista jämäpitiyttä” saavuttaakseen poliittista uskottavuutta. Sekä Karvosen että Helistön kommentti korostaa jälleen valtiomieskategoriaa ja sitä, miten naispoliitikkoa verrataan aina miespoliitikkoon eli valtiomieheen.

”Vaalikampanjan aikana Helistö kiinnitti huomiota siihen, että Jätteenmäki käytti paljon kirkkaanpunaista ja harmaata väriä. ”Punainen toki sopii hänelle, mutta varsinkin kokopunainen jatkuvasti käytettynä ärsyttää helposti eritoten naisväkeä, vaikka vaikutus miehiin onkin päinvastainen. Harmaalla taas voi helposti sulautua miesten sekaan, sikariportaan ylimpään johtoon.” [...] Puhemiehen hiuksiin Helistö ehdottaa kevyttä raidoitusta ja meikkiin valokynän käyttöä sekä huulien uudenlaista rajausta. [...] ”Mutta työtehtävissään eduskunnassa hän voisi käyttää korollisia kenkiä. Eduksi koko olemukselle ja valtiopäämieslookille olisi myös hidastaa hiukan tahtia ja lyhentää askelta. Jos mahdollista, linjassa kävely olisi myös kaunista katseltavaa.” (IS 12.4.2003 s. 10, uutiset Suomi)

”Paremmiin siellä pärjäävät loppujen lopuksi tyypit, jotka viestivät jo kauaksi, että minun ylitseni ei kävellä. Naispoliitikoilla tällainen vaatimus on kaksinkertainen. Liiallisesta pehmoudesta on monella naisella huonoja kokemuksia”. (IS 12.4.2003 s. 10–11, uutiset Suomi)

Karen Rossin (2004, 65) tutkimuksessaan haastattelemat naispoliitikot itse ovat erittäin tietoisia siitä, että he ovat mediassa jatkuvasti tarkkailun alaisina. Tämä tarkkailu koskee niin työtä kuin vapaa-aikaa, jolloin heillä on vaikeuksia elää normaalia elämää. Pukeutumista voidaan käyttää esimerkiksi oppositiossa tai pienemmissä puolueissa mediahuomion ja näin oman kannan esiin saamiseksi. Myös Jätteenmäki mitä todennäköisimmin kiinnitti huomiota omaan tyyliinsä juuri edellä mainituista syistä. Viestintätutkija Elisa Juholin kuvailee Anneli Jätteenmäkeä yhdeksi esimerkiksi niin kutsutusta imagopoliitikosta, ”jonka julkisuuskuva on hyvin tarkkaan harkittu”:

”Anneli Jätteenmäen olemuksessa on varmasti tietoista itsensä kehittämistä ja koulumista mukana. Hän on hyvin kontrolloitu, hänen olemuksessaan on varautuneisuutta. Hän on koko ajan tietoinen itsestään ja miettii, miltä näyttää ja millaisen vaikutelman antaa. En kuitenkaan pidä sitä yhtään huonona, sillä tehtävässä, johon hän on siirtymässä, ei sallita huolimattontaa tai harkitsemattontaa käytöstä.” (IS 11.4.2003 s. 11, uutiset Suomi)

Myös Helsingin Sanomat kiinnitti Jätteenmäen pukeutumiseen huomiota, kun se uutisoi Jätteenmäen kuvan vaihtuneen valtioneuvoston internet-sivuilla. Vaikka uutistekstissä kerrotaan Jätteenmäen avustajakunnan vastanneen kuvan vaihtamisesta ja lehti siteeraa heitä, uutisessa korostuu naispoliitikon edustavuuden vaatimus.

”Vielä tiistaina pääministeri esittäytyi sivuilla mustassa jakussa, mutta keskiviikkona tilalla oli kuva vaalea-asuisesta pääministeristä. Vaihdoksen halusi Jätteenmäen avustajakunta, joka katsoi, että alkuperäinen kuva oli turhan synkkä. Joitakin häiritsi myös kasvojen kiilto.” (HS 16.5.2003 A6)

Yksityiselämän esittely näkyy lähes pelkästään henkilökohtaiseen elämään keskittyvän journalismin lisäksi uutistekstissä esimerkiksi siten, että poliitikoista koskeviin haastatteluihin lisätään heidän lausuntojensa lisäksi myös henkilökohtaista ulottuvuutta esitteleviä asioita. Jätteenmäen tultua valittua pääministeriksi median huomio kiinnittyi tarkkailemaan hänen vapaa-aikaansa. Jätteenmäkeä esimerkiksi kuvattiin kampaajalla sekä juoksulenkillä. Näin Jätteenmäen ulkonäköön liittyvä tarkkailu siirtyi koskemaan politiikan lisäksi myös henkilökohtaista elämää. Lisäksi Jätteenmäki alkoi esiintyä Ilta-Sanomien viihde-osiossa ja hänen ulkoista olemustaan alettiin arvostella ja esitellä myös uutistekstissä. Esimerkiksi presidentti Tarja Halosen järjesti pian Jätteenmäen pääministerivalinnan jälkeen päivälliset Helsinkiin akkreditoitujen diplomaattien edustustojen päälliköille ja heidän puolisoilleen. Lehti kuvaili Jätteenmäen kuuluneen illan tyylikkäämpiin naisiin presidentin ohella. (IS 25.4.2003 s. 22, viihde.)

”Hallitustunnustelija pyrähti lenkille” (otsikko) ”Kaikkien eduskuntapuolueiden kanssa käydyt keskustelut pyörivät Jätteenmäen päässä, kun hän juoksi illalla Sibelius-puistoon. Tavallisesti kolme kertaa viikossa lenkkeilevä Jätteenmäki on hölkännyt nyt peräti viitenä iltana peräkkäin.” (IS 3.4.2003 s. 13, uutiset Suomi)

”Illan kuvatuimpiin naisiin kuulunut pääministeri Anneli Jätteenmäki oli valinnut iltaeleganssiksi dramaattisen punaisen iltapuvun. Hänen miehensä, uutispäällikkö Jorma Melleri oli syystäkin ylpeä vaimostaan” (kuvateksti) (IS 25.4.2003 s. 22, viihde)

”Luunvalkoiseen jakkupukuun pukeutunut ja hyväntuuliselta vaikuttanut Jätteenmäki kiidätettiin ensin mustassa limusiinissa [Ruotsin] kuninkaan vastaanotolle, minkä jälkeen hän saapui keskustelemaan Perssonin kanssa valtioneuvostoon eli Rodenbadiin.” (IS 30.4.2003 s. 2, pääuutiset)

Räväköiden otsikoiden ja sanavalintojen sekä viihdeuutisten lisäksi ote saattaa olla

journalistisen pohdiskeleva. Esimerkiksi Ilta-Sanomien pääkirjoitus puolustaa pääkirjoituksessaan naispoliitikkojen ulkonäköön ja tyyliin liittyvää arvostelua. Helsingin Sanomat puolestaan kertoo Ylioppilaslehden järjestämästä paneelikeskustelusta *Naiset ja journalismi*. Tilaisuudessa panelistit muun muassa pohtivat, onko pääministerin jakkupuvun välivalinta oleellinen journalistinen tieto. Lehti ikään kuin etäännyttää itsensä tämän keskustelun ulkopuolelle huumorin avulla ja tekee eroa näin esimerkiksi iltapäivälehtien tyyliin julkaista nimenomaan ulkonäköä arvioivia uutisia. Vaikka Helsingin Sanomat pyrkii ottamaan etäisyyttä tähän sukupuolittuneeseen mediatekstiin ja kritisoimaan sitä huumorin keinoin, myös lehden oma uutisteksti on tutkimukseni mukaan sukupuolittunutta samaan tapaan kuin Ilta-Sanomien teksti. Molemmissa esiintyy saman verran eli 18 prosenttia naispääministerin julkisuuskuva ja sukupuoli –teemaan liittyviä artikkeleita (liite 3). Helsingin Sanomien sukupuolittuneet rakenteet ovat kuitenkin piilossa, kun taas Ilta-Sanomissa ne ovat selkeämpiä ja näkyvissä. Erona näille uutisille on se, että sukupuoleen liittyvät uutiset, kuten esimerkiksi pukeutumisen kuvailu, on Ilta-Sanomissa pääuutinen, kun taas Helsingin Sanomissa se on upotettu mukaan Jätteenmäen linjauksista kertovaan tekstiin.

”Naispoliitikkojen nousu vahvoihin asemiin vie valitettavasti keskustelua myös epäolennaisiin suuntiin. Viime presidentinvaalien alla kuultiin, että Sdp:n presidenttiehdokkaan pitäisi tehdä jotain tukalleen. Jätteenmäen hallitusta tehtäessä jotkut ovat olleet huolissaan pääministerin ehostuksesta. Tällaisista asioista ei viitsitty puhua silloin, kun maassa oli Lapualta edellinen naisministeri. Hän oli emäntä Orvokki Kangas (kesk), joka toimi toisena sosiaaliministerinä 1976–77).” (IS 17.4.2003 s. 7, pääkirjoitussivu).

”Jakkupuku kertoo totuuden (otsikko)” ”Välilyksymysasuksi hän [Jätteenmäki] oli valinnut valkoisen jakkupuvun. Se suorastaan huusi katsojille. Olen syytön! Olen viaton! Olen puhdas! Ministeriaitiossa pääministeriä kuunteli opetusministeri Tuula Haatainen. Hänkin oli pukeutunut valkoiseen jakkupukuun. Eikö opposition olisi syytä huolestua? Kenties hallituksessa on tehty toinenkin ”hallitusohjelmaan asiallisesti kuuluva liiteasiakirja”, joka on pimitetty eduskunnalta. Jätteenmäki (kesk) ja Haatainen (sd) ovat salaisesti sopineet yhteisistä pukeutumissäännöistä.” (HS 18.5.2003 D2)

Vaikka Ilta-Sanomien pääkirjoituksen tarkoitus oli puuttua naispoliitikkoja arvosteleviin kirjoituksiin, kirjoitus onnistuu kuitenkin samalla korostamaan 2000-luvulla vallitsevaa edustavuuden vaatimusta, sillä Orvokki Kankaan toimiessa kansanedustajana vuosina 1970–1983 politiikassa ei vielä korostettu ulkonäköä eivätkä poliitikot olleet vielä median,

esimerkiksi aikakauslehtien vakiohaastateltavia. Anna-lehdessä olleita poliitikkojen henkilökuvia ja haastatteluja tutkineen Erkka Railon (2011, 32–33) mukaan vuosina 1970–1981 Anna julkaisi varsin vähän poliitikkoja koskevia artikkeleita, vain parisen vuodessa. Muutos alkoi 1980-luvulla, jolloin toimittajien suhtautuminen muuttui. Tällöin poliitikkoja alettiin kohdella vähemmän kriittisesti ja henkilökuvauksista tuli värikkäämpiä ja henkilökohtaisempia. 1980-luvulla mukaan tulivat myös naispoliitikkojen menestyksen kuvaukset (mt. 107). Tuolloin tapahtui myös yksityiselämän esittelyn läpimurto naistenlehdissä (mt. 175).

Naispoliitikot ottavat usein huumorin esiin käsitellessään mediassa ulkonäöstään saamaansa kritiikkiä. Anneli Jäätteenmäki esimerkiksi kertoi vt. puoluejohtajavalintansa jälkeen pitämässään puheessa, että hän oli saanut kritiikkiä liiasta laihuudestaan:

”Puheessani kerroin, että minua on jo kehujen lisäksi arvosteltukin., nimittäin siitä, että olen liian laiha. Sanoin, että haluan mieluummin lihottaa puoluetta kuin itseäni. Siitä taisi tulla ainoat väliaplodit.” (Jäätteenmäki 2002, 49).

Myös aineistostani nousee esiin esimerkkejä, joissa Anneli Jäätteenmäki ottaa esille huumorin vastatessaan saamaansa kritiikkiin. Esimerkiksi Ilta-Sanomat käsitteli Jäätteenmäen sekä yleensä naispoliitikkojen pukeutumista Jäätteenmäen pääministerivalinnan jälkeen (esim. Eduskunnan upeat naiset, IS 15.4.2003 s. 22-23 viihde ja Onko värillä väliä? IS 27.5.2003 s. 10–11 uutiset Suomi). Jäätteenmäki vastaa politiikan toimittajien lounaalla 27.5.2003 häneen kohdistettuun pohdintaan asuvalintojen värivalinnoista eri tilanteista. Myös Helsingin Sanomat uutisoi asiasta.

”Väri kuvastaa tulevaisuuden uskoa” (otsikko) ”Omaa värivalintaansa Jäätteenmäki perusteli vihreään loistoonsa puhkeavalla luonnolla ja talousnäkymillä. – Kun nykyisin näillä väreillä on hirveästi väliä, niin ajattelin ihan alkuun teille kertoa, että tämä puku kuvastaa tulevaisuuden uskoa ja kasvua. – Mutta kuten luonnossakin ja nämä Suomen talouden kasvunäkymätkin ovat vielä aika himmeät, niin valitsin väriksi tällaisen aika vaaleanvihreän, Jäätteenmäki analysoi pukuaan.” (IS 28.5.2003 s. 13, uutiset Suomi)

”Jäätteenmäki: Tuloverotuksen alentaminen turvaa palveluja” (otsikko) ”Pääministeri kertoi huomanneensa politiikan toimittajien kiinnostuksen hänen pukeutumisensa liittyviin viesteihin. Hänen päällään oli tällä kertaa vaaleanvihreä jakkupuku, joka viestitti ”tulevaisuudenuskoa ja kasvua”. Kirkollisissa piireissä vihreä kuvaa toivoa ja iankaikkista elämää, mutta se on

myös elämän ja arjen väri. [...] Edellisen kerran Jätteenmäki oli politiikan toimittajien lounasvierana keskustan sijaispuheenjohtajan ominaisuudessa. Tuolloin hän oli pukeutunut punaiseen, ja tuossa tilaisuudessa otettu kuva päätyi hänen vaalikirjansa kanteen.” (HS 28.5.2003 A6)

Näiden lehtien ero näkyy jälleen uutisoinnissa. Ilta-Sanomien nostaa pääuutiseksi – ja jutun ainoaksi uutiseksi – Jätteenmäen sukupuolen ja ulkonäöstä käytävän keskustelun, kun taas Helsingin Sanomissa pukeutuminen on vain sivujuoni uutistekstin esitellessä Jätteenmäen lounastapaamisessa esittämiä linjauksia. Molempien lehtien reaktion Jätteenmäen vastaukseen voidaan tulkita positiiviseksi ja Jätteenmäen käyttämä huumori ymmärretyksi, sillä esimerkiksi Ilta-Sanomien kirjoittaa, että Jätteenmäki ”pysyi ajankohtaisen keskustelun hermoilla, kun vaaleanvihreään jakkupukuun sonnustautunut Jätteenmäki tarttui eilen omatoimisesti politiikan toimittajien lounastilaisuuden aluksi päivänpolttavaan kysymykseen naispoliitikkojen asuvalintojen väreistä”.

Ilta-Sanomien jatkoi samalla, positiiviseksi tulkittavalla linjalla myös myöhemmin, kun lehti haastatteli keskustan ministeriryhmän ja puoluejohdon kesäkokouksen osanottajia. Tällä kertaa Jätteenmäki ei kuitenkaan lähtenyt mukaan Ilta-Sanomien humoristiseen keskusteluun pukeutumisesta.

”Tällä kertaa tummansiniseen leninkiin pukeutunut Jätteenmäki ei halunnut viestittää värivalinnallaan mitään. ”Tässä ei ole hihjoja. Se on hyvä näillä ilmoilla”, Jätteenmäki perusteli asunsa värivalintaa.” (IS 14.8.2003 s 11, uutiset Suomi).

Kuten edellä esitetyt esimerkit osoittavat, Ilta-Sanomien käsittelee Jätteenmäen sukupuolta ja naiseutta varsin runsaasti ja Jätteenmäestä tulee pääministeriytensä myötä seurattu henkilö lehden viihdeuutisissa. Helsingin Sanomissa kyseinen kielenkäyttö on piilotetumpaa eikä tule niin suoraan esiin kuin Ilta-Sanomissa. Eroja löytyy myös feminiiniseksi luokiteltujen sanavalintojen käytössä. Kun Helsingin Sanomien painottaa kappaleessa 5.3.3 esiteltyä asiallista johtajaa, Ilta-Sanomien nostaa uutisoinnissaan feminiinisiä sanavalintoja esiin. Yhtä lukuun ottamatta oheiset esimerkit ovat Ilta-Sanomista.

”Keskustan vaalikampanjan kaikki paineet on kasattu puoluejohtajan hennoille harteille. Paineet alkavat näkyä.” (IS 11.3.2003 s. 13, uutiset Suomi, kommentti)

Jätteenmäki tuuletti raisusti kukkapuskilla. Hän nosti kiittäessään oikean kätensä, ei nyrkkiin, vaan kämmen siroasti auki. Hän oli pelkää hymyä ja lähes keimaili. Hän jopa pompahteli tasajalkaa erittäin epälapualaisittain.” (IS 17.3.2003, vaaliliite).

”Hän [kansanedustaja Riikka Moilanen-Savolainen (kesk)] itse oli tietysti tyytyväinen oman puheenjohtajansa, Anneli Jätteenmäen ryhdikkääseen esiintymiseen.” (HS 27.3.2003 A6)

”Muotitietoinen Jätteenmäki joutuu pukeutumaan jakkuun, jonka veroista kevennettyä kuosia keskustalaiset eivät vaaleissa halunneet.” (IS 8.4.2003 s. 11, uutiset Suomi, kommentti)

”Jätteenmäki ihastutti Ruotsissa” (otsikko) (IS 30.4.2003 s. 2, pääuutiset)

”Amerikkalainen valtionpäämies osoittautui supliikkimieheksi. [...] Simpsakan näköinen Jätteenmäki teki nähtävästi voimakkaan vaikutuksen [Yhdysvaltain presidenttiin George W.] Bushiin.” (IS 9.6.2003, s. 10 uutiset Suomi)

Nämä representaatiot korostavat Jätteenmäen sukupuoleen ja naispoliitikkoihin yleensä liitettävää pehmeyttä. Yllättävää on myös esimerkiksi *hentojen hartioiden* korostaminen, sillä tämä metafora ei sovi yhteen Jätteenmäestä esitettyjen vahvan johtajan representaatioiden kanssa. Tämä Ilta-Sanomissa esitelty pehmeän naisjohtajan representaatioksi kutsumani ja perinteistä naispoliitikoille varattua roolia korostava kieli vaikuttaa Helsingin Sanomissa vastaavaan ajankohtaan esitetyn, kappaleessa 5.3.3 esittelemäni asiallisen johtajan representaation verrattuna keinotekoiselta ja päälle liimatulta. Mediassa nostetaankin enemmän esiin negatiivisiksi luokiteltuja, myös kovuutta kuvaavia sanoja. Nämä alla olevat luodut representaatiot ovat siten enemmän Jätteenmäestä ennen vaaleja luodun vahvan ja aggressiivisen johtajan representaation mukaisia. Näitä löytyi lukuisia myös Helsingin Sanomista.

”Se oli vapaamuotoinen tilaisuus ja oli ihan paikallaan. Ei minulla siihen ole muuta kommentoitavaa, tiukkailmeinen Jätteenmäki totesi IS:lle.” (IS 12.4.2003, s. 3, pääuutiset)

”Sdp oletti, että kolho ja fraaseja toistava televisioesiintyminen siirtäisi liikkuvat äänestäjät Sdp:n taakse.” (HS 19.4.2003 D6)

”Pääministeri suhtautui varsin viileän oloisesti opposition rajuun arvosteluun.” (HS 24.4.2003 A6)

”Vakavilmeinen Jätteenmäki ilmoitti, ettei hän halua Irak-asiasta enää

jankuttaa: ”Minulla ei ole ollut salaisia muistioita.” (IS 8.5.2003 s. 3, pääuutiset).

”Saako Koston enkeli nyt siipeensä?” (otsikko) (HS 15.6.2003 D6)

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että varsinkin iltapäivälehtien uutisoinnissaan korostama, Jätteenmäen sukupuolesta luotu pehmeämpi ja naisellisempi representaatio on hänestä luodun vahvan johtajan representaation verrattuna keinotekoinen ja sen esittäminen alkaa varsinaisesti vasta Jätteenmäen pääministerivalinnan jälkeen. Jätteenmäki ei itse toiminut tällä iltapäivälehdistön kuvaamalla tavalla tai luonut itsestään kappaleessa 5.3.3 kuvaamaani, Tarja Halosen presidenttinä luomaa, niin kutsuttua pehmeämmän naisjohtajan Muumimamma ja maan äiti -imagoja. Tämä arvio selittää myös, miksi Jätteenmäen vahvan johtajan representaatiosta tuli hänelle negatiiviseksi koettu taakka pääministerivalinnan jälkeen. Jätteenmäki ei siten istunut median hänelle valitsemaan naispolitiikan rooliin.

Siirryn vielä kappaleen loppuun käsittelemään median Anneli Jätteenmäen sekä Sdp:n puheenjohtajan Paavo Lipposen välille rakentamaa draamaa. Media pyrki aineistoni perusteella luomaan vahvaa jännitettä Paavo Lipposen ja Anneli Jätteenmäen välille, sillä ennen eduskuntavaaleja heidät nimettiin toistensa päähaastajiksi niin kutsutussa pääministerivaalissa. Välillä aineistoni media kuvasi uutisteksteissä kyseisten henkilöiden välejä ikään kuin kysymyksessä olisi vanhan, pitkän yhdessä olleen pariskunnan välinen riita. Näkemykseni mukaan se, että kyseiset henkilöt edustivat eri sukupuolia, korosti median näkemystä heidän välisistä suhteista. Paavo Lipponen ja Anneli Jätteenmäki ärsyntyivät, vaativat ja ottivat yhteen. Lisäksi median mukaan heidän välillään on säpinää ja kipinöitä. Näillä median tekemillä sanavalinnoilla näiden kahden välistä kilpa-asetelmaa korostetaan entisestään. Lisäksi heidän välilleen luodaan uutistekstin sanavalintojen kautta jännitystä sekä rakennetaan draamaa. Jätteenmäki esiintyy näissä yleensä sovitteluvampana, mutta Lipponen ei anna periksi. Syylliseksi muodostuu Jätteenmäki ja Lipponen joutuukin huokaamaan, että ”Jätteenmäki ei ole oppinut mitään”:

”Pääministeri Paavo Lipponen (sd) on ärsyntynyt Jätteenmäen puheista. Poliitikkojen puheet ovat parhaimmillaan kuin monikärkiohjuksia, ja Jätteenmäen Irak-puheiden yhden kärjen tarkoituksena lienee ollut kutitella yrmy-Paavon hahmo esiin Lipposen nallekarhunaamion alta.” (IS 4.3.2003 s.6, pääkirjoitus)

”Keskustan puheenjohtaja Anneli Jäätteenmäki tasoitteli tiistaina kiistaa, joka on syntynyt hänen ja pääministeri Paavo Lipposen (sd) välille Suomen hallituksen Irak-politiikasta. Jäätteenmäki ja Lipponen ovat viime viikkoina sanailleet asiasta useasti.” (HS 5.3.2003 A6)

”Lipponen huokaisi Jäätteenmäen Irak-puheista (2. otsikko): Jäätteenmäki ei ole oppinut mitään (otsikko)” ””Jäätteenmäki palaa aina tähän samaan asiaan: ei hän ole mitään oppinut tästä”, Lipponen huokaisi [tv-]väittelyn jälkeen.” (IS 14.3.2003 s. 10, uutiset Suomi)

”[...] hän [Lipponen] ei suostunut kertomaan omista aikeistaan. [...] pienen toivomuksen olen esittänyt siihen suuntaan, että hän vakavasti harkitsisi ministerin postia”, Jäätteenmäki sanoi tiedotustilaisuudessa ja vilkaisi vetoavasti vieressä istuneeseen Lipposeen.” (HS 5.4.2003 A6)

Hallitusneuvottelujen lähestyessään loppua Sdp:n puheenjohtaja Paavo Lipponen päätti jättäytyä hallituksen ulkopuolelle ja siirtyi eduskunnan puhemieheksi. Lipposen tekemän päätöksen seurauksena hänen ja Jäätteenmäen välien käsittely jatkui mediassa. Esimerkiksi Aamulehti (HS 16.4.2003 A4, muut lehdet) arvioi, että ”Lipposen päätös olla lähtemättä punamultayhteistyön takuumieheksi oli nöyryytys Anneli Jäätteenmäelle.” Lehdet keskittyivät erityisesti kuvailemaan tapahtumaa Paavo Lipposen näkökulmasta, jonka kuvailtiin olevan loukkaantunut vaaleja edeltävistä tapahtumista. Anneli Jäätteenmäki ei itse lähes ollenkaan kommentoinut tätä uutisointia ja kun kommentoi, hyvin lyhytsanaisesti. Aineistosta ei myöskään ilmene, kysyttiinkö tehtyjen uutisten yhteydessä Jäätteenmäen mielipidettä. Tilanteen jatkuessa Paavo Lipposelle ei kuitenkaan riittänyt kaikilta ymmärrystä, vaan lehdet alkoivat arvostella hänen toimintatapaansa. Arvostelusta huolimatta Lipposta pidettiin edelleen erittäin pätevänä ja asiantuntevana poliitikkona.

”Demarilähteistä annettiin kuitenkin ymmärtää, että ”Paavo on edelleen pirun loukkaantunut” Jäätteenmäen Irak-syytöksistä. Pääministeri Jäätteenmäki ei sen sijaan ollut enää tiistaina innostunut vatvomaan asiaa. ”Minusta katse olisi nyt suunnattava tulevaisuuteen.”” (IS 30.4.2003, s. 10–11, uutiset Suomi)

”Paavo Lipponen ei ole edes petellyt sitä, että Anneli Jäätteenmäen vaalitaistelun Irak-jupakan yhteydessä esittämät syytökset loukkasivat häntä syvästi. Ne myös osaltaan vaikuttivat siihen, että kieltäytyi lähtemästä mukaan Jäätteenmäen hallitukseen.” (HS 6.5.2003, kolumni)

”Pääministeri Anneli Jäätteenmäki tapasi edeltäjänsä Paavo Lipposen eilen Yhdysvaltain suurlähettilään kutsuilla. Pariskunnan kohtaamista kuvailtiin viileähköksi.” (IS 12.6.2003, s. 2 pääuutiset, kuvateksti).

”Paavo Lipponen on pätevimpää poliitikkojamme, ja hänen asiantuntemuksensa on monissa asioissa Suomessa aivan ylivoimainen – myös seuraajaansa [Anneli Jäätteenmäkeen] verrattuna. Häviö Jäätteenmäelle pääministerikisassa on kuitenkin paljastanut Lipposesta myös vähemmän imartelevia piirteitä. Jos Lipponen olisi nainen, moni miespakinoitsija tuntisi suurta houkutusta kutsua häntä jankuttajaksi. Esitettäköön nyt kuitenkin vain vieno pyyntö: mitä jos vaihdettaisiin jo levyä, Paavo?” (IS 5.5.2003, s. 11 uutiset Suomi).

Muutama päivä eron jälkeen Paavo Lipponen kuitenkin vakuutti Ilta-Sanomien haastattelussa olevansa pahoillaan eron johtaneesta tilanteesta ja että Sdp on seurannut tilanteen kehittymistä tyrmistyneenä. Lipposen mukaan hänen ja Jäätteenmäen yhteistyö oli kuitenkin sujunut hyvin, vaikka lähinnä iltapäivälehdet pyrkivät luomaan paljon jännitteitä heidän välilleen Jäätteenmäen tultua valituksi pääministeriksi. Lipponen totesi Ilta-Sanomissa, että ”(Y)hteistyö Jäätteenmäen kanssa sujui hyvin. Hän oli keskusteluvalmis.” (IS 25.6.2003, s. 12 uutiset Suomi).

6.4.3 Sukupuolen vaikutus eroon puhututtaa mediassa

”Jäätteenmäen katse oli tyhjä ja hänen ajatuksensa näyttivät harhailevan, kun hän kertoi päätöksestään. Suomen ensimmäisestä naispääministeristä oli tullut Suomen kaikkien aikojen kolmanneksi lyhytaikaisin pääministeri.” (IS 19.6.2003 s. 9, uutiset Suomi)

Anneli Jäätteenmäen sukupuoli nousi useamman kerran esiin eron johtaneen uutisoinnin alkaessa kesäkuun 2003 alussa sekä puhututti vielä eron jälkeen kesän 2003 aikana. Näissä keskusteluissa painottui kaksi eri kantaa. Toisaalta pohdittiin, käsiteltiinkö Jäätteenmäkeä Irak-keskustelussa eri tavalla hänen sukupuolensa vuoksi. Toisaalta taas harmiteltiin Jäätteenmäen naispoliitikkojen maineelle tekemäänsä vahinkoa. Media nostaa esimerkiksi lukijoiden mielipiteitä esille:

”Hän [lapualainen Virve Tuomaala] myönsi tunteneensa sääliä surkean ja väsyneen näköisen pääministerin viimeistä taistoa seuratessaan. ”Naisena minun kävi häntä sääliksi. Täytyy sanoa, että kyllä minä tunsin ylpeyttä, kun hänestä pääministeri tuli”, kertoi pettynyt Tuomaala.” (IS 19.6.2003 s. 12, uutiset Suomi)

Myös Jätteenmäen puolisolta Jorma Melleriltä kysyttiin kommenttia. Vaikka muut ovat lehden mukaan hylänneet Jätteenmäen, aviomies lupaa jo otsikossa tukea vaimoaan niin hyvin kuin osaa:

”Vaikka koko valtakuntaa ravisuttanut kohu-uutinen kosketti Melleriä hyvin henkilökohtaisella tasolla, hän tuntui suhtautuvan tyynesti päivän tapahtumiin. [...] Vaikka Anneli Jätteenmäellä ei tällä hetkellä ole montakaan tukijaa sen enempää poliittisella kentällä kuin kansankaan keskuudessa, niin ainakin aviomies lupaa seistä hänen rinnallaan kaiken kaaoksen keskellä.” (IS 19.6.2003 s. 12, uutiset Suomi)

Ilta-Sanomat sekä Helsingin Sanomat kuvailee Jätteenmäen olotiloja sekä ulkoista olemusta eron aikana sekä sen jälkeen. Jätteenmäen toimiessa pääministerinä hänen jakkujensa värejä ja niihin liittyviä viestejä pyrittiin tulkitsemaan. Sama ulkonäön kuvailu jatkui myös eron jälkeen:

”Aamu valkeni vielä kirkkaana. Pääministeri Anneli Jätteenmäki käveli vastaan eduskunnan käytävillä jakkupuku rypyttä, viivahymy suorana.” (HS 19.6.2003 A6)

”[...] Anneli Jätteenmäki ilmoitti valkoisiin pukeutuneena, että päätöksensä: hän eroaa puolueen puheenjohtajan tehtävistä.” (HS 25.6.2003 A7)

”Jätteenmäki näyttäytyi kotikonnuillaan” (otsikko) ”Dannyn konsertin aikana miehensä Jorma Mellerin kanssa paikalle saapunut Jätteenmäki näytti hymyilevältä, ja yleisö suhtautui häneen myötämielisesti.” (IS 9.8.2003 s. 11, uutiset Suomi)

Lasse Lehtinen käsitteli muutama päivä ennen Jätteenmäen eroa mediassa käytyä keskustelua sekä tapausta yleensä. Hänen tulkintansa mukaan Jätteenmäen pääministerivalinnan takana oli juuri sukupuoli. Lehtinen kuitenkin arveli, että uusi, Yhdysvaltojen poliittisesta kulttuurista Suomeen tuleva poliittinen kulttuuri vaatii entistä tarkempaa rehellisyyttä politiikoilta.

”Tämän päivän poliitikot punnitaan entistä useammin luonteen kuin kykyjen mukaan. Juuri tällä hetkellä nuhteettomuus on kovassa kurssissa, ja siksi Anneli Jätteenmäki on ahtaalla. Yksi megatrendi – naisasia – toi hänelle menestyksen, toinen megatrendi – uusmoralismi – uhkaa sen häneltä viedä.” (IS 14.6.2003 s.6, Plussa).

Kansanedustaja Sirkka-Liisa Anttila kirjoittaa jo eroon johtaneen uutisoinnin alkaessa

kesäkuussa 2003 *Forssan lehdessä*, että ”Jätteenmäkeä kohdellaan kohtuuttomasti hänen sukupuolensa takia” (IS 9.6.2003 s. 10, uutiset Suomi). Ilta-Sanomien toimittaja Riika Kuuskoski vastaa omassa kommentissaan olevansa eri mieltä Anttilan kanssa. Hän kertoo olevansa samaa mieltä siitä, että nais- ja miespoliitikkoja käsitellään mediassa eri tavalla, mutta Irak-asioiden käsittely oli kokonaan toinen asia ja vaati median puuttumista asiaan:

”Nykyinen pääministerimme on kertonut julkisuuteen pilkuntarkkoja tietoja ulkoministeriön salaisista papereista, kiistänyt nähneensä näitä asiakirjoja mutta kuitenkin kertonut puoluekamuille omistavansa aiheesta asiakirjoja, ja väittänyt, ettei ole nähnyt paperia, jossa on hänen oma allekirjoituksensa. Jos sellaiseen vaaditaan selitystä, kyse on tiedotusvälineiden velvollisuudesta vahtia poliitikkojen puheita ja tekoja demokraattisessa maassa. Ai sukupuolista syrjintää? Anttilan heitto teki karhunpalveluksen feminismille.” (IS 9.6.2003 s. 11, uutiset Suomi).

Ilta-Sanomien toimittaja Jukka Tennilä käsittelee kolumnissaan samaa Sirkka-Liisa Anttilan kirjoitusta muutama päivä myöhemmin. Hänelle ei käy selitykseksi se, että Jätteenmäkeä kohdeltiin huonosti hänen sukupuolensa takia:

”Jätteenmäki on joutunut tiukoille Irak-kortin käytön vuoksi. Toisen ja huonomman selityksen mukaan häntä kovistellaan siksi, että hän on nainen. [...] Kansanedustaja Sirkka-Liisa Anttila (kesk) kirjoitti viime sunnuntaina [...], että tiedotusvälineet kohtelevat Jätteenmäkeä kovemmin kuin ne kohtelisivat miespääministeriä. Yhtä järkevää olisi todistella keskustan ex-puheenjohtajan Paavo Väyrysen päässeen vähällä siksi, että hän sattuu olemaan mies.” (IS 13.6.2003, s. 7 pääkirjoitussivu).

Tennilän mukaan Jätteenmäen sukupuoli on pikemminkin hillinnyt hänen arvostelijoitaan, sillä Tennilän tulkinnan mukaan tässä tilanteessa arvostelusta saa naisten vihaajan leiman. Poliitikko, toimittaja ja kirjailija Lasse Lehtinen puolestaan toteaa Ilta-Sanomien Plussaliitteessä, että vaikka Sirkka-Liisa Anttila pyrki puolustamaan Jätteenmäkeä, ”media tekee sen [vainon], vaikka Jätteenmäki on nainen” (IS 14.6.2003 s. 4-6, Plussa). Ilta-Sanomien puolestaan näkee tämän käydyn keskustelun olevan naurettava eikä sen mukaan sukupuolella ollut mitään tekemistä Jätteenmäen eron kanssa. Anneli Jätteenmäen eron jälkeisenä päivänä Helsingin yliopiston valtio-opin professori Tuomo Martikainen puolestaan kommentoi Jätteenmäen eroa ja arveli tapahtuneen eron olevan kiusallista suomalaisten kannalta. Hän myös arvioi sukupuolinäkökulmaa asiaan liittyen.

”Vailla sen paremmin logiikkaa kuin näyttöjäkään Jätteenmäen

pääministeriuran katkeamisen taustalla on nähty demarien katala salaliitto, etelän valtamedian yhteinen vehkeily eteläpohjalaisen pääministerin syrjäyttämiseksi ja miessoviniistien salaliitto ensimmäistä naispääministeriä vastaan.” (IS 30.8.2003 s. 6, pääkirjoitus)

”Martikainen on pahoillaan siitä, että hyvin alkanut naisten vallankumous Suomen poliittisella huipulla loppui lyhyeen. – Ennen Mannisen vastausta ajattelin, että Jätteenmäki olisi voinut selvitä tästä. Vastaus taisi olla viimeinen niitti.” (IS 19.6.2003 s. 9, uutiset Suomi).

Martikaisen lausunto on mielenkiintoinen, sillä hän yleistää tekstissä Jätteenmäen epäonnistumisen pääministerinä koskemaan kaikkia naisia puhumalla Jätteenmäen pääministeriydestä naisten vallankumouksena. Näin yhden naisen epäonnistumisesta tulee koko naissukupuolta koskeva yleistys. Muut naispoliitikot nostavat samaa esiin Jätteenmäen eroa edeltävänä päivänä. Myös Helsingin Sanomat näkee, että Jätteenmäen ero saattaa hyyydyttää naisten vauhtia politiikassa. Lehden lausunnosta voi myös tulkita, että tekstissä viitattu naisten urakiipeily on tapahtunut naisten kohdalla vain pelkän sukupuolen vuoksi.

””Ikävintä tässä on, että jos Jätteenmäki menee vaihtoon, naiselle tuskin ihan kohta tarjoutuu mahdollisuutta päästä pääministeriksi”, säesti toinen [Sdp:n naiskansanedustaja].” (IS 18.6.2003 s. 8, uutiset Suomi)

”[...] viime päivien tapahtumat pitävät miettimään, alkaako räväkästi käynnistynyt naisten urakiipeily hyyytä. Se tuotti naispresidentin ja naispääministerin. Nyt jäljellä on vain presidentti.” (HS 27.6.2003 A4, merkintöjä)

Elokuussa Helsingin Sanomat jatkaa käytyä keskustelua sukupuolen vaikutuksesta haastatteleamalla politiikan tutkija Jaana Kuusipaloa. Kuusipalon mukaan Jätteenmäki järkytti miehistä eliittiä ja valtionkuvaa, sillä suomalaisessa politiikassa on edelleen vastakohtaisuus miesten ja naisten välillä. Hän kertoo lehdelle, että ”suuressa mittakaavassa kyse on ihmisten kaipauksesta vanhaan kansallisvaltion ja valtionkuvaan, jossa miehet johtavat isällisesti maata”. Hän pohtii myös, vaikuttiko sukupuoli siihen, miten Irak-asiakirjoihin liittyvää vuotoa käsiteltiin:

”Ilman muuta, aivan varmasti oli kyse myös sukupuolesta. Joissakin piireissä herätti pelkoa ja kauhua, että nyt ihan oikeasti on naispresidentti ja naispääministeri”, Kuusipalo sanoo.” (HS 17.8.2003 A7)

7. ENSIMMÄINEN NAISPÄÄMINISTERI JA PÄTEVYYDEN ONGELMA

7.1 Sukupuolen mukaan jakaantunut pätevyiden vaatimus

Naispolitiikkojen yhteydessä puhutaan usein pätevyydestä ja sen vaatimuksesta. Toisaalta väitetään, että pätevyiden suhteen naiset ja miehet ovat politiikassa toimiessaan samalla viivalla, mutta samalla pätevyyseroilla selitetään naisten heikkoa pärjäämistä politiikassa. Tällainen puhe uusintaa helposti naisten marginalisointia eikä auta muuttamaan ennakkoluuloja mitä naiset politiikassa kohtaavat. (Kuusipalo 2000, 41.) Vaikka naiset ovat selvinneet monesta muusta tasa-arvoiseen poliittiseen edustukseen liittyvää ongelmaa ja esimerkiksi saavuttaneet miehisiinä pidettyjä asemia, pätevyys vaikuttaa edelleen olevan naisille kompastuskivi. Käsittelen tässä kappaleessa tätä pätevyiden vaatimuksen sukupuolittumista.

Pätevyys on muodostunut niin politiikassa kuin työelämässä naisten suurimmaksi kompastuskiveksi (Kuusipalo 2000, 40). Ne, jotka väittävät, ettei sukupuolella ole merkitystä, sanovat, että on aivan sama onko mies vai nainen, kunhan on pätevä ja tuottaa tulosta. Näin naisten ja miesten välisiä eroja selitetään vain kyvykkyyseroilla. Tässä ajattelutavassa piilee kuitenkin paradoksi: Kuusipalon (2000, 40) mukaan tällainen puhe uusintaa naisten marginalisointia. Tämä näkyy myös vaaleissa; miesehdokasta ei tarvitse markkinoida ”pätevänä miehenä”, vaan siihen riittää pelkkä (mies)sukupuoli. Toisaalta naisia mainostettaessa nostetaan esiin juuri ehdokkaan pätevyys, jolla kompensoidaan kulttuurissamme implisiittisesti liitetty ”epäpätevyys”.

Jätteenmäen hallituksen sekä Vanhasen I hallituksen kulttuuriministeri Tanja Karpela on entisenä Miss Suomea joutunut tekemään paljon töitä poliittisen uskottavuutensa puolesta. Anneli Jätteenmäki puolestaan joutui keskustan puoluejohtajakampanjansa aikana keväällä 2002 kokemaan julkisuudessa vähättelyä asiaosaamiseensa liittyen, kun taas toisen puoluejohtajaehdokkaan, Olli Rehnin, asiaosaamista samaan aikaan kiitettiin (Jätteenmäki 2002, 92).

Anneli Jäätteenmäki kertoo kirjassaan kuinka hän kohtasi vähättelyä sukupuolensa vuoksi jo poliittisen uransa alussa. Jäätteenmäki oli perustanut vuonna 1988 yhdessä Mirja Ryytäsen ja Eeva Kuuskosken kanssa Sillanrakentajat – nimisen yhdistyksen, jonka tarkoituksena oli esimerkiksi madaltaa kynnystä osallistua yhteisten asioiden hoitamiseen. He halusivat osoittaa, että nainen pystyy toimimaan miesvaltaisessa puolueessa ja pystyy nostamaan esiin aiheita, joita puoluejohto ei muuten nostaisi. Sillanrakentajat – ryhmälle oli tärkeää, että heidän toimintansa kannusti naisia mukaan poliittiseen toimintaan. Jäätteenmäki kertoo kirjassaan, miten nämä kolme naista kokivat naureskelua kuntavaaleissa 1988 tekemänsä vaalityön vuoksi. Kansanedustaja Aapo Saari (kesk) oli sanonut siltojen rakentamiseen viitaten, että ”tytöt on lähteny ruumiillisiin töihin”. Ryhmä kuitenkin hajosi vuonna 1992 Kuuskosken erottua Ahon hallituksesta. (Jäätteenmäki 2002, 27 ja 31–32.) Jäätteenmäen yksi poliittisen uran tavoite kansanedustajauransa alusta lähtien on siten ollut pyrkimys nostaa naisnäkökulmaa esiin. Esimerkiksi vuoden 2003 eduskuntavaalien alla yhtenä hänen tavoitteenaan oli palkkatasa-arvon saavuttaminen vuoteen 2010 mennessä (HS 10.3.2003 A6).

Valtaeliittejä tutkineen Iikka Ruostetsaaren (2003, 203) vuonna 2001 valtaeliitille teettämän kyselyn mukaan esiintymiskyvyn merkitys poliittisen valtaeliitin urakehityksessä on kasvanut. Muita kärkeen yltäneitä ominaisuuksia olivat henkilökohtaiset kyvyt ja lahjakkuus, kyky tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa sekä paineensietokyky. Nämä tutkimustulokset kertovat osaltaan politiikan medioitumisesta ja henkilökohtaisten ominaisuuksien nostamisesta poliittisen eliitin urakehitykseen. Ruostetsaaren tutkimuksessaan haastateltujen valtaeliitin mies- ja naisedustajat painottivat hiukan eri asioita urakehityksensä tekijöinä. Ruostetsaaren yllätykseksi naiset nostivat enemmän individualistisia ominaisuuksia miesten painottaessa sosiaalisiin suhteisiin liittyviä asioita. Naiset myös katsoivat riskinottokyvyn vaikuttaneen enemmän urakehitykseensä kuin miehet. Ruostetsaaren mukaan tämä kertoo siitä, että ”naisten on täytynyt turvautua miehisiin aseisiin noustakseen eliittiin”. Tutkimus toi esille myös sen, että eliittiin kuuluvista naisista useampi koki sukupuolen paremmin edistäneen kuin hidastaneen uraa. Ruostetsaari arvelee tämän johtuvan siitä, että valtaeliitin vastaukset heijastelevat vallitsevan tasa-arvopolitiikkapuheen sisäistämistä (mt. 205–206).

7.2 Jätteenmäen ongelmana pätevyys ja uskottavuus

7.2.1 Pääministerivaali ja poliittinen pätevyys

Toinen pääministerivaaleiksi kutsutun vaalikeskustelun yhteydessä vahvasti esiin noussut keskustelu koski kolmen suurimman puolueen puheenjohtajan osaamista sekä pätevyyttä pääministerin tehtävään. Anneli Jätteenmäestä luotiin toisaalta kappaleessa 5.3 kuvailemaani vahvan johtajan representaatiota, toisaalta epäiltiin hänen pätevyyttään sekä poliittista kokemustaan. Näihin luotuihin representaatioihin liittyi oleellisesti myös uskottavan poliitikon kysymys.

Ennen eduskuntavaaleja aineistossa pääasialliset Jätteenmäen pätevyyttä epäilevät kommentit tulevat nimenomaan ulkopoliitiikkaan ja Irakin sodan uhkaan liittyen. Esimerkiksi Helsingin Sanomat, Ilta-Sanomat ja Aamulehti arvioi hänen pätevyyttään ja uskottavuutta ulkopoliittisissa kysymyksissä seuraavasti:

”Keskustajohtaja Anneli Jätteenmäki on hakenut profiilia myös ulkopoliitikassa eikä erityisen menestyksekkäästi.” (HS 14.1.2003 A4, pääkirjoitus)

”Koska oppositiojohtajaa ei ole koeteltu vakavissa poliittisissa kriiseissä, kansalaiset pohtivat, mahtaako hänellä on riittävästi paineensietokykyä kriisitilanteessa ja hädän hetkellä. Jos Yhdysvallat hyökkää Irakiin ja kansainvälinen kriisi syvenee, Jätteenmäki voi hävitä turvallisuusvertailussa Lipposelle.” (IS 25.1.2003 s. 5, Plussa)

”Paavo Lipposen haastajana keskustan puheenjohtaja Anneli Jätteenmäki kuitenkin tietää, että ollakseen vakava pääministeriehdokas hänen olisi hyvä osoittaa tv-katsojille myös ulkopoliittista osaamista. [...] Anneli Jätteenmäen olisi korkea aika havaita pään tulleen vetävän käteen tässä [Irak] asiassa. Vaikka ulkopoliitikasta tulee voida keskustella vaalitaistelussa niin kuin muistakin asioista, se on taitolaji, jossa harjaantumattomuus paljastuu helposti ja syö pääministeriehdokkaalle tuiki tärkeää uskottavuutta.” (HS 8.3.2003 A4, pääkirjoitus)

”Paljon on kiinni siitä, miten Jätteenmäen hermot kestävät ja järki luistaa jäljellä olevissa tv-tenteissä. Televisio on raaka ja paljastava väline, sillä katsoja kyllä erottaa milloin ehdokkaalla on asia hallussa.” (HS 8.3.2003 A4, muut lehdet)

”Paavo Lipposen rinnalla ulkopoliittisesti kokematon Jätteenmäki yritti kerätä uskottavuutta Irak-kommenteilla, heikoin tuloksin. Jätteenmäellä ei

ole varaa enää yhteenkään virheeseen.” (IS 11.3.2003 s. 13, uutiset Suomi, kommentti)

Lukijan mielipidettä ohjataan näissä lainauksissa epäilemään lehden tavoin Jätteenmäen pätevyyttä ja arvioimaan hänen onnistumistaan esimerkiksi julkisissa esiintymisissä. Vaalikampanjan aikana Jätteenmäki koki arvostelua myös muiden puolueiden osalta ja muiden puolueiden edustajilta kysyttiin arviota hänen osaamisestaan:

”Heinäluoma arvosteli Jätteenmäkeä epäluottamuksen kylvämisestä Suomen ulkopoliittista linjaa kohtaan. [...] Keskustan Anneli Jätteenmäki on sanonut hallituksen ajaneen muun muassa terveydenhoidon ja kuntien talouden kriisiin. Lipponen kiisti tämän jyrkästi.” (HS 5.3.2003 A6)

””Jotenkin pelottaa, jos joku kokematon voittaisi vaalit tässä tilanteessa, kun Irakin sota uhkaa, ja edessä on EU:n uudistaminen”, Seppo Salminen Pirkanmaalta sanoi [Sdp:n puoluevaltuustossa pitämässään] puheenvuorossaan.” (IS 5.3.2003 s.3, pääuutiset)

”Lipposelta myös tiedusteltiin [MTV3:n suuressa vaalikeskustelussa], mitä mieltä hän on Jätteenmäen ulkopoliittisista taidoista. ”Äänestäjät saavat päättää”, Lipponen vastasi.” (HS 13.3.2003 A6)

Ilta-Sanomat arvioi paria päivää ennen eduskuntavaaleja Jätteenmäen onnistumista vaalikampanjan aikana nimenomaan ulkopoliittisissa asioissa. Lehden käyttämä *jokainen on voinut havaita* ohjaa vahvasti lukijan tulkintaa asiasta, sillä se olettaa lukijan olevan lehden toimittajan kanssa samaa mieltä:

”Paljastavia tv-väittelyitä katsoessa jokainen on voinut havaita, millainen noviisi Jätteenmäki on ulkopoliitikassa Lipposeen verrattuna ja kuinka laihoihin eväin hän on liikkeellä.” (IS 14.3.2003 s. 10, uutiset Suomi, kommentti).

Poliitikkojen ja toimittajien lisäksi arvioita esittävät myös asiantuntija-auktoriteetit. Helsingin yliopiston valtio-opin professorina toiminut Tuomo Martikainen kommentoi Jätteenmäen hallitukselle esittämää kritiikkiä Irak-politiikkaan sekä lähestyvään sodanuhkaan liittyen:

”Professori Tuomo Martikaisen mukaan voittamisen nälkä näissä eduskuntavaaleissa on niin kova, että kaikki keinot käytetään. [...] Martikaisen mukaan ulkopoliitiikka on Lipposen leipälaji, jossa Jätteenmäki on alakynnessä. Siksi hän haluaa haastaa Lipposen.” (IS 3.3.2003 s. 13, uutiset Suomi)

Pari päivää myöhemmin Ilta-Sanomat kysyy naisten asemaa politiikassa tutkineelta Jaana Kuusipalolta ”(E)dustavatko miehet sitten enemmänkin ulkopoliittista turvallisuutta.” Kuusipalo vastaa:

”Se voisi olla näin, sillä asiat sukupuolittuvat aina, vaikka kuinka eläisimme postmodernissa (moniarvoisuutta korostavassa) yhteiskunnassa. Miehiä pidetään ulkopoliittisen uhan kannalta turvallisempina.” (IS 5.3.2003 s.10, uutiset Suomi)

Helsingin Sanomien pääkirjoitus pohtii ennen eduskuntavaaleja uuden perustuslain onnistumista sekä etenkin presidentti Tarja Halosen sekä pääministeri Paavo Lipposen välisiä suhteita. Kun aiemmin presidentti oli ollut ulkopoliittikan johtohahmo, perustuslain muutoksen vuoksi ulkopoliittisen vallan paino siirtyi pääministerille. Tämä aiheutti ulkopoliitikassa 2000-luvun alussa monia toiminnan muutoksia. Lehti kiittelee Halosta siitä, että tämä on noudattanut hyvin uuden perustuslain henkeä. Se kuitenkin arvioi, että ”(U)lkopoliitikassa Halonen tuntuu puolustavan presidentin reviiiriä hyvin tarmokkaasti perustuslain kirjaimien viitaten.” Lehti jatkoi arviotaan:

”Jos Sdp kärsii eduskuntavaaleissa tappion ja uuden hallituksen pääministeriksi nouseekin Anneli Jäätteenmäki, presidentin asema ulkopoliittikan johtajana saattaa vahvistua – tai ainakin presidentti saattaa pyrkiä siihen.” (HS 1.3.2003 A4, pääkirjoitus)

Tämän lainauksen voi tulkita viittaavan Jäätteenmäen epäpätevyyteen sekä osaamattomuuteen ulkopoliittisissa asioissa. Jäätteenmäen mahdollisen vaalivoiton seurauksena presidentti Halonen pystyisi käyttämään Jäätteenmäen osaamattomuutta hyväkseen ja muokkaamaan omaa asemaansa vahvemerkiksi kuin pääministerillä, vaikka tämä olisi uuden perustuslain hengen vastaista. Lähes kaksi kuukautta hallituksen nimittämisen jälkeen ministeri Max Jakobson arvioi Helsingin Sanomiin kirjoittamassaan kolumnissa näin tapahtuneen:

”Uudella pääministerillä Anneli Jäätteenmäellä ei ole vastaavaa ulkopoliittista kokemusta [kuin Paavo Lipposella]. Lainaamani otteet tasavallan presidentin [Tarja Halosen] puheesta viittaavat siihen, että hän on ottamassa ulkopoliittikan ohjokset käsiinsä.” (HS 13.6.2003 A4)

Helsingin Sanomissa ilmestyy 8.3.2003 Jäätteenmäen ulkopoliittista osaamista arvioiva artikkeli. Lehden mukaan Anneli Jäätteenmäen tulee tietää, ”että ollakseen vakava

pääministeriehdokas hänen olisi hyvä osoittaa tv-katsojille myös ulkopoliittista osaamistaan.” Lehden arvion mukaan Jäätteenmäen Irak-lausunnoista sekä hallitukseen ja etenkin pääministeri Paavo Lipposeen kohdistuneista arvosteluista on kuitenkin puuttunut asiasisältö. Lehti jatkaa:

”Alkuviikosta hän näytti jo jättävän asian sikseen, mutta Ylen vaalitenttaajien puristuksessa hän aloitti kaiken uudelleen ja ajautui niin sanotusti hyllyvään heitteikköön. Sekään ei saanut oppositiojohtajaa antamaan periksi. Seuraavana iltana naapurikanavan tentissä Jäätteenmäki oli valmistautunut lisäämään löylyä. [...] Anneli Jäätteenmäen olisi korkea aika havaita pään tulleen vetävään käteen tässä asiassa. Vaikka ulkopoliitikassa tulee voida keskustella vaalitaistelussa niin kuin muistakin asioista, se on taitolaji, jossa harjaantumattomuus paljastuu helposti ja syö pääministeriehdokkaalle tuiki tärkeää uskottavuutta.” (HS 8.3.2003 A4, pääkirjoitus)

Muutamaa päivää ennen vaaleja ilmestynyt koko sivun artikkeli Jäätteenmäestä nostaa esiin hänen 16 vuoden kansanedustajakokemuksen sekä sen, että Jäätteenmäki toimi Ahon hallituksessa vuoden ajan oikeusministerinä, mutta samassa artikkelissa epäillään edelleen mahdollista menestymistä pääministerinä:

”Oppositiojohtajana hän on vaatinut paljon ja menestynyt omiensa joukossa. Se miten hän menestyisi pääministerinä monen puolueen hallituksessa, on tietenkin suuri arvoitus. Edustavan naisen asiaosaamista epäillään, mutta se ei häiritse terveen itsetuntoista ihmistä. [...] Pohjalaisuuteen liitetään usein sitkeys, suoruus, rehellisyys, itsepäisyys, kovuus, ahdasmielisyys, yritteliäisyys ja suvaitsemattomuus. Kaikkia näitä piirteitä löytyy myös Jäätteenmäestä.” (HS 12.3.2003 A7)

Mielenkiintoinen aineistosta nouseva miespoliitikkoa koskeva uskottavuusongelma koskee kokoomuksen puheenjohtajana toiminutta Ville Itälää. Ilta-Sanomat teetti tammikuussa 2003 niin kutsutun imagotutkimuksen kolmesta vahvimpana pitämästään ehdokkaasta eli Paavo Lipposesta (Sdp), Anneli Jäätteenmäestä (kesk) sekä Ville Itälästä (kok). Ilta-Sanomat arvioi uutisessaan, ettei Ville Itälän uskottavuus riitä pääministerikisaan ja että ”Ville Itälä on pudonnut kahden kärkiehdokkaan vauhdista pääministerikisassa” (IS 25.1.2003 s. 2-3, pääuutiset). Lehti jatkaa arviotaan pääkirjoituksessa kutsumalla häntä esimerkiksi pehmoksi turkulaiseksi (IS 25.1.2003 s. 6). Itälällä nähtiin olevan ongelmia oman poliittisen uskottavuutensa kanssa. Itälän saama ”pehmojohtajan” imagon nähtiin myös vaikuttaneen vaaleissa, kun esimerkiksi eduskuntavaalien jälkeen Helsingin Sanomien lainaama Aamulehti tulkitsee Anneli Jäätteenmäen saaneen ääniä Ville Itälän

kustannuksella. Nämä Ville Itälän puoluejohtajana saamat arviot sekä hänen kohtaamansa uskottavuusongelma tukevat kappaleessa 5 esittämäni arviota, että vaaleissa korostui vahvan johtajan representaatio.

”Pehmeän johtajan imagosta puolestaan kärsivä Itälä ei suostunut kommentoimaan [Yleisradion ensimmäisessä tv-tentissä] itseään johtajana: ”Muut näkevät sen, ennen kaikkea äänestäjät”, Itälä sanoi” (HS 30.1.2003 A6)

”Vaikka [Ville] Itälä on pääministerin sijainen ja sanoo pyrkivänsä pääministeriksi, hän ei ole saavuttanut sellaista uskottavuutta, jota pääministerin tehtävä tosissaan kilpailevalta tuntuu vaadittavan. Itälä on kiltin näköinen mies silloinkin, kun hänen turkulaisten puheidensa asiasisältö oikeuttaa otsikontekijän käyttämään verbiä ”jyrähtää”.” (IS 17.1.2003 s. 6, pääkirjoitus)

”Itälän puutteellinen uskottavuus tuli nyt ilmi vastaansanomattomalla tavalla. Ei olisi ihme, jos kokoomuksessa käynnistyisi tomun jo laskeuduttua puheenjohtajakeskustelu – taas kerran. Uuden perustuslain hengessä käytävät vaalit näyttävät entisestään korostavan pääministerikelpoisen puoluejohtajan merkitystä äänestäjien suosioon pyrkimisestä.” (HS 18.3.2003 A4, muut lehdet).

Tutkijat puhuvat maskuliinisuuden kriisistä sekä modernista maskuliinisuudesta, jolla viitataan miesten muuttuneeseen asemaan yhteiskunnassa. Miesten pääasiallinen rooli naisten elättäjänä on muuttunut, kun naiset ovat siirtyneet työelämään. Miehen rooli perheen elättäjänä on siten vähentynyt. (Ross 2010, 14–16; Gauntlett 2002, 6-7.) Miesten perinteisenä nähty rooli yhteiskunnassa on alkanut hajota tämän kehityksen myötä ja maskuliinisuus saa uusia merkityksiä. Tämä näkyy myös miespoliitikkojen arjessa, kun myös median esittämä perinteinen maskuliinisuutta korostava miespoliitikon kuva alkaa muuttua ja rakentua uudelleen. Aineistossani tämä näkyy Ville Itälän kohdalla, kun hänellä ei nähty olevan tarpeeksi puolueen puheenjohtajalla tarvittavia ominaisuuksia. Nais- ja miespoliitikon ero aineistossani kuitenkin oli, että uutistekstissä Itälään ei liitetä pätevyuden ja uskottavuuden epäilyksiä, kuten Jäätteenmäen kohdalla toimitaan. Kappaleessa 5 kuvatut, Anneli Jäätteenmäestä luodut epävarman johtajan representaatiot sidotaan vahvasti pätevyuden ja uskottavuuden puutteeseen, mutta näin ei tapahdu miespoliitikon kohdalla. Eduskuntavaalien jälkeen mediassa ei enää otettu esiin *pehmojohtaja* – nimitystä, vaan oppositiojohtaja Ville Itälä esiintyy sen sijaan voimakkaana ja vahvana johtajana:

”Samalla kun Jätteenmäki piti tiedostustilaisuuttaan, eduskunnan kahvilaan kokoontuneet opposition edustajat esiintyivät uhotuulella. Olihan uusi oppositio nyt ensimmäistä kertaa yhdessä hallitusta vastaan. ”Tästä se alkaa”, kokoomuksen Ville Itälä puhkui. (HS 16.4.2003 A7)

”Itälä tyrmää Jätteenmäen yhteistyötarjouksen” (otsikko) ”Pääministeri Anneli Jätteenmäen tuore tarjous rakentavasta yhteistyöstä myös opposition kanssa ei saa vastakaikua kokoomusjohtajalta. ”Meidän tehtävämme on kaataa hallitus”, hän [Itälä] kirkastaa tänään puoluevaltuustossa.” (IS 29.4.2003 s. 2, pääuutiset)

7.2.2 Hallitusneuvotteluissa pätevyys on kaikkien naisministerien ongelma

Vaalien jälkeen käytävät hallitusneuvottelut käytiin ensimmäistä kertaa uuden perustuslain voimaantulon jälkeen. Mediassa esitettiin erilaisia arvioita siitä, millä tavalla ja kenen johdolla uusi hallitus tulisi muodostaa. Helsingin Sanomat ja Ilta-Sanomat nostavat uutisoinnissaan pääministeriehdokkaiksi sekä keskustan Anneli Jätteenmäen että Sdp:n Paavo Lipposen. Kantavaksi teemaksi keskustelussa pääministerin valinnasta Anneli Jätteenmäen kohdalla nousee uskottavuus sekä kokemattomuus, jotka olivat nousseet esille jo vaalikampanjan aikana. Pätevyyden vaatimus ulotetaan koskemaan kaikkia Jätteenmäen hallituksen tulevia naisministereitä.

Media jatkaa hallitusneuvottelujen ajan ja pääministerivalinnan jälkeen Anneli Jätteenmäen pätevyyden ja uskottavuuden epäilemistä sekä epävarman johtajan representaatiota. Esimerkiksi Turun Sanomien päätoimittaja Aimo Massinen pohtii pian eduskuntavaalien jälkeen, että Lipponen voisi noista pääministeriksi ja ”Anneli Jätteenmäki voisi kartuttaa kokemustaan ulkoministerinä” (HS 23.3.2003 A4, muut lehdet). Kainuun Sanomat puolestaan ihmettelee käytävää keskustelua ja kirjoittaa, että ”(V)etoaminen Ahon hallituksen oikeusministerinä toimineen Jätteenmäen kokemattomuuteen panee kysymään, alkaako tässä jo olla kysymys hänen sukupuolestaan” (HS 28.3.2003 A4, muut lehdet). Lehti jatkoi pohdintaa seuraavasti:

”Paavo Lipposelle ei ollut päivääkään ministerikokemusta ennen kuin hänestä kaksi vaalikautta sitten tuli pääministeri. Myös Esko Aho oli pääministeriksi tullessaan vailla ministerikokemusta. [...] Suomelle on kiistatta hyötyä Lipposen kokemuksesta ja hänen nauttimastaan kansainvälisestä arvostuksesta. Mutta ne eivät tee hänestä korvaamatonta.

Demokratiaan ei kuulu sen tyyppinen vahvan johtajan kaipuu, jota tiukka kiinni pitäminen hänen pääministerinpaikastaan osoittaisi.”

Anneli Jäätteenmäki ottaa saman asian itse esiin vaaleja seuraavana päivänä:

Jäätteenmäki on ollut eduskunnassa 16 vuotta ja nähnyt sinä aikana kolme pääministeriä. [...] ”Kukin tuli pääministeriksi ilman minkäänlaista ministerikokemusta, kokemusta valtioneuvostotyöskentelystä”, hän muistuttaa.” (HS 17.3.2003 B1)

Entinen kansanedustaja ja europarlamentaarikko Raimo Ilaskivi (kok) nostaa vaalien jälkeen Ilta-Sanomien haastattelussa esiin Jäätteenmäen poliittisen kokemattomuuden, kun häneltä kysyttiin arviota valittavasta pääministeristä:

”Lisävelanotto ei ole tällaisessa tilanteessa pahasta, Raimo Ilaskivi opastaa” (ingressi) ”Lipposta moititaan itsevarmaksi ja ylpeäksi, kun taas Jäätteenmäen puutteena on kokemattomuus. Suuria esteitä ei ole kummankaan valinnalle, riippuu pitkälti siitä, mitä yksityiskohtia, vahvuuksia ja heikkouksia tulkitaan.” (IS 1.4.2003, uutiset Suomi)

Helsingin Sanomat teettää hallitusneuvottelujen alkaessa maaliskuun lopussa gallupkyselyn, jonka mukaan Paavo Lipponen oli 38 prosentin mukaan suosikki uudeksi pääministeriksi Anneli Jäätteenmäen saadessa 29 prosenttia kannatusta (HS 25.3.2003 A6). Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa todettiin hallitusneuvottelujen ollessa käynnissä, että hallitus syntyisi todennäköisesti Anneli Jäätteenmäen johdolla. Pääkirjoituksessa todettiin, että ”(V)aiikka Paavo Lipponen kuinka olisi mielipidemittausten mukaan kokemuksensa ja ylivoimaisten kansainvälisten suhteidensa johdosta toivotumpi pääministeri kuin Anneli Jäätteenmäki, olisi kohtuutonta edellyttää, että keskusta luopuisi pääministerin paikasta Lipponen hyväksi.” Ministeri Max Jakobson puolestaan muistutti kolumnissaan Jäätteenmäen kokemattomuuteen viitaten, että ”kenelläkään muulla ei ole vielä ollut mahdollisuutta hoitaa pääministerin uusia tehtäviä, ei tietenkään merkitse, että kenelläkään toisella ei ole kykyä hoitaa niitä pätevästi” (HS 4.4.2003 A4, kolumni).

Hallitusneuvottelujen päätyttyä Helsingin Sanomat uutisoi, että Sdp:n ryhmässä olisi haluttu edelleen nostaa Paavo Lipponen pääministeriksi, vaikka paikka oli jo sovittu keskustalle. Helsingin Sanomat kirjoittaa, että ”[Sdp:n] ryhmää kerrottiin lohdutetun sillä, että keskusta halusi ratkaista pääministeriasian pelkällä matematiikalla, ei sillä, kuka olisi

paras pääministeri” (HS 5.4.2003 A6). Tämän lausunnon voi tulkita siten, että myöskään Jätteenmäen omassa puolueessa keskustassa ei luoteta hänen kykynsä toimia pääministerinä eikä hänellä ole puolueen edustajien mukaan tehtävässä vaadittavaa riittävää pätevyyttä. Jätteenmäellä ei siten nähdä olevan auktoriteettia toimia pääministerinä. Lehti ei tosin kerro, kuka keskustassa näin ajattelee. Samana päivänä ilmestynyt Ilta-Sanomat pohtii, että tulevan pääministerin kovin haaste tulee olemaan EU-asiat:

”Jätteenmäki ei voi millään välttää kovaa EU-koulua. EU-politiikan johto on muuttanut pitkälti pääministerin toimenkuvaa. Lähinnä kotimaan politiikassa askaroineelle Jätteenmäelle noihin saappaisiin astuminen ei ainakaan alkuun ole helppoa. Asiantuntijoiden käsityksen mukaan siihen ei yksin riitä se, että Jätteenmäki on käynyt ulkoministeriön virkamieheksi pätevöittävän kansainvälisten asioiden kurssin.” (IS 5.4.2003 s.10, uutiset Suomi).

Edellä olevassa lainauksessa huomiota herättää myös Jätteenmäkeen liitetty *askaroida*, jonka synonyymeja ovat esimerkiksi hyöriä, toimia, askarrella tai puuhata. Sanavalinta on Jätteenmäen poliittista uraa väheksyvä. Epäselväksi jää myös, keihin asiantuntijoihin uutistekstissä viitataan, sillä heidän nimiään ei mainita uutistekstissä lainkaan.

Media keskittyi vaalien jälkeen pohtimaan, lähtekö Paavo Lipponen mukaan Anneli Jätteenmäen hallitukseen vai ei. Lipposen ratkaisun selvittyä sekä Ilta-Sanomat että Helsingin Sanomat pohtivat, mitä hänen ratkaisunsa merkitsee Jätteenmäen hallitukselle:

”Pääministeri Anneli Jätteenmäki (kesk) joutuu nyt tulemaan toimeen ilman vanhemman ja kokeneen valtiomiehen tukea. Toisaalta Lipposen poisjäänti [hallituksesta] jättää Jätteenmäelle huomattavasti lisää pelitilaa eikä hän jää suuren puun varjoon.” (IS 15.4.2003 s. 11, uutiset Suomi)

”Poliittisen pettymyksen vähitellen haihtuessa Anneli Jätteenmäki saattaa tuntea henkilökohtaista helpotusta siitä, että hänen oma pääministeriytensä ja hallituksen sisäisen ilmapiirin kannalta Lipposen kaltaisen vanhan konkarin pois jääminen voi olla hyväksikin.” (HS 15.4.2003 A4, pääkirjoitus)

Lainauksissa korostuu aineistossa useaan otteeseen eri yhteyksissä esiin tullut vahvan valtionpäämiehen malli, sillä eduskuntavaalien 2003 yhteydessä käyty keskustelu korosti vahvaa johtajuutta. Mediassa koetaan, että Jätteenmäki ei pärjää ilman vahvan valtiomiehen tukea. Tämä myös jättää Jätteenmäen valtiopäämiehen kategorian ulkopuolelle. Tätä kysymystä olen käsitellyt tarkemmin luvussa 5.3.1.

Anneli Jäätteenmäen hallituksessa oli ensimmäistä kertaa puolet miehiä ja puolet naisia. Seuranneessa keskustelussa nousi esiin nimenomaan pätevyys, kun Jäätteenmäkeen liitetyt pätevyyspäilyt laajenevat hallitusneuvottelujen päätyttyä koskemaan kaikkia hallituksen naisministereitä. Hallituksen koostumuksen sekä nimitettyjen ministerien selvittyä esimerkiksi monessa sanomalehdessä pohditaan nimenomaan sukupuolikiintiöiden tarvetta sekä pätevyyden merkitystä. Keskusteluun osallistuvat niin media kuin poliitikotkin.

”[Keskustan] Puoluevaltuuskunnan kokous sujui lähinnä hymistellen. Vaikka salkkujako ehkä kaivertaa itäsuomalaisia ja pohjalaisia sekä miesvoittoista kenttäväkeä, kritiikkiä puheenvuoroissa ei kuulunut.” (IS 29.4.2003 s. 3, pääuutiset)

Helsingin Sanomat nostaa saman asian esiin sen jälkeen, kun Jäätteenmäki on ilmoittanut, että keskustan kahdeksasta ministeristä neljä on naisia ja neljä miehiä. Tämä aiheuttaa Helsingin Sanomien tulkinnan mukaan mieskansanedustajien parissa ärtymystä.

”Keskusta päättää ministereistä tänään. Jäätteenmäen puheet uudistuneista kasvoista pantiin merkille ainakin eduskuntaryhmän kokoneiden miesten keskuudesta.” (HS 15.4.2003 A6)

”Osa keskustan eduskuntaryhmästä ja erityisesti sen suuresta miesenemmistöstä valmisteli aamupäivän ja alkuiltapäivän pientä kapinaa.” (HS 16.4.2003 A6)

Samana päivänä, kun Anneli Jäätteenmäen hallitus nimitettiin, Ilta-Sanomien käsittelee sukupuoli-kysymystä pääkirjoituksessaan. Kirjoituksessa pohditaan esimerkiksi, järkeväkö sukupuolten tasajaosta johtuen päteviä ministeriehdokkaita hallituksen ulkopuolelle. Lehti päätyi kuitenkin puolustamaan sukupuolten tasa-arvon mukaista salkkujakoa:

”Päteviä jäisi kuitenkin ulkopuolelle joka tapauksessa tilanteessa, jossa kyvykkäitä ehdokkaita on enemmän kuin täytettäviä paikkoja. Päteviä jäi varmasti ulkopuolelle myös ennen vuotta 1926, jolloin Miina Sillanpäästä (sd) tuli Tannerin hallitusta nimitettäessä Suomen ensimmäinen naisministeri. Asiaa voi tarkastella myös toisesta näkökulmasta: kuinka moni pätevä on jäänyt vaille ministerin asemaa siksi, että on sattunut olemaan naispoliitikko niinä vuosikymmeninä, joihin tapoihin kuului tyytyminen pariin naisministeriin per hallitus?” (IS 17.4.2003 s. 6, pääkirjoitus)

Myös muut lehdet käsittelevät asiaa. Suomen toinen iltapäivälehti Iltalehti otti Ilta-Sanomiin verrattuna täysin päinvastaisen kannan. Lehden mukaan ”kiistämätön totuus on,

että päteviä mieskansanedustajia syrjitään tällaisen hallituksen ministereitä valittaessa.” Myös Aamulehden mukaan tasa-arvosta oli nyt maksettu liian kova hinta. Turun Sanomien päätoimittaja Aimo Massinen puolestaan nostaa omassa arviossaan esimerkkeinä huonoista ministerivalinnoista pelkästään naisia ja nostaa päteväksi pitämiään mieskansanedustajia esiin sukupuolensa uhreina.

””Sukupuolikiintiöön tuijottaminen ei edistä todellista tasa-arvoa. Pätevyysvaatimus, johon liittyy poliittinen kokemattomuus, kärsii fifty-fifty-hallitusta tavoiteltaessa.” Iltalehden mukaan eduskunnassa on enemmän miniteriksi päteviä miehiä kuin naisia. ”Jo se, että miehillä on suuri enemmistö eduskunnassa, vahvistaa näin olevan.”” (HS 17.4.2003 A4, muut lehdet)

”Aamulehti kommentoi ministerivalintoja. Sen mukaan naiset voittivat, mutta ruuhka-Suomen ulkopuolella asuvat maalaiset hävisivät. ”Tasa-arvosta maksettu hinta tuntuu kovalta ja kohtuuttomalta [...]”.” (HS 19.4.2003 A4, muut lehdet)

”Ministerivalinnat tehtiin enemmän mediaseksikkyyden kuin asiantuntemuksen perusteella. Monilla ministereillä ei ole oman alan tuntemusta lainkaan. Näin todellinen valta siirtyy entistä enemmän virkamiesten ja talouselämän edustajien käsiin.” (HS 19.4.2003 A4, muut lehdet)

7.2.3 Pääministeri Anneli Jäätteenmäki ja pätevyden vaatimus

Media jatkaa Anneli Jäätteenmäen pätevyden arvioimista hänen pääministeriksi nimittämisen jälkeen. Lisäksi toukokuussa uudelleen esiin noussut Irak-keskustelu tuo mukaan vahvan epäilyn poliittisen uskottavuuden puutteesta. Ulkopoliittisen osaamisen puute nousee aineistossa eniten esiin Anneli Jäätteenmäen uskottavuutta pääministerinä arvioitaessa. Etenkin hänen EU-asioiden tuntemusta arvioidaan heikoksi. Arvioita heikosta osaamisesta ilmenee aineistossa sekä ennen että jälkeen vaalien. Näissä arvioissa Jäätteenmäkeä verrataan usein häntä pääministerinä edeltäneen Paavo Lipposen taitoihin. Esimerkiksi ministeri Max Jakobson arvioi Helsingin Sanomien kolumnissa (13.6.2003 A4) että Paavo Lipponen ”oli jo 1970-luvun alkupuolelta lähtien keskittynyt kansainvälisiin kysymyksiin.” Hän jatkaa arviotaan, että ”(U)udella pääministerillä Anneli Jäätteenmäellä ei ole vastaavaa ulkopoliittista kokemusta.” Jäätteenmäen pätevyys ja osaaminen nousee muussakin yhteydessä esiin:

”[Lipposen] Pois jääminen [hallituksesta] on vahinko. Lipposen kahdeksan vuoden pääministerikausi vakuutti suomalaiset hänen osaamisestaan”, Etelä-Suomen Sanomat kirjoittaa. ”Pahimman menetyksen Suomi kokee EU-politiikassaan.” (HS 16.4.2003 A4, muut lehdet).

”Eurooppa- ja ulkopoliitikassa Jätteenmäellä on eniten opettelemista. Hän saanee avukseen vahvan, juuri noille aloille painottuvan esikunnan.” (IS 16.4.2003 s. 10, uutiset Suomi).

”Jätteenmäen valmiudet ulkopoliitikan johtajana ovat edelleenkin arvoitus, samoin hänen talouspoliittinen linjansa ja lujautensa.” (IS 18.4.2003 s. 10, uutiset Suomi)

Anneli Jätteenmäellä on kuitenkin myös ulkopoliittista osaamista, joka mediassa jää lähes kokonaan kirjoittelun ulkopuolelle. Jätteenmäki on käynyt ulkoministeriön kansainvälisten asioiden valmennuskurssin (KAVAKU). Valmennuskurssi on ulkoministeriöön virkamiehiksi koulutettavien valmennuskurssi, jonne on koko sen historian ajan päässyt noin kolme prosenttia hakijoista (Ylioppilaslehti 26.3.2004. Diplomaattiautomaatti). Ilta-Sanomat nostaa valmennuskurssin omassa uutisoinnissaan esiin jo ennen eduskuntavaaleja, mutta ei usko siitä olleen hyötyä Jätteenmäelle.

”Korostaakseen omaa ulkopoliittista osaamistaan puheenjohtaja Jätteenmäki on vaalikampanjan aikana kertonut osallistuneensa aikoinaan ulkoasiainhallinnon toimiin valmistavalle valmennuskurssille. Jätteenmäen torstai-iltaisen paljastuksen pohjalta vaikuttaa siltä, etteivät edes ulkoasiainhallinnon perustehtävät ole kirkastuneet hänelle kurssilla.” (IS 8.3.2003 s. 6, pääkirjoitus)

Mediassa kuitenkin myönnettiin, että Jätteenmäen edeltäjät, pääministerinä toimineet Esko Aho (kesk) ja Paavo Lipponen (Sdp) ovat myös aloittaneet ilman merkittävää kokemusta. Lisäksi nähtiin, että Jätteenmäen osaamisen arviointi oli mahdollista vasta pidemmän ajan kuluttua. Esimerkiksi Helsingin Sanomien päätoimittaja Janne Virkkunen (HS 4.5.2003) kirjoittaa kolumnissaan, että ”(V)ielä on liian aikaista päätellä, millainen Jätteenmäki on pääministerinä. Virka varmaankin opettaa.” Erkki Pennanen (HS 27.4.2003) puolestaan arvioi Jätteenmäen ensimmäistä viikkoa pääministerinä mainiten, että Jätteenmäen vertaaminen häntä pääministerinä edeltäneeseen Lipposeen on perusteltua, sillä ”Lipponen oli erinomainen vaihtoehto hänelle pääministeriksi.”

”Monia, erityisesti naisia näkyy ärsyttävän se, että pääministerivaihdoksen yhteydessä on kiinnitetty niin paljon huomiota Anneli Jätteenmäen

kokemattomuuteen. Silloin unohdetaan, kuinka vähäinen eli olematon oli Esko Ahon tai jopa Paavo Lipposen hallituskokemus vastaavalla hetkellä. Tosin varsinkin Lipposella oli takanaan pitkä kokemus politiikasta ja kansainvälisistä asioista.” (HS 27.4.2003 A4, kolumni).

”Suomen Keskusta on samassa suossa kuin reilut kymmenen vuotta sitten. Kokematon pääministeri Anneli Jäätteenmäki joutuu ponnistamaan yhtä matalalta lähtölavalta kuin Suomen nuorin pääministeri Esko Aho keväällä 1991.” (IS 8.4.2003 s. 11, kommentti).

Jäätteenmäki saa myös ”isällisiä”, vanhemman valtiomiehen neuvoja. Pääministerinä vuosina 1991–1995 toiminut Esko Aho (kesk) puhui kesäkuun 2003 alussa Ulkopoliittika-lehden 40-vuotisjuhlissa. Hän puuttui muun muassa Suomen EU-strategiaan, jonka hän koki olevan tuuliajolla. Ilta-Sanomien pääkirjoitus 4.6.2003 keskittyi analysoimaan Ahon puhetta. Pääkirjoituksen mukaan Jäätteenmäen on syytä kuunnella Ahoa.

”Vaikka Ahon esittämä kritiikki osittain suuntautuu pääministerikaudellaan vahvasti EU-politiikkaan panostaneeseen Paavo Lipposen, Ahon puheenvuoron terävin piikki suuntautuu Anneli Jäätteenmäkeä kohtaan. [...] Jäätteenmäellä ei tunnu tällä hetkellä olevan selkeää visiota Suomen EU-politiikasta. [...] Pääministeri Jäätteenmäen tehtävänä on ottaa myös EU-politiikka haltuunsa.” (IS 4.6.2003, s. 6 pääkirjoitussivu).

Media arvioi ulkopoliittisen osaamisen ohella myös Jäätteenmäen talouspoliittista osaamista. Ulkopoliittikan ohella talouspolitiikkaa on perinteisesti pidetty miehisenä alueena ja ensimmäinen naispuolinen valtiovarainministeri aloitti tehtävässään vasta vuonna 2011. Jäätteenmäellä ei nähty ulkopoliittisen osaamisen ohella olevan talouspoliittista osaamista.

”Valtiovarainministerin salkku on sovittu sosiaalidemokraateille, mutta Paavo Lipponen pitää korttejaan piilossa, eikä ole lainkaan sanottua, että hän lähtisi hallitukseen Jäätteenmäen takuumieheksi. [...] Lipposen siirtyminen valtiovarainministeriksi ja pääministerin sijaiseksi olisi markkinoille vahva signaali siitä, ettei tiukan taloudenpidon peruslinja oleellisesti muutu. Hänen jäämisensä ulkopuolelle heikentäisi hallitusta. [...] Jos se ei ole Lipponen, niin kuka on se demari, joka antaa kasvot ja poliittiset hartiat Jäätteenmäen hallituksen talouspolitiikalle?” (IS 11.4.2003 s. 10, uutiset Suomi, kommentti).

”Anneli Jäätteenmäki ei ole toistaiseksi pystynyt vakuuttamaan vahvalla asiaosaamisella, jota esimerkiksi Suv Anne Siimekseltä löytyy. Jäätteenmäen valmiudet ulkopoliittikan johtajana ovat edelleenkin arvoitus,

samoin hänen talouspoliittinen linjansa ja lujuuksensa.” (IS 18.4.2003 s. 11, uutiset Suomi)

Talouspoliittisesta osaamisesta tuli kritiikkiä myös muiden puolueiden edustajilta:

””Kyllä ainakin tulevalla pääministerillä pitäisi olla joku järki miten talouspolitiikkaa tehdään”, [Tarja] Filatov [Sdp] pauhasi rientäessään naistenhuoneesta takaisin neuvotteluihin.” (IS 14.4.2003 s. 11, uutiset Suomi)

Keskustelu pätevydestä on kiivaimmillaan hallitusneuvottelujen jälkeen sekä hallituksen nimittämisen jälkeen. Tämän jälkeen pätevyteen liittyvä keskustelu eriytyy jälleen Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien välillä. Ilta-Sanomien pitää pätevyyttä edelleen esillä nostamalla esimerkiksi Jäätteenmäen kielitaidon puutteet esille. Tätä kielitaitoon liittyvää kritisointia käsittelee kappaleessa 5.3.3. Helsingin Sanomat puolestaan uutisoi runsaasti opposition vaatimuksista sekä välikysymyksestä hallitusohjelman menonlisäyspaperiin liittyen (HS 13.5.2003 A6; HS 14.5.2003 A6). Lehti ei kuitenkaan itse arvioi Jäätteenmäen uskottavuutta tai pätevyyttä tämän uutisoinnin kautta, vaan referoi opposition poliitikkojen vaatimuksia:

”Salaamista koskeva keskustelu riistäytyi moneen otteeseen käsittelemään hallituksen ohjelmaa ja rahojen käyttöä. [Kokoomuksen Kimmo] Sasi kuitenkin rajasi tarkoin: hänen mielestään välikysymyksessä oli kysymys siitä, ”voiko teihin, arvoisa pääministeri, ja teidän hallitukseenne luottaa”.” (HS 14.5.2003 A6)

Yllä olevaa keskustelulainaa voidaan kuitenkin pitää varsin normaalina oppositiopolitiikkana ja opposition eduskunta- ja välikysymyskeskustelussa käytettävänä retoriikkana. Tulkintani mukaan lehti referoi käytyä keskustelua eikä nähnyt tässä pääministeriin liittyvää pätevyysongelmaa. Lehti kuitenkin ihmetteli miksi avoimuutta vaalikampanjan aikana vaatinut Jäätteenmäki toiminut samalla tavalla enää pääministeriksi nimittämisen jälkeen (HS 14.5.2003 A6).

Helsingin Sanomat uutisoi kesäkuussa Jäätteenmäen osallistuneen Pietarissa järjestettyyn EU:n ja Venäjän väliseen huippukokoukseen ja referoi Jäätteenmäen kertomusta kokouksen kulusta. Jäätteenmäki nostaa esiin, kuinka monen eri maan johtajan kanssa hän on käynyt keskusteluja ja kertoo näin omasta ulkopoliittisesta osaamisestaan. *Käytyjen*

kahdenkeskisten keskustelujen korostaminen osoittaa, että Jätteenmäki on huolissaan häneen kohdistuneista pätevyysepäilyistä juuri ulkopolitiikkaan liittyen:

”Jätteenmäki luonnehti huippukokousta ”tulikokeeksi”. Hän kertoi käyneensä kahdenkeskisiä keskusteluja muun muassa pääministeri Mihail Kasjanovin, Silvio Berlusconin, Jacques Chiracin ja Tony Blairin kanssa.” (HS 1.6.2003 C1)

Pätevyys nousee jälleen vahvasti esiin, kun Anneli Jätteenmäen eroon johtanut uutisointi alkaa toukokuussa ja uudelleen kesäkuun alussa. Pätevyyden lisäksi tässä uutisoinnissa nousee esiin juuri uskottavuuden ongelma. Ilta-Sanomat esimerkiksi kysyy 11.6.2003 päivän tekstiviestikysymyksenä, luottavatko lukijat vielä pääministeri Jätteenmäkeen. Ilta-Sanomat nostaa Irak-keskustelun uudelleen avaavan uutisen suoraan pääuutissivulle, jolloin sen merkitys korostuu. Esimerkiksi Anneli Jätteenmäen hallituksen nimitysuutinen oli lehden uutiset Suomi – osiossa. Ilta-Sanomat viittaa perustuslain pykälään 60, jonka mukaan ministerien on oltava rehellisiksi ja taitaviksi tunnettuja Suomen kansalaisia:

”Väittäessään lainanneensa korvakuulolta pilkuntarkasti salaisia muistioita Jätteenmäki ei pysynyt totuudessa. [...] Kyse ei ole enää vain Suomen ulkopolitiikan uskottavuutta tahraneesta Irak-kiistasta, vaan pääministeri Anneli Jätteenmäen vallankäytön uskottavuudesta. [...] Pääministeri Anneli Jätteenmäki on asettanut oman uskottavuutensa, vallankäyttökäytöksensä ja perustuslaissa edellytetyn rehellisyyden kyseenalaiseksi johtaessaan tiedostusvälineitä ja Suomen kansaa tietoisesti harhaan vastauksillaan Irak-asiakirjoja koskeviin kysymyksiin.” (IS 6.6.2003, s. 6 pääkirjoitus).

Ilta-Sanomat ottaa siten pääkirjoituksessaan varsin voimakkaasti kantaa tilanteeseen ja uskottavuuden kysymyksiin. Helsingin Sanomat jatkaa seuraavana päivänä tilanteen analysointia pääkirjoituksessaan sekä myöhemmin keskustan kannatusluvun laskua arvioidessaan:

”Jätteenmäen selitykset ja lausunnot ovat olleet jo kolme kuukautta jatkuneessa piinassa kovin vaihtelevia ja väisteleviä, mikä ei tietenkään ole hyväksi tuoreen pääministerin arvovallalle ja uskottavuudelle.” (HS 7.6.2003 A4, pääkirjoitus).

”Tämä [Irak-keskustelu] on saattanut heijastua pääministerin uskottavuuteen ja sitä kautta hänen puolueensa kannatukseen.” (HS 15.6.2003 A6)

Käytyä keskustelua leimaa jälleen negatiivisuus, sillä Jätteenmäkeä puolustavia puheenvuoroja ei paria lukuun ottamatta uutisteksteissä ole. Ilta-Sanomat julkaisee kuitenkin Arizonan yliopiston valtio-opin professori Keijo Korhosen kolumnin referaatin, jossa Korhonen puolustaa Jätteenmäkeä:

”Anneli Jätteenmäellä taas oli Korhosen mielestä vaalitaistelussa täysi oikeus saattaa Lipponen poliittiseen vastuuseen. Jätteenmäki ei ollut virkavastuussa, vaan hänellä oli moraalinen velvollisuus ketoa kansalle, miten Lipponen puhui ”yhtäällä yhtä, toisaalla toista”.” (IS 22.5.2003 s. 12–13, uutiset Suomi)

Eron syitä käsittelevissä uutisteksteissä uskottavuuden puutteen painotetaan olevan eron suurimpana syynä. Esimerkiksi Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa todetaan, että ”Jätteenmäen uskottavuus oli kerta kaikkiaan romahtanut” (HS 19.6.2003 A4). Helsingin Sanomien päätoimittaja Janne Virkkunen nostaa esiin seuraavana päivänä yhtenä syynä eroon Jätteenmäen osaamisen puutteet. Tämän lisäksi professori Tuomo Martikainen näkee Jätteenmäen epäonnistumisen leimaavan koko politiikan uskottavuutta.

”Moni esitti epäilyjä uudesta pääministeristä jo siinä vaiheessa, kun sallitusta oltiin muodostamassa. Jo vaalikampanjan aikana oppositiojohtajana ja hallitusneuvotteluissa hallituksen muodostajan roolissa esiintynyt Jätteenmäki osoitti, ettei hän hallitse asioita erityisen hyvin. Asioihin perehtymättömyys näkyi erityisesti television vaalitenteissä ja suljetuissa neuvotteluissa syntymässä olevan hallituksen ohjelmasta.” (HS 20.6.2003 A4, kolumni).

”Martikainen on vakuuttunut siitä, että skandaalien keskellä kärvistelevä Anneli Jätteenmäki ja hallituskriisi ovat jäytäneet järeästi politiikan uskottavuutta.” (IS 28.6.2003 s. 8, Plussa)

Anneli Jätteenmäkeen liitetyt pätevyiden sekä uskottavuuden vaatimukset eivät juuri nouse hänen eronsa jälkeen mediassa esiin. Eron jälkeen mediassa käyty keskustelu on siten varsin hiljaista eikä pätevyteen sekä uskottavuuteen juuri viitata. Median näkökulmasta asia oli todennäköisesti loppuun käsitelty eikä eronneen pääministerin pätevyyttä tai uskottavuutta ollut enää tarpeellista nostaa esiin. Sen sijaan media keskittyi uuden pääministerin Matti Vanhasen pätevyiden arvioimiseen. Pätevyys, kokemattomuus ja uskottavuus nousevat vielä hiukan esiin, kun Jätteenmäkeä verrataan häntä pääministerinä seuranneeseen Matti Vanhaseen (kesk). Tässä keskustelussa nousee eniten

esiin juuri Vanhasen suurempi kokemus esimerkiksi ulkopolitiikasta sekä EU:sta. Käsittelin tätä kysymystä ja valtiomiehen kategoriaa kappaleessa 5.3.4.

”Hänen [Vanhasen] edeltäjänsä Anneli Jäätteenmäen Eurooppa-politiikasta ei tiedetty oikeastaan mitään, paitsi että entinen pääministeri liimautui alati presidentin kylkeen.” (IS 28.6.2003 s. 10, Plussa)

”Anneli Jäätteenmäen lyhyeksi jääneellä pääministerikaudella hallitus näytti jatkavan Lipposen viitoittamaa EU-politiikkaa. Se oli luonnollista siksikin, että Jäätteenmäki ei ollut henkilökohtaisesti erityisemmin paneutunut näihin asioihin. Matti Vanhasella sen sijaan on jonkin verran tuoretta kokemusta, ja hänet tunnetaan muutenkin ajattelevana ja tyyliään varovaisena poliitikkona. Siksi ei voida pitää ilman muuten selvänä, että uusi pääministeri hyväksyy mukisematta Lipposen kaudella harjoitetun aktiivisen kaikkeen mukaan pyrkivän linjan – varsinkin kun se poikkeaa niin selvästi siitä, mitä Vanhanen on tähän saakka kansanedustajana edustanut.” (HS 16.7.200 A4, pääkirjoitus)

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

Olen tässä pro gradu -tutkielmassani analysoinut Suomen ensimmäisestä naispääministeristä mediassa muodostettuja representaatioita. Tutkimukseni mukaan Anneli Jäätteenmäen sukupuolella oli vahva määrittävä tekijä siinä, miten media hänestä kirjoitti ja millaisia representaatioita hänestä luotiin ensin oppositiojohtajana, sen jälkeen pääministerinä sekä lopuksi eronneena pääministerinä.

Aineistostani muodostuneiden vallankäyttäjän representaatioiden perusteella Jäätteenmäkeä voi pitää voimakkaana, niin kutsuttuna tahtopoliitikkona. Tämä näkyy aineistossani erityisen voimakkaana vaalikampanjan aikana ennen kevään 2003 eduskuntavaaleja, jolloin Jäätteenmäestä muodostui aineiston perusteella vahvan johtajan representaatio. Tämän representaation mukaan Jäätteenmäki kuvataan vahvana, voimakkaana ja aggressiivisena poliittisena toimijana. Jäätteenmäen representaatioita luotiin pääsääntöisesti negatiivisten kautta, jolloin hänestä luodut positiiviset arviot jäivät vähälle. Aggressiivisuuden luoma negatiivinen kuva näyttäytyy vaalikampanjan aikana kuitenkin Jäätteenmäelle positiivisena, erilaisena vaihtoehtona lukijoille eli eduskuntavaalien äänestäjille.

Vahvan johtajan representaation lisäksi Jäätteenmäestä luodaan epävarman johtajan representaatiota, johon kytkeytyy voimakkaasti aineistossani pätevyuden ja uskottavuuden vaatimus. Jäätteenmäellä ei nähdä olevan niitä pääministerille ja etenkin valtionpäämiehelle kuuluvia ominaisuuksia, pätevyyttä tai uskottavuutta, jotka nostaisivat hänet valtiomiehen kategoriaan. Epävarmuuden ja kokemattomuuden korostaminen johtaa esimerkiksi epäilyksiin hänen auktoriteetin asemastaan niin omassa puolueessaan kuin yleisessä poliittisessä keskustelussa.

Pääministeriaikana luodut representaatiot ovat erilaisia aineiston sanomalehdissä. Pääministeriaika näyttäytyy Helsingin Sanomissa poliittisten linjausten aikana eli asiallisen ja voimakkaan johtajan representaationa, kun taas Ilta-Sanomissa Jäätteenmäen pääministeriys näyttäytyy jatkuvan Irak-keskusteluun liittyvän uutisoinnin vuoksi väistelynä ja haluttomuutena ottaa vastuuta.

Helsingin Sanomien tyyliä pidetään neutraalimpana ja asiallisempaan uutiskielenä kuin iltapäivälehtien tyyliä. Tämä tulee esiin aineistossani, kun Helsingin Sanomat käyttää Jätteenmäkeen liittyvässä uutisoinnissa asiallisempaa uutiskieltä Ilta-Sanomiin verrattuna. Tutkimukseni osoittaa, että Helsingin Sanomien sinällään neutraali tyyli sisältää kuitenkin varsin sukupuolittunutta tekstiä. Aineistoni analyysin perusteella ja liitteessä 3 kuvatun teemojen jakautumisen perusteella voidaan todeta, että Helsingin Sanomat tuo representaatioissaan saman verran ja samalla tavalla sukupuolta esille kuin Ilta-Sanomat, mutta kuitenkin asiallisemmalla tyylillä. Ilta-Sanomat esittelee Helsingin Sanomiin verrattuna perinteisemmän, pehmeän naisjohtajan representaation. Jätteenmäestä luodun vahvan johtajan representaation rinnalla tämä representaatio vaikuttaa kuitenkin keinotekoiselta ja päälle liimatulta. Jätteenmäki ei siten tutkimukseni perusteella sovi etenkään Ilta-Sanomien luomaan pehmeän naisjohtajan representaatioon. Esimerkiksi median tapa korostaa pääministeri Anneli Jätteenmäen naisellista puolta eduskuntavaalien aikaisen vahvan oppositiojohtajan sijaan on teennäinen.

Kaikille näille representaatioille ominaista on, että ne kytkeytyivät tiukasti Jätteenmäestä esitettyihin epäilyihin hänen pätevyydestään sekä uskottavuudestaan toimia pääministerinä. Näihin uutisteksteissä esitettyihin pätevyys- ja uskottavuusepäilyihin puolestaan liitetään tutkimukseni mukaan impiliittisesti Jätteenmäen (nais)sukupuoli, sillä politiikassa pätevyyden vaatimus on vahvasti sukupuolittunut. Naispoliitikkojen on todistettava olevansa pätevä, joten myös Jätteenmäen täytyy aineistoni mediassa toimia näin.

Tutkimukseni ensimmäinen kolmesta tärkeimmästä johtopäätöksestä on, että median perinteinen kuva pehmeiden arvojen naispoliitikosta sekä Jätteenmäen tahtopoliittikommainen olemus törmäsivät Jätteenmäen pääministeriksi nimittämisen jälkeen toisiinsa ja aiheutti median uutisoinnissa ristiriitaisen reaktion. Vaalikampanjan aikana mediassa luodut määrätietoisen johtajan representaatiot sekä Jätteenmäen henkilökohtaiset ominaisuudet muuttuivat hänen pääministeriksi valintansa jälkeen negatiivisiksi ja ennen kaikkea häiritseviksi. Huomio median odotusten ja todellisuuden ristiriitaisuudesta on mielenkiintoinen ja osoittaa, miten voimakkaat sukupuolittuneet rakenteet edelleen määrittävät median toimintaa.

Tutkimukseni perusteella on selvää, että pääministeri Anneli Jätteenmäki sekä presidentti

Tarja Halonen valitsivat erilaiset tavat lähestyä ennen vahvan valtionpäämiehen leiman omanneessa asemassa. Väitän, että kyseinen Halosen valitsema linja on ollut tarkkaan harkitun mediastrategityön tulos, sillä esimerkiksi ulkoministerinä toiminut Halonen tuli tunnetuksi varsin erilaisena poliitikkona kuin mitä hänen myöhempi mediakuvansa presidenttinä oli. Tarja Halonen loi valtakautensa aikana itsestään niin kutsutun Muumimamma-imagon ja vahvasti avoimella kansanomaisuudellaan sekä oman pehmeämmän puolen esiin tuomisella itsestään kuvaa niin kutsuttuna perinteisenä naispoliitikkona ja eräänlaisena maan äitinä. Jätteenmäki sen sijaan profiloitui voimakkaana tahtopoliitikkona ja jatkoi pääministerivalintansa jälkeen samaa linjaa. Hän siis Jaana Kuusipaloa (2007, 98) lainatakseni jatkoi aikaisempien (mies)pääministereiden imitoimista. Tästä vahvan johtajan representaatiosta ja valtiomiesten imitoimisesta huolimatta Jätteenmäki ei aineistoni perusteella onnistu nousemaan valtiomieskategoriaan. Aineistossani näkyy näin ollen vahvasti politiikan sukupuoliroolien jakautuminen yksityiseen ja julkiseen sfääriin, jossa naisten nähdään edustavan yksityistä ja miehen julkista sfääriä. Naisen toimiminen politiikan huippupaikoilla ei siten edelleenkään takaa vahvasti sukupuolittuneen poliittisen järjestelmän vuoksi naisen nousemista valtiomieskategoriaan.

Uskon Halosen profiloitumisen median taholta ”maan äidiksi” kovan, päämäärätietoisin johtajan sijaan olleen hyvä mediastrateginen valinta juuri poliittisen uskottavuuden sekä naisiin kohdistuvan pätevyuden vaatimuksen kannalta. Aineistostani on luettavissa, että media pyrkii tekemään Jätteenmäestä samanlaista maan äidin representaatiota kuin Halosestakin. Se näkyy esimerkiksi tavassa, miten Jätteenmäen naiseutta korostetaan. Media pyrki sanavalinnoilla sekä ulkonäköön ja naiseuteen liittyvällä uutisoinnilla korostamaan Jätteenmäen (nais)sukupuoleen implisiittisesti liitettäviä mielikuvia pehmeystä.

Tutkimukseni perusteella voidaan siten todeta, että vaikka vaaleja edeltäneessä vaalikampanjassa korostui määrätietoinen johtajuus, median käymässä keskustelussa Jätteenmäelle oli varattu niin kutsutun perinteisen naispoliitikon rooli presidentti Tarja Halosen tapaan. Herääkin kysymys, miksi median käsittelytapa muuttui vaalivoiton jälkeen ja Jätteenmäen vaalikampanjan aikana muodostuneista representaatioista tuli negatiivisia. Minkä vuoksi median oletus oli, että määrätietoisena johtajana esiintynyt Jätteenmäki

muuttuisi pääministeriksi nimittämisen jälkeen pehmeämmäksi johtajaksi?

Tutkimukseni perusteella vastaus tähän kysymykseen on, että suomalaisessa politiikassa pitkään vallinneet niin kutsutut perinteiset sukupuoliroolit ovat 1990-luvulla sekä 2000-luvun alussa poliittisella kentällä tapahtuneesta tehtävänjaon tasa-arvoistumisesta huolimatta edelleen vahvasti piilossa rakenteissa. Voidaankin todeta, että sukupuoliin liitetyt roolit sekä stereotypiat eivät ole muuttuneet samaa tahtia. Nämä sukupuolittuneet poliittiset ja yhteiskunnalliset rakenteet määrittävät edelleen, millaisena naiset nähdään politiikassa ja miten naispoliitikkojen odotetaan käyttäytyvän. Tutkimukseni perusteella nämä vaatimukset ovat kovat johtavissa asemissa politiikassa toimivilla, kuten esimerkiksi pääministerillä. Nämä sukupuolittuneet rakenteet ovat tulleet yhä vaikeammin tunnistettaviksi, mutta ne määrittävät edelleen median luomaa maailmankuvaa.

Eveliina Talvitie kirjoittaa kirjassaan *Matti Vanhanen – mies joka halusi olla asia* (2011, 6), että ”pääministeristä onkin kehittynyt eräänlainen valtakunnan isä / äiti, jonka tulisi edustaa koko kansaa. Puoluejohtajana hän on kuitenkin osa jatkuvaa poliittista kilpailua.” Tämä on hyvä huomio, ja selittää mielestäni hyvin sitä, miksi määrätietoinen johtajuus muuttui mediassa Jätteenmäelle negatiiviseksi ominaisuudeksi. Jätteenmäki oli pääministerinä osa poliittisista kilpailuista ja hän toimi tämän poliittisen tilanteen vaatiman reagoinnin mukaisesti. Jätteenmäki ei ollutkaan se perinteinen pehmeiden arvojen naisjohtaja presidentti Halosen tavoin. Media ei saanut muodostettua hänestä sellaista maan äidin mediarepresentaatiota, kuten Halosesta oli muodostettu. Jätteenmäki ei lähtenyt luomaan itsestään erilaista kuvaa pääministerinä saati imitoimaan edellisiä (mies)pääministereitä, toisin kuin Halonen toimi valintansa jälkeen. Jätteenmäki jatkoi ennen eduskuntavaaleja käydyn vaalikampailun mukaista mediarepresentaatiotaan, mutta tämä taas aiheutti ristiriitaisen reaktion mediassa. Tästä seurasi, ettei Jätteenmäki onnistunut vallankäyttäjänä legitimoimaan valtaansa.

Vaikka tutkimukseni käsittelee vain yhtä naispoliitikkoa, aineistossani tunnistettavissa olevat, Jätteenmäen sukupuoleen liitettävät stereotypiat koskevat kaikkia politiikassa toimivia naisia. Samankaltainen ilmiö tapahtui, kun liikenneministerinä toimiva Merja Kyllönen (vas) joutui mediakohun keskelle marraskuuta 2012 erottaessaan liikenneviraston pääjohtajan Juhani Tervalan. Seuranneessa mediakeskustelussa Kyllösen

toimet kyseenalaistettiin ja hänen nähtiin väistävän vastuutaan. Tapahtuneen seurauksena jotkut vaativat jopa hänen eroa. Kyllönen itse esiintyi mediassa voimakkaasti, tarmokkaasti, päättäväisesti ja omaa kantaa johdonmukaisesti puolustaen. Europarlamentaarikko Liisa Jaakonsaari (Kaleva.fi, 11.12.2012. Kolumni: Tapaus Merja Kyllönen on universaali) kommentoi Kyllöseen liittyntä uutisointia seuraavasti:

”Heidän [eronneiden ministerien Arja Alhon, Suvi Lindénin ja Anneli Jäätteenmäen] kaikkien virheet olivat pieniä, mutta kun naisten oletetaan toimivan paremmin ja moraalisemmin kuin miesten, niin naisten pienetkin kolhut kasvavat suuriksi. Miehet eivät kovistakaan kolhuista kärsi [...]. [...] Tunnetusti lähes kaikki menestyneet naiset ovat tietoisesti tai tiedostamattaan muuttaneet imagoaan maskuliinisemmaksi voidakseen vähentää sukupuoleensa liittyviä stereotyyppioita.”

Aineistoni analyysin perusteella olen Liisa Jaakonsaaren kanssa samaa mieltä siitä, että naispoliitikkojen odotetaan toimivan miespoliitikkoja paremmin ja moraalisemmin. Tämän ovat todenneet myös muut tutkijat. Esimerkiksi naispoliitikkoja paljon tutkinut ja haastatellut Karen Ross (2004, 63) toteaa, että naispoliitikoilta odotetaan enemmän kuin miespoliitikoilta, kun heillä odotetaan olevan korkeammat moraaliset arvot sekä enemmän rehellisyyttä ja lojaliteettia. Myös Anneli Jäätteenmäeltä odotettiin tutkimukseni mukaan enemmän näitä ominaisuuksia kuin vastaavassa asemassa olevilta miespoliitikoilta. Tämä näkyi Irak-keskustelussa, kun Jäätteenmäkeä moralisoitiin voimakkaasti hänen sanomistensa ja tekojensa vuoksi.

Eveliina Talvitie huomauttaa, (2011, 6), että kaikesta huolimatta pääministeri on osa poliittista kilpailua. Eduskuntavaaleja 2003 edeltäneet tapahtumat ja Anneli Jäätteenmäen Irak-lausunnot olivat jääneet kaihertamaan keskustan hallituskumppani Sdp:n mieltä, joten puolue näki eron johtaneiden tapahtumien alkaessa niin kutsutusti tilaisuutensa tulleen. Lisäksi oppositio, eli kokoomus, vasemmistoliitto, kristillisdemokraatit sekä perussuomalaiset, kokosi voimansa nopeasti hallituksen nimittämisen jälkeen ja oli yhdessä yllättävän voimakas hallituksen toimien kyseenalaistaja. Aineistoni perusteella on mielenkiintoista, että niin kutsutuksi pehmojohtajaksi ennen eduskuntavaaleja leimautunut Ville Itälä (kok) onnistui olemaan eduskuntavaalien jälkeen median silmissä vakavasti otettava ja pätevä oppositiojohtaja, vaikka ennen vaaleja hänet oli leimattu median taholta pehmojohtajaksi. Tätä selittää median hänen ja Anneli Jäätteenmäen välille luoma jännite, jossa vastakkain olivat mies- ja naispoliitikon pätevyysvaatimus. Tässä vertailussa Itälä

oli median silmissä Jätteenmäkeä pätevämpi.

Vaikka oppositio sai tilaa mediassa, pääministeri hallituksensa kanssa ei vastaavasti joko halunnut näkyä tai median tekemien valintojen vuoksi näkynyt antamassa vastauksia opposition syytteisiin. Myös puhemies eli Paavo Lipposen (Sdp), Seppo Kääriäisen (kesk) ja Ilkka Kanervan (kok) tekemä linjaus, että opposition edustajia suositaan eduskunnan täysistuntojen puheenvuoroissa (HS 5.6.2003 A6) aiheutti sen, että oppositio sai puheenvuorojen ohella myös enemmän medianäkyvyyttä. Ilta-Sanomien epäily hallituskauden alussa, ettei oppositio kykenisi kovin yhtenäiseen esiintymiseen (IS 30.4.2003 s. 6, pääkirjoitus). Helsingin Sanomat puolestaan painotti, että viiden puolueen muodostama oppositio on merkittävämpi kuin kahdella edellisellä hallituskaudella (HS 30.4.2003 A4, pääkirjoitus). Helsingin Sanomien arvio osui oikeaan, kun oppositio aloittikin varsin voimakkaasti hallituksen arvostelun ja oli Jätteenmäen eroon johtaneessa uutisoinnissa aggressiivinen. Oppositio vauhditti näin Jätteenmäen sukupuoleen kietoutuneen pätevyyden sekä uskottavuuden epäilyä ja siten Jätteenmäen vallan legitimitietin muodostumisen epäonnistumista. Oppositio viittasi omassa argumentoinnissaan epäsuorasti pääministerin osaamisen tasoon. Tämä toimi myös toisin päin, kun media tarttui hanakasti opposition väitteisiin epäpätevyydestä ja antoi niille varsin paljon tilaa mediassa. Tutkimukseni perusteella on selvää, että sukupuoli kietoutui vahvaksi osaksi tätä poliittista kilpailua.

Toinen tärkeä tutkimukseni johtopäätös on, että edellä esitettyjen median Jätteenmäestä luomien mediarepresentaatioiden ja todellisuuden välisestä ristiriidasta seurasi, että median silmissä Jätteenmäen pääministeriyden legitimitietin muotoutuminen jäi puutteelliseksi. Jätteenmäki jäi siten valtiomieskategorian ulkopuolelle. Jätteenmäen vallankäytön legitimitietin muotoutumista hidasti myös se, että hän ei saanut juurikaan mediassa esille omia linjauksiaan tai kantojaan, sillä tilan veivät niin kokemattomuusepäilyt, joissa sukupuoli oli vahvasti mukana, kuin opposition vaatimukset ja median skandaaleina esiin nostamat teemat. Aineistoni mukaan Jätteenmäki joutui pääasiassa hänestä mediassa luotujen representaatioiden vuoksi puolustamaan omaa osaamistaan, pätevyyttään sekä ennen kaikkea oikeutta pääministeriyteensä. Hänen asemaansa heikensi myös jääminen valtiomieskategorian ulkopuolelle. Näiden syiden vuoksi hän ei pääministerikautensa aikana saanut juurikaan omia kantojaan tai linjauksiaan esille esimerkiksi Ilta-Sanomissa.

Myös uskottavuuden ongelma näkyi yleisesti mediassa.

Pääministerinä Anneli Jäätteenmäkeä seurannut Matti Vanhanen (kesk) onnistui tässä vallankäytön legitimisoinnissa huomattavasti Jäätteenmäkeä paremmin ja nopeammin. Vaikka en tässä tutkimuksessa juuri avaa Vanhasesta muodostettuja mediarepresentaatioita, on legitimizeetin nopea muodostuminen varsin selvää muutaman esimerkiksi perusteella. Aineistosta on jopa tulkittavissa, että Vanhasella oli tämä vallan legitimizeetti olemassa jo siitä saakka, kun Vanhasen nimi Jäätteenmäen seuraajana nostettiin mediassa esiin heti eroa seuranneena päivänä 19.6.2003. Vaikka osa tästä vallan legitimisoinnista oli seurausta kevään kestäneen hankalan tilanteen päättymisestä, on tämä legitimizeetti aineiston analyysin perusteella yhdistettävissä implisiittisesti Vanhasen (mies)sukupuoleen. Sama ilmiö oli havaittavissa vuonna 2012 Sauli Niinistön tultua valittua tasavallan presidentiksi Tarja Halosen jälkeen. Niinistön valintaa seuranneessa uutisoinnissa korostettiin erityisesti hänen valtiomiesmäisyyttään ja iltapäivälehdistö keskittyi korostamaan hänen puolisonsa Jenni Haukion feminiinisenä pidettyjä asioita kuten asuvalintoja.

Kuten kerroin edellä, eduskuntavaalien 2003 näkyvin piirre oli sen saama pääministerivaalin leima. Tässä keskustelussa, kenestä tulee Suomen seuraava pääministeri, korostettiin huomattavasti vahvan johtajan persoonaa, jolloin tahtopoliitikon representaation saanut Jäätteenmäki pärjäsi tässä keskustelussa. Jäätteenmäelle vaalien jälkeen kuitenkin negatiiviseksi leimautunut vahvan johtajan representaatio muuttui pääministeri Matti Vanhasen kohdalla takaisin positiiviseksi. Vanhanen oli poliitikkona suhteellisen tuntematon suurelle yleisölle, mutta median tarjoamien representaatioiden perusteella Vanhasesta luodaan uskottavan asiaosaajan kuvaa. Toisin kuin Jäätteenmäen, Vanhasen ei tarvinnut valtiomieskategoriaan noustakseen juurikaan näyttöjä. Kuten politiikan tutkija Jaana Kuusipalo toteaa, median mukaan Vanhasen pääministerivalinnan jälkeen ”(V)anha järjestys oli palautettu” (HS 17.8.2003, A7). Vanhasesta luotu uskottavan ja ennen kaikkea pätevän pääministerin representaatio luo aineistossa voimakkaan vastareaktion Jäätteenmäestä vastaavasti luodulle pääministerirepresentaatiolle.

Tämän Jäätteenmäen legitimizeettiongelman yhtenä selittäväenä tekijänä näen sukupuolen lisäksi uuden perustuslain mukaisen hallituksen muodostamisproessin. Presidentin

kavennetut valtaoikeudet astuivat voimaan vuonna 2000, jonka seurauksena pääministeristä tuli presidentin sijaan kansalle niin kutsutut vallan kasvot. Jätteenmäki oli siten ensimmäinen muutoksen jälkeen vaalien tuloksen perusteella valittu pääministeri, joten Jätteenmäellä ei analyysini perusteella nähty olevan vielä niin vahvaa mandaattia pääministerin tehtävään kuin seuraavien hallitusten vuonna 2007 ja 2011 muodostumisessa oli. Tästä voitaisiin myös tulkita, että uutta perustuslakia seurannut tilanne aiheutti Jätteenmäen uskottavuuden ja pätevyuden epäilyn mediassa sekä vallan legitimoitumisen ongelman. En kuitenkaan tutkimukseni perusteella allekirjoita kyseistä väitettä, sillä pääministeri Matti Vanhanen onnistui valtansa legitimoinnissa huomattavasti Jätteenmäkeä paremmin, vaikka tilanne oli edelleen erittäin uusi kaikille vain kaksi kuukautta Jätteenmäen valinnan jälkeen. Uskon, että Jätteenmäen sukupuoli näyttäytyi perustuslain muutoksen kontekstin sijaan voimakkaampana vallan legitimoinnin vaikeutena.

Myös median 2000-luvulla tapahtunut murros selittää omalta osaltaan aineistoni median luomia Jätteenmäen mediarepresentaatioita. Median murros on aiheuttanut sen rakenteiden muuttumisen lisäksi kasvanutta kilpailua eri mediakentän toimijoiden kesken. Molemmat aineistossani esiintyneet lehdet pyrkivät muiden mediatoimijoiden tapaan hakemaan kiristyneen kilpailun vuoksi entistä voimakkaammin uutisaiheita, jotka myyvät. 2000-luvulla entisestään korostunut imagopolitiikka ja esimerkiksi poliitikkojen intiimit henkilöhaastattelut ovat yksi keino saada lisää myyntiä sekä mielenkiintoisia otsikoita. Henna Virkkusen (206, 145) analyysin mukaan ”Jätteenmäen ero poikkeaa kaikista aiemmista ministerieroista sekä suuren poliittisen latauksensa että skandaalin luonteen puolesta.” Näistä syistä johtuen kyseisellä tapahtuneella oli erittäin suuri uutisarvo ihmisten suuren tiedonhalun takia, joten tämä lisäsi median kiinnostusta uutisoida asiasta. Kiristynyt kilpailu aiheutti mediassa ylilyöntejä, kun aineistoni mediatoimijat pyrkivät luomaan esimerkiksi vaalikampanjasta, Jätteenmäen sekä Lipposen välisistä suhteista sekä eroon johtaneesta uutisoinnista jännittävää draamaa, joka aiheuttaisi lukijoissa kiinnostusta ja erilaisia tunteita.

Maan ensimmäinen naispääministeri oli kieltämättä jo sinällään ilman eroon johtaneita tapahtumia mielenkiintoinen uutisteema. Helsingin Sanomien kuukausiliite teki kesäkuussa 2003 henkilöhaastattelun Tarja Halosen puolisosta Pentti Arajärvestä sekä Anneli

Jätteenmäen puolisosta Jorma Melleristä. Yhteinen henkilöhaastattelu Halosesta ja Jätteenmäestä ”maan äiteinä” lienee ollut tuolloin aika monen toimittajan unelmissa, joka olisi ollut erittäin todennäköisesti hyvin myyvä uutisaihe.

Median käynnissä olevasta murroksesta seurasi, että keväällä ja kesällä 2003 poliitikot – ja tosin monet muutkaan – eivät ymmärtäneet, miten voimakas tämä median murros on. Jätteenmäkikään ei välttämättä ymmärtänyt, millaisia odotuksia hänen sukupuolestaan sekä asemastaan Suomen ensimmäisenä naispääministerinä medialla häntä kohtaan oli. Jätteenmäki reagoi mediassa käytävään keskusteluun pääsääntöisesti vetäytymällä sekä kieltäytymällä kommentoimasta. Jätteenmäen omat toimet tai toimimatta jättämiset saattoivat siten entisestään pahentaa tilannetta ja lisätä median sukupuolesta johtuvia epäpätevyysväitteitä.

Kolmas tutkimukseni johtopäätökseni on, että mediassa syntynyt Anneli Jätteenmäen pääministeriyyteen liittynyt tilanne kertoo siitä, että erilaisia sukupuolittuneita mediarepresentaatioita tuottavat, sukupuoleen liittyvät erilaiset valta- ja yhteiskunnalliset rakenteet ovat median toiminnassa pääosin piilossa eivätkä mediassa toimivat tunnista niiden olemassaoloa omassa työssään. Tämän lisäksi myös mediaa seuraava yleisö luo oman maailmankuvansa median uutisoinnin avulla eikä näin ollen aina kyseenalaista median luomia sukupuolittuneita representaatioita, vaan pikemminkin vahvistaa niitä.

Tämä tutkimus on mielestäni hyvä osoitus siitä, miten media todella uusintaa ja pitää yllä voimassa olevaa sukupuolijärjestelmää niin politiikassa kuin muualla yhteiskunnan osaluilla. Tutkimuksen aineisto oli laaja, mutta kahden sanomalehden analysoimisen ansiosta tutkimus on yleistettävissä myös laajemmin. Yhden sanomalehden valitseminen aineistoksi olisi merkinnyt, että tutkimuksen yleistettävyys olisi ollut vaikeampaa. Myös päätös ottaa myös muut kuin pelkkää naiseutta korostavat Jätteenmäkeen liittyvät artikkelit luovat monipuolisen kuvan Jätteenmäestä luoduista representaatioista ja avaa näin myös piilossa olevat sukupuolirakenteet esiin. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista pohtia valtiomieskategoriaa ja sen sukupuolittunutta rakennetta, joka tässä tutkimuksessa jäi pintaraapaisuksi.

LÄHTEET

Kirjallisuus

Anttila, Terhi (2006): Eduskuntavaaleista pääministerivaaleiksi. Teoksessa Perna, Ville & Pitkänen, Ville: Poliitikot taistelivat, media kertoo. Ajatus kirjat, Helsinki, s. 159–192.

Aslama, Minna & Jääsaari, Johanna (1997): Avoimien vai suljettujen silmien politiikkaa? Kirsi, kiintiöt ja populaari julkisuus. *Politiikka* 39:3, 278–287.

Gauntlett, David (2002): Media, Gender and Identity. An Introduction. Routledge, London.

Hall, Stuart (1997): The Work of Representation. Teoksessa Hall, Stuart (ed.): Representation. Cultural Representations and Signifying Practices. Sage & The Open University, London, s. 13-74.

Herkman, Juha (2011): Politiikka ja mediajulkisuus. Vastapaino, Tampere.

Hyvärinen, Matti (2006): Vallan retorinen konstruointi. Teoksessa Palonen, Kari & Summa Hilka (toim.): Pelkkää retoriikkaa. Vastapaino, Tampere, s.175–193.

Julkunen, Raija (1995): Feministiseen analyysiin. Teoksessa Eräsaari, Leena, Julkunen, Raija & Silius, Harriet (toim.): Naiset yksityisen ja julkisen rajalla. Vastapaino, Jyväskylä, s. 15–28.

Julkunen, Raija (2010): Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Vastapaino, Tampere.

Juvonen, Tuula, Rossi, Leena-Maija & Saresma Tuija (2010): Kuinka sukupuolta voi tutkia? Teoksessa Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.): Käsikirja Sukupuoleen. Vastapaino, Tampere 2010, s. 9-17.

Jätteenmäki, Anneli (2002): Sillanrakentaja. WSOY, Helsinki.

Kantola, Johanna (2010): Sukupuoli ja valta. Teoksessa Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.): Käsikirja Sukupuoleen. Vastapaino, Tampere, s. 78-87.

Karkulehto, Sanna (2011): Seksin mediamarkkinat. Gaudeamus, Helsinki.

Keränen, Marja (1987): Yksityisen ja julkisen muuttuvat rajat. Teoksessa Saarinen, Aino, Hänninen-Salmelin, Eva & Keränen, Marja (toim.): Naiset ja valta, naisnäkökulmia ”hyvinvointivaltioon”. Tutkijaliitto, Jyväskylä.

- Keränen, Marja (1995):** Yksityisen ja julkisen muuttuvat rajat. Teoksessa Eräsaari, Leena, Julkunen, Raija & Silius, Harriet (toim.): Naiset yksityisen ja julkisen rajalla. Vastapaino, Jyväskylä, s. 29–48.
- Kivioja, Pasi (2008):** Iltapäivälehdet mediakentän ja yhteiskunnan muutoksessa. Tiedotusopin laitos, julkaisuja, sarja A:106. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Korppi-Tommola, Aura (2006):** Vuosisadan naisparlamentaarikkoja. Teoksessa Sulkunen, Irma, Lähteenmäki, Maria & Korppi-Tommola Aura: Naiset eduskunnassa. Suomen eduskunta 100 vuotta. Edita, Helsinki, s. 212–279.
- Kuusipalo, Jaana (1999):** Suomalaiset naiset politiikassa. Teoksessa Suomalainen nainen. Otava, Keuruu, s. 55–79.
- Kuusipalo, Jaana (2000):** Presidentinvaalit ja sukupuoli. Kulttuurintutkimus 2000, 17:1, s. 39–41.
- Kuusipalo, Jaana (2007):** Presidenttipelin sukupuolittuminen. Teoksessa Isotalus, Pekka & Aarnio, Eeva (toim): Presidentti 2000. Mistä on vaalit tehty? SoPhi, Jyväskylä, s. 41–62.
- Kuusipalo, Jaana (2011):** Sukupuolittunut poliittinen edustus Suomessa. Acta Universitatis Tamperensis 1614, Tampere University Press, Tampere.
- Kuutti, Heikki (2006):** Uusi mediasanasto. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä.
- Lähde, Jussi (2009):** Poliitikka–suomi -sanakirja. Kustannusosakeyhtiö Paasilinna, Helsinki.
- Lähteenmäki, Maria (2006):** Naiset tasa-arvoisemman yhteiskunnan puolesta. Teoksessa Sulkunen, Irma, Lähteenmäki, Maria & Korppi-Tommola Aura: Naiset eduskunnassa. Suomen eduskunta 100 vuotta. Edita, Helsinki, s.84–210.
- McNair, Brian (2011):** An Introduction to Political Communication. Routledge, London, New York.
- Myllymäki, Arvo (2010):** Suomen pääministeri – presidentin varjosta hallitusvallan käyttäjäksi. Talentum, Helsinki.
- Mäntylä, Jorma & Karilainen, Juha (2008):** Journalistietiikan kehitys Suomessa ja Euroopassa 1995–2007. Tiedotusopin laitos, julkaisuja, sarja B:49. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Mäntynen, Anne (2003):** Miten kielestä kerrotaan. Kielijuttujen retoriikkaa. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

- Nousiainen, Jaakko (2006):** Suomalainen parlamentarismi. Teoksessa Jyränki, Antero & Nousiainen, Jaakko: Eduskunnan muuttuva asema. Suomen eduskunta 100 vuotta. Helsinki, Edita 2006, s. 180–335.
- Onnela, Heini-Tuuli (2004):** Tapaus Jätteenmäki – kuinka syyllisyyttä rakennetaan. Naistutkimus 4/2004, s. 57–60.
- Paasonen, Susanna (2010):** Sukupuoli ja representaatio. Teoksessa Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.): Käsikirja Sukupuoleen. Vastapaino, Tampere 2010, s. 39-49.
- Pateman, Carole (1988):** The Sexual Contract. Polity Press, Cambridge.
- Paxton, Pamela & Hughes, Melanie M. (2007):** Women, Politics and Power. A Global Perspective. Thousand Oaks, Pine Forge.
- Perelman, Chaïm (1996):** Retoriikan valtakunta. Vastapaino, Tampere.
- Pernaa, Ville & Railo, Erkka (2006):** Valtapolitiikasta tunnepolitiikkaan. Teoksessa Pernaa, Ville & Pitkänen, Ville: Poliitikot taistelivat, media kertoo. Ajatus kirjat, Helsinki, s. 17–54.
- Puustinen, Liisa, Ruoho, Iris & Mäkelä, Anna (2006):** Feministisen mediatutkimuksen näkökulmat. Teoksessa Mäkelä, Anna, Puustinen, Anna & Ruoho, Iris (toim.): Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen. Vastapaino, Tampere, s. 15–46.
- Railo, Erkka (2006):** Lehdistön lemmikit ja median möröt. Teoksessa Pernaa, Ville & Pitkänen, Ville: Poliitikot taistelivat, media kertoo. Ajatus kirjat, Helsinki, s. 88–126.
- Railo, Erkka (2011):** Henkilökohtainen on poliittista. Neuvottelu politiikan sukupuolittuneesta työnjaosta Annan julkaisemissa poliitikkojen henkilökuvissa vuosina 1975–2005. Scripta Lingua Fennica Edita C 310, Turun yliopiston julkaisuja, Turun yliopisto.
- Ross, Karen (2002):** Women, Politics, Media. Uneasy relations in comparative perspective. Hampton Press, New Jersey.
- Ross, Karen (2004):** Women Framed: The Gendered Turn in Mediated Politics. Teoksessa Ross, Karen & Byerly, Carolyn M. (toim.): Women and Media. International Perspectives. Blackwell Publishing, Malden (MA), s. 60–80.
- Ross, Karen (2010):** Gendered Media. Women, Men, and Identity Politics. Rowman & Littlefield Publishers, Plymouth.

- Rossi, Leena-Maija (2010):** Sukupuoli ja seksuaalisuus, eroista eroihin. Teoksessa Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.): Käsikirja Sukupuoleen. Vastapaino, Tampere 2010, s. 21–38.
- Ruoho, Iris (2006):** Julkisuudet, naiset ja journalismi. Teoksessa Mäkelä, Anna, Puustinen, Anna & Ruoho, Iris (toim.): Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen. Vastapaino, Tampere, s. 171–192.
- Ruoho, Iris & Saarenmaa, Laura (2011):** Edunvalvonnasta elämänpolitiikkaan. Naistenlehdet journalismina ja julkisuutena. Tampereen yliopisto, journalismin tutkimusyksikkö. Juvenes Print, Tampere.
- Ruostetsaari, Ilkka (2003):** Valta muutoksessa. WSOY, Helsinki.
- Savoie, Donald J (2010):** Power. Where is it? McGill-Queen's University Press, Montreal.
- Seppänen, Janne (2005):** Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle. Vastapaino, Tampere.
- Sreberny, Annabelle & van Zoonen, Liesbet (2000):** Gender, Politics and Communication: An Introduction. Teoksessa Sreberny, Annabelle & van Zoonen, Liesbet: Gender, Politics and Communication. Hampton Press, New Jersey, s. 1–19.
- Sulkunen, Irma (2006):** Suomalaisten naisten äänioikeus kansainvälisessä kehityksessä. Teoksessa Sulkunen, Irma, Lähteenmäki, Maria & Korppi-Tommola Aura: Naiset eduskunnassa. Suomen eduskunta 100 vuotta. Edita, Helsinki 2006, s.10–81.
- Summa, Hilikka (1996):** Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. Teoksessa Palonen, Kari & Summa Hilikka (toim.): Pelkkää retoriikkaa. Vastapaino, Tampere, s. 52–83.
- Squires, Judith (1999):** Gender in political theory. Polity Press, Cambridge.
- Talvitie, Eveliina (2011):** Matti Vanhanen – Mies joka halusi olla asia. WSOY, Helsinki.
- Uimonen, Risto (2009):** Median mahti. Kuinka journalistit käyttävät valtaa ja pakottavat maan mahtavia eroamaan. WSOY, Helsinki.
- Uimonen, Risto (2011):** Pääministerin puhuva pää. WSOY, Helsinki.
- Vianello, Mino & Moore, Gwen (ed.) (2004):** Women & Men in Political & Business Elites. A Comparative Study in the Industrialized World. Sage studies in international sociology 53. SAGE Publications, London.
- Wiberg, Matti (2006):** Poliitikka Suomessa. WSOY, Helsinki

Wiberg, Matti & Koura, Antti (2006): Kansanedustajat ovat kysyvinään ja ministerit ovat vastaavinaan. Parlamenttikysymysten logiikka. Teoksessa Palonen, Kari & Summa Hilikka (toim.): Pelkkää retoriikkaa. Vastapaino, Tampere, s.197–219.

Virkkunen, Henna (2004): Tämä järkyttää meidät kaikki. Teoksessa Pietinen Jukka (toim.): Journalismikritiikin vuosikirja 2004. Tiedotustutkimus 1/2004, Journalismin tutkimusyksikkö, Turun yliopisto 2004, s. –20.

Virkkunen, Henna (2006): Ja ministeri erosi hymyillen. Teoksessa Pernaa, Ville & Pitkänen, Ville: Poliitikot taistelivat, media kertoo. Ajatus kirjat, Helsinki, s. 127–158.

Vuori, Jaana (2003): Äitiyden ainekset. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva: Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Gaudeamus, Helsinki, s. 39–63.

Vuori, Jaana (2004): Sukupuolen ja seksuaalisuuden retorinen analyysi. Teoksessa Liljeström, Marianne (toim): Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta. Vastapaino, Tampere, s. 93–117.

Väliverronen, Esa (2011): Journalismi kriisissä? Teoksessa Väliverronen, Esa (toim): Journalismi murroksessa. Gaudeamus, Helsinki, s. 13–31.

Internet-lähteet

Anneli Jäätteenmäen www-sivut, tarinani.

<http://www.annelijaatteenmaki.net/anneli/tarinani/> (viitattu 6.1.2012)

Iltalehti.fi, 2.1.2009. Näistä sukista nousi kohu.

http://www.iltalehti.fi/uutiset/200901028856550_uu.shtml (viitattu 8.12.2012)

Kaleva.fi, 11.12.2012. Kolumni: Tapaus Merja Kyllönen on universaali.

<http://www.kaleva.fi/mielipide/vieras/tapaus-merja-kyllonen-on-universaali/614939/>

(viitattu 5.1.2013)

MTV3.fi, 2.10.2003. Kysely: Jäätteenmäen omat toimet eron syynä.

<http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/2003/10/188497/keskusta-jaatteenmaen-omat-toimet-eron-syyna> (viitattu 6.1.2012)

Oikeusministeriö, vaalit.fi -sivusto. Europarlamenttivaalit 13.6.2004, tulokset.

<http://192.49.229.35/EP2004/s/valitut/kokomaaval.htm> (viitattu 6.1.2012)

Oikeusministeriö, vaalit.fi -sivusto. Europarlamenttivaalit 7.6.2009, tulokset.

<http://192.49.229.35/EP2009/s/valitut/kokomaaval.htm> (viitattu 6.1.2012)

Suomen journalistiliitto, Journalistin ohjeet 2011

<http://www.journalistiliitto.fi/@Bin/3734721/Journalistin+ohjeet+2011.pdf> (viitattu 2.1.2012)

Suomen perustuslaki, Finlex

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> (viitattu 26.10.2011)

Suomen virallinen tilasto (SVT): Joukkoviestimet [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus, <http://tilastokeskus.fi/til/jvie/tau.html> (viitattu: 6.4.2012).

Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne. Vuosikatsaus 2010. [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus, http://tilastokeskus.fi/til/vaerak/2010/01/vaerak_2010_01_2011-09-30_tie_001_fi.html (viitattu: 4.1.2013).

Ylioppilaslehti 26.3.2004. Diplomaattiautomaatti

<http://ylioppilaslehti.fi/2004/03/diplomaattiautomaatti/> (viitattu 4.11.2012)

Uusi Suomi 20.10.2009. Sisäpiiriläinen tv-kohusta: Kaksi virhettä. <http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/74562-sisapiirilainen-tv-kohusta-kaksi-virhetta> (viitattu 6.1.2012)

Yle.fi, uutiset 5.1.2012. Tutkija: Urpilaisen sanoma jää glamourin jalkoihin. http://yle.fi/uutiset/tutkija_urpilaisen_sanoma_jaa_glamourin_jalkoihin/5710585 (viitattu 8.12.2012)

Lehtiartikkelit

Helsingin Sanomat 26.7.2000: Merkintöjä: Oman tien kulkijan komennossa. A4.

Helsingin Sanomat 6.2.2003: Median viihteellistyminen huolestuttaa Esko Ahoa. A6.

Helsingin Sanomat 16.3.2003: Kolumni: Perustuslaki joutuu testiin. A4.

Helsingin Sanomat 15.3.2003: Poliitikkoa saa arvostella. A4, muut lehdet.

LIITE 1: HELSINGIN SANOMISTA KERÄTTY AINEISTO

Aineiston jaottelussa käytetyt teemat:

- 1 – Naispääministeri vallankäyttäjänä ja poliitikkona
- 2 – Naispääministerin julkisuuskuva ja sukupuoli
- 3 – Naispääministerin pätevyys ja uskottavuus

PÄIVÄMÄÄRÄ	SIVU	OTSIKKO	TEEMA
4.1.2003	A9	Jätteenmäki arvostelee hallitusta poliisipulasta	1
5.1.2002	A7	Eero Heinäluoma lyttäsi keskustan talouslinjaukset	1
5.1.2003	A7	Jätteenmäki: Heinäluoma voi olla levollinen	1
8.1.2003	A4	Merkintöjä: Irakin sota ja Suomen maalivaalit	3
9.1.2003	A6	"Rento" Lipponen kauppa äänestäjille vastuuta ja vakautta	2
10.1.2003	A8	Jätteenmäki asettui Halosen kylkeen turvallisuuspolitiikassa	2
11.1.2003	A6	Keskusta kampanjoi Jätteenmäen kasvoilla	2
11.1.2003	A6	Kommentti: Hyviä käytöstapoja?	2
12.1.2003	A4	Muut lehdet: Nato-isku arkaan paikkaan	3
12.1.2003	A7	Lipponen ja Jätteenmäki nokittelivat taas ulkopoliitikasta	2
13.1.2003	A6	Jätteenmäki haluaa lisää päätösvaltaa maakunnille	1
14.1.2003	A7	Kolumni: Suuri kaksinkamppailu	1
14.1.2003	A7	Pääkirjoitus: Vaalitaistelu alkanut varsin lupaavasti	3
16.1.2003	A4	Pääkirjoitus: Verokeskustelussa on kaksi erilaista ulottuvuutta	1
16.1.2003	A6	Itälä nokitti Jätteenmäkeä ensimmäisessä vaaliväittelyssä	2
18.1.2003	A6	Jätteenmäki epäili valtiosihteerien tarpeellisuutta	1
19.1.2003	A6	Jätteenmäki: Kokoomuksella "jossitteluohjelma"	1
20.1.2003	A4	Muut lehdet: Keskusta tarvitsee muitakin puolueita	1
26.1.2003	A18	Anneli Jätteenmäki on Vuoden korunkantaja	2
26.1.2003	D3	Porvariyhteistyön nollapiste	1
28.1.2003	A4	Pääkirjoitus: Paikallaan jököttäneistä galluplukemista vaalitaisteluun	2
29.1.2003	A6	Puolueet yhtä mieltä: Palkkaerot ovat häpeäksi Suomella	3
29.1.2003	A6	Näkökulma: Vaarallista peliä numeroilla	1
29.1.2003	A6	Jätteenmäki ja Heinäluoma sanasodassa	2
30.1.2003	A6	Kolmen suuren vaalikeskustelu alkoi johtajien profiloinnilla	3
31.1.2003	A4	Pääkirjoitus: Pääministeriehdokkaiden mittely meni lekkeriksi	3

31.1.2003	A4	Muut lehdet: Nimittelyä alatyylisiin	2
31.1.2003	A6	Jätteenmäki torjuu "hintalappupolitiikan"	1
31.1.2003	A6	Näkökulma: Ylen tv-keskustelu oli kärsimysnäytelmä	3
31.1.2003	A6	Sauli Niinistö joutui eduskunnassa tulilinjalle leikkauslausunnoistaan	1
4.2.2003	A6	Kiistelevä poliitikko: negatiivista julkisuutta?	1
5.2.2003	A6	Jätteenmäki: Itämeri erityisalueeksi	1
7.2.2003	A6	Lipponen: Irakin sota vältettävä	1
8.2.2003	A6	Keskusta kertoo maanantain ohjelmansa rahoituksen	1
11.2.2003	A6	Keskusta pelastaisi palvelut työllisyyttä lisäämällä	1
12.2.2003	A6	Sdp:n Heinäluoma: Keskusta otti askeleen oikeaan suuntaan	1
13.2.2003	A6	Jätteenmäki pettyi Sdp:n työllisysohjelmaan	1
14.2.2003	A6	Siimes kehui Sdp:n ja keskustan tingittyjä verolinjoja	1
14.2.2003	A9	Jätteenmäki kovisteli Lipposelta aravaratkaisua	1
16.2.2003	A8	Jätteenmäki: Aluepolitiikan tavoitteeksi ehyt Suomi	1
20.2.2003	A4	Pääkirjoitus: Röyh	1
21.2.2003	A6	Jätteenmäki syytti demareita luokkataistelusta	1
21.2.2003	A6	"Tikkurilan jupakassa kyse Mainilan laukauksista"	1
21.2.2003	A9	Raati: Julisteista ei selviä puolueiden sanoma	2
22.2.2003	A6	Lipponen: Puolueettomuus ei sovi Irakin kysymykseen	1
22.2.2003	A6	Kolme viikkoa vaaleihin: Kahakka Tikkurilassa	1
23.2.2003	A4	Muut lehdet: Sotavaalit tulossa. Kahden kauppa	1
23.2.2003	A7	Paavo Lipponen vahvisti asemaansa pääministerisuosikkina	3
23.2.2003	A7	Anneli Jätteenmäki haluaa taloustietoja	1
23.2.2003	D1-D2	Rehellisiä? Herkkiä? Avoimia?	2
28.2.2003	A6	Itälä arvostelee Jätteenmäkeä ulkopoliittisesta populismista	2
1.3.2003	A4	Pääkirjoitus: Halonen on noudattanut hyvin uuden perustuslain henkeä	3
1.3.2003	A6	Kaksi viikkoa vaaleihin: Tv-mainonta alkoi toden teolla	2
2.3.2003	A9	Sanottua	2
4.3.2003	A4	Muut lehdet: Miehellä ei kampanjoida	2
5.3.2003	A6	Lipponen pelotteli porvarihallituksella	3
5.3.2003	A6	Jätteenmäki tasoitteli kiistaa Irak-politiikasta	2
6.3.2003	A4	Pääkirjoitus: Äänestäjät pysyneet kyminä puheille pääministerinvaalista	3
6.3.2003	A6	Paavo Lipponen ei halua Jätteenmäen hallitukseen	2

6.3.2003	a6	Sinipunan ja punamullan kannatus tasoissa	2
7.3.2003	A6	Jätteenmäki: Suomi liitetty USA:n rintamaan	1
7.3.2003	A6	Harri Holkeri: Hallituksen Irak-linja on oikea	1
8.3.2003	A4	Pääkirjoitus: Hutilyöntejä ulkopolitiikasta	3
8.3.2003	A4	Muut lehdet: Miten hermot kestävät	1
8.3.2003	A6	Lipponen tuhtui Jätteenmäelle: Nyt näistä tuli pääministerivaalit	2
8.3.2003	A6	Itälä: Jätteenmäki vaarallisella tiellä	1
8.3.2003	A6	Viikko vaaleihin: Ratkaisujen viikko	1
9.3.2003	A4	Muut lehdet: Jätteenmäki iski harmaan	1
9.3.2003	A6	Jätteenmäki vaikeni täydellisesti Irak-kiistasta	1
10.3.2003	A4	Muut lehdet: Sdp ja keskusta etäännyvät	3
10.3.2003	A6	Palkkatasa-arvoa ei vaadita suureen ääneen	2
11.3.2003	A4	Pääkirjoitus: Irakin kriisi on tarkan pelin paikka Suomellekin	1
12.3.2003	A6	Halonen: Irak-kanta on ollut koko ajan selvä	1
12.3.2003	A6	Lipponen arvostelee keskustaa hämmentämisestä	1
12.3.2003	A7	Jätteenmäki: "Voittajille löytyy aina ystäviä"	1
12.3.2003	A7	Pelinainen Töölöstä	3
13.3.2003	A6	Television vaalikeskustelussa jankattiin vieläkin Irak-kiistoista	3
14.3.2003	A6	Keskusta Sdp:tä suurempi Yleisradion kannatusarviossa	1
15.3.2003	A4	Pääkirjoitus: Vaalitaistelulla pieni vaikutus puolueiden voimasuhteisiin	1
15.3.2003	A6	Päivä vaaleihin: Läyssäke, hintalappu ja koalitio	3
15.3.2003	A7	Äänestäjä sai tietää kokoomuksen pääministerikannan	2
15.3.2003	A7	Tuomioja sanoutuu irti Jätteenmäen Irak-perusteluista	1
16.3.2003	A6	Itäkeskuksessa viime hetken vaalitunnelma muistutti jopa vappuriehaa	1
17.3.2003	A4	Pääkirjoitus: Pääministerin paikasta on tulossa tiukka väantö	1
17.3.2003	B1	Äänestäjät valitsivat keskustan (huom. 4. painos)	1
17.3.2003	B3	Todellinen jännäri, sanoi Lipponen (huom. 4. painos)	1
17.3.2003	B3	Luvassa vaikeat hallitusneuvottelut	1
18.3.2003	A4	Pääkirjoitus: Keskusta sai vaalivoitosta hyvät eväät hallitusneuvotteluihin	1
18.3.2003	A4	Muut lehdet: Lipposesta tuli kansansuosikki. Äänestämällä voi todella vaikuttaa	2
18.3.2003	B1	"Demokratiaan kuuluu vallanvaihto"	2
18.3.2003	B2	Keskusta tähtää voittajien hallitukseen	1
19.3.2003	A6	Keskusta haluaa yrittäjyyttä edistävän hallituksen	1
19.3.2003	A8	Heidi Hautala kiinnostunut ministerin salkusta	1

20.3.2003	A6	Hallitustunnustelut voisivat alkaa jo ensi tiistaina	1
21.3.2003	A6	Sdp: Keskustan karsittava vaalilupauksiaan julkisesti	1
21.3.2003	A6	Sdp ja kokoomus eivät halua Jätteenmäkeä puhemieheksi	1
21.3.2003	A7	Jätteenmäki yhtyi hallituksen Irak-kantaan	1
22.3.2003	A4	Pääkirjoitus: Hallitusneuvottelut käydään pitkän kaavan mukaan	1
22.3.2003	A6	Sdp ja kokoomus eivät halua Anneli Jätteenmäkeä alkuvaiheen puhemieheksi	1
22.3.2003	A6	Vasemmistoliitto ei ota kantaa hallituspohjaan	1
23.3.2003	A4	Muut lehdet: Neuvoja hallitusneuvottelijoille	3
24.3.2003	A4	Muut lehdet: Pääministerin paikka keskustalle	1
25.3.2003	A6	Sdp:n kannattajat kääntyivät suopeiksi keskustayhteistyölle	1
25.3.2003	A6	Keskusta tarjoaa Jätteenmäkeä puhemieheksi	1
26.3.2003	A4	Muut lehdet: Pääministerikilpa alkoi vasta nyt	2
26.3.2003	A6	Keskusta ja Sdp avasivat hallitusneuvottelut	1
26.3.2003	A6	Jätteenmäki: Asemassani ei ole mitään ristiriitaa	1
27.3.2003	A4	Muut lehdet: Keskusta päätti näyttää. Se on punamulta	1
27.3.2003	A6	Presidentti Halonen vakuutti yhteistyöhaluaan	1
27.3.2003	A6	Hautala: "Tilanne taitaa olla tulenarka"	2
27.3.2003	A6	Lipponen selosti hallitusneuvottelija Haloselle	1
28.3.2003	A4	Muut lehdet: Vahvan miehen kaipuuta?	3
28.3.2003	A6	Jätteenmäki tunnustelee aluksi puolueiden talous- ja työllisyyslinjat	1
28.3.2003	A6	Poliisi epäilee rikosta vaalitaiston Irak-vuodossa	1
1.4.2003	A6	Sailas: Kevennystä veroihin, kiristystä työttömyysturvaan ja opintoetuuksiin	1
2.4.2003	A4	Merkintöjä: Liian sopiva ajankohta	1
2.4.2003	A4	Muut lehdet: Kiusallisia esityksiä	1
2.4.2003	A6	Jätteenmäki: Kaikki valmiina hallitukseen	1
3.4.2003	A4	Pääkirjoitus: Punamultahallitus voi syntyä Jätteenmäen johdolla	1
3.4.2003	A6	Keskusta ja Sdp yrittävät tosissaan punamultahallituksen kokoamista	1
4.4.2003	A4	Kolumni: Pääministerin uusi rooli	3
4.4.2003	A4	Merkintöjä: Hallituskuviot Virossa ja Suomessa	1
4.4.2003	A4	Muut lehdet: Perustuslain henki koetteilla	1
4.4.2003	A4	Isot puolueet väänivät vielä hallituksen voimasuhteista	1
5.4.2003	A4	Pääkirjoitus: Kolmen puolueen hallitus juuri sopivan vahva pohja	1
5.4.2003	A6	Keskustan Anneli Jätteenmäestä tuli pääministeriehdokas	3

5.4.2003	A6	Lipponen ei haluaisi tulla Jätteenmäen punamultahallitukseen	2
5.4.2003	A6	Näkökulma: Hallitus saa vastaansa värikkään opposition	1
6.4.2003	D1-D2	Kevyet mullat veroalelle	1
8.4.2003	A4	Punamultahallituksen paluu	2
8.4.2003	A6	Uuden hallituksen ohjelmaa aletaan tehdä tänään	1
8.4.2003	A6	Ensiviikkoinen EU-huippukokous voi mutkistaa hallituksen nimitysaikataulua	1
9.4.2003	A6	Uuden hallituksen nimittäminen lykkääntyy kiirastorstaihin	1
10.4.2003	A4	Muut lehdet: Ohjelmaa rakennetaan	1
10.4.2003	A6	Työllisyydestä ja veronalennuksista väännettiin ratkaisua yötä myöten	1
11.4.2003	A6	Hallitusneuvotteluissa törmättiin kiistaan menojen lisäyksistä	1
11.4.2003	A6	Lipponen luonnosteli hallituksen talouslinjan lehtikolumneissa	1
12.4.2003	A4	Muut lehdet: Jätteenmäen niukkaslinja	1
12.4.2003	A6	Hallitusohjelma alkoi hahmottua	1
13.4.2003	A6	Veronalennusten painotuksia ja tulonsiirtoja puitiin myöhään yöhön	1
14.4.2003	A6	Verotukseen luvassa kevennys ensi heinäkuun alussa	1
14.4.2003	A6	Rkp voi saada uuteen hallitukseen kaksi ministerinsalkkua	2
15.4.2003	A4	Pääkirjoitus: Lipposen poisjäänti takaisku Jätteenmäen hallitukselle	3
15.4.2003	A6	Jätteenmäki luottaa Lipposen tukeen	1
15.4.2003	A6	Jätteenmäki haluaa uusia kasvoja hallitukseen	3
16.4.2003	A4	Muut lehdet: Epäluottamusta punamullalle	2
16.4.2003	A6	Keskusta äänesti neljästä ministeristä	3
16.4.2003	A7	Jätteenmäestä tulee Suomen ensimmäinen naispääministeri	2
16.4.2003	A7	Presidentti Halonen: Suomen miehet voivat olla ylpeitä	2
17.4.2003	A4	Muut lehdet: Päteviä miehiä syrjitään. Tasa-arvon mallimaa. Keskustan naiset. Vanhanaikaista ylpeillä. Tarkan euron mieheksi.	2
17.4.2003	A7	Yhdeksän nais- ja yhdeksän miesministeriä	1
18.4.2003	A4	Anneli Jätteenmäen hallitus syntyi kiitettävän sujuvasti	1
18.4.2003	A6	Jätteenmäki lupasi muutoksen hallituksen johtamistyyliin	1
18.4.2003	A6	Halonen korosti uuden hallituksen tasa-arvoisuutta	2
18.4.2003	A7	Vaikenemisen laki kesti hallitusneuvottelujen	1

		loppumetreille	
18.4.2003	A7	Sanottua	2
19.4.2003	A4	Muut lehdet: Lipponen liian amerikkalainen	2
19.4.2003	D3	Puolet valtiovallasta	2
19.4.2003	D6	Pääministerin valta on valettu	1
19.4.2003	D6	(Uhka)pele, jonka Lipponen hävisi	2
22.4.2003	A4	Muut lehdet: Valta siirtyy virkamiehille	3
23.4.2003	A6	Jätteenmäki: Kaikkia epäkohtia emme lupaa korjata	1
23.4.2003	A6	Elintarvikeviraston kohtalosta ei saatu uutta tietoa puheenjohtajamaalta	1
24.4.2003	A4	Muut lehdet: Tasa-arvojuhlista tuli krapula	2
24.4.2003	A6	Keskusta korosti muutosta, Sdp puolestaan jatkuvuutta	2
25.4.2003	A8	Jätteenmäen ensi vierailu Ruotsiin	1
26.4.2003	A4	Sateenkaarioppositio tuo uutta potkua eduskuntakeskusteluun	1
26.4.2003	A6	Jätteenmäki: Lisäpöytäkirjoja ei ole	1
26.4.2003	A6	Koordinaatioministerit nimettiin	1
26.4.2003	A12	Kysely: Puolet luottaa hallitukseen	1
27.4.2003	A4	Kolumni: Sisäpolitiikan uusi alku	1
27.4.2003	A7	Jätteenmäki vakuutti tyytyväisyyttään hallituksen salkkujakoon	1
27.4.2003	A7	Pääministeri upposi puolueväkeen kuin meteoriitti	1
28.4.2003	A8	Keskusta kiirehtii elintarvikevirastoa Suomeen	1
29.4.2003	A4	Hallitus pettää aina	1
29.4.2003	A6	Hallitus julkisti menolisäyksen kohteet	1
30.4.2003	A4	Pääkirjoitus: Hallitus joutui heti tiukille	1
30.4.2003	A6	Hallitus sai luottamuksen, oppositio jättää välikysymyksen	1
1.5.2003	A4	Muut lehdet: Hallitus pystyssä hintaa katsomatta. Kompurointia lähtötilineissä	1
1.5.2003	A8	Heinäluoma odottaa pääministeriltä tasapuolisuutta	1
3.5.2003	A6	Sanottua vappuna	1
3.5.2003	A6	Jätteenmäki ensi viikolla Viroon	1
4.5.2003	A4	Kolumni: Maa tarvitsee opposition	1
4.5.2003	A7	Lipponen: Kansalaismielipide ei saa estää vaikeita ratkaisuja	2
5.5.2003	A4	Muut lehdet: Kuka vaaliin perintöä?	3
5.5.2003	A8	Zyskowicz: Konventtipaikka kokoomukselle	1
6.5.2003	A4	Kolumni: Jännitteitä ilmassa	1
7.5.2003	A6	Eduskunta lateli toiveita uudelle hallitukselle	1
7.5.2003	A6	Oppositio syyttää hallitusta tietoisesta salailusta	1
8.5.2003	A6	Suomen ja Viron yhteistyön painopiste ympäristöasioihin	1
9.5.2003	A6	Eduskunta tivasi uuden hallituksen	1

		työllistämistoimia	
10.5.2003	A6	Salaiset Irak-paperit vuotivat suoraan ulkoministeriöstä	1
10.5.2003	A6	Kommentti: Voiko pääministeriin luottaa?	1
10.5.2003	A6	Sasi vaatii lisää hallitusohjelman salaisia papereita	1
10.5.2003	A8	Vilén vaatii Jätteenmäeltä selkeää kantaa EU:n puolustuksesta	1
11.5.2003	A7	Jätteenmäki: Irak-kiistely ei heikentänyt suhteita USA:han	1
12.5.2003	A4	Muut lehdet: Pääministerin yllä Irak-varjo. Ben ja Ville piiputtavat	3
12.5.2003	A8	Kansa hyväksyy Jätteenmäen valinnan pääministeriksi	1
13.5.2003	A6	Eduskunta tulkitsi hallituksen lisäpöytäkirjan ei-julkiseksi	3
14.5.2003	A4	Muut lehdet: Selitys löytyy henkilötasolta	1
14.5.2003	A6	Jätteenmäki kiisti hallituksen salanseen menonlisäyspaperiaan	3
14.5.2003	A6	Tausta: Harvinainen aihe	3
14.5.2003	A8	Toimittajat pohtivat, saako pääministerin jakusta kirjoittaa	2
15.5.2003	A4	Pääkirjoitus: Pääministeri kompuroi	1
15.5.2003	A4	Muut lehdet: Surkeaa katseltavaa	1
15.5.2003	A6	Jätteenmäki vaatii tasavertaisuutta EU:hun	1
16.5.2003	A4	Muut lehdet: Viisautta EU-puheisiin	3
16.5.2003	A6	Jätteenmäki vaihdettiin vaaleisiin	2
17.5.2003	A4	Kolumni: Selviääkö Irak-vuoto?	1
17.5.2003	A6	Hallitus sai luottamuslauseen salailu-välirikyksymyksessä	1
18.5.2003	A4	Muut lehdet: Jätteenmäki nurkassa. Luottamus vaikea palauttaa. Rauhoitu kokoomus. Hallituksen oltava joukkue	3
18.5.2003	A4	Kolumni: Kaukana kavala maailma	1
18.5.2003	A8	Oppositiojohtajat syyttivät taas hallitusta salailusta	1
18.5.2003	D2	Jakkupuku kertoo totuuden	2
18.5.2003	D3	Jätteenmäen töyssyinen startti	1
19.5.2003	A4	Vieraskynä: Hallituksen täsmennettävä tavoitteitaan EU:ssa	1
21.5.2003	A11	Akavan Risto Piikka vaatii tuntuvia veronkevennyksiä	1
22.5.2003	A6	Veronalennus tuo keskituloisille 20 euroa kuussa lisää	1
23.5.2003	A4	Pääkirjoitus: Jätteenmäen markkeeraus	1
23.5.2003	A8	STTK:n Mäenpää vaatii tiukennuksia irtisanomisiin	1
24.5.2003	A6	Ihalainen soisi hallituksen kestävän	1
25.5.2003	A7	Vihreät syyttivät hallitusta takertumisesta menneisyyteen	1

26.5.2003	A7	Anttila ehdottaa Jätteenmäelle ja Lipposelle yhteistä Italian-matkaa	3
27.5.2003	A6	Halonen ja Jätteenmäki lähtevät Pietariin	2
27.5.2003	A6	Jätteenmäki torjuu vihreiden arvostelun	1
27.5.2003	C1	Suomalaiset näkevät myös edistymistä	1
28.5.2003	A6	Jätteenmäki: Tuloverotuksen alentaminen turvaa palveluja	2
28.5.2003	A6	Jätteenmäki ei kommentoinut kielteistä gallup-tulosta	1
28.5.2003	C1	Jätteenmäki toivoo kompromisseja	1
29.5.2003	A6	Jätteenmäki vierailulle Moskovaan	1
30.5.2003	C1	Valtionpäämiesten vyöry Pietariin alkoi	2
31.5.2003	A7	Itälä epäilee keskustaa kirjekampanjasta kokoomusta vastaan	1
31.5.2003	C1	Euroopan unioni tuomitsi Tshetshenian ja Espanjan terrorismin Pietarissa	1
1.6.2003	C1	EU ei vielä antanut Venäjälle varmaa lupaa viisumittomuudesta	1
1.6.2003	C1	Suomi nosti pöydälle öljynkuljetukset	3
2.6.2003	A4	Muut lehdet: Kuka päättää verolinjasta	3
5.6.2003	A6	Pääministerikysymys tuskin ratkaisi eduskuntavaaleja	1
5.6.2003	A6	Kommentti: Entä Irak-muistiot?	1
6.6.2003	A6	Hallituksen erilinjaisuus maamiinoista ihmetytti kansanedustajia	1
6.6.2003	A6	Hallitus ei usko eläkeläisten veroalen aikaistamiseen	1
7.6.2003	A4	Irak-vuodon pitkittyvä piina	3
7.6.2003	A4	Muut lehdet: Jätteenmäeltä tivataan totuutta	3
7.6.2003	A6	Jätteenmäki kiistää edelleen saaneensa salaisia Irak-papereita	3
7.6.2003	A6	Ministerit eivät muista, puhuttiinko "asiapapereista"	3
7.6.2003	C1	Giscard ei luopunut EU:n presidentistä	1
7.6.2003	C1	Jätteenmäki valmis myöhemmin EU-kompromisseihin	1
8.6.2003	A6	Aho varoitti Jätteenmäkeä Irak-kortista	3
8.6.2003	A6	Enestam toivoo Irak-kiistalle nopeaa päätöstä	1
8.6.2003	A6	Tony Halme valmis presidentiksi, jos kansa haluaa	2
8.6.2003	D1-D2	Rauhan Erkki	3
9.6.2003	A6	Jätteenmäki vierailee Moskovassa	1
9.6.2003	A8	Jätteenmäki: Koulut siirtämään veteraanien perintöä	1
10.6.2003	A6	Pääministerin avustaja: Jos hallitus kaatuisi, seuraajaksi tulisi sinipuna	1
10.6.2003	A6	Sdp:n Heinäluoma: Irak-kiista ei ratkennut hallitusneuvotteluissa	3

10.6.2003	A6	Jätteenmäki: Törkeä temppu	3
10.6.2003	A6	Jätteenmäki muistutti Venäjää meriturvasta ja investointisuojausta	1
11.6.2003	A4	Muut lehdet: Ilta-Sanomien ristiretki	3
11.6.2003	A6	Uusi punamultahallitus sai kansalta hyvän todistuksen	1
11.6.2003	A6	Pääministeri otti takaoven käyttöön	1
11.6.2003	A6	Jätteenmäki vaitonainen yhteyksistä presidenttiin	1
11.6.2003	A6	Näkökulma: Kriisistä kriisiin	3
11.6.2003	A10	Lipponen haluaisi Suomen osallistuvan Irak-apuun	1
13.6.2003	A4	Kolumni: Halonen ottamassa ohjokset	3
13.6.2003	A6	Keskustan tietovuoto tapahtui varapuheenjohtaja Takkulan kautta	1
13.6.2003	A6	Jätteenmäki katu sananvalintojaan	1
13.6.2003	A7	Keskustan vuotajan epäillään löytyvän puoluejohdosta	3
13.6.2003	A7	Poliisi kuuli Jätteenmäkeä Irak-asiassa	1
14.6.2003	A4	Muut lehdet: Keskusta keitti paksun sopan	3
14.6.2003	A6	Poliisi pitää Irak-tutkinnan harvinaisen salaisena	3
14.6.2003	A6	Jätteenmäki ei lämpene kansanäänestykselle	1
14.6.2003	A8	Bjarne Kallis: Kohu Irak-vuodosta ei laannu salailemalla	3
15.6.2003	A4	Kolumni: Mikä kuherruskuukausi!	1
15.6.2003	A4	Muut lehdet: Poliitikoillekin lähdesuoja. Presidentin ulostulo viisas. Annelin ajojahti.	3
15.6.2003	A6	Keskusta on pudonnut kauan Sdp:stä	3
15.6.2003	D6	Saako Koston enkeli nyt siipeensä?	1
16.6.2003	A6	Irak-vuodosta epäilty on ulkoministeriön virkamies	3
16.6.2003	A6	Tulos ei herättänyt hämmennystä	1
16.6.2003	A6	Itälä: "Talous- ja työllisyyspolitiikassa puutteita"	3
17.6.2003	A4	Pääkirjoitus: Lipponen jatkaa keskustelua Suomen Irakin-politiikasta	3
17.6.2003	A6	Irak-vuotaja korkeassa virassa	3
17.6.2003	A6	Pöytäkirjan oikea vuotaja ei ymmärtänyt teon vakavuutta	3
17.6.2003	A10	Kolmannes kansasta uskoo pääministerin valehtelevan	1
18.6.2003	A4	Pääkirjoitus: Jätteenmäen jatkoedellytykset ovat heikentyneet vakavasti	3
18.6.2003	A6	Sdp:n eduskuntaryhmässä vaadittiin jopa pääministeri Jätteenmäen eroa	3
18.6.2003	A7	Presidentti sai tietää viikko sitten	3
18.6.2003	A7	Lisäbudjetti jäi Irak-kohun varjoon	3
19.6.2003	A4	Pääkirjoitus: Uusin paljastus laukaisi Jätteenmäen pakkoeron	3
19.6.2003	A4	Muut lehdet: Ulkopoliittinen johto kriisissä	3

19.6.2003	A6	Sdp painosti Jätteenmäen eroon	3
19.6.2003	A6	Manninen: Jätteenmäki valehteli eduskunnalle	3
19.6.2003	A6	Hurja päivä Arkadianmäellä	2
19.6.2003	A6	Valtiosihteeri Risto Volanen: Manninen uhkaili ja anoi armoa	3
19.6.2003	A6	Hillitty Vanhanen tuntee EU-asiat	1
19.6.2003	A7	Jätteenmäki jäi istunnossa yksin puolustamaan Irak-menettelyään	1
19.6.2003	A7	Näin Jätteenmäki kertoi eduskunnalle	1
19.6.2003	A7	Suomen asemaa EU:n huippukokouksessa pidetään heikkona	3
19.6.2003	A7	Ensimmäinen naispääministeri	2
20.6.2003	A4	Kolumni: Valheen lyhyet jäljet	1
20.6.2003	A4	Muut lehdet: Ministerin uran traaginen loppu. Skandaalin taustat selvitettävä.	3
20.6.2003	A6	Halonen neuvoi Jätteenmäkeä kertomaan kuulusteluissa kaiken	1
20.6.2003	A6	Keskustajohto voidaan vaihtaa ylimääräisessä kokouksessa	1
20.6.2003	A6	Presidentti irtisanoi Martti Mannisen	1
20.6.2003	A6	Poliisi: Jätteenmäen rooli punnitaan uudelleen	3
20.6.2003	A7	Jääkö Irak-asia jäytämään keskustan ja Sdp:n välejä ikuisesti?	3
20.6.2003	A7	Jätteenmäkeä tukeneet lehdet: Irak-vuoto perattava loppuun	1
20.6.2003	A7	Ero oli iso uutinen Ruotsissa	1
20.6.2003	A7	Piiri johtajat: Jätteenmäen jätettävä puheenjohtajuus	1
20.6.2003	D1-D2	Komeasti korkealle, nolosti alas	1
20.6.2003	D2	Keskustaväki luotti Jätteenmäkeen	1
20.6.2003	D2	Juristit kompastuivat kieleensä	3
23.6.2003	A4	Muut lehdet: Poliitikalle kunnianpalautus	1
24.6.2003	A4	Vieraskynä: Jätteenmäen tarinan sankarihahmo petti	1
24.6.2003	A4	Muut lehdet: Yhteinen sävel saattaa löytyä	1
24.6.2003	A6	Vanhasen hallitus syntyy tänään	1
24.6.2003	A6	Manninen kävi uudelleen poliisin kuulusteltavana	1
25.6.2003	A4	Pääkirjoitus: Matti Vanhanen siivoaa Jätteenmäen jäljet	1
25.6.2003	A6	Uusi pääministeri Matti Vanhanen haluaa panna pisteen Irak-kiistalle	1
25.6.2003	A6	Nurmijärveläinen asiaosaaja ei poukkoile yllättäen mihinkään	1
25.6.2003	A7	Keskustan puolueväki ryöpytti Sdp:tä ankaralla kielellä	2
25.6.2003	A7	Näkökulma: Takaisin tahtopolitiikkaan	1

25.6.2003	A7	Jätteenmäki esitti vielä pahoittelunsa vakavalle Haloselle	2
26.6.2003	A4	Muut lehdet: Keskustalta hyvä valinta	1
25.6.2003	A6	Oppositio kaipasi tarkennuksia uusvanhan hallituksen ohjelmaan	1
27.6.2003	A4	Merkintöjä: Hyytyykö naisten vauhti?	2
29.6.2003	A7	Halonen: Hallituksen on pohdittava miten oppositiolle tarjotaan tietoja	1
29.6.2003	D1-D2	Aika lailla sekaisin	2
30.6.2003	A6	Irak-jupakan aikana tehty kysely: keskustan kannatus pudonnut	1
30.6.2003	A6	Pääministeri Vanhanen pärjasi ruotsillaan Pohjoismaiden kokouksessa	1
1.7.2003	A4	Pääkirjoitus: Keskusta maksaa kalliisti Jätteenmäen tähdenlennosta	2
7.7.2003	A4	Vieraskynä: Parlamentarismi kykenee hoitamaan kriisinsä	1
9.7.2003	A7	Neittaanmäki: Poliisi kuullut ehkä muitakin työvaliokunnan jäseniä	1
15.7.2003	A6	Pääministeri Vanhanen: EU:sta ei tule Naton kaltaista puolustusliittoa	1
16.7.2003	A4	Pääkirjoitus: Vanhasen yritettävä sovittautua Lipposen EU-linjauksiin	3
20.7.2003	D1-D2	Hyvän elämän apostoli	1
20.7.2003	D2	Jätteenmäki lähti, myytti jäi	1
21.7.2003	A7	Kalli uskoo yhä Vanhasen ryhtyvän keskustan puheenjohtajaksi	1
21.7.2003	A7	Kysely: Salaliitto ei kaatanut Jätteenmäkeä	1
23.7.2003	A6	Jätteenmäki joutuu uusiin kuulusteluihin	1
24.7.2003	A4	Muut lehdet: Jätteenmäen ja Vanhasen vahvuus	1
27.7.2003	A4	Pääkirjoitus: Keskusta tarvitsee puoluekokouksensa	1
3.8.2003	A4	Merkintöjä: Kustantun kumma kesäkeskustelu	1
7.8.2003	A6	Jätteenmäki kiisti yllyttäneensä virkasalaisuuden rikkomiseen	1
8.8.2003	A4	Muut lehdet: Kysyikö kukaan Jätteenmäeltä?	1
8.8.2003	A6	Jätteenmäen ja Mannisen juristit: Irak-tiedot eivät olleet kovin salaisia	1
9.8.2003	A7	UM: Irak-raportin tiedot eivät olleet vähäpätöisiä	1
10.8.2003	A4	Muut lehdet: Peli poikki, Jätteenmäki	1
11.8.2003	A7	Pääministeri Vanhanen vaatii lisää lapsia Suomeen	1
12.8.2003	A7	Jätteenmäki palaa puolueväen pariin	1
14.8.2003	A6	Jätteenmäki pantaa yhä tulevaisuudensuunnitelmiaan	1
15.8.2003	A4	Pääkirjoitus: Jätteenmäki venkoilee turhaan	1
16.8.2003	A6	Pääministeri Vanhanen: EU-neuvotteluissa oltava	1

		varaa joustaa	
16.8.2003	A6	"Maaseudun likka juoksutettiin ansalankoihin"	3
17.8.2003	A7	Tutkija Jaana Kuusipalo: Jätteenmäki järkytti miehistä eliittiä ja valtiokuvaa	2
17.8.2003	A7	Kommentti: Akkavallan nousu ja tuho	2
17.8.2003	A7	Tuomioja: Jätteenmäki olisi saanut Irak-tiedot pyytämällä	1
20.8.2003	A4	Merkintöjä: Vanhasesta keskustan Lipponen	1
21.8.2003	A8	Tuomioja ei usko sukupuolen vaikuttaneen Irak-kiistassa	2
23.8.2003	A6	Irak-vuodon tutkinta valmistui	1
24.8.2003	A4	Muut lehdet: Akseli katkesi	2
25.8.2003	A7	Takkula: Otin pöytäkirjakopion itseäni varten	1
26.8.2003	A4	Takkula kampittaa Jätteenmäkeä	1
28.8.2003	A6	Ilkka: Jätteenmäen ero johtui asettumisesta Halosen tueksi	2
29.8.2003	A4	Merkintöjä: Poliitiikan kauniit ja rohkeat	2
29.8.2003	A6	Jätteenmäen kuulustelut eivät sisällä paljastuksia Halosesta	2
29.8.2003	A6	Lipponen vuorostaan euroa kauppaamassa	2
30.8.2003	A6	Vanhanen: En huomannut ulkopoliittista linjariitaa	2
31.8.2003	A4	Muut lehdet: Ei vihjailuja, vaan faktat pöytään	2
toukokuu	5	Kuukausiliite: Joko alkoi akkavalta?	2
kesäkuu	24-31	Kuukausiliite: Yhtä jalkaa	2

LIITE 2: ILTA-SANOMISTA KERÄTTY AINEISTO

Aineiston jaottelussa käytetyt teemat:

- 1 – Naispääministeri vallankäyttäjänä ja poliitikkona
- 2 – Naispääministerin julkisuuskuva ja sukupuoli
- 3 – Naispääministerin pätevyys ja uskottavuus

PÄIVÄMÄÄRÄ	SIVU	OSIO	OTSIKKO	TEEMA
7.1.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Demarit vastaan keskusta	1
9.1.2003	6	Pääkirjoitussivu	Kokoomus kohotti verot vaaliteemaksi	1
10.1.2003	2-3	Pääuutiset	Kokoomus menettää kuusi paikkaa uudessa eduskunnassa	1
10.1.2003	12	Uutiset Suomi	Lipponen pöllyytti Jätteenmäkeä ja Ahoa kotimaisemissa	1
11.1.2003	11	Uutiset Suomi	Kommentti: Varman päälle	3
16.1.2003	10	Uutiset Suomi	Jätteenmäki oli heikoin	2
16.1.2003	10	Uutiset Suomi	Kommentti: Sinipuna piti yhtä	1
17.1.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Kokoomuksella heikot vaalinäkymät	3
17.1.2003	16	Uutiset Suomi	Jätteenmäki haluaa itsenäisen puolustuksen	1
23.1.2003	10	Uutiset Suomi	Jätteenmäki Lipposen työllisyysryhmästä: Hyvä analyysi, mutta missä toimet?	1
25.1.2003	2-3	Pääuutiset	IS-imagotutkimus: Ville Itälän uskottavuus ei riitä pääministerikisaan	1
25.1.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Kaikki omatkaan eivät usko Itälään	3
25.1.2003	4-6	Plussa	IS tutki puoluejohtajien imagot: Paavo ei ole mikään söpöliini	1
30.1.2003	10-11	Uutiset Suomi	Puoluejohtajat kohtasivat kirein kasvoin	1
30.1.2003	11	Uutiset Suomi	Kommentti: Valitse näistä!	1
31.1.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Työttömyydestä intettiin ja intetään	1
31.1.2003	8-9	Uutiset Suomi	Lipponen on vedonlyöjien "viikon varma"	1
4.2.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Poliitikko ja hänen kuvansa	3
4.2.2003	11	Uutiset Suomi	Keskustalla veropelissä kahdet kortit	1
5.2.2003	12-13	Uutiset Suomi	Keskustan yrittäjäehdokas raivostui	1

			veromuistiosta: Se räpellys joutaa roskakoriin	
5.2.2003	13	Uutiset Suomi	Keskusta ja Jätteenmäki rynnivät IS-esivaalissa	1
8.2.2003	12-13	Uutiset Suomi	Jätteenmäki jyrää vaaleissa	1
8.2.2003	14-15	Uutiset Suomi	Keskusta jylläsi mutta nykyhallituspohja voitti	1
10.2.2003	10-11	Uutiset Suomi	Pekkarinen on keskustan terrieri	1
11.2.2003	11	Uutiset Suomi	Jätteenmäki ei ota kantaa markkamääriin	1
15.2.2003	10-11	Uutiset Suomi	Keskusta jatkaa suosikkina, punamulta kirii	1
17.2.2003	12	Uutiset Suomi	Keskustan kannattajat öykkäroivät demarien vaalitelalla Vantaalla	1
22.2.2003	10	Uutiset Suomi	Kenestä tulee nyt Helsingin äänikuningas?	2
22.2.2003	10-11	Uutiset Suomi	Kokoomus kirii keskustan johtoa kiinni	1
24.2.2003	13	Uutiset Suomi	Jätteenmäestä tuli helsinkiläinen	1
25.2.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Tapoja on, mutta räväkkyyttä puuttuu	1
26.2.2003	12-13	Uutiset Suomi	Yritysjohtajat tahtovat Lipposen jatkavan pääministerinä	1
1.3.2003	14	Uutiset Suomi	Lipponen ohitti Jätteenmäen	1
3.3.2003	13	Uutiset Suomi	Holkeri ja Paasio eivät tue Jätteenmäen Irak-kritiikkiä	3
3.3.2003	13	Uutiset Suomi	"Voittamisen nälkä pyhittää keinot"	3
4.3.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Irak tuli osaksi vaalitaistelua	2
5.3.2003	2-3	Pääuutiset	Lipponen jyrähti Jätteenmäelle	3
5.3.2003	2-3	Pääuutiset	"Jätteenmäki pyrkii koston enkeliksi"	3
5.3.2003	10-11	Uutiset Suomi	Naiset valtasivat vaalijulisteet	2
5.3.2003	11	Uutiset Suomi	Kannettua vettä helsinkiläisten kaivoon?	1
7.3.2003	11	Uutiset Suomi	Suomi ei kuulu "sotarintamaan"	3
7.3.2003	11	Uutiset Suomi	Kommentti: Liukkaalla jäällä	1
8.3.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Jätteenmäki iski pahasti harhaan	3
8.3.2003	10-11	Uutiset Suomi	Jätteenmäki perääntyi Irak-riidassa: Suomi ei ole enää USA:n rintamassa	2
8.3.2003	11	Uutiset Suomi	Uskottu mies: Sotanuija heiluu	1
10.3.2003	11	Uutiset Suomi	Jätteenmäki ei halua kommentoida	1
10.3.2003	13	Uutiset Suomi	Kommentti: Kirivaihde puuttuu	1
11.3.2003	2-3	Pääuutiset	Jätteenmäen Irak-hyökkäys saivartelua	3
11.3.2003	12-13	Uutiset Suomi	"Hallitus pitäisi vaihtaa"	1

11.3.2003	13	Uutiset Suomi	Kommentti: Vaali ratkeaa Helsingissä ja Uudellamaalla	2
12.3.2003	9	Uutiset Suomi	Näin Suomen Irak-kantaa kommentoitiin	1
13.3.2003	10	Uutiset Suomi	"Me ei saatu mitään aikaan"	1
13.3.2003	10-11	Uutiset Suomi	Kommentti: Kalkkiviivoilta kajahtaa	2
14.3.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Eduskunta- vai pääministerivaalit?	1
14.3.2003	10-11	Uutiset Suomi	Jätteenmäki ei ole oppinut mitään	2
14.3.2003	10	Uutiset Suomi	IS-analyysi: Irak jäi ainoaksi väriläiskäksi	1
14.3.2003	10	Uutiset Suomi	Kommentti: Nyt ammutaan tykillä karpästä	3
14.3.2003	11	Uutiset Suomi	Lipponen on vedonlyöjien suosikki pääministeriksi	1
15.3.2003	10	Uutiset Suomi	Jätteenmäki kiri pääministerisuosikiksi	1
17.3.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Toistensa vaihtoehdot voittivat	1
17.3.2003	2-3	Vaaliliite	Onnitelut, vaalien kuningatar!	2
17.3.2003	3	Vaaliliite	Kommentti: Kansa on puhunut, nyt alkaa pulina	1
17.3.2003	3	Vaaliliite	Jätteenmäki iloitsi	1
17.3.2003	4-5	Vaaliliite	Halaus voiton kunniaksi	2
18.3.2003	15	Uutiset Suomi	Keskusta tarrautui pääministerin tuoliin	1
19.3.2003	9	Uutiset Suomi	Keskustapäätäjät tahtovat punamultahallituksen	1
20.3.2003	6	Pääkirjoitussivu	Punamulta kelpaa Lipposellekin	1
20.3.2003	7	Pääkirjoitussivu	Kolumni: Junan tuoma	1
20.3.2003	12-13	Uutiset Suomi	"Hallitusneuvottelujen vetäjää ei puhemieheksi"	1
21.3.2003	10	Uutiset Suomi	Lähtekö Lipponen lainkaan Jätteenmäen hallitukseen	1
22.3.2003	4	Plussa	Pelkkää bluffia	1
25.3.2003	10	Uutiset Suomi	Sari Sarkomaa todisti Salovaaran henkilöllisyyden	2
26.3.2003	10-11	Uutiset Suomi	Elina Kiikko jännitti Ilkka Kanervan valintaa	1
26.3.2003	10	Uutiset Suomi	Kommentti: Tiukkaa vääntöä Lipposen korvien välissä	1
27.3.2003	10	Uutiset Suomi	Tasavallan johto on nyt naisilla	2
27.3.2003	11	Uutiset Suomi	Kansanedustajat kieli keskellä suuta pääministeristä	1
28.3.2003	10-11	Uutiset Suomi	Lipponen oli joukosta poissa	1
1.4.2003	12	Uutiset Suomi	Kommentti: Zyskoviczin ja Sailaksen hallitus?	1

2.4.2003	12-13	Uutiset Suomi	Elvytys unohtui	3
2.4.2003	13	Uutiset Suomi	Sdp luopumassa pääministerin paikasta?	1
3.4.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Kaikki tai ei mitään	1
3.4.2003	12-13	Uutiset Suomi	Hallitustunnustelija pyrähti lenkille	1
3.4.2003	12-13	Uutiset Suomi	Keskusta ei kelpuuttanut naisia valiokuntien johtoon	2
4.4.2003	2	Pääuutiset	Sdp laittoi pääministerin salkun myyntiin	1
4.4.2003	3	Pääuutiset	Kokoomuksen peli pelattu	1
5.4.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Kovin vääntö on vasta edessä	1
5.4.2003	10	Uutiset Suomi	Jätteenmäkeä odottaa EU-koulu	3
5.4.2003	11	Uutiset Suomi	Uskottu mies: Hepo hirnauttaa	2
5.4.2003	12	Uutiset Suomi	Kolmen naisen komento?	2
5.4.2003	4-6	PLUSA	Hurja tunku hallitukseen	1
8.4.2003	10-11	Uutiset Suomi	Säätytalo pursuaa hallitusneuvottelijoita	1
8.4.2003	11	Uutiset Suomi	Kommentti: Jätteenmäen nukkehallitus	1
10.4.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: "Koettele, Paavo, mutta älä hylkää!"	1
10.4.2003	13	Uutiset Suomi	Jätteenmäki vaiensi punamullan rakentajat	1
11.4.2003	10-11	Uutiset Suomi	Jääkö Lipponen sittenkin sivuun?	2
11.4.2003	10-11	Uutiset Suomi	Keskustan iltalypsy pillastutti demarit	1
11.4.2003	10-11	Uutiset Suomi	Kommentti: Kuka talouspolitiikan takuumieheksi?	3
12.4.2003	2-3	Pääuutiset	Lipposen lomailu yllätti demaritkin	1
12.4.2003	3	Pääuutiset	Puhemies Jätteenmäki kestitsi keskustaväkeä veronmaksajien piikkiin	2
12.4.2003	10	Uutiset Suomi	Anneli, vaihda tyyliä!	2
12.4.2003	10-11	Uutiset Suomi	Kaksoisstrategia Thatcherin malliin?	2
12.4.2003	11	Uutiset Suomi	Kontrolloitu ja varautunut	2
12.4.2003	11	Uutiset Suomi	Uskottu mies: Pöytä puhtaaksi	1
14.4.2003	10	Uutiset Suomi	Hallitusta väännettiin yöhön	1
14.4.2003	11	Uutiset Suomi	Punamullan henki joutui heti kovalle koetukselle	1
14.4.2003	12	Uutiset Suomi	Jätteenmäki saa roiman palkankorotuksen	1
15.4.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Painavin tekee tilaa pisimmälle	1
15.4.2003	10-11	Uutiset Suomi	"Tämä oli erittäin vaikea ratkaisu"	1
15.4.2003	11	Uutiset Suomi	Kommentti: Jätteenmäelle toimitilaa	3

15.4.2003	22-23	Viihde	Eduskunnan upeat naiset	2
15.4.2003	22	Viihde	Naispoliitikkojen arvostelu kohtuutonta	2
15.4.2003	23	Viihde	Lehdistön miellyttämistä	2
15.4.2003	23	Viihde	Tyyli ei saa rönsyillä	2
16.4.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Pitkä, mutta pyöreä	1
16.4.2003	7	Pääkirjoitussivu	Kolumni: Väistelevä vaihtoehto	1
16.4.2003	10-13	Uutiset Suomi	Anneli Jäätteenmäen hallitus	1
16.4.2003	11	Uutiset Suomi	Enemmistö on ensikertalaisia	1
16.4.2003	12	Uutiset Suomi	Hallituksen nuorin aikoo ostaa tuhdin matkalaukun	1
17.4.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Yhtä monta miestä ja naista	2
17.4.2003	11	Uutiset Suomi	EU-asiantuntijasta Jäätteenmäen oikea käsi	1
18.4.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Haasteista ei ole pulaa	3
18.4.2003	7	Pääkirjoitussivu	Kolumni: Punamultaa	2
18.4.2003	10-11	Uutiset Suomi	Pääministeri lähti Lappiin hiihtämään	1
18.4.2003	10-11	Uutiset Suomi	Kommentti: Alkoi Anneli Jäätteenmäen aika	1
18.4.2003	11	Uutiset Suomi	Tasa-arvoa ei hehkutettu	2
22.4.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Perustuslaki osoitti toimivuutensa	1
22.4.2003	9	Uutiset Suomi	Jäätteenmäki voitti hiihtokisassa Louekosken ja Tiitisen	1
23.4.2003	8-9	Uutiset Suomi	Jäätteenmäki ei aio ottaa englantinsa tukiopetusta	3
24.4.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Keskusta muutti lasitaloon	1
24.4.2003	10-11	Uutiset Suomi	Lipposta kuljettanut ei kelpaa Jäätteenmäelle	1
24.4.2003	10	Uutiset Suomi	"Luonnollista muutosvastarintaa"	1
25.4.2003	22-23	Viihde	Presidentti valloitti vieraansa	2
26.4.2003	10	Uutiset Suomi	Jäätteenmäki: Karpelan sopimukset on pidettävä	1
26.4.2003	11	Uutiset Suomi	Pääministeri puhuu vappuna Helsingissä	1
26.4.2003	11	Uutiset Suomi	Uskottu mies: Tästä se alkaa	3
28.4.2003	2-3	Päätökset	Pääministeri palasi kotiin Pohjanmaalle	3
28.4.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Sateenkaaresta normaalihallitukseen	1
28.4.2003	7	Pääkirjoitussivu	Lainatut	2
29.4.2003			Itälä tyrmää Jäätteenmäen yhteistyötarjoituksen	1
29.4.2003	11	Uutiset Suomi	Hallitus julkisti salaisen pöytäkirjan	1

30.4.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Ensimmäinen luottamuslause tuli	1
30.4.2003	7	Pääkirjoitussivu	Kolumni: Lipposen sima	1
30.4.2003	2	Pääuutiset	Jätteenmäki ihastutti Ruotsissa	2
30.4.2003	10-11	Uutiset Suomi	"Paavo on pirun loukkaantunut"	2
30.4.2003	11	Uutiset Suomi	Salainen rikostutkinta vuodosta jatkuu salaisesti	1
2.5.2003	7	Pääkirjoitussivu	Kolumni: Naisia	2
2.5.2003	11	Uutiset Suomi	Jätteenmäki kosi vappuna helsinkiläisiä	1
3.5.2003	2-3	Pääuutiset	Pääministeri tarvitsee englannin kurssia	3
3.5.2003	2	Pääuutiset	No comments	3
3.5.2003	10-11	Uutiset Suomi	Tuomioja ja Lehtomäki eniten maailmalla	3
3.5.2003	11	Uutiset Suomi	Uskottu mies: Vapun kylvöt	3
5.5.2003	7	Pääkirjoitussivu	Muut lehdet	3
5.5.2003	10-11	Uutiset Suomi	Pääministeri kieltäytyi lahjahevosesta	1
5.5.2003	11	Uutiset Suomi	Pääministeri Jätteenmäen lahjavarsaksi tuli lähes sata ehdokasta	1
5.5.2003	10-11	Uutiset Suomi	Irak-keskustelu ei heikentänyt Suomen suhdetta USA:han	1
5.5.2003	11	Uutiset Suomi	Kommentti: Ei enää Irak-kiistaa, kiitos!	2
7.5.2003	7	Pääkirjoitussivu	Muut lehdet	1
7.5.2003	11	Uutiset Suomi	Jätteenmäki: Ei syytä paniikkiin	1
8.5.2003	2-3	Pääuutiset	Salainen Irak-muistio vuoti ensimmäiseksi Jätteenmäelle	3
8.5.2003	2	Pääuutiset	Poliisi haarukoi vielä, ketä kuulustellaan	3
8.5.2003	3	Pääuutiset	En nähnyt salaisia Irak-papereita	2
8.5.2003	3	Pääuutiset	Näin Irak-kohtu eteni	3
9.5.2003	2-3	Pääuutiset	Jätteenmäki näytti Irak-papereita tv-tentin tauolla	3
9.5.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Voiko poliitikko nähdä korvillan?	3
9.5.2003	7	Pääkirjoitussivu	Kolumni: Naispolitiikkaa	2
10.5.2003	10-11	Uutiset Suomi	Jätteenmäki ei paljasta Irak-papereita	1
10.5.2003	11	Uutiset Suomi	Aineisto voidaan salata	3
10.5.2003	11	Uutiset Suomi	Uskottu mies: Korvat heiluu	3
12.5.2003	3	Pääuutiset	MTV3:n päätoimittaja näki Jätteenmäen Irak-papereita	1
13.5.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Lipposen pitkä lähtölaskenta	1

14.5.2003	3	Pääuutiset	Poliisi aikoo kuulla Jätteenmäkeä Irak-vuodosta	3
15.5.2003	10	Uutiset Suomi	Friberg patistelee Jätteenmäkeä poliisin puheille	3
17.5.2003	7	Pääkirjoitussivu	Kolumni: Korkean tason Irak-vuotaja?	1
17.5.2003	10-11	Uutiset Suomi	Sisäministeri Rajamäki patistelee poliisia Irak-tutkimuksissa	1
17.5.2003	11	Uutiset Suomi	Uskottu mies: Tikun ja takun paluu	3
20.5.2003	10-11	Uutiset Suomi	Kansanedustajien budjetit levisivät	1
22.5.2003	12-13	Uutiset Suomi	Keijo Korhosella uusia tietoja Lipposen Bush-tapaamisesta	3
23.5.2003	7	Pääkirjoitussivu	Kolumni: Naisen pitkä tie	2
26.5.2003	19	Viihde	Anneli Jätteenmäen kunto kohdallaan	2
27.5.2003	10-11	Uutiset Suomi	Onko värillä väliä?	2
27.5.2003	10-11	Uutiset Suomi	Jätteenmäki korjautti sukkahousuja repivät tuolit	2
28.5.2003	13	Uutiset Suomi	Väri kuvastaa tulevaisuuden uskoa	2
31.5.2003	11	Uutiset Suomi	Uskottu mies: Rakas päiväkirja!	3
31.5.2003	16	Uutiset Maailma	Suomesta ylin johto	1
3.6.2003	12-13	Uutiset Suomi	Eiväthän ne näköisiä ole	2
4.6.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Jätteenmäen syytä kuunnella Ahoa	3
4.6.2003	13	Uutiset Suomi	Jätteenmäki väistelee Ahon EU-haukkuja	3
5.6.2003	11	Uutiset Suomi	Pääministeri sai pöntön punamultaa	1
6.6.2003	2-3	Pääuutiset	Hän tietää Irak-vuotajan	3
6.6.2003	2-3	Pääuutiset	Irakgaten vaiheet	3
6.6.2003	3	Pääuutiset	"En ole tuollaista nähnyt"	3
6.6.2003	3	Pääuutiset	Jätteenmäki Irak-papereista	3
6.6.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Nyt on totuuden hetki!	3
6.6.2003	13	Uutiset Suomi	Hallitusryhmät lahjoittivat Jätteenmäelle sykemittarin	1
9.6.2003	10-11	Uutiset Suomi	Irak-tutkimusta kiirehdittävä	3
9.6.2003	10-11	Uutiset Suomi	Ai sukupuolista syrjintää?	2
9.6.2003	10-11	Uutiset Suomi	Aviomies paljastaa: Bush huuteli Jätteenmäen perään	2
10.6.2003	12-13	Uutiset Suomi	Jätteenmäen esikunta varoitti puolueväkeä	3
10.6.2003	12	Uutiset Suomi	Poliisitutkintaan tarjottiin lisäapua	1
10.6.2003	12-13	Uutiset Suomi	Kommentti: Ihan hyvä, mutta...	3
10.6.2003	13	Uutiset Suomi	Tausta: Jätteenmäki penää avoimuutta	3
10.6.2003	13	Uutiset Suomi	"Eroa Anneli!"	3
11.6.2003	7	Pääkirjoitussivu	Muut lehdet	3

11.6.2003	12-13	Uutiset Suomi	Kommentti: Törkeä temppu, osat 1 ja 2	1
11.6.2003	12	Uutiset Suomi	Irak-jälkipyykki hämmentää keskustaa	1
11.6.2003	12	Uutiset Suomi	Jätteenmäkeä kuullaan tällä viikolla	1
12.6.2003	2-3	Pääuutiset	Mitä Jätteenmäki kertoi poliisille?	1
12.6.2003	2	Pääuutiset	Keskusta saa vuotoselvityksen tänään	1
12.6.2003	2-3	Pääuutiset	Kallis vaatii selkoa tai Jätteenmäen eroa	1
12.6.2003	7	Pääkirjoitussivu	Muut lehdet	3
12.6.2003	31	Viihde	Amerikan itsenäisyyttä juhliittiin etuajassa	1
13.6.2003	7	Pääkirjoitussivu	Kolumni: Näkevät korvat	2
13.6.2003	10	Uutiset Suomi	Jätteenmäen Irak-väistely ihmetytti	3
13.6.2003	10-11	Uutiset Suomi	Jätteenmäen puheet poliisille sittenkin julki?	1
13.6.2003	11	Uutiset Suomi	Jätteenmäki: Kerron, kun tutkimukset ovat ohi	1
14.6.2003	7	Pääkirjoitussivu	Muut lehdet	3
14.6.2003	7	Pääkirjoitussivu	Kolumni: Totta kai?	3
14.6.2003	10-11	Uutiset Suomi	Jätteenmäen ero vaatimukset lisääntyvät	3
14.6.2003	11	Uutiset Suomi	Uskottu mies: Pallo pilkulla	1
14.6.2003	4-6	PLUSSA	Pyrrhos Ponteva Pohjanmaan?	2
16.6.2003	8	Uutiset Suomi	Epäilyllä vuotajalla keskustayhteyksiä	1
16.6.2003	8	Uutiset Suomi	Poliisi etsii yhä Irak-vuotoon sekaantuneita	1
17.6.2003	3	Pääuutiset	Irak-vuotaja on presidentin neuvonantaja	1
17.6.2003	3	Pääuutiset	Hallitus uhkaa kaatua	3
17.6.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Sdp noussut suosituimmaksi	1
17.6.2003	9	Uutiset Suomi	Nelosen Gallup: Kansan mielestä Jätteenmäki ei ole kertonut koko totuutta	1
18.6.2003	6	Pääkirjoitussivu	Eduskunnan ratkaistava Irak-kriisi	3
18.6.2003	8	Uutiset Suomi	Välit poikki!	2
18.6.2003	8	Uutiset Suomi	Hyvä yhteistyö varmaan jatkuu"	2
18.6.2003	10-11	Uutiset Suomi	Demarit jättivät Jätteenmäen löysään hirteen	3
18.6.2003	10	Uutiset Suomi	Kolme vaihtoehtoa	3
18.6.2003	11	Uutiset Suomi	Tuomiojalla ja Jätteenmäellä riitti eduskunnassa puhuttavaa	1
18.6.2003	11	Uutiset Suomi	Kommentti: Vaaliase joka räjähti omiin käsiin	3

19.6.2003	2-3	Pääuutiset	Katkerat hyvästit Kultarannassa	1
19.6.2003	3	Pääuutiset	Kumpi valehtelee, Manninen vai Jätteenmäki?	1
19.6.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Kahden kuukauden pääministerikausi	3
19.6.2003	8-9	Uutiset Suomi	Yhdeksän tunnin piina	1
19.6.2003	9	Uutiset Suomi	Asiantuntija: "Tämä on kiusallista!"	2
19.6.2003	10-11	Uutiset Suomi	Keskustan tyrmistyttävä päivä	1
19.6.2003	10	Uutiset Suomi	Kuivakka työmyyrä ja asiaosaaja Nurmijärveltä	1
19.6.2003	11	Uutiset Suomi	Lehtimies ja raittiusmies	1
19.6.2003	11	Uutiset Suomi	Jätteenmäen lähtölaskenta alkoi jo ennen vaalivoittoa	3
19.6.2003	11	Uutiset Suomi	Kommentti: Meillä ei ollut muuta mahdollisuutta	1
19.6.2003	12-13	Uutiset Suomi	Näillä lakeuksilla ei valehrella!	1
19.6.2003	12	Uutiset Suomi	"Tuen vaimoani niin hyvin kuin pystyn"	2
19.6.2003	13	Uutiset Suomi	Kansalta ei herunut sympatiaa Jätteenmäelle	1
23.6.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Tiedonvälitystä, ei ajojahtia	1
23.6.2003	7	Pääkirjoitussivu	Muut lehdet	1
23.6.2003	7	Pääkirjoitussivu	Lainatut	1
23.6.2003	10	Uutiset Suomi	Jätteenmäen odotetaan eroavan puoluejohdosta	3
23.6.2003	10	Uutiset Suomi	Kommentti: Irak jää hiertämään?	1
23.6.2003	10-11	Uutiset Suomi	Kommentti: mitä peliä Martti Manninen pelasi?	3
24.6.2003	10-11	Uutiset Suomi	Hallitus pystyy minuuttiaikataulussa	1
25.6.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Välttämättömyydestä tuli hyve	1
25.6.2003	7	Pääkirjoitussivu	Lainatut	1
25.6.2003	10-11	Uutiset Suomi	Viimeiset rankat tunnit pääministerinä	1
25.6.2003	12	Uutiset Suomi	Sdp "ilman vahingoniloa"	2
25.6.2003	12	Uutiset Suomi	Heinäluoman puhelusta nousi kohu	3
27.6.2003	7	Pääkirjoitussivu	Lainatut	1
27.6.2003	7	Pääkirjoitussivu	Kolumni: Kaatoi ja kaatui	1
27.6.2003	15	Uutiset Suomi	Kommentti: Minne vie Anneli Jätteenmäen tie?	1
28.6.2003	7	Pääkirjoitussivu	Muut lehdet	2
28.6.2003	7	Pääkirjoitussivu	Kolumni: Apinoiden planeetta	1
28.6.2003	8-10	Plussa	Avasiko Jätteenmäki oven populismille?	3
28.6.2003	10	Plussa	Jääkö Suomi nyt EU:n jalkoihin?	3

1.7.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Keskusta putosi kannatuskuoppaan	1
1.7.2003	12-13	Uutiset Suomi	Ilman mediaa Irak-sotku ei ehkä olisi selvinnyt	1
3.7.2003	7	Pääkirjoitussivu	Lainatut	1
4.7.2003	7	Pääkirjoitussivu	Lainatut	1
4.7.2003	7	Pääkirjoitussivu	Kolumni: Ämmämäistä	1
4.7.2003	15	Uutiset Suomi	Poliisi kuuli IS:n toimittajaa Irak-vuodosta	1
7.7.2003	7	Pääkirjoitussivu	Muut lehdet	1
7.7.2003	7	Pääkirjoitussivu	Lainatut	1
7.7.2003	12	Uutiset Suomi	Pekkarinen ei lähde Irak-kiistan tuomariksi	1
8.7.2003	7	Pääkirjoitussivu	Lainatut	1
9.7.2003	7	Pääkirjoitussivu	Lainatut	1
14.7.2003	10-11	Uutiset Suomi	"Sdp ja keskusta saavat tapella keskenään"	1
16.7.2003	2-3	Uutiset Suomi	Vanhanen vaikenee, Lankian osakkeet nousussa	1
19.7.2003	7	Pääkirjoitussivu	Lainatut	1
23.7.2003	9	Uutiset Suomi	Jätteenmäki uusiin kuulusteluihin	1
25.7.2003	3	Pääuutiset	Jätteenmäen-Mannisen puhelinyhteyksiä ei voidakaan tutkia	1
28.7.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Vanhasen onnistunut kuherruskuukausi	1
7.8.2003	3	Pääuutiset	Jätteenmäkeä kuultiin epäiltynä rikoksesta	1
8.8.2003	10-11	Uutiset Suomi	Ei asiaa puoluejohtoon!	1
8.8.2003	11	Uutiset Suomi	Todistajasta epäilyksi	1
9.8.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Naurisvarkaan puolustus	3
9.8.2003	11	Uutiset Suomi	Jätteenmäki näyttäytyi kotikonnuillaan	2
9.8.2003	11	Plussa	Musta mies tai seepia olisi parempi	1
12.8.2003	3	Pääuutiset	Jätteenmäkeä kaavailaan ehdokkaaksi eurovaaleihin	1
14.8.2003	10-11	Uutiset Suomi	Jätteenmäen paluu	2
14.8.2003	11	Uutiset Suomi	Kuka keskustaa johtaa?	1
15.8.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Keskustan piina jatkuu	1
20.8.2003	7	Pääkirjoitussivu	Lainatut	1
21.8.2003	7	Pääkirjoitussivu	Lainatut	1
23.8.2003	13	Uutiset Suomi	Kuusimäki päättää Irak-vuodon syyteistä	1
25.8.2003	12	Uutiset Suomi	Jätteenmäki korjasi keskustan Irak-pöytäkirjaa	1
29.8.2003	9	Uutiset Suomi	Kanslia ei kommentoi presidentin roolia Jätteenmäen eroasiassa	1

30.8.2003	6	Pääkirjoitussivu	Pääkirjoitus: Poliitiikan kaivonmyrkyttäjät	2
30.8.2003	7	Pääkirjoitussivu	Lainatut	1

LIITE 3: TEEMOJEN JAKAUTUMINEN AINEISTON SANOMALEHDISSÄ

Aineiston jaottelussa käytetyt teemat:

- 1 – Naispääministeri vallankäyttäjänä ja poliitikkona
- 2 – Naispääministerin julkisuuskuva ja sukupuoli
- 3 – Naispääministerin pätevyys ja uskottavuus

